Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM este coordonată de Denisa Comănescu.

Jorge Luis Borges & Adolfo Bioy Casares

Jorge Luis Borges & Adolfo Bioy Casares, *Seis problemas para don Isidro Parodi*; *Dos fantasias memorables*; *Crânicas de Bustos Domecq*; *Nuevos cuentos de Bustos Domecq*

Seis problemas para don Isidro Parodi
© 1942, 1995 by Maria Kodama and the Heirs of Adolfo Bioy Casares. All rights reserved.
Dos fantasias memorables
© 1946, 1995 by Maria Kodama and the Heirs of Adolfo Bioy Casares. AU rights reserved.
Cronicas de Bustos Domecq
© 1967, 1995 by Maria Kodama and the Heirs of Adolfo Bioy Casares. All rights reserved.
Nuevos cuentos de Bustos Domecq
© 1977, 1995 by Marfa Kodama and Adolfo Bioy Casares. All rights reserved.
© 2005 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I, nr. 4; P.O. BOX 266, 700506 Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, el. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1 – 728, 030174
Cărţi scrise în doi
Traducere, postfaţă şi note de Ileana Scipione
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
BORGES, JORGE LUI S
Cărţi scrise în doi/Jorge Luis Borges, Adolfo Bioy Casares; trad. de Ileana Scipione – Iaşi: Polirom, 2005
ISBN: 973 – 681 – 934 – 5
I. Casares, Adolfo Bioy
II. Scipione, Ileana (trad.)
POLIROM 2005

Cu pseudonimul H. Bustos Domecq

Şase enigme pentru don Isidro Parodi (*1942*)

H. Bustos Domecq

Transcriem aici portretul pe care i l-a schiţat învăţătoarea sa,

domnişoara Adelma Badoglio:

„Doctorul Honorio Bustos Domecq vede lumina zilei în localitatea Pujato (din provincia Santa Fé), în anul 1893. După interesante studii primare, se mută cu întreaga familie în oraşul argentinian Chicago. În 1907, fără să bănuiască măcar ce vârstă avea, presa din Rosario dă bineţe în coloanele sale primelor creaţii ale acestui modest prieten al muzelor. De atunci datează lucrările *Vanitas*, *Cuceririle Progresului*, *Patria Albastră şi Albă*, *Dedicată ei*, *Paznici*. În 1915, îşi citeşte în faţa publicului select de la Centrul Balear *Odă* «*Elegiei la moartea tatălui său*» *de Jorge Manrique*, iar această faptă vitejească îi aduce o notorietate zgomotoasă, dar efemeră. În acelaşi an, publică *Cetăţene*! o creaţie de înaltă clasă în totalitate, afectată însă, din nefericire, de unele galicisme, reproşabile tinereţii autorului şi vremurilor sărace în lumini, în 1919 lansează *Fata Morgana*, operă de circumstanţă, fină şi de scurtă întindere, ale cărei cânturi finale îl anunţă de-acum pe vigurosul prozator din S-*o spunem pe-un mai drept cuvânt*! (1932) şi din *Printre cărţi şi hârtii* (1934). În epoca intervenţiei lui la bruna, a fost numit întâi inspector şcolar şi apoi apărător al săracilor. Departe de tihna căminului, contactul cu cruda realitate îi conferă experienţa care constituie poate cea mai înaltă învăţătură a operei sale. Dintre cărţile sale amintim *Congresul Euharistie*, *organ al propagandei argentiniene*; *Viaţa şi moartea lui don Băiat Mare*; *De-acuma ştiu să citesc*! (aprobată de Inspectoratul pentru învăţământ din Rosario); *Aportul oraşului Santa Fé la ostile Războiului de*

Independenţă; *Aştri noi*: *Azorin*, *Gabriel Miro Bontempelli*. Povestirile poliţiste ne fac cunoscut un alt filon al său: cu ajutorul lor, fecundul poligraf îşi propune să combată intelectualismul rece în care au cufundat genul Sir Conan Uoyle, Ottolenghi etc *Povestirile din Pujato*, aşa cum cu tandreţe le-a numit autorul, nu sunt filigranul unui bizantin închis în turnul de fildeş, ci vocea unui contemporan atent la pulsul celor omeneşti, care îşi risipeşte din goana condeiului torentele adevărului personal".

Cuvânt introductiv

Good! *It shall be*! *Revealment of myselfl But listen*, *for we must co-operate*; *I don't drink tea*: *permit me the cigar*! *l* Robert Browning

Fatală şi interesantă mai e şi firea unui homme de lettres / *întregul Buenos Aires literar nu mi-a uitat, şi îndrăznesc să sugerez că nici nu-mi va uita, generoasa hotărâre de a nu mai accepta să fac, în*

niciun prolog, o propagandă, atât de legitimă de altfel, pentru irecuzabila prietenie sau pentru meritoria valoare. Dar să recunoaştem că socraticul „Urâtania Isteaţă” 2 e irezistibil. Dat naibii! *Mă dezarmează, hohotind de râs şi admiţâ*ndu-*mi perfecta validitate a argumentelor*; *râsul său molipsitor îmi repetă persuasiv şi tenace că tomul său şi vechea noastră camaraderie pretind de la mine să scriu un cuvânt înainte. Orice protest e zadarnic*. De guerre lasse, *mă resemnez să îmi înfrunt îndemânatica Remington, confidentă complice şi mută a atâtor escapade celeste*.

Când huzuream în fotoliile vreunui Pullman sau mă lăfăiam sceptic în băile de nămol din unele

1. Binele! Va fi! Revelaţia propriei mele persoane! / Dar fii atent, căci trebuie să colaborăm; / Nu beau ceai, dar îngăduie-mi un trabuc!

2. În original *Bicho Feo*, „animal micuţ”, „insectă”, „urâtanie”, „persoană isteaţă” (n.tr.). Poreclă drăgăstoasă dată lui H. Bustos Domecq în intimitate (nota lui H.B.D.).

cazinouri mai mult sau mai puţin termale, modernele constrângeri exercitate de bănci, bursă şi turf *nu m-au împiedicat să-mi aduc obolul înfiorărilor şi truculenţelor câte unui* roman policier. *Dar îndrăznesc să mărturisesc că nu sunt sclavul modei*: *noapte de noapte, în solitudinea ombilicală a dormitorului, îl las pe altă dată pe ingeniosul Sherlock Holmes şi mă pierd în inaccesibilele aventuri ale rătăcitorului Ulise, fiul lui Laertes, din seminţia lui Zeus. Dar adoratorul severei epopei mediteraneene aduce libaţii în orice grădină*; *susţinut de M. Lecoq, am cotrobăit prin maldăre de terfeloage prăfuite*; *mi-am încordat auzul, în imense hoteluri imaginare, doar – doar voi surprinde paşii tăcuţi ai unui* gentleman-cambrioleur; *în oribila ţelină din Dartmoor, învăluit în ceaţa britanică, m-a devorat marele dulău fosforescent. Ar fi de prost-gust să insist. Cititorul* cunoaşte *antecedentele care mă acreditează*: *şi eu am fost în Beoţia*.

Înainte de a aborda fecunda analiză a marilor directive conţinute în acest recueil, *îl rog pe cititor să-mi îngăduie a mă felicita pentru faptul că, în fine, în pestriţul* Musée Grevin *al belleliterelor criminologice, îşi face apariţia un erou argentinian, în decoruri întru totul argentiniene. Nu e plăcere mai insolită decât să savurezi, între două rotocoale de fum înmiresmat şi alături de un ire-frenabil coniac din vremea Primului Imperiu, un roman poliţist care nu se supune fioroaselor precepte ale pieţei anglo-saxone, străine, şi pe care nu şovăi*

să-l alătur celor mai respectabile semnături recomandate bunilor amateurs *londonezi de incoruptibilul Crime Club! mai subliniez în subtext că m-am simţit negrăit de satisfăcut, ca* porteno1, *când am constatat că foiletonistul nostru, deşi provincial, s-a arătat insensibil la propaganda făcută de localismul îngust şi a ştiut să aleagă, pentru tipicele sale acvaforte, un cadru natural*: *Buenos Aires*. *Voi aplauda fără răgaz curajul şi bunul-gust de care dă dovadă populara noastră „Urâtanie Isteaţă" întorcând spatele destrăbălatului şi murdarului „burtă-verde" din Rosario. Însă de pe această paletă metropolitană lipsesc două note, pe care îndrăznesc să le pretind cu toată tăria viitoarelor tomuri*: *suava şi feminina noastră stradă Florida, în suprema sa defilare prin faţa privirilor lacome ale vitrinelor, şi melancolica mahala La Boca, ce dormitează lângă* docks, *când ultima cafenea micuţă şi-a plecat pleoapele de fier în beznă, iar un acordeon, neînfrânt în tenebre, salută constelaţiile care au pălit deja*.

Să subliniem şi caracteristica totodată cea mai bătătoare la ochi şi mai profundă a autorului celor Şase enigme pentru don Isidro Parodi. *Am făcut aluzie, fără îndoială, la arta care constă în* bruler les etapes. *H. Bustos Domecq e în fiece clipă slujitorul atent al propriului său public. În ficţiunile sale nu există planuri demne de dat uitării, nici orare demne de confundat. El ne scuteşte de orice poticneli intermediare. Nou vlăstar al tradiţiei inaugurate de pateticul Edgar Poe, de princiarul M.P. Shiel şi de baroneasa de Orezy, el se opreşte numai la momentele capitale ale problemelor sale*: *formularea enigmatică şi soluţia iluminatoare. Simplă marionetă a curiozităţii, atunci când poliţia nu face presiuni asupra sa, turma pitorească a personajelor se înfăţişează la uşa celulei 273, de-acum proverbială. La prima întrevedere, ele expun misterul, care le copleşeşte*; *la a doua, ascultă soluţia, care îi stupefiază în aceeaşi măsură pe copii şi pe bătrâni. Printr-un artificiu pe cât de artistic, pe atât de dens, autorul simplifică realitatea prismatică şi bulucşte toţi laurii cazului pe fruntea unică a lui Parodi. Cititorul mai puţin avizat surâde*: *ghiceşte omisiunea oportună a unui interogatoriu anost şi omisiunea involuntară a mai multor indicii geniale, lăsate de un domn asupra semnalmentelor căruia ar fi nedelicat să se insiste.*

1. *Porteno*, „din port, portuar", este adjectivul gentilic aplicat fiinţelor şi obiectelor din oraşul-port Buenos Aires. El apare în aceste texte mai ales cu cel de-al doilea sens sau, în scopuri satirice, după cum se va vedea, cu amândouă în acelaşi timp.

Să analizăm cumpătat tomul. Acesta conţine şase naraţiuni. Nu voi ascunde, desigur, că am un penchanptentru Victima lui Tadeo Limardo, *piesă în stil slav, care adaugă la fiorul tramei studiul sincer al mai multor psihologii dostoievskiene bolnăvicioase, dar fără a dispreţul atracţiile prezentate de revelarea unei lumi* sui-generis, *la marginea patinei noastre europene şi a rafinatului nostru egoism. Nu m-a lăsat indiferent nici* Lunga căutare a lui Tai An, *ce reia, în stilul său, tema clasică a obiectului ascuns. Poe începe seria cu* The Purtoined Letter; *Lynn Brock încearcă o variaţiune pariziană în* The Two of Diamonds, *operă cu contururi prezentabile, dar sluţită de câinele îmbălsămat; mai puţin inspirat, Carter Dickson recurge la calorifer. Ar fi întru totul nedrept să trecem cu vederea* Previziunile lui Sangiâcomo, *enigmă a cărei soluţie fără cusur îl va buimăci*, parole de gentilhomme, *chiar şi pe cel mai fudul cititor.*

Una din misiunile care pun la încercare mâna scriitorului de mare anvergură e, fără îndoială, îndemânatica şi eleganta diferenţiere a eroilor. Nevinovatul păpuşar napolitan care va fi umplut de iluzii duminicile copilăriei noastre rezolva dilema cu un artificiu produs acasă: îl dota pe Polichinelle cu o cocoaşă, pe Pierrot cu un guler scrobit, pe Colombina cu cel mai neastâmpărat zâmbet din lume şi pe Arlechin… cu un costum de arlechin.

H. Bustos Domecq meştereşte, mutatis mutandis, *în chip analog. Recurge aşadar la liniile îngroşate ale caricaturistului, chiar dacă sub vesela sa pană inevitabilele deformări pe care genul le comportă din oficiu abia de sunt tangente cu fizicul fantoşelor, şi insistă cu fericită îndârjire asupra diferitelor chipuri de a vorbi. În schimbul folosirii abuzive a savuroasei picanterii creole1, panorama oferită de debordantul şi tumultuosul nostru scriitor satiric prezintă o întreagă galerie a vremii noastre, din care nu lipsesc marea doamnă catolică, de mare sensibilitate; jurnalistul cu pana bine ascuţită, care desfăşoară, poate mai curând dezinvolt decât ponderat, cele mai diverse activităţi; hăbăucul fără îndoială simpatic, ce descinde din granguri şi barosani, crai cu gusturi noctambuleşti pe care îl recunoşti de la o poştă după freza fixată cu briantină şi gloabele mărunte de polo; chinezul curtenitor şi mieros din vechile convenţii literare, în care, dincolo de bărbatul viu, eu văd un* pasticcio *de tip retoric; omul artei şi al pasiunii, atent în egală măsură la desfătările spiritului şi ale cărnii, la savantele infolii din Biblioteca de la Jockey Club şi la competenţa cu jurisdicţie limitată a*

acelui stabiliment. O trăsătură ce prevestește cel mai sumbru diagnostic sociologic e faptul că din fresca pe care nu șovăi să o numesc Argentina contemporană *lipsește silueta ecvestră a unui* gaucho, *iar în locul ei se remarcă evreul, israelitul, pentru a denunța fenomenul în întreaga sa cruzime repugnantă. Vajnica figură a „cumătrului mahalagiu" acuză o analoagă* capitis diminutio: *vigurosul metis, care și-a impus pe vremuri lubricitatea „fumurilor și cuțitelor" pe pista de neuitat de la Hansen, unde pumnalul se oprea numai în fața câte unui* upper cut *de-al nostru, se numește azi Tulio Savastano*

1. Vezi *creol*.

13

*și-și risipește harurile deloc comune în cumetria cea mai lipsită de substanță. Din această enervantă delăsare abia de izbutește, poate, să ne mântuie Scuipat*u' *Brun, o energică vinietă laterală, o dovadă în plus a caratelor stilistice prin care strălucește H. Bustos.*

Dar nu-i totul numai lapte și miere. Cenzorul fin și elegant din mine condamnă fără drept de apel obositoarea risipă de tușe colorate, dar episodice, vegetație vicioasă care copleșește și ocultează severele linii ale Parthenonului.

Bisturiul, care ține locul penei în mâna scriitorului nostru satiric, își pierde repede ascuțimea când taie în carnea vie a lui don Isidro Parodi. Pentru că orice naș își are nașul, autorul ne prezintă cel mai inestimabil creol autentic, *portret care ocupă deja un loc binemeritat lângă acelea, nu mai puțin vestite, lăsate nouă moștenire de un Del Campo, de un Hernández și de alți înalți sacerdoți ai chitarei noastre folclorice, printre care strălucește autorul poemului* Martin Fierro.

În agitata cronică a investigației polițiste, lui don Isidro îi revine onoarea de a fi primul detectiv întemnițat. Dar criticul, al cărui fler este deja recunoscut, poate sublinia ceva mai mult decât simpla apropiere. Fără să evadeze din camera trudei sale nocturne, aflată în faubourg *St. Germain, Domnul Auguste Dupin prinde îngrijorătoarea maimuță care a stat la originea crimelor din* rue *Morgue; retras în îndepărtatul palat unde se confundă somptuos gemă cu cutia muzicală, amforele cu sarcofagul și idolul cu taurul înaripat, prințul Zaleski rezolvă misterele Londrei; Max Carrados,* not least, *duce cu sine peste tot carcera portativă a orbirii. Acești detectivi statici, curioși* voyageurs autour de la chambre, *îl prevestesc măcar parțial pe Parodi al nostru, figură inevitabilă, poate, în evoluția narațiunii polițiste, dar a cărei revelare, a*

cărei trouvaille, e *o ispravă argentiniană comisă*, *trebuie să afirmăm sus şi tare lucrul acesta*, *sub preşedinţia doctorului Castillo*. *Nemişcarea lui Parodi e un adevărat simbol intelectual şi cea mai perfectă dezminţire dată zadarnicei şi febrilei agitaţii nord-americane*, *pe care cine ştie ce spirit implacabil*, *dar sigur*, *o va compara*, *poate*, *cu celebra veveriţă din fabulă*.

Cred însă că observ pe chipul cititorului o obscură nerăbdare. *Astăzi*, *prestigiul aventurii primează asupra filosoficei gâlcevi*. *A sunat ora despărţirii*. *Până aici*, *am mers mână-n mână*; *acum eşti singur în faţa cărţii*.

Gervasio Montenegro Academia Argentiniană de Literatură

Buenos Aires, 20 noiembrie 1942

15

1. Termen argentinian ce-i desemnează pe italienii care vorbesc stâlcit limba spaniolă.

17

Cele douăsprezece zodii ale lumii

În memoria lui José S. *Álvarez*

Capricornul, Vărsătorul, Peştii, Berbecul, Taurul, şi-a murmurat în somn Aquíles1 Molinari. Apoi, pentru o clipă, l-a încercat nesiguranţa. A văzut Balanţa şi Scorpionul. A priceput că dăduse greş; s-a trezit tremurând.

Soarele îi rumenise chipul. Pe noptieră, stând pe Almanahul Bristol şi câteva numere din *Fixa*, ceasul deşteptător Tic Tac arăta zece fără douăzeci. Continuând să-şi murmure numele zodiilor, Molinari s-a ridicat în capul oaselor. A privit pe geam. La colţul străzii adăsta necunoscutul.

A zâmbit viclean. S-a dus în spate; s-a întors cu maşina de ras, pămătuful, o coajă de săpun îngălbenită şi o cană cu apă clocotită. A deschis larg fereastra, l-a privit cu emfatică seninătate pe necunoscut şi s-a bărbierit pe îndelete, fluierând tangoul *Cartea de joc marcată*.

Zece minute mai târziu, era în stradă, purtând costumul maro, ale cărui ultime două rate încă le datora Marii Croitorii Engleze Rabuffi. S-a dus până în colţul străzii; necunoscutul s-a arătat brusc interesat de tragerea loteriei. Obişnuit de-acum cu monotonele lui disimulări, Molinari

1. Ahile.

s-a îndreptat spre răscrucea cu strada Humberto I. Omnibuzul a

sosit la fix; Molinari a urcat. Pentru a-i face urmăritorului viaţa mai uşoară, s-a aşezat pe un scaun din faţă. După două sau trei străzi, a întors capul; necunoscutul, uşor de recunoscut după ochelarii negri, citea ziarul. Înainte de a ajunge în centru, omnibuzul era plin; Molinari ar fi putut coborî fără ca urmăritorul să-şi dea seama, dar avea un plan şi mai şi. A mers până la Berăria Palermo. Apoi, fără să întoarcă privirea, a cotit spre nord, s-a prelins de-a lungul zidurilor Penitenciarului şi a intrat în grădină; se credea liniştit, dar, înainte de a ajunge la postul de gardă, a aruncat ţigara aprinsă cu puţin înainte. A avut un dialog deloc memorabil cu un funcţionar în cămaşă. Un paznic l-a întovărăşit până în dreptul celulei 273.

În urmă cu paisprezece ani, măcelarul Agustín R. Bonorino, care asistase la expediţia lui Belgrano travestit în *cocoliche1*, a fost pocnit mortal în tâmplă cu o sticlă. Toţi ştiau că sticla de Bilz care îl dăduse pe spate fusese floreta unui băiat din mahalaua Labă Sfântă. Dar cum Labă Sfântă era un element electoral preţios, poliţia a hotărât că vinovat de toate era Isidro Parodi, despre care unii spuneau că ar fi fost anarhist, vrând să zică spiritist. În realitate, Isidro Parodi nu era niciuna, nici alta, ci proprietarul unei frizerii din Cartierul de Sud, şi făcuse imprudenţa de a închiria o odaie unui caligraf de la comisariatul 18, care îi datora deja chiria pe un an. Conjuncţia acelor circumstanţe potrivnice i-a pecetluit soarta: declaraţiile martorilor (cu toţii mahalagii din Labă Sfântă) au coincis, iar judecătorul l-a condamnat la douăzeci

„U, vbbijcer capul fâs şi priviri neobişnuit de înţelepte. Ele îl fixau momentan pe tânărul Molinari.

— Ce doreşti, amice?

Vocea nu-i era prea cordială, dar Molinari ştia că lui Parodi nu-i displăceau vizitele. Başca, frica lui de o posibilă reacţie a lui Parodi era mai mică decât nevoia de a-şi găsi un confident şi un sfătuitor. Mocăit şi eficient, bătrânul Parodi pregătea un *mate* într-o căniţă de culoarea cerului, în care turnase apă clocotită. 11-a oferit apoi lui Molinari. Dar acesta, deşi nespus de nerăbdător să-i explice iremediabila aventură care-i dăduse viaţa peste cap, ştia că în zadar încercai să-l grăbeşti pe Isidro Parodi; mirându-se singur de propria-i linişte, a dat cep unei banale discuţii despre curse, care doar te trag pe sfoară, căci nimeni nu ştie vreodată cine va ieşi învingător. Don Isidro nu i-a dat prea mare atenţie; şi-a reluat marota predilectă: a proferat tot ce i-a venit la gură

împotriva italienilor, care se băgau peste tot, neavând urmă de respect nici măcar pentru Penitenciarul Naţional.

— Acum e plin de străini cu antecedente din cele mai îndoielnice, şi nimeni nu ştie de unde vin.

Uşor naţionalist, Molinari s-a raliat văicărelilor, arătându-se sătul de-acuma de italieni şi druizi, ca să nu-i mai punem la socoteală pe capitaliştii englezi, care umpluseră ţara cu drumuri de fier şi frigidere. Mai ieri chiar, nici nu intrase bine în Marea Pizzerie Microbiştii, că şi dăduse peste un italian.

— Şi cine-ţi dă bătaie de cap, un italian sau o italiancă?

…iâp Trne-ca-şi „e a-şi Xâos Tiinii7 Tia. i uiievii la mine. Nu-ţi ieşi din fire; chestia cu druizii e încurcată, însă, dacă nu te-a luat la ochi vreun scârţa-scârţa pe hârtie de la 18, poate că-ţi mai poţi salva pielea.

Molinari l-a privit uimit. Apoi şi-a amintit că o foiţă lipsită de scrupule – foarte diferită, fără doar şi poate, de dinamicul ziar din Cordone, unde el realiza rubricile de sporturi elegante şi *football* – îi legase numele de misterul de la *quinta* lui Abenhaldun. Şi-a mai adus aminte şi că Parodi îşi păstra mintea ageră şi că, graţie vioiciunii personale şi zăpăcelii generoase a subcomisarului Grondona, supunea unei lucide cercetări jurnalele de după-amiază. Ca atare, don Isidro nu ignora recenta dispariţie a lui Abenhaldun; în consecinţă, i-a cerut lui Molinari să-i istorisească faptele, dar să nu-i vorbească prea repede, căci era cam fudul de-o ureche. Când aproape că se liniştise, Molinari i-a relatat totul:

— Pă zău meu, că io-s gagiu modern, naţie dă om din prezent; am trăit din gros, da-mi place şi să mă cugetez. Am băgat la bostan că am întrecut d-acu iepoca materialistă; împărtăşaniile şi buluceala inşilor la Congresu Euharistie le pentru mandea dă sfântă şi neuitată pomenire. Cum spuneaţi matale data cealantă şi, pă zău meu, vorba nu v-a plutit oblic pă apa sâmbetei, tre’ să se facă soare în incognită. Ie-te, fachirii şi yoghinii, cu şmotru lor de băgat şi aruncat aer din bojogi şi câte toate iordanele, ştie o grindină dă lucruri. Io, ca şi catolic, m-am lăsat dă centru spiritist Onoarea şi Patria, da’ am băgat la creieri că druizii sunt tagmă dă progres şi stau mai în fundu’ tainei decât puzderia care merg negreşit duminica la liturghie. Başca, doctoru’ Abenhaldun era în Villa Mazzini propitar

19

la o *quinta* care punea în ea cartofi dulci1, avea terfeloage cu

caru şi dă mai mare durere. Am dat ochi cu iei la Radio Fenix, fix dă Ziua Pomilor. A recitat nişte parole al naibii dă cu schepsis şi i-a plăcut de-o ştirucă zgâriată dă măndel, care un fâştecare i-o băgase sub nas. M-a dus la el în ogeac, m-a înlesnit cu cărţoaie temeinice dă daiboj şi m-a poftit la chiolhanu dă la *quinta*; e drept că fără gentlemane, da alea le turnire dă cultură, pă ochii mei. Unii zic c-ar crede în idoli, da are în salon un taur dă fier mai ceva ca un *tramway*. Vineri dă vineri se oploşesc lângă taur toţi akilii, care sunt, aşa cel puţin se cleveteşte, ăia iniţiaţi. IVecuse un kil dă vreme dă când jinduia doctoru' Abanhaldun să fiu iniţiat şi măndel; nu mă ţinea balamalele să-i zic că zexe şi-mi venea al naibii la socoteală să mă pun bine cu ghiuju, că doar naţia dă om nu trăieşte numai cu pituşti. Druzii-s gagii secretomani, iar unora nu le venea să crează că un pulică din Vest ar merita să se implementeze în tagmă. Fără să se încumete prea din gros, Abul Hasan, milordu dă ţine camioane pentru dusu cărnii, zisese că număru aleşilor rămâne neretuşat şi că nu-i ochei să converteşti un jupân; tot d-a latu s-a pus şi tezorieru Izedin; da ăla-i zbanghiu şi-şi trece zilele zgâriind hârtia, iar doctoru' Abenhaldun face mişto dă garagaţă ba dă el, ba dă terfeloagele lui. Da reacţionarii ăia, cu ideele lor neprimenite din vremea lui Pazvante chioru, au săpat fără suspans şi io sunt beton când zic că vina le dă sus până jos a gagiilor.

Pă 11 august, Abenhaldun mi-a dat răvaş cum că pă 14 o să mă încerce şi mai şi, aşa că să mă pregătesc.

1. În original, *una quinta papal*, unde *quinta* înseamnă şi „chintă", iar *papal* înseamnă atât „papal", cât şi „teren cultivat cu *papas*, cartofi dulci".

— Cum adică să te pregăteşti? a întrebat Parodi.

— Ei, ştiţi matale cum vine, să bat alviţa doar cu ceai trei zile şi să învăţ semnele din zodiac, după rânduiala lor, în ordinea care le înşiră în Almanahu Bristol. Am dat dă veste la Lucrările Sanitare, unde mă aflu în treabă dimineaţa, cum că mă lovise boleşniţa. La prima, am căzut pă spate, aflând că petrecăreala era duminică şi nu vineri, da bucherniţa dumirea că pentru o încercare aşa babană ziua Domnului venea mai bine la socoteală. Trebea să mă înfiinţez la *quinta* nainte dă mezu nopţii. Vinerea şi sâmbăta le-am trecut bine mersi, da duminică am căzut cu noaptea-n cap şi plin de draci naşpa din culcuş. Uite ce-i, don Isidro, acu, că stau şi mă cugetez, nedezminţit prepuneam ce nasoală o să mi se întâmple. Da' nici că m-am lăsat teleleu, ci am stătut

cât mi-a fost ziulica dă lungă cu terfeloaga în ghiare. Iera dă mai mare băşcălia, mă bungheam la cinci minute odată cu ochii roată în orlogiu, să văz dacă mai puteam hali alt ceai; nu ştiu dă ce mă zgâiam, că orşcum trebea să-l dau de-a valma pă beregată: gâtu' mierea secetă dă uscat şi tot cerea udătură. Cu toate că aşteptasem ca fata mare la măritat ora încercării, am ajuns târziu la Retiro şi a tret să iau mărfaru dă la 23 şi-un pol în loc să mă hurduc în ăl din faţă.

Deşi ştiam totu' ca pe apă, în droaşcă i-am tot dat cu buchiseala din almanah. Nişte nătărăi făcuţi grămadă scuipa parole dă cum se bătuse Millonarios *versus* Chacarita Juniors şi mă scotea din săriţi care, mă jur pe mama, nici măcar nu ştiau vreo iotă dă *footbalI*. Am sărit din teleguţă la Belgrano R. *Quinta* le la vreo treişpe străzi dă gară. Am croşetat ideea să mă răcoresc mergând cu perpedesu, da era să dau în primire dă oboseală. Cum îmi zisese Abenhaldun, i-am tras o sârmă din dugheana dă pă strada Rosetti.

21

Chiar vizavi dă *quinta* stătea ciotcă nişte maşini; auzeam cum se trăncăneau gagiii în ele. Abenhaldun zăbovea aşteptându-mă, chiar la intrare. Mi-a părut mai bătrân ca nainte. Mă chiom-bisem amar dă ori la el la lumina soarelui; da abia în beznă mi-a căzut fisa că semăna oareşcum cu Repetto, şi-a făcut poc că răsărea mai cu barbă. Ironia sorţii, pă bune: tomna în noaptea de mă nebunea frica dă încercare, mă duc şi văd vaxu ăla de nu se potrivea dă nicio culoare. Am mers pă cărarea a pavată de dă roată căsii şi-am intrat pă din dos. La secretariat stătea Izedin, pă partea cu arhiva.

— Eu stau aici arhivat de vreo paisprezece ani, a observat molcom don Isidro. Dar de arhiva aia n-am ştire. Zugrăveşte-mi cumva locul.

— Păi, dă pă de lături dă simplu ce-i. Secretariatu-i sus: o scară duce fix la salon. Acolo, oploşiţi în jurul la tauru dă fier, stau druizii, vreo sută juma, şi toţi sunt izmeniţi la chip şi au tunice albe. Arhiva-i un coteţ lipit cu secretariatu: o biată chilioară. Io zic mereu că ogeacu fără fereastră pă bune le, pă termen lung, aducător dă boli. Ce credeţi?

— Nici să n-aud de aşa ceva. De când am venit în Nord, sunt sătul de încăperi. Descrie-mi acum secretariatul.

— I-o debara barosană. P-un birău dă stejar stă Olivetti, şi mai sunt nişte foteluri dă mai mare dragu, care matale v-aţi afunda până-n ceafă, o pipă turcă aproape putredă, care tre' că face un munte dă

parai, un candelabru cu clopoţei, un covor persan, futurist, un bust a lui Napoleon, o bibliotecă cu buchi serioase: *Istoria universală* de Cesare Cantii, *Minunile lumii şi ale omului*, *Biblio teca internaţională a cărţilor vestite*, *Anuarul „La Razon"*, *Grădinarul ilustrat* de Peluffo, *Comoara tinereţii*, *La donna delinquente* de Lombroso, şi câte alte. Izedin era cu capsa pusă. Iar la măndel mi s-a luminat pricina cât ai zice peşte: luase atacu literar dă la cap. Pă masă zăcea gogeamitea pachetu dă cărţi. Doctoru', care nu-i era mintea decât la cum să mă pună la încercare, voia să se scape dă Izedin, aşa că i-a juruit:

— Nu-ţi face griji. În noaptea asta îţi citesc cărţile.

Nu ştiu dacă mocofanu i-a dat crezare; s-a dus să-şi înclifteze tunica, voia să meargă în salon; şi nu şi-a pus pă mine nici măcar un vizual.

Dă cum am rămas părăsiţi, doctoru' Abenhaldun m-a luat la întrebări:

— Ai postit cu grijă, ai învăţat cele douăsprezece zodii ale lumii?

I-am zis că să moară mama dacă dă joi dă la zece (în seara aia halisem cu nişte tigri ai noii sensibilităţi: o *buseca* uşoară şi un *pesceto* la cuptor, în Oboru dă Cărnărie) mai beam şi alte alea dăcât ceaiuri.

Apoi, Abenhaldun mi-a dat poruncă să-i zic pă dă rost numele la cele douăşpe semne din zodiac. Le-am înşirat fără greş ca pă apă; şi m-a pus să i le mai înşir dă vreo cinci-şase ori. La urmă, mi-a zis:

— Văd că ai respectat întocmai instrucţiunile.

Dar ele nu ţi-ar fi de niciun folos, dacă n-ai fi harnic şi curajos. Ştiu că aşa şi eşti; şi am hotărât să nu ţin seama de cei care nu-ţi recunosc harurile: te voi pune la o singură încercare, cea mai nepotrivită şi mai grea. Acum treizeci de ani, pe înălţimile Libanului, eu i-am dat al naibii de bine de cap; dar, înaintea ei, maeştrii îmi rezervaseră alte probe, mai uşoare: am aflat o patacă pe fundul mării, o pădure izvodită din văzduh, un potir în fundul pământului, un hanger condamnat la chinurile Iadului. Tu nu vei căuta patru obiecte magice, ci pe cei patru maeştri care compun tetragonul Divinităţii, ascuns în dosul vălurilor. Acum, devotându-se unor pioase însărcinări, ei stau roată în jurul taurului de fier; se roagă alături de fraţii lor, akilii, ascunşi, la fel ca ei, sub văluri; nimic nu-i deosebeşte, dar inima ta îi va afla. Eu îţi voi porunci să-l alegi pe Yusuf; tu vei coborî în salon, închipuindu-ţi semnele zodiacului în ordinea lor negreşită; când vei ajunge la ultimul, semnul Peştilor, te vei întoarce la primul, care-i

Berbecul, şi tot aşa mereu; vei da de trei ori roată akililor şi, dacă nu vei greşi ordinea semnelor, paşii te vor purta la Yusuf. Îi vei spune: „Abenhaldun te cheamă la el" şi-l vei aduce aici. Pe urmă îţi voi porunci să-l aduci pe al doilea maestru, apoi pe al treilea, şi apoi pe al patrulea. Am avut baftă căcălău, că buchisisem un ciubăr din Almanahu Bristol, iar cele douăşpe semne din zodiac mi se tipăriseră la fix în glagore; dă-i de-ajuns să-ţi spună unu să n-o încurci, că te şi apucă bâţu să n-o dai în bară. Nu că mi-aş fi rătăcit izmana dă frică, parol, da' am avut un gând. Abenhaldun mi-a strâns ghiara, mi-a zis că rugăciunile lui vor fi cu mine, şi am coborât jos scara în salon. Ieram până peste cap cu zodiile; başca, cârca albă a fieştecăruia, căpăţânile cu ochii în duşamea, măştile linse şi tauru sfânt, care nicicând nu-l văzusem d-aproape, de mă trecea fiorii. Da le-am dat dă trei ori roată după lege şi m-am trezit în cârca unuia încerşefăluit, care mi-a părut aşijderea puriilor ălorlanţi; da, cum îmi roteam în creieri semnele din zodii, n-am avut vreme să croşetez raţionamente şi i-am zis: „Abenhaldun te cheamă la el". Gagiu a mers după măndel; io-i dădeam nainte cu zodiile, ne-am îmbâr-ligat amândoi pă scară şi ne-am implementat la fix în secretariat. Abenhaldun să ruga; l-a poftit pă Yusuf în arhivă şi aproape cât ai clipi din ochi s-a întors şi mi-a zis: „Acum adu-l pe Ibrahim".

M-am repetat în salon, am dat iar dă trei ori roată, m-am oprit în cârca altui încerşefat şi-am zis: „Abenhaldun te cheamă la el". Şi l-am implementat şi pă milordu ăla în secretariat.

— Trage frâna la căruţă, vereşcane, a spus Parodi. Eşti sigur că, în vreme ce le dădeai ocol, n-a ieşit nimeni din secretariat?

— Păi, pă zău zăului că nu. Ie drept că ieram atent cu berechet la semnele din zodiac, că doar nu-s chiar neterez. Nu-mi luam ochii dă pă uşa aia. Nu vă faceţi nicio grijă: n-a intrat şi n-a ieşit nimeni.

Abenhaldun l-a umflat dă braţ pă Ibrahim şi l-a cărat în arhivă; apoi mi-a zis: „Acum adu-l pe Izedin". Mare ciudăţenie, don Isidro, primele două daţi m-am încrezut în mine; da dă data aia mă fleşcăisem d-a dreptu. Am coborât jos, am dat dă trei ori cu manda în jurul druizilor şi m-am întors cu Izedin. Ieram istovit câtu-i hău: pă scară, mi s-a făcut negru naintea ochilor, chestii-trestii din rărunchi; totu' mi-a părut altfel, chiar şi toaişu meu. Ba şi Abenhaldun, care d-acu avea încredere grubă în măndel şi în loc să se roage, dăduse cep la soliter, l-a dus pă Izedin în arhivă şi mi-a spus, turuind ca un tată:

— Încercarea mea ţi-a sleit puterile. Îl voi căuta chiar eu pe cel

de-al patrulea iniţiat, care-i Halii.

Oboseala le duşmanu atenţiei, da de cum s-a cărat Abenhaldun m-am atârnat dă gratiile din pridvor şi m-am pus pă ginit. Puriu a dat trei roate scurte, l-a prins dă braţ pă Halii şi l-a dus sus. V-am zis că arhiva are decât uşa care să varsă în secretariat. Pă aia s-a împlementatără Abenhaldun cu Halii; şi, cât te-ai şterge la ochi, a năvălit cu ăia patru druizi învăluraţi; mi-a făcut semnu crucii, pentru că milorzii le puhoi dă bigoţi; apoi le-a poruncit fără fasoane să-şi deie vălurile la o parte; matale o să spuneţi că io bat câmpii, da acolo

25

Ierau Izedin, cu moaca lui dă străinar, şi Halii, care le subşef la Parolista, şi Yusuf, cumnatu la fonfăitu, şi Ibrahim, alb găleată cu var ca mortu' şi bărbos, ştiţi care, uşchitu care le asociat cu Abenhaldun. O sută şi juma dă druizi şi cu ei ăia patru maeştri!

Doctoru' Abenhaldun era gata să mă prinză în braţe; da ăilanţi, candriii care zic că alba-i neagră, plini stup dă superstiţii şi preziceri, nu s-au lăsat mai naşpa şi s-au şucărit pă iei în druzeşte. Bietu' Abenhaldun a dat să-i înduplece, da pân' la urmă a tret s-o lase baltă. A zis că o să mă pună la altă încercare, puhoi dă grea, dacă în proba aia o să pună în joc viaţa tuturor şi poate chiar sorţii la lume. Şi i-a dat nainte:

— Te legăm la ochi cu vălul acesta, îţi punem în dreapta băţul acesta lung, şi fiecare se va ascunde în câte-un loc din casă sau din grădini. Vei adăsta aici până când orologiul va bate miezul nopţii; apoi ne vei găsi rând pe rând, luându-te după zodii. Zodiile guvernează lumea; pe timpul încercării, îţi încredinţăm zodiile: întregul cosmos va fi în puterea ta. Dacă nu schimbi ordinea zodiilor, destinele noastre şi soarta lumii vor urma cursul dinainte menit; dacă imaginaţia îţi dă greş, dacă după Balanţă te duci cu mintea la Leu şi nu la Scorpion, maestrul pe care îl cauţi va pieri, iar lumea va cunoaşte ameninţarea aerului, apei şi focului.

Toţi au căzut la pace, da Izedin nu, că crăpase un arşin dă salam şi d-acu îl pirotea soileala, de-i cădea geana, şi era aşa dus, că când să dea să plece a întins ghiara la toţi pă rând, care iei nu face niciodată aşa.

Mi-a datară o vărguţă dă bambus, m-a legatară la ochi şi duşi a fost pă vecie. Ieram dă unu singur. Mă încerca o spaimă ca nici alta: trebea să-mi rotesc în glagore semnele din zodii, fără să le clatin cumva

şilea şiru; să aştept să clopoţască orlogiu, care nu mai da cep odată; mă trecea năduşelile dă spaimă că tot s-or auzi oda ş-oda şi că va trebui să mă pun pă cutreierat căsoaia, care pă negândite mi-a părut fără sfârşit şi neştiută. Pă nevrute, gându-mi s-a dus razna la scară, la podeşte, la mobilele dă care o să mă izbesc, la beciuri, la *patio*, la lucarne, la mai ştiu io ce. Urechile au început să-mi auză toate alea: crengile din grădină, paşii dă sus, druizii care pleca din *quinta*, strechea care dăduse în ghiuju dă Issota de Abd-el-Melek, ştiţi matale care, sărăcia d-a câştigat tombola la uleiu Raggio. Ce mai, toţi pleca, numai io rămâneam unic dă singurel în hărăbaie, cu druizii chitiţi cine mai ştia pă unde. Asta-i, şi când s-a auzit bătând ornicu, am tras altă spaimă. Am ieşit cu reteveiu, mandea, gagiu fraged, că musteam dă viaţă, şi mergeam ca andi-capatu, ca orbu – v-a căzut fisa, nu, şi v-a şi făcut poc, aşa-i? Brusc am şi luat-o la stânga, că cumnatu la fonfăitu dă p-afară dă *savoir faire* şi mi-am zis că o să ne întâlnim noi oda ş-oda su masă; vedeam deslușit tot timpul Balanţa, Scorpionu, Săgetătoru şi toate alelante; mi-am uitat dă primu' podest dă la scară şi i-am dat nainte, în gol; p-ormă m-am implementat în grădina dă iarnă. Da când îmi era mapamondu mai drag, m-am sfeterisit. Nu dam nici dă uşă, nici dă pereţi. Şi când te gândeşti la alea trei zile de-am trăit decât cu ceai chior pă burta goală şi la încercările la care îmi pusesem de bunăvoie şi nesilit dă nime nervii! Da, una peste toate, ieram milord pă situaţie şi m-am dus la liftu dă vase şi mâncări; am suspicionat că un Fitecine să băgase în debaraua dă cărbuni; da, oricât dă şcoliţi ar fi, un druz nu-i aşa vioi ca creolu. Şi m-am repetat în salon. M-am plesnit de-o măsuţă cu trei labe, cum are druizii, care ei tot mai cred în spiritism.

27

ca feudalii. Mi-a părut că ierau cu ochii pă ruandezu toţi gagiii din poznele alea în ulei. Nu vă râdeţi, *sorella* îmi zice mereu că am ceva dă zbanghiu şi dă poetist. Da' nu m-a luat soileala şi cât ai zice peşte am dat dă Abenhaldun: nici n-am întins bine ghiara, că l-am şi umflat. Foarte pă lesne am găbjit şi scara, care era mult mai la îndemână decât mă chitisem io, şi-am izbit-o în secretariat. Pă drum, n-am cântat nicio parolă chioară. Ieram prins al naibii dă tot cu zodiile. L-am lăsat acolo şi-am ieşit să caut alt druz. Taman atunci am auzit ceva aşa ca un râs năbuşit. Pentru întâia oară m-am îndoiat: era să crez că-şi râdeau dă mândel. Da pă loc am auzit un urlet. Pă zău meu că nu m-am înşelat cu zodiile; da mai întâi dă furie şi p-ormă dă uimire, poa' că m-am înşelat

totuşi. Niciodată nu zic că alba care o văd io le neagră. M-am întors şi, pipăind cu varga, am dat buzna în secretariat. M-am poticnit în ceva dă pă duşamea. M-am ciucit la pământ. Am atins nişte păr cu mâna. Apoi un nas şi nişte ochi. Nu ştiam ce făceam, şi mi-am smuls legătura dă pă ochi.

Abenhaldun zăcea pă covor, cu gura ciubăr dă bale şi sânge; l-am pipăit; căldicel încă, da d-acu era hoit pă bune. În odaie nema. Am văzut bătu, îmi zburase din mână; şi avea sânge pă bot. Abia atunci m-am prins că chiar io-l mierlisem. Da negreşit, când am auzit râsu şi urletu, m-am aiurit o clipă şi-am schimbat ordinea zodiilor: pă candriu îl cosisem dă zăpăcit. Poate era chiar unu din ăia patru meşteri. M-am pus în prag la galerie şi-am strigat după iei. N-a răspuns nime. Dă groază, am izbit-o la goană în fundu' galeriei; repetam încetişor: Berbecu, Tauru, Gemenii, ca să nu să prăvale ceru pă ruandezu. Am ajuns pă loc la ostreţe, deşi *quinta* aia le cât trei fârtaie dă cvartal; Tullido Ferrarotti îmi zicea mereu că viitoru mi-era cursele dă semifond. Da în noaptea aia am fost as la săritura dă nălţime. Am sărit din prima ostreţele, care s-apropie dă doi metri; tocmai când mă săltăm din şanţ şi-mi scoteam cioburile dă geam care îmi intrase pă peste tot, m-am pus să tuşesc dă fum. Din *quinta* ieşa nori dă fum negru şi gros ca lâna din saltele. Deşi nu mă antrenasem, am izbit-o la goană ca-n timpurile bune; am nimerit-o în uliţa Rosetti şi m-am întors: ceru era luminat ca la 25 mai, iar casa ardea foc şi pară. Asta aşa, ca să vedeţi matale ce-nseamnă să schimbi şiru la zodii! Dă cum mi s-a năzărit asta, gura mi s-a uscat mai ceva ca limba dă papagal. La răscruce am dat cu ochii de-un gabor şi m-am întors; p-ormă am luat-o razna pă nişte coclauri care sunt o ruşine că încă mai le în capitală; io sufeream ca argentinean – dumicatu cui le-a făcut! – şi mă ameţise nişte dulăi, că, numai ce să lătrase unu, la toţi le căşunase să mă surzească primprejur, că mahalalele din Vest nu le sigure pentru jupâni şi nu are pază dă nicio culoare. M-am liniştit pă loc, fi'ncă am văzut că ieram pă strada Charlone; dintr-o dugheană, o gaşcă dă sărăcii au dat să zică „Berbecu, Tauru" şi să facă nişte zgomoturi care nu cadrează cu gura; da ruandezu nu le-am răspuns la aproponturi şi i-am dat nainte. Tre' să mă credeţi că abia p-ormă mi-a căzut fisa că înşirasem zodiile cu glas tare. M-am pierdut încă o dată. Ştiţi că în mahalale dă soiu ăsta nu să ştiu bazele dă urbanism, iar uliţele să perd în labirinte. Nu mi-a roit pân' creieri să iau vreo droaşcă, iar când am

ajuns acasă, la ora când ies măturătorii la drumu' mare, aveam umblătorii numa praf şi pulbere. La crăpatu' zorilor, istovu mă făcuse oale şi ulcele. Cre' că mă luase chiar şi

1. Ziua naţională a Argentinei, care marchează cucerirea independenţei, în anul 1816.

cu friguri. M-am zvârlit în culcuş, hotărât să nu le soilesc, ca să nu-mi uit zodiile.

La douăşpe ziua am dat şfară în redacţie şi la Lucrările Sanitare că mă plesnise boleşniţa. Atunci a intrat vecinu, voiajoru din Brancato, şi nu s-a înduplecat până nu m-a dus în ogeac la el, să hlepăi o porţioaie dă tăiţăi. Ce-i în guşă şi-n căpuşă: la început, mi-a fost parcă mai bine. Pretenaru le trecut pân' ciur şi pân' dârmon, şi a destupat un muşcat patriotic. Da mandea nu le am cu vorbăria şi fineţurile, aşa că am profitat că *tuco* îmi căzuse ca plumbu şi m-am dus la mine în debara. N-am ieşit d-acolea cât a fost ziulica dă lungă. Da, cum io nu-s vreun monah şi mi-era grijă dă ce să petrecuse cu o zi nainte, i-am cerut la propitara să-mi aducă ziaru *Ştiri*. Nici că m-am bunghit la pagina dă sport, da' m-am pus pă buchisit cronica judicioasă, care am văzut pozat ghinionul în ea: la zero ş-un sfert noaptea, să umflase o huidumă dă pârjol în *casa-quinta* la doctoru' Abenhaldun, din Villa Mazzini. Cu toate că Secţia dă Pompieri a făcut o treabă trăsnet, conacu a fost o pradă uşoară pentru flăcări, iar în pârjol perise propitaru, destins membru din colonia siro-libaneză, doctoru' Abenhaldun, mare *pioneer* în importu dă surogat dă linoleu. Mă lua cu spaime groase. Baudizzone, care niciodată nu-i le grijă dă pagina lui, nici baremi nu pomenise dă vreo cerimonie religioasă şi zicea că noaptea aia iei s-adunase să buchisească *Memorialu* şi să schimbe naşii. Fix nainte dă prăpăd, domnii Halii, Yusuf şi Ibrahim să cărase din *quinta*. Au zis că pân' la mezu nopţii trăncănise ca nişte pretenari cu mortu', care nici vorbă să simţească tragedia care o să-i pună capăt la zile şi să facă scrum o tradiţională reşedinţă din zona dă Vest, da dăduse dovadă dă obişnuitu-i *sprit*. Cauza dă motiv a văpăii cicloape urma să fie lămurită.

Io nu mă spariu dă şmotru, da d-atunci nu m-am mai dus nici la ziar, nici la Lucrări, şi sunt cu coraju la pământ. După două zile, m-a vizitat un domn potop dă amabilos şi m-a întrebat dă cum am luat parte la cumpăratu dă perii şi cârpe împletite pentru birtu lucrătorilor din dugheana cu materiale dă construcţii din strada Bucarelli; p-ormă

a schimbat vorba şi a zis ceva dă coloniile străinarde şi s-a interesat mai cu osebire dă aia siro-libaneză. A zis, da' nu părea pă cai prea mari, c-o să mai vie. Da' n-a mai venit. În schimb, un incognito s-a pus în colţu' străzii şi mă urmăreşte în mare secret pă peste tot. Ştiu că matale nu vă lăsaţi prins în plasa nici la caralii, nici la nime. Salvaţi-mă, don Isidro, io sunt desperat!

— Eu nu-s nici vrăjitor, nici postitor, ca să dezleg ghicitori. Dar n-o să refuz să-ţi întind mâna. Desigur, cu o condiţie. Promite-mi că vei ţine seama de tot.

— Cum spuneţi matale, don Isidro.

— Foarte bine. Începem pe loc. Spune zodiile din almanah de la cap la coadă.

— Berbecu, Tauru, Gemenii, Racu, Leu, Fecioara, Balanţa, Scorpionu, Săgetătoru, Capricornu, Vărsătoru, Peştii.

— Foarte bine. Acum spune-le de la coadă la cap.

Zăpeziu, Molinari a bâiguit:

— Ucebreb, Uruat…

— Du-te de-aici cu fanfaronadele. Ţi-am spus să le schimbi ordinea, dar să spui aceleaşi zodii.

— Să le-o schimb? Da matale nu m-aţi înţeles, don Isidro, aşa cevaşilea nu se poa'.

— Nu? Deci prima, ultima şi penultima, îngrozit, Molinari i-a dat ascultare. Apoi a privit jur-împrejur.

— Ei bine, acum că ţi-ai scos din minte fanteziile, du-te la jurnal. Şi nu-ţi mai face sânge rău.

31

Mut, mântuit, zăpăcit, Molinari a ieşit din penitenciar. Afară îl aştepta celălalt.

II

După o săptămână, Molinari a acceptat că nu mai putea amâna a doua vizită la Penitenciar. Dar nu-i convenea să dea din nou ochii cu Parodi, care aflase că el era înfumurat şi mizerabil de credul. Un bărbat modern, ca el, să se lase îmbrobodit de nişte străini fanatici! Apariţiile domnului amabilos se îndesiseră şi se făcuseră şi mai groaznice: nu vorbea doar de siro-libanezi, ci şi de druizii din Liban; trăncăneala i se îmbogăţise cu teme noi, cum ar fi: abolirea torturii în 1813, avantajele unui instrument electronic de tortură pe care Secţia de Investigaţii îl importase recent de la Bremen etc.

Într-o dimineaţă ploioasă, Molinari a luat omnibuzul din colţul străzii Humberto I. în mahalaua Palermo, odată cu el a coborât şi necunoscutul, care îşi schimbase ochelarii pe o barbă blondă.

Ca întotdeauna, Parodi i-a făcut o primire oarecum seacă; a avut tactul de a nu face nicio aluzie la misterul din Villa Mazzini; a vorbit, lucru obişnuit pentru el, despre ce poate face un bărbat care cunoaşte temeinic cărţile de joc. A evocat memoria tutelară a lui Lince Rivarola, care a fost lovit cu un scaun chiar când scotea al doilea as de pică1 din dispozitivul special pe care îl ţinea în mânecă. Pentru a completa istorioara, a scos dintr-o cutie nişte cărţi de joc soioase, l-a pus pe Molinari să le amestece şi i-a cerut să le înşire pe masă, cu faţa în jos. Apoi i-a zis:

1. În original, *as de espadas*, conform jocului spaniol de cărţi.

— Dragă prietene, tu, care eşti vrăjitor, îi vei da bietului bătrân de lângă tine un patru de cupă.

Molinari a bâiguit:

— Io nu mi-am dat niciodată talente dă vrăjitor, dom'le. Matale ştiţi doar că am rupt-o pă vecie cu fanaticii ăia.

— Ai tăiat şi ai făcut cărţile; dă-mi imediat un patru de cupă. Nu-ţi fie teamă; e prima carte pe care vei pune mâna.

Tremurând, Molinari a întins mâna, a luat o carte şi i-a întins-o lui Parodi. Acesta a privit-o şi a zis:

— Eşti un tigru. Acum îmi vei da un fante de pică.

Molinari a scos altă carte şi i-a dat-o.

— Acum un şapte de treflă1.

Molinari i-a dat o carte.

— Jocul te-a ostenit. Am să scot eu pentru tine ultima carte, regele de cupă.

A pus aproape neglijent mâna pe o carte şi a aşezat-o lângă cele trei dinainte. Apoi i-a poruncit lui Molinari să le întoarcă. Erau un rege de cupă, un şapte de treflă, un fante de pică şi un patru de cupă.

— Nu căsca ochii chiar aşa mari, a zis Parodi.

Una dintre aceste cărţi identice e însemnată; prima pe care ţi-am cerut-o, dar nu prima pe care mi-ai dat-o. Ţi-am cerut un patru de cupă şi tu mi-ai dat un fante de pică; ţi-am cerut un fante de pică şi tu mi-ai dat un şapte de treflă; ţi-am cerut un şapte de treflă şi tu mi-ai dat un rege de cupă; ţi-am spus că erai obosit şi că voi scoate eu pentru tine cea de-a patra carte, un rege de cupă. Am scos un patru de cupă,

care are semnicelele astea negre.

1. În original, *siete de bastos*, conform jocului spaniol de cărţi.

Abenhaldrn a făcut aşijderea. Ţi-a spus să cauţi druzul numărul 1 şi tu i l-ai adus pe numărul 2; ţi-a spus să i-l aduci pe 2 şi tu i l-ai adus pe 3; ţi-a spus să i-l aduci pe 3 şi tu i l-ai adus pe 4; ţi-a spus că se duce să-l caute pe 4 şi l-a adus pe 1. Numărul 1 era Ibrahim, prietenul lui cel mai bun. Abenhaldun putea să-l recunoască în mulţime. Aşa păţesc cei care se pun cu străinii. Tu însuţi mi-ai spus că druzii sunt oameni tare secretoşi. Ai avut dreptate, şi cel mai secretos dintre ei era Abenhaldun, decanul coloniei. Celorlalţi le ajungea să umilească un creol; dar el a vrut şi să-l ia în râs. Ţi-a spus să te duci într-o duminică, dar chiar tu mi-ai spus că ziua liturghiilor lui era vinerea; ca să fii nervos, te-a ţinut vreme de trei zile numai cu ceai chior şi Almanahul Bristol; colac peste pupăză, te-a pus să mergi pe jos nu ştiu câte cvartale; te-a cărat la o adunare de druizi învăluiţi în cearşafuri şi, ca şi cum frica n-ar fi ajuns ca să-ţi ia minţile, a inventat istoria cu zodiile din almanah. Omul era pus pe şotii, încă nu verificase (şi nici n-are să mai verifice) registrele contabile ale lui Izedin; vorbeau de ele când ai intrat tu, care ai crezut că vorbeau de mici romane şi poeme. Cine ştie ce şahăr-mahăr făcuse trezorierul; dar sigur e că l-a omorât pe Abenhaldun şi a pus foc conacului, pentru ca nimeni să nu-i vadă registrele. S-a despărţit de voi, a dat mâna cu fiecare, lucru pe care nu-l făcea niciodată, ca să fiţi siguri că plecase. S-a ascuns prin apropiere, a aşteptat să plece ceilalţi, care erau deja sătui de glume, şi pe când tu, cu varga şi legătura pusă pe ochi, îl căutai pe Abenhaldun, s-a dus înapoi în secretariat. Când te-ai întors cu bătrânul, cei doi au râs, văzându-te cum mergeai ca orbii. Ai ieşit să cauţi un al doilea druz; Abenhaldun te-a urmat, ca să dai din nou de el şi să faci patru drumuri dintr-odată, aducând mereu aceeaşi persoană.

Atunci trezorierul i-a înfipt pumnalul în spate: tu i-ai auzit strigătul. Pe când te întorceai pe pipăite în odaie, Izedin a fugit şi a dat foc registrelor. Apoi, pentru a le justifica dispariţia, a pus foc casei.

Pujato, 27 decembrie 1941

35

Nopţile lui Goliadkin

În memoria Tâlharului cel Bun

I

Gervasio Montenegro – înalt, distins, confuz, profil romantic,

mustaţă ofilită şi cănită – a urcat cu ostenită eleganţă în maşina poliţiei şi a îngăduit să fie *voituri* la Penitenciar. Era într-o situaţie paradoxală: numeroşii cititori ai ziarelor de după-amiază din toate cele paisprezece provincii erau indignaţi că un actor atât de celebru ca el era acuzat de furt şi asasinat; dar numeroşii cititori ai ziarelor de după-amiază ştiau că Gervasio Montenegro era un actor celebru tocmai pentru că era acuzat de furt şi asasinat. Admirabila confuzie era întru totul opera lui Aquíles Molinari, agerul jurnalist care câştigase un imens prestigiu făcând lumină în misteriosul caz Abenhaldun. Tot lui Molinari i se datora şi faptul că poliţia îi îngăduise lui Gervasio Montenegro să facă această neobişnuită vizită la pârnaie: în celula 273 stătea închis Isidro Parodi, detectivul sedentar, căruia Molinari (cu o generozitate ce nu înşela pe nimeni) îi atribuia toate victoriile sale. Montenegro, sceptic prin definiţie, se îndoia de acest detectiv care azi era puşcăriaş numerotat, iar până mai ieri fusese coafor pe strada Mexic; pe de altă parte, spiritul său, sensibil ca un Stradivarius, se crispa la gândul acestei vizite de rău augur. Dar se lăsase convins; înţelegea că nu trebuia să se pună rău cu Aquíles Molinari, care, după propria-i expresie categorică, reprezenta cea de-a patra putere.

Parodi l-a primit pe aclamatul actor fără să-şi ridice privirile. Greoi, dar activ, pregătea un *mate* într-o căniţă de culoarea cerului plină cu apă clocotită. Montenegro era gata să-l accepte; dar Parodi, având fără doar şi poate doar alibiul propriei timidităţi, nu i l-a oferit; ca să-i insufle curaj, Montenegro l-a bătut cu palma pe umăr şi a aprins o ţigară din pachetul de Sublime de pe o băncuţă.

— Ai venit înaintea orei stabilite, don Montenegro; ştiu ce te aduce. Afacerea cu briliantul.

— Văd că aceşti muri zdraveni nu stau în calea faimei mele, s-a grăbit să observe Montenegro.

— Nici vorbă. Nicăieri nu se află mai bine decât aici, în chilioară, cele ce se petrec în Republică: de la vicleniile unui cogeamitea general de divizie până la opera culturală a ultimului redactor de radio nenorocit.

— Vă împărtăşesc aversiunea pentru radio. După cum îmi spunea mereu Mărgărita – o ştiţi, desigur, pe Mărgărita Xirgú –, noi, artiştii, avem scena în sânge şi nu ne putem lipsi de căldura publicului. Microfonul e rece, e contra naturii. Eu însumi am simţit, în faţa acestei indezirabile maşinării, că-mi pierdeam comuniunea cu propriul meu

public.

— În locul tău, eu m-aş lăsa de maşinării şi comuniuni. Am citit ştirucile lui Molinari. Băiatul are pana zglobie, dar atâta literatură şi atâtea portrete te ameţesc până la urmă. De ce nu-mi povesteşti totul, aşa cum îţi vine, fără niciun soi de artă? Mie-mi place să mi se vorbească pe şleau.

— De acord. Başca, pot să vă fac o plăcere. Limpezimea e privilegiul latinilor. Dar îmi veţi îngădui să las să cadă un văl asupra unei anumite întâmplări, care compromite o damă ce aparţine

protipendadei din La Quiaca – acolo, după cum ştiţi, a mai rămas lume bună. *Laissez faire*, *laissez passer*. Nevoia urgentă de a nu pângări numele damei, care pentru lume e o zână de salon, iar pentru mine şi zână, şi înger, m-a obligat să-mi întrerup turneul triumfal prin republicile indo-americane. *Porteno*, la urma urmelor, aşteptasem nu fără oarece nostalgie clipa întoarcerii şi nicicând n-am crezut că ea avea să-mi fie tulburată de circumstanţe care chiar pot fi calificate drept poliţiste, într-adevăr, de cum am ajuns la Retiro, m-au arestat; acum mă acuză de un furt şi două asasinate. Colac peste pupăza acestui *accueil*, sticle-ţii m-au deposedat de un juvaier tradiţional, pe care-l achiziţionasem cu câteva ore mai înainte, în împrejurări nespus de pitoreşti, traversând râul Tercero. *Bref*, urăsc zadarnicele circumlocvii şi voi spune istoria *ab initio*, fără să las deoparte, desigur, tăioasa ironie pe care neostoit o pretinde spectacolul modern. Şi-mi voi îngădui şi câte-o tuşă peisagistică, o umbră de culoare.

Pe 7 ianuarie, la patru şi paisprezece a.m., sobru travestit în indian bolivian, am luat Panamericanul la Mococo, fentându-mi cu abilitate – chestiune de *savoir faire*, dragă prietene – urmăritorii nătângi şi numeroşi. împărţirea cu generozitate a autoportretelor mele cu autograf a izbutit să domolească, dar nu şi să stârpească, neîncrederea controlorilor din expres. Mi-au pus la dispoziţie un compartiment, pe care m-am resemnat să-l împart cu un necunoscut ce avea o înfăţişare vădit israelită şi pe care sosirea mea l-a deşteptat din somn. Am aflat apoi că intrusul se numea Goliadkin şi făcea trafic

cu diamante. Cine ar fi crezut că morocănosul israelit pe care hazardul feroviar mi-l scosese în cale avea să mă implice într-o inexplicabilă tragedie?!

A doua zi, cu ajutorul primejdiosului *capola-voro* al unui *chef calchaqui*, am putut să cercetez cu bonomie fauna umană care popula universul restrâns al trenului aflat în mers. Riguroasa mea cercetare a început – *cherchez la femme* – cu o siluetă interesantă care, chiar şi pe strada Florida la opt p.m., ar fi meritat virilul omagiu al unei ocheade. În atari chestiuni nu mă înşel; am constatat pe loc că era o femeie de-un uluitor exotism, o anume *baronne* Puffendorf-Duvernois: în floarea vârstei, ea nu avea nimic din sărbezeala fatală a liceenelor, fiind un straniu specimen al vremurilor noastre: trup sever, modelat prin *lawn-tennis*, faţă oarecum *basee*, dar subtil pusă în valoare de creme şi sulimanuri, o femeie, într-un cuvânt, căreia zvelteţea îi conferea înălţime, iar mutismul – eleganţă. Dar avea un *faible*, impardonabil la o autentică Duvernois, acela de a flirta cu comunismul. La început a izbutit să-mi trezească interesul, dar apoi am priceput că atrăgătoarea ei înfăţişare ascundea un spirit comun, şi i-am cerut bietului don Goliadkin să preia ştafeta; ea, lucru caracteristic femeilor, s-a prefăcut a nu observa rocada. Dar am surprins o discuţie în care, vorbindu-i altui pasager, un oarecare colonel Harrap, din Texas, doamna *baronne* a folosit calificativul „imbecil", făcând aluzie, fără doar şi poate, la *ce pauvre M. Goliadkin*. Revin la Goliadkin: un rusnac, un evreu, a cărui amprentă pe placa fotografică a memoriei mele e, hotărât lucru, palidă. Era mai curând blond, robust, cu ochi buimaci; îşi cunoştea locul: se repezea mereu să-mi deschidă uşile, în schimb, nu pot, deşi ar fi de dorit, să-l uit pe bărbosul şi apoplecticul colonel Harrap, reprezentantul tipic al neşovăielnicei vulgarităţi a unei ţări care, deşi uriaşă, ignoră nuanţele, acele *nuances* pe care nu le uită nici cel din urmă golănaş al unei *trattoria* din Neapole şi care sunt marca de fabricaţie a rasei latine.

39

— Nu ştiu pe unde-o fi Neapole, dar, dacă nimeni nu-ţi soluţionează cazul, îţi va erupe Vezuviul, ce mai!

— Vă invidiez recluziunea de benedictin, don Parodi, dar viaţa mi-a fost nestatornică. Am căutat lumina în Baleare, culoarea în Brindisi, păcatul elegant în Paris. Şi, precum Renan, mi-am făcut rugăciunea pe Acropole. Peste tot am stors zemosul ciorchine al vieţii.

Reiau firul istoriei. În Pullman, pe când bietul Goliadkin – jidan, la urma urmelor, predestinat persecuţiilor – făcea cu resem n-are faţă neobositei şi obositoarei scrime orale a baronesei, eu mă relaxam alături de Bibiloni, un tânăr poet din Catamarca, discutând ca un ale nian despre poezie şi provincii. Mărturisesc abia acum că la început chipul închis la culoare, mai curând înnegurat, al tânărului premiant al maşinilor de gătit Vulcan nu m-a atras. Din pricina ochelarilor-bicicletă, a cravatei cu nod şi elastic, a mănuşilor de culoarea smântânii, m-am crezut în faţa unui pedagog din noianul pe care ni l-a pus la dispoziţie Sarmiento, profetul genial, de la care e absurd să cerem pedestrele virtuţi ale prevederii. Dar plăcerea negrăită cu care a ascultat o cunună de *triolets* pe care-i dăltuisem din fuga condeiului în trenul-landou ce uneşte moderna fabrică de zahăr din Jarami cu ciclopica statuie dăltuită de Fioravanti în onoarea Drapelului naţional mi-a dovedit că el era una din solidele valori ale tinerei noastre literaturi. Nu era tontul insuportabil care profită de primul *tête-à-tête* pentru a-ţi băga pe gât avortonii iscaţi din pana sa: era un savant, un înţelept, care nu pierdea ocazia de a tăcea în faţa maeştrilor. L-am delectat apoi cu prima dintre odele pe care le-am dedicat lui José Marţi; cu puţin înaintea celei de-a unsprezecea, a trebuit să-l lipsesc de plăcere, căci de plictisul cu care pisăloaga baroneasă îl asedia pe tânărul

Goliadkin se molipsise şi omul meu din Catamarca, printr-un interesant fenomen de *simpatie psihologică*, pe care de nenumărate ori l-am observat şi la alţi pacienţi. Cu proverbiala-mi lipsă de afectare, care-i un *apanage* al omului de lume, nu am şovăit în faţa măsurii radicale: am tras de el până a deschis ochii. După atare *mesaventure*, discuţia lâncezea; pentru a-i eleva nivelul, am pomenit de tutunurile fine. Am bunghit-o: Bibiloni s-a arătat plin de vioiciune şi interes. După ce şi-a explorat buzunarele interioare ale scurtei de piele, a scos o havană de Hamburg şi, neîndrăznind să mi-o ofere, a spus că o cumpărase pentru a o fuma în cuşetă chiar în noaptea aceea. I-am priceput nevinovatul subterfugiu. Dintr-o singură mişcare, i-am acceptat trabucul şi l-am aprins fără zăbavă. O amintire dureroasă s-a perindat prin mintea tânărului. Cel puţin, aşa am apreciat eu, subtil cunoscător al fizionomiilor, şi, cufundându-mă în fotoliu, i-am cerut, printre vălătucii albăstrii ai fumului, să-mi vorbească despre izbânzile sale. Interesantul chip negricios i s-a luminat. Am ascultat atunci

străvechea poveste a scriitorului care se luptă cu lipsa de înţelegere a burghezului şi trece peste valurile vieţii purtându-şi himera pe umeri. După ce dedicase câteva cincinale farmacopeii montane, familia Bibiloni izbutise să treacă dincolo de fruntariile oraşului Catamarca, avansând până la Bancalari. Acolo văzuse lumina zilei poetul. Prima învăţătoare i-a fost Natura: pe de o parte, legumele din *quinta* părintească, pe de alta, poiatele din vecini, pe care copilul le-a vizitat de nenumărate ori, în nopţi fără lună, înarmat cu o undiţă lungă, pentru pescuitul găinilor. După solide studii primare la km 24, poetul a revenit la glie; a cunoscut benefica şi virila muncă a câmpului, mult mai valoroasă decât toate aplauzele sterpe, până când l-a mântuit înţelepciunea maşinilor de gătit Vulcan, care

I-au premiat volumul *D'ale Catamarcăi* (*amintiri din provincie*). Valoarea bănească a laurilor i-a îngăduit să cunoască provincia pe care o cântase cu atâta iubire. Acum, încărcat cu romanţe şi colinde, se întorcea în natalul său Bancalari.

Am trecut în vagonul-restaurant. Bietul Goliadkin a trebuit să se aşeze lângă *baronne*; de cealaltă parte a mesei ne-am pus părintele Brown şi cu mine. Înfăţişarea ecleziastului nu era interesantă: avea părul castaniu, iar faţa cu totul inexpresivă îi era rotundă. Eu îl priveam însă cu oarecare invidie. Cei care, din nefericire, am pierdut credinţa omului simplu şi a copilului nu găsim în inteligenţa rece balsamul reconfortant pe care Biserica îl dăruieşte turmei sale. La urma urmelor, ce datorează veacul nostru, copil *blase* şi cărunt, profundului scepticism al lui Anatole France şi Julio Dantas? Tuturor ni s-ar potrivi, mult stimate don Parodi, un strop de nevinovăţie şi sensibilitate.

Îmi amintesc nespus de vag discuţia din după-amiaza aceea. Doamna *baronne*, dând vina pe excesele caniculei, îşi lărgea necontenit decolteul şi-l înghesuia pe Goliadkin, dar numai aşa, ca să mă provoace. Evreul, prea puţin obişnuit cu asemenea înfruntări, evita fără succes atingerile şi, conştient de rolul său umilitor, vorbea cu iritare despre lucruri care nu puteau deştepta curiozitatea nimănui, ca de pildă proxima scădere a preţului diamantelor, imposibilitatea de a substitui unui diamant fals unul adevărat şi alte detalii de *boutique*. Părintele Brown, care părea să fi uitat prin ce diferă un vagon-restaurant dintr-un *express* de lux de un auditoriu de călugări mireni lipsiţi de

apărare, repeta nu ştiu ce paradox despre trebuinţa de a-ţi pierde sufletul pentru a-l mântui: bizantinisme teologale prosteşti, care au întunecat limpezimea Evangheliilor.

Noblesse oblige: ignorarea afrodiziacilor nuri ai doamnei *baronne* m-ar fi acoperit de ridicol;

chiar în noaptea aceea m-am strecurat în vârful picioarelor în cuşeta ei şi, ciucit pe vine, sprijinindu-mi ţeasta visătoare de uşă şi punând ochiul la gaura cheii, am început să fredonez confidenţial *Mon ami Pierrot*. Din paşnicul răgaz pe care luptătorul îl câştigă în toiul unei bătălii cum este viaţa m-a deştentat puritanismul demodat al colonelului Harrap. Într-adevăr, ghiujul bărbos, relicvă a pirateresculuirăzboi purtat în Cuba, m-a luat pe după umeri, m-a ridicat la o înălţime considerabilă şi m-a lăsat jos în faţa toaletei pentru domni. Am ripostat pe loc: am intrat înăuntru şi i-am trântit uşa-n nas. Am stat acolo aproape două ore, nedând nicio atenţie ameninţărilor nelămurite pe care le profera într-o spaniolă de baltă. Când mi-am părăsit locul de meditaţie, aveam drum liber. Cale liberă! mi-am zis în sinea mea şi m-am dus neîntârziat în cuşeta proprie. Hotărât lucru, zeiţa Aventurii ţinea cu mine. Acolo mă aştepta doamna *baronne*. Mi-a sărit drept în faţă. În ariergardă, Goliadkin îşi îmbrăca sacoul. Cu prompta sa intuiţie feminină, doamna *baronne* s-a prins că amestecul lui Goliadkin distrugea climatul de intimitate necesar perechilor de îndrăgostiţi. A plecat, fără să-i arunce nici măcar o vorbă. Îmi cunosc firea: dacă mă întâlneam cu colonelul, ne-am fi bătut în duel. Lucru deloc comod pe calea ferată. Colac peste pupăză, chiar de nu-mi vine uşor să o mărturisesc, vremea duelurilor s-a dus de mult. Am decis să trag un pui de somn.

Tare slugarnici mai sunt şi evreii! Intrarea mea zădărnicise cine ştie ce ţeluri meschine ale lui Goliadkin; dar el s-a arătat imediat nespus de cordial cu mine, m-a obligat să accept o havană Avanti şi m-a copleşit cu atenţii.

A doua zi, toţi erau prost dispuşi. Sensibil la climatul psihologic, am vrut să-mi înveselesc comesenii, recitându-le câteva anecdote de Roberto Payr6

nr – …

şi o incisivă epigramă de Marcos Sastre. Doamna de Puffendorf-Duvernois, zbârlită de incidentul din noaptea anterioară, se arăta înciudată; fără doar şi poate că cine ştie ce ecou al acelei

mesa-venture ajunsese şi la urechile părintelui Brown, căci parohul a tratat-o cu o răceală care nu cadrează cu tonsura ecleziastică.

După prânz, i-am administrat o lecţie colonelului Harrap. Pentru a-i demonstra că făcuse un *faux pas* care nu afectase nestrămutata cordialitate a legăturilor noastre, i-am propus o Avanti de la Goliadkin şi mi-am făcut gustul să i-o aprind. Ce mai, i-am dat o palmă cu mănuşa albă!

În noaptea aceea, a treia a voiajului meu, tânărul Bibiloni m-a dezamăgit. Chibzuisem să-i istorisesc unele aventuri galante pe care nu obişnuiesc să le încredinţez primului venit; dar el nu se afla în cuşetă. Nu-mi venea deloc la socoteală ca un mulatru din Catamarca să se poată strecura în cuşeta unei *baronne* Puffendorf. Uneori mă asemăn lui Sherlock Holmes: fentându-l cu viclenie pe controlor, pe care l-am mituit cu un interesant tom dedicat numismaticii paraguayene, am încercat, ca neîndurătorul dulău din Baskerville, să aud şi, chiar mai mult, să spionez cele ce se petreceau în respectiva cuşetă. (Colonelul se retrăsese cu noaptea-n cap.) Din toată investigaţia, m-am ales doar cu tăcerea absolută şi cu bezna. Dar neliniştea n-a durat mult. Spre surprinderea mea, am zărit-o pe *baronne* ieşind din cuşeta părintelui Brown. Pentru o clipă, m-a cuprins o revoltă brutală, pardonabilă unui bărbat prin vinele căruia curge sângele de foc şi pară al familiei Montenegro. Apoi mi-a căzut fisa. Doamna *baronne* tocmai se spovedise. Avea părul desfăcut şi purta veşminte ascetice: un halat enorm, pe al cărui fond stacojiu erau stampaţi clovni de aur şi balerine de argint. Era nemachiată şi, femeie totuşi, a fugit drept în cuşeta ei, ca să n-o surprind fără blindajul facial. Am aprins o havană din foi de mahorcă de la tânărul Bibiloni şi, filosof, am bătut în retragere. Dar, în cuşeta mea, surpriză mare: în ciuda orei înaintate, Goliadkin era treaz. Am zâmbit: două zile de convieţuire feroviară fuseseră de-ajuns pentru ca posomorâtul israelit să imite somnam-bulismul omului de teatru şi de club. Desigur, nu-şi practica noua deprindere cu eleganţă. Era hăbăuc şi iritat. Fără să ţină seama de faptul că moţăiam şi căscam, mi-a înşirat toate evenimentele biografiei lui nesemnificative şi, poate, apocrife. A pretins că fusese grăjdarul şi apoi amantul prinţesei Klavdia Fiodorovna; cu un cinism care mi-a evocat cele mai îndrăzneţe pagini din *Gil Blas de Santillana*, a afirmat că, înşelând încrederea prinţesei şi a duhovnicului ei, părintele Abramowicz, îi sustrăsese acesteia un vechi diamant uriaş, un

non-pareil care din pricina unei singure tăieturi defectuoase nu era cel mai valoros din lume. Trecuseră douăzeci de ani din noaptea lor de foc, furt şi fugă; în răstimp, valul roşu îi alungase din Imperiul Ţarilor atât pe marea doamnă jefuită, cât şi pe grăjdarul necredincios. Tripla odisee începuse chiar la graniţă: a prinţesei, în căutarea pâinii de toate zilele; a lui Goliadkin, în căutarea prinţesei, pentru a-i înapoia diamantul; a bandei de hoţi internaţionali, care doreau diamantul furat, în căutarea neîndurată a lui Goliadkin. În minele Africii de Sud, în laboratoarele Braziliei şi în bazarurile Boliviei, Goliadkin cunoscuse toate mizeriile aventurii şi sărăciei; dar niciodată nu-i trecuse prin minte să vândă diamantul, în care se întrupau propriile-i remuşcări şi speranţe. Cu timpul, prinţesa Klavdia a devenit pentru Goliadkin simbolul Rusiei binevoitoare şi fastuoase, călcate în picioare de rândaşi şi utopişti. Şi, cum nu dădea de ea, o iubea din ce în ce mai profund; nu peste multă

vreme, a aflat că prinţesa trăia în Argentina, unde conducea, fără să abdice de la propria-i *morgue* aristocratică, un stabiliment solid în Avellaneda. Doar în ultima clipă scosese diamantul din tainiţa în care acesta zăcea; acum, că ştia unde se afla prinţesa, ar fi preferat să moară decât să-l piardă.

Desigur, lunga istorie relatată de buzele bărbatului care, după propria sa mărturisire, era şi grăjdar, şi hoţ mi-a picat greu la stomac. Cu sinceritatea ce mă caracterizează, mi-am îngăduit să îmi exprim elegant îndoiala cu privire la existenţa juvaierului. Punct ochit, punct lovit. Goliadkin a deschis un cufăr din imitaţie de crocodil, a scos două etuiuri identice şi pe unul din ele l-a deschis. Nu mai încăpea nicio îndoială. În culcuşul acela de catifea strălucea fratele bun al lui Koh-i-noor. Nimic din ce este omenesc nu-mi trezeşte uimirea. Mi s-a făcut milă de bietul Goliadkin, care ieri împărţise în trecere patul cu o Fiodorovna, iar azi, într-un cupeu care scârţâia din toate încheieturile, îşi spunea păsul unui domn argentinian care nu avea să-i refuze bunele sale oficii pentru a-l ajuta să ajungă la prinţesă. Vrând să-l pun pe picioare, am afirmat că era mai puţin grav să fii urmărit de o bandă de hoţi decât de poliţie; am improvizat cu fraternă măreţie că, în urma raziei poliţieneşti de la Salon Doră, numele – unul din cele mai vechi din Republică – îmi fusese înscris în nu mai ştiam ce cazier compromiţător.

Bizară psihologie mai avea şi prietenul meu! Nu văzuse chipul iubitei de douăzeci de ani şi acum, chiar în pragul fericirii, sufletul i se chinuia şi avea îndoieli.

În pofida faimei mele de boem, *d'ailleurs* justificată, am deprinderi comune; se făcuse târziu, şi n-am mai izbutit să închid ochii. Am tot croşetat în minte istoria diamantului din apropiere şi a prinţesei din depărtare. Goliadkin (desigur, emoţionat de nobila sinceritate a vorbelor mele) n-a putut dormi nici el. Întreaga noapte s-a foit, dacă nu mai rău, în patul de deasupra mea.

Dimineaţa îmi rezervase două satisfacţii. Prima, *vorspan* îndepărtat al pampei, mi-a mişcat sufletul de argentinian şi de artist. O rază de soare a săgetat câmpia. Sub binefăcătoarea risipă de lumină solară, stâlpii de telegraf, sârmele şi ciulinii au vărsat lacrimi de bucurie. Cerul s-a făcut cât casa şi lumina s-a contopit întru totul cu bărăganul. Juncanii păreau că poartă veşminte noi. A doua satisfacţie a fost de ordin psihologic. În faţa cordialelor căni de la micul dejun, părintele Brown ne-a demonstrat fără drept de apel că crucea nu e în conflict cu spada: cu autoritatea şi prestigiul pe care i le conferea tonsura, l-a admonestat pe colonelul Harrap, pe care l-a făcut (foarte oportun, după mintea mea) măgar şi animal. I-a mai zis şi că era bun doar să intre în conflict cu nenorociţii, dar că dinaintea unui bărbat curajos ştia să păstreze distanţa. Harrap nici n-a crâcnit.

Am priceput întregul sens al moralei pe care ne-o făcuse parohul abia când am aflat că Bibiloni îşi luase tălpăşiţa în noaptea aceea; soldăţoiul îl agresase pe nefericitul scriitor.

— Lămureşte-mă, prietene Montenegro, a intervenit Parodi. Ciudatul vostru tren nu oprea nicăieri?

— Dar de unde-aţi căzut, don Parodi? Domnia voastră nu ştiţi că Panamericanul merge direct din Bolivia la Buenos Aires? Continuu. În după-amiaza aceea, şueta a fost fără sare şi fără piper. Toţi voiau să comenteze numai dispariţia lui Bibiloni. Fără îndoială că cel puţin un pasager observase că întâmplarea punea sub semnul întrebării mult trâmbiţata securitate pe care capitaliştii saxoni o atribuie convoiului feroviar. Fără să fac notă discordantă, am semnalat că purtarea lui Bibiloni

putea fi tot atât de bine rodul unei neatenţii tipice unei firi de poet, căci eu însumi, chinuit de himere, obişnuiam să fiu uneori cu capul în nori. Atari ipoteze, acceptabile la lumina unei zile buimace de atâtea culori şi lumini, s-au topit odată cu ultima piruetă solară. Când s-a lăsat întunericul, totul a devenit elegiac. Din când în când, din beznă se auzea bocetul fatidic al cernitei cucuvele, care imită tuşea spartă a unui bolnav. Sosise clipa când fiece călător cerne în minte vechi amintiri sau simte o nelămurită şi tenebroasă teamă în faţa vieţii sumbre; la unison, toate roţile trenului păreau să silabisească: *Bi-bi-lo-ni-a-fost-a-sa-şi-nat*, *Bi-bi-lo-ni-a-fost-a-sa-şi-nat*, *Bi-bi-lo-ni-a-fost-a-sa-şi-nat*.

În noaptea aceea, după cină, Goliadkin (fără doar şi poate că pentru a atenua spaima instalată în vagonul-restaurant), a îndrăznit să mă sfideze la poker, faţă în faţă. Era atât de dornic să se măsoare cu mine, încât a respins, cu o surprinzătoare obstinaţie, propunerea baronesei şi a colonelului să jucăm în patru. Desigur, nădejdile lui Goliadkin au primit o lovitură puternică. Fiindcă eu, în calitate de *clubman* la Salon Dore, nu mi-am dezamăgit publicul. La început, cărţile n-au fost de partea mea, dar apoi, în pofida dojenilor mele părinteşti, Goliadkin şi-a pierdut toţi gologanii: trei sute cincisprezece pesos şi patruzeci de firfirici, pe care sticleţii mi i-au sustras în chip arbitrar. N-am să uit niciodată duelul: plebeul împotriva omului de lume, hrăpăreţul împotriva indiferentului, jidanul contra arianului. Un tablou preţios pentru galeria din mintea mea. Încercând să-şi ia suprema revanşă, Goliadkin părăseşte brusc vagonul-restaurant. Se întoarce neîntârziat, aducând cufărul din imitaţie de crocodil. Scoate un etui şi-l pune pe masă. Îmi propune să joc cei trei sute de pesos pierduţi pentru diamant. Nu-i refuz ultima şansă. Fac cărţile; am *full* de aşi; arătăm cărţile; diamantul prinţesei Fiodorovna e al meu. Israelitul se retrage, *navre*. Ce moment interesant!

A tout seigneur, *tout honneur*. Înmănuşatele aplauze ale doamnei *baronne* Puffendorf, ce urmărise cu vădit interes victoria campionului său, au pus capac scenei. Aşa cum îndeobşte se spune la Salon Dore, eu nu fac lucrurile pe jumătate. Luasem deja o hotărâre: am chemat un picolo şi i-am cerut *ipso facto* lista de vinuri. Am parcurs-o la repezeală şi am priceput că s-ar fi potrivit o jumătate de sticlă de Champagne El

Gaitero. Am toastat pentru doamna *baronne*.

Omul de club îl poţi recunoaşte la moment. După atare aventură, un altul n-ar mai fi închis un ochi cât era noaptea de lungă. Dar, pe nepusă masă, nesimţitor la farmecul unui *tete-ătite*, am jinduit la singurătatea cuşetei. M-am scuzat căscând şi m-am retras. Eram sleit. Îmi aduc aminte că am străbătut adormit nesfârşitele culoare ale trenului; fără să dau un ban pe regulamentele inventate de companiile saxone pentru a îngrădi libertatea călătorului argentinian, m-am aruncat într-o cuşetă oarecare şi, straşnic gardian al bijuteriei mele, am tras zăvorul.

Vă afirm fără să roşesc, mult stimate don Parodi, că în noaptea aceea am dormit îmbrăcat. Am căzut ca nătărăul în pat.

Orice efort mintal îşi primeşte cuvenita pedeapsă. Înnoaştea aceea m-a chinuit un coşmar de toată spaima. În *ritornello*, vocea batjocoritoare a lui Goliadkin repeta: „N-am să spun unde-i diamantul”. M-am deşteptat îngrozit. Prima mişcare a fost să duc mâna la buzunarul interior: acolo era etuiul, iar în el, autenticul *non pareil*.

Uşurat, am deschis fereastra.

Lumină. Răcoare. Larma nebună a păsărelelor. O dimineaţă micuţă şi nebuloasă de început de ianuarie. O dimineaţă somnoroasă, ghemuită sub cearşafurile ceţii, alburii.

De la poezia dimineţii am trecut pe negândite la proza vieţii, care mi-a bătut la uşă. Am deschis. Era subcomisarul Grondona. M-a întrebat ce căutam în cuşeta aceea şi, fără să-mi aştepte răspunsul, mi-a cerut să mergem în a mea. De când mă ştiu, m-am orientat precum rândunicile. Oricât ar fi de greu de crezut, cuşeta mea era alături. Am găsit-o răvăşită. Grondona mi-a sugerat să nu fac pe miratul. Am aflat apoi ceea ce domnia voastră veţi fi citit în jurnale. Goliadkin fusese azvârlit din tren. Un controlor l-a auzit strigând şi a tras semnalul de alarmă. La San Martin a urcat poliţia. Toţi m-au acuzat, până şi doamna *baronne*, mai mult ca sigur că de ciudă. Ceea ce devoalează observatorul din mine: în toiul vânzolelii poliţiştilor, am observat ceva: colonelul îşi răsese barba.

II

După o săptămână, Montenegro s-a prezentat din nou la Penitenciar. În tăcuta solitudine a dubei poliţiei, plănuise nu mai puţin de paisprezece povestiri în stil *baturro1* şi şapte acrostihuri ale lui García Lorca, pentru a-şi lămuri noul protejat, un *habituă* al celulei

273, Isidro Parodi; dar coaforul încăpăţânat a scos un pachet cu cărţi de joc slinoase din boneta-i reglementară şi i-a propus, mai bine zis i-a impus, un *truco* în doi.

— Orice joc e şi-al meu, i-a replicat Montenegro. La *estancia* străbunilor mei, în castelul crenelat ce-şi numără de două ori turnurile în apa trecătorului Parană, am catadicsit să accept societatea dătătoare de vlagă şi distracţiile rurale ale unui *gaucho*. Desigur că vorba mea „în legea jocului s-a spus totul" era spaima celor mai cărunţi trişori din Deltă.

Foarte curând, Montenegro (care n-a scăpat de ghindă în cele două partide jucate) a recunoscut că, tocmai în virtutea simplităţii sale, *truco* nu putea să ţină trează atenţia unui habotnic al jocurilor de *chemin de fier* şi *bridge* cu licitaţie.

Fără să-i dea vreo atenţie, Parodi i-a zis:

— Uite cum stă treaba, ca să-ţi plătesc lecţia de *truco* pe care ai dat-o unui om în etate, nevolnic să joace măcar cu un prăpădit, îţi voi spune o istorioară. Povestea unui bărbat pe care-l respect peste poate.

— Vă înţeleg intenţia, dragă don Parodi, a spus Montenegro, luând cu simplitate o Sublime. Toată cinstea pentru acest respect.

— Nu, nu mă refer la tine. Vorbesc de un străin din Rusia, care a răposat, dar pe care-l cunoşteam şi care a ştiut să fie surugiul sau grăjdarul unei doamne ce poseda un briliant valoros; în ţara ei, doamna era prinţesă, dar iubirea nu are legi. Năucit de atâta noroc, tânărul a avut o clipă de slăbiciune – oricine are una – şi şi-a luat tălpăşiţa cu briliant cu tot. Când s-a căit, era prea târziu. Revoluţia maximalistă1 îi risipise pe toţi în lumea largă. Mai întâi într-o localitate din Africa de Sud, apoi în alta din Brazilia, o bandă de hoţi a vrut să-i ia juvaierul. Nu le-a mers: bărbatul făcea ce făcea şi-l punea la adăpost; nu-l voia pentru sine; ţinea să-l înapoieze doamnei. După ani şi ani de umilinţe, a aflat că aceasta se afla la Buenos Aires; era primejdios să voiajeze cu briliantul, dar nu a dat înapoi. Hoţii l-au urmat în tren: se travestiseră, unul în călugăr, unul în militar, unul în provincial, iar altul îşi sulemenise chipul din gros.

1. Nume dat cu uşoară ironie unui aragónez rustic.

1. Bolşevică (< rus. *bol she*, „mai mare”); de remarcat şi jocul de cuvinte *maximalist I marxist*.

u—.

— 0 –., (*f*...”.

Printre pasageri se afla un compatriot de-al nostru, cam smintit, un comediant. Cum îşi petrecuse întreaga viaţă printre travestiţi, n-a văzut nimic ciudat la ei. Dar farsa sărea în ochii tuturor. Grupul era prea pestriţ. Un preot ce-şi luase numele din revistele lui Nick Carter, un băiat din Bancalari (în Catamarca), o doamnă care voia să treacă drept baroneasă, pentru că în afacere apare şi o prinţesă, un bătrân care de seara până dimineaţa şi-a pierdut barba şi era în stare să te ia pe sus, „la o înălţime considerabilă”, cu toate că trebuie că ai vreo optzeci de kilograme, şi să te bage într-o ualetă. Erau bărbaţi hotărâţi; pentru toată afacere? aveau la dispoziţie patru nopţi. În prima, ai nimerit în cuşeta lui Goliadkin şi le-ai stricat jocul. În a doua, l-ai salvat din nou, fără voia ta: doamna i se strecurase în cuşetă sub pretextul iubirii, dar la sosirea ta a trebuit să se retragă. În a treia, în timp ce stăteai lipit cu pap de uşa baro-nesei, poetul din Catamarca l-a atacat pe Goliadkin. I-a mers ca vai de el: Goliadkin l-a azvârlit din tren. Înfuriat, rusnacul se tot foia în pat. Se gândea la cele petrecute şi la cele ce aveau să se petreacă; poate că era cu gândul la cea de-a patra noapte, cea mai primejdioasă, cea de pe urmă. Şi-a adus aminte de cele spuse de preot despre cei ce-şi pierd sufletul pentru a şi-l mântui. A hotărât să se lase omorât şi să piardă briliantul, pentru a-l mântui. Îi vorbiseşi de cazier: a priceput că, dacă-l omorau, aveai să fii primul suspect. În a patra noapte, a arătat două etuiuri, pentru ca hoţii să creadă că erau două briliante, unul adevărat şi unul fals. L-a pierdut sub ochii tuturor, lăsându-l în mâinile unui ageamiu într-ale jocurilor de cărţi; furii şi-au închipuit că urmărea să-i facă să creadă că a pierdut adevăratul juvaier; pe tine te-au adormit, punându-ţi o şmecherie în cidru. S-au băgat apoi în cuşeta rusnacului şi i-au poruncit să le dea juvaierul. Tu l-ai auzit în somn repetând că nu ştia unde se afla briliantul; poate le-o fi spus că era la tine, pentru a-i induce în eroare. Viteazul a brodit-o: nelegiuţii l-au ucis în zori, dar briliantul era la loc sigur, în puterea ta. Într-adevăr, de cum aţi ajuns la Buenos Aires, poliţia a pus laba pe tine şi s-a îngrijit ca juvaierul să revină la adevăratul stăpân.

Poate s-a gândit că nu-i mai rămăsese mult de trăit: douăzeci de

ani neîndurători trecuseră peste prinţesă, care conducea acum o casă rău famată. Poate şi eu, în locul ei, aş fi fost laş.

Montenegro a aprins o a doua Sublime.

— Vechea poveste, a observat. Inteligenţa rămasă în urmă confirmă geniala intuiţie a artistului. Niciodată n-am avut încredere nici în doamna Puffendorf-Duvernois, nici în Bibiloni, nici în părintele Brown şi, mai ales, în colonelul Harrap. Fiţi fără grijă, dragă don Parodi: voi face ca soluţia mea să parvină neîntârziat autorităţilor.

Quequân, 5 februarie 1942

53

Zeul taurilor

În memoria poetului Alexander Pope

I

Cu sinceritatea virilă ce-l caracteriza, poetul José Formento nu şovăia să le repete fără răgaz doamnelor şi domnilor ce se întruneau în Casa Artei (Florida colţ cu Tucum în): „Pentru spiritul meu, cea mai mare sărbătoare sunt şuetele în care maestrul meu, Carlos Anglada, luptă împotriva acestui Montenegro stil 1800. Ce mai: un Marinetti împotriva unui Lord Byron, un 40 CP împotriva unui aristocratic *tilbury*, o mitralieră împotriva unei spade". Atari turnire constituiau, de altfel, şi plăcerea protagoniştilor, care se apreciau enorm unul pe celălalt. De îndată ce a aflat de furtul scrisorilor, Montenegro (care, de când se căsătorise cu prinţesa Fiodorovna, părăsise teatrul şi se consacra, în timpul liber, scrierii unui vast roman istoric şi investigaţiilor poliţieneşti) şi-a pus perspicacitatea şi prestigiul la dispoziţia lui Carlos Anglada, dar i-a sugerat că se cuvenea să facă o vizită în celula 273, unde stătea închis momentan colaboratorul său, Isidro Parodi.

Spre deosebire de cititor, acesta nu-l cunoştea pe Carlos Anglada; nu studiase sonetele din *Pagodele senile* (1912), nici odele panteiste din *Eu sunt ceilalţi* (1921), nici majusculele din *Privesc cruciş şi mă piş* (1928), nici romanul indigenist *Carnetul unui gau-cho* (1931), nici măcar unul dintre *Imnurile pentru milionari* (cinci sute de exemplare numerotate şi ediţia populară a tipografiei Expediţionarii lui Don Bosco, 1934), nici *Antifonarul păinilor şi peştilor* (1935), nici, oricât de scandalos ar fi, doctele finaluri ale Editurii Şpalteta (*Paginile Scafandrului*, *tipărite sub îngrijirea Minotaurului*, 1939). Ne doare să mărturisim că, în cei douăzeci de ani petrecuţi la răcoare, Parodi nu

avusese vreme să studieze *Itinerarul lui Carlos Anglada* (*traiectoria unui liric*). La sfatul aceluiaşi maestru, José Formento face în acest imprescindibil tratat istoricul etapelor pe care le-a parcurs: iniţierea modernistă; înţelegerea (adeseori transcrierea) lui Joaquín Belda; fervoarea panteistă din 1921, când, născuind la deplina comuniune cu natura, poetul nega orice soi de încălţăminte şi hălăduia, şchiop şi cu rănile sângerânde, printre straturile cu răsaduri ale cochetei lui vile din strada Vicente L6 pez; negarea panteismului rece: ani de-acum ai celebrităţii, în care Anglada, întovărăşit de o guvernantă şi de versiunea chiliana a lui Lawrence, nu şovăia să frecventeze bălţile din Palermo, îmbrăcat într-un pueril costum de marinar şi înarmat cu un cerc şi o trotinetă; trezirea nietzscheană, care şi-a făcut apariţia în *Imnuri pentru milionari*, operă bazată pe un articol de Azorin, cu care Anglada s-a afirmat aristocratic şi de care popularul

— Exemplara bibliografie a lui Carlos Anglada cuprinde şi: crudul roman naturalist *Carne de salon* (1914), magnanima palinodie *Spirit de salon* (1914), de-acum depăşitul manifest *Cuvinte către Pegas* (1917), notele de călătorie din la *început a fost vagonul Pullman* (1923) şi cele patru numere numerotate ale revistei *Zero* (1924 – 1927) (n.a.).

(Notele de sorginte comică din textul original nu sunt toate atribuite cuiva de către autori. De aceea, le-am notat cu „n.a.”, pentru a le deosebi de ale noastre, care nu poartă nicio menţiune [n.tr.].)

e <.

catehumen al Congresului Euharistie avea să se căiască mult mai târziu; în fine, altruismul şi retragerea în provincie, unde maestrul supune scalpelului său critic cele mai noi promoţii de poeţi fără glas, cărora le pune la dispoziţie megafonul Editurii Şpalteta, ce se bucură deja de mai bine de o sută de subscriptori şi de câteva *plaquettes* în pregătire.

Carlos Anglada era mai puţin tulburător decât bibliografia şi portretul său: don Isidro, care pregătea un *mate* într-o căniţă de culoarea cerului plină cu apă clocotită, şi-a ridicat privirile: avea în faţă un bărbat sangvin, înalt şi robust; Anglada avea o chelie prematură, ochi încruntaţi şi încăpăţânaţi, o mustaţă zdravănă, cănită. După spusele lui José Formento, purta cu solemnitate un *costum în carouri*. În urma lui păşea un tânăr care, de aproape, părea Anglada văzut de departe; chelia, ochii, mustaţa, aspectul robust şi costumul în carouri

se repetau, dar în format redus. Cititorul perspicace va fi ghicit de-acum că tânărul era José Formento, apostolul, evanghelistul lui Anglada. Nu făcea o treabă plicticoasă. Versatilitatea lui Anglada, un modern Fregoli al spiritului, i-ar fi năucit pe alţi discipoli, mai puţin neobosiţi şi devotaţi decât autorul scrierilor *Pişu-leagăn* (1929), *însemnările unui achizitor de păsări şi ouă* (1932), *Ode pentru directori* (1934) şi *Duminică pe cer* (1936). După ştirea tuturor, Formento îşi venera maestrul, iar el îi răspundea cu o cordială condescendenţă, care uneori făcea loc mustrărilor prieteneşti. Formento îi era nu doar discipol, ci şi secretar, o *bonne a tout faire* de care dispun toţi marii scriitori, pentru a le pune senine de punctuaţie pe un manuscris genial şi a le extirpa un „h" intrus. Anglada a atacat pe loc chestiunea: – Domnia voastră veţi fi îngăduitor cu mine, căci vă voi vorbi sincer ca motocicleta. Mă aflu aici la sugestia lui Gervasio Montenegro. Şi vreau ca lucrul acesta să se ştie. Nu cred, şi nu voi crede niciodată, că un puşcăriaş e persoana cea mai indicată pentru a dezlega enigme poliţiste. Chestiunea în sine nu-i complexă. Locuiesc, după cum prea bine se ştie, pe strada Vicente Lopez. În odaia mea de lucru, uzina metaforelor mele, am o casă de bani; în prisma ei este (mai bine zis era) zăvorât un vraf de scrisori. Până aici nu încape nicio taină. Corespondenta şi admiratoarea mea e Mariana Ruiz Villalba de Munagorri, Moncha pentru intimi. Eu joc cu cărţile pe faţă. În pofida unor calomnii impostoare, legăturile noastre n-au fost intime. Noi hălăduim într-un plan mai elevat, emoţional şi mental. În fine, un argentinian nu va înţelege nicicând atari afinităţi. Mariana e un spirit frumos; mai mult chiar, o femelă frumoasă. Pletoricu-i trup are în dotare o antenă sensibilă la orice vibraţie modernă. Prima mea operă, *Pagodele senile*, a determinat-o să elaboreze sonete. Eu însumi i-am corectat endecasilabii. Ici şi colo, prezenţa câte unui alexandrin denunţa genuina vocaţie a versoliberismului. Şi, într-adevăr, ea cultivă acum eseul în proză. Până în momentul de faţă, a scris: *O zi ploioasă*, *Câinele meu Bob*, *Prima zi de primăvară*, *Bătălia de la Chacabuco*, *De ce-mi place Picasso*, *De ce-mi place grădina* etc. în sfârşit, mă cufund acum precum scafandrul în detaliul poliţist, mai accesibil domniei voastre. După cum e unanim ştiut, eu sunt cu precădere multilateral; pe 14 august am deschis larg fălcile vilei mele în faţa unui grup interesant: scriitori şi subscriptori de la Şpalteta. Primii cereau să li se publice manuscrisele; ceilalţi, să li se înapoieze cotizaţiile pierdute, în

atari împrejurări, mă simt fericit precum submarinul în apă. Zglobia adunare s-a prelungit până la orele două a.m. Eu sunt, înainte de orice, un luptător: din fotolii şi tabureţi, am improvizat

* (?…

O cazemată şi am izbutit să salvez mare parte din veselă. Formento, care seamănă mai mult cu Ulise decât cu Diomede, a încercat să-i potolească pe polemişti, aducând pe o tabla de lemn facturi asortate şi Naranjabilz. Bietul Formento! N-a izbutit decât să sporească rezerva de proiectile lansate de detractorii mei. Când s-a retras ultimul *pompier*, dând dovadă de un devotament pe care nicicând nu-l voi da uitării, Formento mi-a aruncat o găleată cu apă în faţă şi mi-a restituit luciditatea de trei mii de lumini. Pe durata colapsului, am configurat un poem acrobatic. Purta titlul *Călcând în picioare impulsul*, iar versul său final era „Eu am împuşcat Moartea de-aproape". Ar fi fost primejdios să-mi pierd metalul subconştientului. Lipsit de o soluţie de continuitate, mi-am concediat discipolul. În logomahie, acesta-şi pierduse portmoneul. Vă spun cu toată sinceritatea, a fost nevoie să dau o mână de ajutor pentru a-l transporta la Saavedra. Cheia inviolabilului meu Vetere îşi are reduta în propriu-mi buzunar; am luat-o, am fandat cu ea, am folosit-o. Am găsit monedele solicitate, dar n-am dat de scrisorile Monchei, scuzaţi-mă, ale Marianei Ruiz Villalba de Munagorri. Atare lovitură nu mi-a secat energia; mereu pe picioare, singur precum Gândul, am cercetat casa şi dependinţele, de la boiler la scurgere. Rezultatul operaţiei a fost negativ.

— Eu susţin că misivele nu-s în *chalet*, s-a auzit vocea groasă a lui Formento. Pe 15 dimineaţa, m-am întors cu o informaţie despre *Campano Ilustraţio*, de care maestrul avea nevoie pentru cercetările sale. M-am oferit să percheziţionez casa pentru a doua oară. N-am dat de nimic. Ba nu. Am descoperit ceva important pentru don Anglada şi Republică. O comoară pe care poetul o aruncase distrat în pivniţă: patru sute nouăzeci şi şapte de exemplare ale scrierii epuizate *Carnetul unui gaucho*.

— Vă rog să scuzaţi fervoarea literară a discipolului meu, a spus repezit Carlos Anglada. Astfel de găselniţe erudite nu pot trezi interesul unui spirit ca al domniei voastre, care fără niciun bob zăbavă ancorează în poliţisme. Fapt e că scrisorile s-au făcut nevăzute; în mâinile unei persoane fără scrupule, vibraţiile acestei mari doamne,

arhive de materie cenuşie şi sentimentală, pot fi sămânţă de scandal. Sunt documente omeneşti care îmbogăţesc impactul stilului – pe care ai meu l-a mode lat la roşu – cu gingaşa intimitate a femeii de lume. *Bref*: o momeală de zile mari pentru editorii piraţi şi transandini.

II

O săptămână mai târziu, un Cadillac lung a oprit pe strada Las Heras, în faţa Penitenciarului Naţional. S-a deschis o portieră. Un domn – sacou cenuşiu, pantalon fantezi, mănuşi de culoare deschisă şi baston cu măciulia de forma unui cap de câine – a coborât cu o eleganţă oarecum *suranne e* şi şi-a făcut intrarea cu pas hotărât, prin grădină. Subcomisarul Grondona l-a primit slugarnic. Domnul a acceptat o havană de Bahfa şi s-a lăsat condus în celula 273. De cum l-a zărit, don Isidro şi-a pitit pachetul de Sublime sub bereta-i reglementară şi a spus amabil:

— Ah, fiu de lele ce-mi eşti, că bine se mai vinde carnea în Avellaneda! Treaba asta îi slăbeşte pe cei mai mulţi, numai pe tine te îngraşă.

— *Touché*, dragă Parodi, *touché*. Recunosc un oarece *embonpoint*. Prinţesa m-a însărcinat să vă sărut mâna, a replicat Montenegro între doi vălătuci albăstrii de fum. Iar prietenul nostru comun, Carlos Anglada – spirit scânteietor, dacă aşa ceva există, dar fără pic de disciplină mediteraneană – vă trimite complimente. Cam prea multe, fie vorba *inter nos*… Nu mai departe decât ieri, şi-a făcut intempestiv intrarea în biroul meu de avocatură. Ar fi ajuns cele două uşi trântite şi respiraţia-i aproape astmatică, pentru ca orice fizionomist să-şi dea seama cât ai clipi că Anglada era nervos. Am priceput neîntârziat: traficul aglomerat e duşmanul liniştii spirituale. Mai înţelept, domnia voastră aţi făcut o opţiune perfectă: recluziunea, viaţa metodică, lipsa excitantelor. În inima oraşului, micuţa oază a domniei voastre pare a fi din altă lume. Prietenul nostru e mai slab: chiar şi o singură himeră îl bagă în sperieţi. La drept vorbind, am crezut că are o constituţie mai robustă. La început, a înfruntat pierderea scrisorilor cu stoicismul unui *clubman*; ieri am constatat că afişa doar o mască. Omul a fost rănit, *blesse*. În biroul meu, în faţa unui Maraschino 1934, învăluit în fumul tonic al havanelor, omul şi-a scos toate măştile. Înţeleg ce-l nelinişteşte. Publicarea epistolelor scrise de Moncha ar da o grea lovitură societăţii. Căci e o femeie *hors concours*, dragă prietene: frumuseţe fizică, avere, noblеţe, loc în societate, ce mai,

un spirit modern într-un vas de Murano. Îndurerat, Carlos Anglada insistă asupra faptului că publicarea scrisorilor l-ar ruina şi asupra acelei *besogne*, fără doar şi poate neigienică, de a-l ucide pe colericul de Munagorri în duel. Una peste alta, mult stimate don Parodi, vă rog să nu vă pierdeţi sângele rece. Am făcut de-acum primul pas: i-am invitat pe Carlos Anglada şi pe Formento să stea câteva zile la cabana lui Munagorri, *Moncha*. Căci *noblesse oblige*: să recunoaştem că opera lui Munagorri a instaurat progresul pe o mare întindere din departamentul Pilar. Domnia voastră ar trebui să vă decideţi şi să cercetaţi o dată îndeaproape acest miracol. Căci e una din puţinele *estancias* unde patrimoniul naţional al tradiţiei se păstrează viu şi viguros. În pofida ingerinţei stăpânului casei, bărbat tiranic şi de modă veche, niciun nor nu ne va umbri reuniunea prietenească. Mariana va face onorurile, fără doar şi poate că în chip delicios. Vă asigur că atare voiaj nu-i un capriciu de artist: medicul nostru de familie, doctorul Magica, m-a sfătuit să-mi tratez energic acest *surmenage*. Cu toată cordiala insistenţă a Marianei, Prinţesa nu ne va putea întovărăşi. O reţin la Avellaneda multiple chestiuni personale. Eu, în schimb, îmi voi prelungi această *villegiature* până la Ziua Primăverii. După cum tocmai aţi putut observa, n-am şovăit nicidecum în faţa soluţiei eroice. Las în mâinile domniei voastre detaliul poliţist, adică recuperarea scrisorilor. Chiar mâine, la orele zece, vesela caravană automobilistică pleacă de la cenotaful gol al lui Rivadavia spre *Moncha*, beată de orizonturile nemărginite ale libertăţii. Cu un gest hotărât, Gervasio Montenegro şi-a cercetat ceasul de aur Vacheron et Constantin.

— Timpul e aur, a exclamat. Am făgăduit să le fac o vizită colonelului Harrap şi părintelui Brown, cei doi *confrères* de reşedinţă penală ai domniei voastre. Nu de mult i-am făcut o vizită, în strada San Juan, doamnei *baronne* Puffendorf-Duvernois, *nee* Pratolongo. Demnitatea domniei sale nu a avut de suferit, dar tutunul său abisinian e abomi nabil.

III

Pe 5 septembrie, la căderea serii, un vizitator cu brasardă şi umbrelă a intrat în celula 273. A vorbit neîntârziat, cu o vioiciune funerară, dar don Isidro a observat că era neliniştit.

— La dispoziţia domniei voastre, crucificat ca soarele la apus. José Formento a arătat vag spre luminatorul ce dădea în spălătorie. Veţi spune că sunt un Iuda care mă devotez chestiunilor sociale, pe

când Maestrul e persecutat. Dar cu totul altceva mă mână aici. Vin să vă rog, şi chiar mai mult, să vă implor, să vă puneţi în mişcare relaţiile pe care le-aţi acumulat de-a lungul atâtor ani de convieţuire cu autoritatea. Fără iubire, milostenia nu-i posibilă. Aşa cum a arătat Carlos Anglada în chemarea adresată Tineretului Agrarian, pentru a înţelege un tractor e nevoie să-l iubeşti; tot astfel, pentru a-l înţelege pe Carlos Anglada e nevoie să-l iubeşti. Poate că tomurile scrise de maestru nu-s de niciun ajutor în cercetarea poliţistă; vă aduc un exemplar al cărţii mele *Itinerarul lui Carlos Anglada*. În ea, bărbatul care-i deru—teză pe critici şi încă ţine treaz interesul poliţiei ni se devoalează drept un impulsiv, aproape un copil.

A deschis la întâmplare volumul şi l-a depus în mâinile lui Parodi. Acesta a văzut, într-adevăr, o fotografie a lui Carlos Anglada, chel şi energic, îmbrăcat în marinar.

— Vei fi fiind o autoritate ca fotografist, eu nu pun lucrul acesta la îndoială; dar trebuie să mi se povestească întâmplarea începând cu noaptea de 29; mi-ar mai plăcea să ştiu cum se aveau oamenii aceştia unii cu alţii. Am citit ştirucile lui Molinari; n-are tărâţe la mansardă, dar până la urmă atâtea poze îţi dau ameţeli. Nu te-nfuria, tinere, şi povesteşte-mi lucrurile în ordine.

— O să vă fac instantaneul faptelor. Pe 24 am ajuns la *estancia*. Mare cordialitate şi prietenie. Doamna Mariana – costum de călărie Redfern, *ponchillo* Patou, ghete Hermes, machiaj *plein-air* Elizabeth Arden – ne-a primit cu simplitatea-i dintotdeauna. Perechea Anglada – Montenegro a conversat despre amurg până în toiul nopţii. Carlos Anglada l-a considerat inferior farurilor automobilului, care devorează unul după altul segmente de macadam; Montenegro l-a găsit inferior sonetelor mantovanului. În fine, cei doi beligeranţi şi-au înecat spiritul polemic într-un *vermouth* cu *bitter*. Don Manuel Munagorri, pe care tactul lui Montenegro îl liniştise, s-a resemnat în faţa vizitei noastre. La opt fix, guvernanta – o blondă cât se poate de grosolană, credeţi-mă – l-a adus pe Pampa, unicul vlăstar al fericitei perechi. Din înaltul scării, doamna Mariana a întins braţele spre copil, iar acesta, purtând *făcând* şi *chiripă*, a dat fuga la sânul mângâierii materne. Această scenă de neuitat, care se repetă de altfel seară de seară, demonstrează că legăturile familiale dăinuie chiar în toiul mondenităţii şi boemei. Fără să mai adaste, guvernanta l-a luat pe Pampa cu ea. Munagorri a explicat că întreaga pedagogie este rezumată în preceptul solomonic:

dacă eşti zgârcit cu băţul, nenoroceşti copilul. Am aflat că, pentru a-l obliga să poarte *făcând* şi *chiripă*, trebuia să pună în practică acest precept.

Pe 29, la căderea serii, am asistat, de pe terasă, la parada taurilor, gravă şi splendidă. Acest tablou rural i-l datorăm doamnei Mariana. De n-ar fi fost ea, aceasta şi atâtea alte impresii, nespus de plăcute, n-ar fi fost cu putinţă. Trebuie să mărturisesc sincer şi bărbăteşte că don Munagorri (fără doar şi poate, un cabanier demn de toată lauda) e un amfitrion posac şi neatent. Aproape că nu ne-a adresat nicio vorbă, preferând să stea la taclale cu vechilii şi argaţii; îl interesa mai mult viitoarea expoziţie din Palermo decât minunata întâlnire a Naturii cu Arta, a pampei cu Carlos Anglada, ce se producea treptat chiar pe moşia sa. Pe când jos defilau animalele, negre sub soarele în agonie, sus, pe terasă, oamenii se dedau din ce în ce mai mult şuetei şi erau tot mai vorbăreţi. O singură interjecţie a lui Montenegro la adresa maiestăţii taurilor a fost de-ajuns pentru a deştepta creierii lui Anglada. Ţinându-se pe propriile-i picioare, maestrul a improvizat una dintre fecundele tirade lirice care-i năucesc deopotrivă pe istoric şi pe lingvist, pe omul rece, raţional şi pe cel cu inimă mare. A arătat că în alte vremuri taurii erau animale sfinte, oarecum sacerdoţi şi regi; mai curând zei. Că soarele ce-şi arunca lumina peste parada taurilor văzuse defilând, în galeriile din Creta, oameni condamnaţi la moarte pentru că huliseră taurul. A vorbit de bărbaţi care, cufundându-şi trupul în arzătorul sânge al unui taur, ajunseseră nemuritori. Montenegro a dat să evoce o coridă sângeroasă, cu tauri ce aveau vârfurile coarnelor împodobite cu bile, la care asistase (sub dogoarea soarelui provensal) în arena din Nîmes; dar Munagorri, duşmanul oricărei mărturisiri de ordin spiritual, a spus că în materie de tauri Anglada era un simplu băiat de prăvălie. Tronând într-un enorm fotoliu de pai, a afirmat că, fără nicio umbră de îndoială, crescuse printre tauri, animale paşnice şi chiar mişelnice, dar grozav de nesăbuite. Reţineţi că, pentru a-l convinge pe Anglada, încerca să-l hipnotizeze şi nu-şi lua ochii de la el. I-am lăsat pe maestru şi pe Munagorri în toiul acestei distracţii polemice; conduşi de doamna Mariana, gazdă fără pereche, Montenegro şi cu mine am putut aprecia în amănunt motorul luminii. A răsunat gongul, ne-am aşezat la masă şi am dat gata muşchiul de vacă înainte de a se întoarce polemiştii. Nu încăpea îndoială că maestrul triumfase; înfrânt şi morocănos,

Munagorri nici n-a deschis gura în timpul mesei.

A doua zi, m-a luat cu el să-mi arate satul Pilar. Am mers doar noi doi, cu trăsurica lui. În cursul escapadei, m-am bucurat din tot sufletul, ca orişicare argentinian, de pampa genuină şi prăfoasă. Bătrânul soare îşi irosea razele binefăcătoare deasupra capetelor noastre. Serviciile Uniunii Poştale ajung până pe coclaurile noastre nepavate. În vreme ce în dugheană Munagorri dădea pe gât lichide inflamabile, eu am încredinţat gurii unei cutii poştale salutul filial adresat editorului meu pe spatele fotografiei pe care mi-o făcusem în veşminte de *gaucho*. Întoarcerea a fost dezagreabilă. Hurducăturilor de pe *via crucis* li se adăugau stângăciile beţivanului; mărturisesc cavalereşte că sclavul alcoolului mi-a trezit mila într-atâta, încât i-am trecut cu vederea spectacolul hidos pe care mi-l dădea; chinuia gloaba de parcă i-ar fi fost fiu; trăsurica înfrunta necurmate primejdii, şi nu o dată m-am temut pentru propria-mi viaţă.

La *estancia*, câteva comprese din pânză de in şi lectura unui mai vechi manifest al lui Marinetti mi-au redat echilibrul.

Şi acum, don Isidro, ajungem la după-amiaza crimei. Ne-a profeţit-o un incident neplăcut: Munagorri, statornic credincios lui Solomon, i-a ciomăgit şezutul lui Pampa, care, sedus de amăgitoarele chemări ale exotismului, refuza să poarte cuţitul şi micuţa biciuşca1. *Miss* Bilham, guvernanta, n-a ştiut să-şi ţină rangul şi a lungit peste măsură neplăcutul episod, certându-l cu înverşunare pe Munagorri. Nu şovăi să afirm că pedagoga a reacţionat aşa distonant doar pentru că avea în vedere un post nou: Montenegro, care descoperă precum linxul sufletele frumoase, îi propusese unul oarecare în Avellaneda. Toţi ne-am retras contrariaţi. Stăpâna casei, maestrul şi cu mine ne-am îndreptat spre castelul cu apă pentru irigaţii; Montenegro s-a retras în casă cu guvernanta. Munagorri, obsedat de viitoarea expoziţie şi lipsit de interes pentru natură, s-a dus la o altă paradă de tauri. Singurătatea şi truda sunt cele două cârje ale adevăratului literat; profitând de un cot al drumului, mi-am părăsit prietenii; m-am dus

1. Atributele tipice ale unui *gaucho*.

În iatacul meu, adevărat refugiu fără ferestre unde nu ajunge nici cel mai îndepărtat ecou a lumii exterioare. Am aprins lumina şi m-am da pe brazdă traducerii populare pe care o întocmesc după *la soirée avec M. Teste*. Dar era cu neputinţi de lucrat. În odaia de alături

tăifăsuiau Montenegr şi *Miss* Bilham. N-am închis uşa, de teamă săm o jignesc pe *Miss* Bilham şi să nu mă asfixiez Cealaltă uşă a odăii mele dă, după cum ştiţi, îi vaporosul *patio* vecin cu bucătăria.

Am auzit un strigăt, dar nu din odaia ocupaţi de *Miss* Bilham; mi s-a părut că recunosc vocii nepereche a doamnei Mariana. Străbătând cori dosarele şi scările, am ajuns pe terasă.

Acolo, în amurg, cu sobrietatea naturală a mări actriţe ce zace în ea, doamna Mariana arăta spre tabloul teribil pe care, din nefericire pentru mine nu-l voi uita. Jos, ca şi în ziua dinainte, defilaserl taurii; sus, ca şi în ziua dinainte, stăpânul case prezidase leneşa paradă; de data aceasta, tauri defilaseră pentru un singur om, iar acela era mor de-acum. Dantela spătarului de pai fusese sparţi de-un pumnal.

Sprijinit de braţele fotoliului cu spătar înalt cadavrul era ţeapăn. Anglada a observat îngrozi că incredibilul ucigaş se folosise de cuţitaşul băiatului.

— Spune-mi, don Formento, cum făcuse tâlhari: rost de arma aceea?

— Mister. După ce şi-a agresat tatăl, pe baia l-a lovit strechea şi şi-a zvârlit sculele de *gauch* în spatele hortensiilor.

— Ştiam eu. Şi cum îţi explici prezenţa micuţe biciuşti în odaia lui Anglada?

— Nimic mai simplu, dar asemenea temeiuri i sunt interzise poliţistului. După poza pe care aţ văzut-o, în proteica existenţă a lui Anglada a exis tat o perioadă pe care o vom numi *puerilă*. Asupri campionului adult ai drepturilor de autor şi al artei pentru artă îşi mai exercită şi azi puterea neînfrântul magnet al jucăriilor.

IV

Pe 9 septembrie, două doamne cernite au intrat în celula 273. Prima era blondă, cu şolduri zdravene şi buze groase; a doua, îmbrăcată cu ceva mai multă discreţie, era mică de stat, subţirică, avea piept de şcolăriţă şi picioare scurte, dar graţioase.

Don Isidro i s-a adresat primei:

— După reputaţie, trebuie să fiţi văduva de Munagorri.

— Ce *gaff*el a chiţcăit cealaltă. Vorbiţi aiurea. Cum o să fie, când a venit doar ca să-mi ţie de urât. Ea-i *fräulein*, *Miss* Bilham. Doamna de Munagorri-s io.

Parodi le-a oferit două băncuţe şi a luat loc pe pat. Mariana a continuat molcom.

— Ce dulce ogeac, şi atât de deosebit de oroarea aia de *living* al cumnăţichii, cu paravanele lui.

Aţi luat-o înaintea la cubisme, don Parodi, care de-acum i s-a dus vremea. Io, în locu matale, aş da pe uşă c-o mână de *Duco por Gauweloose*. Mă fascinează fieru vopsit alb. Mickey Montenegro nu vi se pare purcoi dă genial? – ne-a spus să venim să vă deranjăm. Ce baftă pe noi să dăm de matale. Aş vrea să vorbim niţel o şuetă, că-i ca drogu să le tot repeţi chestia la grubări, care te hăbăucesc cu întrebările, şi cumnatelor mele, care-s ca opiu.

Vă voi face filmu' la întreaga zi de 30 încă din zori de dimineaţă. Ieram decât Formento, Montenegro, Anglada, io şi soţu'. Ce naşpa că n-a putut veni şi prinţesa, că are un *charme*, de i-a făcut pilaf pe comunişti. Stai să vezi cum ie cu

67

Intuiţia dă femeie feminină şi maternă. Când Consuelo mi-a servit sucu de prune, îmi plesnea capu' de ce mă durea. Ca să vezi că bărbaţii n-au cap decât să nu le curgă ploaia-n gât. Mai întâi m-am dus în iatac la Manuel, care nici n-a vrut să m-auză, fincă-i mergea mintea mai mult la migrena lui, care nici nu era vreo chestie să cazi pe spate. Femeile, care am trecut prin şcoala maternităţii, nici că suntem chiar aşa slabe de înger. Da era şi el dă vină, că le soilise până târziu. În ajun, el şi Formento stătuse până-n zori la parole despre-o terfeloaga. Asta-i, dacă se-apucă să trăncănească de ce n-are habar. Am ajuns la sfârşitu şuetei, da' m-am prins pe loc că ce parolau. Pepe – Formento, vreau să zic – pregăteşte o traducere populară din la *soirée avec M*. *Teste*. Da ca să meargă până-n inimă la mase, care la urma urmelor ele-s totu', i-a pus titlu pe limba noastră: *Serată cu don Perspicacitate*. Manuel, care nici c-a vrut să priceapă că, fără iubire, milostenia nu-i cu putinţă, făcea tot ce putea să-i taie chefu. Îi zicea că Paul Valéry le cere la ăilanţi să gândească, da el nici că-i merge glagorea, da Formento are gata traducerea, iar io spui mereu la Casa Artei că să-l aducem pe Valéry ca să ţie conferenţii. Nu ştiu ce iera-n ziua aia, da vântu dă Nord ne nebunise pe toţi la cap, mai ales pe mine, care-s tare simţitoare. Până şi *fräulein* şi-a uitat de locu ei şi s-a luat la arţag cu Manuel pă chestia cu Pampa, care nu-i place costumu de *gaucho*. Nu ştiu la ce vă spun io toate astea, care-s din ajun. Pe 30, după ceai, Anglada, care nu-i merge mintea decât la el şi nu ştie că mi-e urât să merg cu perpedesu, s-a încăpoşat să-i mai arăt o dată castelu cu apă pentru irigat, care tomna

ardea soarele mai rău ca niciodată şi ţânţarii veneau puhoi. Din fericire, am scăpat şi m-am întors să-l citesc pe Giono; nu-mi spuneţi că nu vă place *Accompagne de la flute*. E bestială, care-ţi distrage cartea asta atenţia de la *estancia*. Dar mai nainte am vrut să-l văd pe Manuel şi el stătea pe terasă, cu mania taurilor. Să tot fi fost şase când am luat-o pe scara argaţilor. Io, ce mai, am rămas şi-am spus Ah! Ce panaramă! Io, cu vintiagu *saumon*, rezemată *in shorts* Vionnet de ostreaţă şi, la doi paşi, Manuel, răstignit în fotol, că prin spătar îi băgase cuţitaşu lui Pampa în cârcă. Bine că candidu vâna mâţe şi n-a trebuit să vadă ceva aşa oribil. Seara, a venit cu juma de duzină de cozi. *Miss* Bilham a adăugat:

— A trebuit să le arunc în latrină, de urât ce puţeau.

Şi a rostit vorbele cu un glas aproape voluptuos.

V

În acea dimineaţă de septembrie, pe Anglada îl lovise inspiraţia. Mintea-i lucidă intuia trecutul şi viitorul; istoria futurismului şi chipul în care unii *hommes de lettres* îl săpau pe la spate, doar să accepte premiul Nobel. Când Parodi şi-a închipuit că şueta se sfârşise, Anglada a fluturat o scrisoare şi a spus, râzând binevoitor:

— Bietul Formento! Hotărât lucru, piraţii chi lieni ştiu care-i treaba. Citiţi această misivă, prietene Parodi. Nu vor să publice grotesca versiune a lui Paul Valéry.

Don Isidro a citit resemnat:

Stimate Domn.

Se cuvine să repetăm ceea ce v-am mai explicat ca răspuns la scrisorile domniei voastre din 19, 26 şi 30 august a.c. Nu ne e cu putinţă să plătim cheltuielile de editare: cele pe care le facem cu toate acele *cliches* şi drepturi ale lui Walt Disney, cu tipăriturile de Anul

69

Nou şi de Paşti în limbi străine fac imposibilă afacerea, cu excepţia cazului în care, din întâmplare, nu ne plătiţi anticipat costul colii tipografice şi cheltuielile de depozitare în Magazia de Mobile Compresorul.

În aşteptarea plăcutelor dispoziţii ale domniei voastre.

Pentru subdirector, Rufâno Gigena S.

În sfârşit, don Isidro a putut articula: – Acest răvaş comercial ne pică din cer. Abia acum încep să fac legături. E ceva vreme de când îţi faci o plăcere din vorbitul despre cărţi. Asta pot s-o fac şi eu. Ultima

dată am citit chestia aia cu figuri atât de frumoase, care-ţi pune picioroange sau te îmbracă în copil sau în biciclist. Nici nu ştii ce-am mai râs. Cine-ar fi zis că don Formento, june poponar şi funebru, dacă aşa ceva o fi existând pe lume, ştie să-şi râdă aşa de bine de-un neghiob. Toate cărţile lui sunt cu adevărat de sanchi: tu-mi trimiţi *Imnuri pentru milionari*, iar băieţaşul, plin de respect, *Odele pentru directori*; tu *Carnetul unui gaucho*, el *însemnările unui achizitor de păsări şi ouă*. Ştii ce, am să-ţi spun tot ce s-a petrecut, încă de la bun început.

Mai întâi a venit un bobleg şi mi-a băsmit că i se şutiseră niscaiva scrisori. Nu l-am luat în seamă, căci nimeni, când pierde ceva, nu-i cere unui puşcăriaş să i le caute. Nătăfleţul zicea că scrisorile compromiteau o damă; că el n-avea nici în clin, nici în mânecă cu ea, dar ei corespondau *en amateurs*. Asta a zis-o ca să cred eu că dama era iubita lui. O săptămână după, a venit unul, Montenegro, pâinea lui Dumnezeu, şi a zis că nătărăul era foarte neliniştit. De data aceea, ai procedat ca şi cum într-adevăr ai fi pierdut ceva. Te-ai dus la unul care nu-i încă la pârnaie, dar e poliţist vestit. Apoi v-aţi dus cu toţii la ţară, răposatul

Munagorri a mierlit-o, don Formento şi un nerod au venit să mă deranjeze şi eu am intrat la bănuieli.

Mi-ai zis că ţi se furaseră scrisorile. Chiar mi-ai dat de înţeles că le furgăsise Formento. Voiai ca oamenii să vorbească de scrisori şi să-şi închipuie nu ştiu ce istorii cu tine şi cu dama. După minciună, ţi-a scăpat adevărul: Formento îţi furase răvăşelele. Ca să le publice. îl plictiseai; după monologul de două ore pe care mi l-ai ţinut azi după-amiază, chiar că-l înţeleg pe băiat. Era atât de furios pe tine, că nu-i mai ajungeau aluziile. A hotărât să publice răvaşele şi să pună o dată pentru totdeauna capăt istoriei, pentru ca întreaga Republică să vadă că n-ai nimic cu Mariana. Dar Munagorri vedea lucrurile altfel. Nu voia ca soţia lui să ajungă ridicolă din pricina unei broşurici plicticoase. Pe 29, i-a tăiat calea lui Formento. Despre întâlnire, Formento nu mi-a spus nimic; tocmai discutau chestiunea, când a sosit Mariana, şi au avut delicateţea de a-i sugera că vorbeau despre o carte pe care Formento o scria în franceză. Ce-i poate păsa unuia de la ţară de cărţile unora ca tine! A doua zi, Munagorri l-a dus pe Formento la Pilar, cu o scrisoare către cei de la tipografie, pentru a opri tipărirea cărţii. Formento a văzut totul în culoarea furnicii şi a decis să scape de

Munagorri. Nu-l durea prea tare, căci persista riscul de a i se descoperi aventura cu dama. Tălâmbul nu se mai putea opri: repeta fără oprire ce-l auzea spunând – chestii-trestii cu iubirea şi milostenia, şi cu englezoaica aia care nu-şi cunoştea locul. O dată chiar s-a trădat spunându-i pe nume.

Când a văzut că băieţaşul îşi zvârlise straiele de *gaucho*, Formento a priceput că sosise clipa. A mers la sigur. Şi-a făcut rost de un alibi bun: a spus că între dormitorul său şi al englezoaicei uşa era deschisă. Nici ea, nici prietenul Montenegro n-au dezminţit afirmaţia; dar pentru asemenea

71

desfătări obiceiul cere ca uşa să fie închisă. Formento şi-a ales bine arma. Cuţitul lui Pampa a contribuit la implicarea a doua persoane: a lui Pampa însuşi, care-i aproape nebun, şi a ta, don Anglada, care te dai drept amantul damei şi nu o dată te-ai jucat de-a tartorul. A lăsat cuţitaşul în odaia ta, să-l găsească poliţia. Mie mi-a adus cartea cu poze, pentru ca bănuiala mea să cadă tot asupra ta.

Fără să-i stea nimeni în cale, a ieşit pe terasă şi a înfipt pumnalul în Munagorri. Ocupaţi jos cu taurii, argaţii nici nu l-au zărit.

Asta-i Providenţa. Omul a făcut totul pentru a tipări o carte cu răvaşele scrise de-un bobleg şi felicitări de Anul Nou. E de-ajuns s-o priveşti pe damă pentru a ghici ce-i cu scrisorile ei. N-ar fi o minune dacă cei de la tipografie le-ar face uitate.

Quequen, 22 februarie 1942

Previziunile lui Sangiâcomo

Lui Mohamed

I

Deţinutul din celula 273 i-a primit cu adâncă resemnare pe doamna de Anglada şi pe soţul ei.

— Voi fi scurt şi la obiect; şi voi întoarce spatele oricărei metafore, a promis cu gravitate Carlos Anglada. Creierul mi-e o cameră frigorifică: împrejurările morţii Juliei Ruiz Villalba – Pumita1, pentru cei din lumea sa – se păstrează intacte în recipientul meu cenuşiu. Voi fi neîndurător, fiţi fără grijă; privesc lucrurile cu indiferenţa unui *deus ex machina*. Şi vă voi impune decupajul transversal al faptelor. Vă somez, don Parodi: fiţi un nerv auditiv.

Parodi nu şi-a ridicat privirile, constant aţintite pe poza doctorului Irigoyen; preambulul vigurosului poet nu-i aducea nicio

noutate: cu câteva zile în urmă, citise o ştirucă scrisă de Molinari despre neaşteptata dispariţie a domnişoarei de Ruiz Villalba, unul dintre cele mai vioaie tinere elemente ale micii noastre societăţi.

1. *Puma mică* sau *piatră ponce*. În limba spaniolă, substantivul generic *puma* este masculin; femininul se formează cu ajutorul articolului hotărât la dar articolul *la* care precedă în original numele propriu Pumita nu are acest rol, ci aparţine vorbirii colocviale, uşor vulgară şi lipsită de eleganţă.

73

Anglada şi-a impostat vocea; Mariana, soţia lui, a luat şi ea cuvântul:

— Carlos m-a făcut să iau drumu' ocnei, taman când să mă duc să ard mangalu la conferinţa lui Mario despre Concepción Arterial. Ce idee grasă v-a venit, don Parodi, să mă scăpaţi de Casa Artei: acolo fanfaronii sunt nişte nesuferiţi, deşi io zic întruna că Monsenioru vorbeşte ca muntele dă elevat. Aşa cum face de când se ştie, Carlos va vrea să se bage în ciorbă, da, la urma urmelor, ea-i sor-mea, şi nu m-au târât până aici ca să stau şi să tac ca neterează. De altfel, din intuiţie, noi, femeile, ne dăm seama dă toate mai din plin, aşa cum a zis şi Mario, felicitându-mă pentru doliu (io ieram ca nebună, da la platinate ne pică bine negru). Uitaţi ce-i, io am o *suite* şi am să v-o zic dă la bun început, deşi nu-mi dau talente cu mania dă buchiseala. Se poa' să fi văzut în *rotogravure* că biata Pumita, sor-mea, să logodise cu Rica1 Sangiâcomo, care numele lui de familie le groaznic. Poa că pare îngălat, da ierau o pereche fără cusur: Pumita, bestial dă gagioală, c-un *cachet* Ruiz Villalba şi ochi ca a lui Norma Shearer, care acu ne-a părăsit, cum a zis şi Mario, şi rămân decât ai mei. Pă bune că era fraieră şi citea decât numai *Vogue*, că d-aia îi şi lipsea acel *charme* din teatru francez, cu toate că Madeleine Ozeray i-o pocită. Ie culmea să-mi spui că s-a sinucis mie, care i-o sunt tare catolică dă la Congres, şi ea, cu *ojoie de vivre* la fel cu a mea, deşi io nu sunt vreo mironosiţă. Nu-mi spuneţi că scandalu ăsta le o gafă şi o lipsă dă respectuozitate, parcă nu mi-ar fi de-ajuns tărăşenia cu bietu' Formento, care pân' fotol a băgat cuţitaşu-n Manuel, că să prostise la cap cu taurii. Uneori îmi dă de gândit şi-mi spun că asta-i colac peste pupăză.

1. Diminutivul apocopat al lui *Ricardo*.

Lu Rica i-a mers vestea de foarte-bun-băiat, da' ce mai voia decât să intre într-o famelie ca oamenii, ei care le nişte *parvenus*, deşi

pă tat-su io îl respect, c-a venit la Rosario sărac dă n-avea nici după ce bea apă. Pumita nu era vreo bolândă, iar mama, care avea un *faible* pentru ea, a aruncat cu paraii pă geam când au scos-o în lume, aşa că nu dă milă s-a logodit când era doar o mucoasă. Spune că s-ar fi întâlnit ăl mai romantic cu putinţă, la Llavallol, ca Errol Flynn şi Olivia de Havilland *însă mergem în Mexic*, care în engleză se cheamă *Sombrero*: Pumita avea un *pony*, care a luat-o razna din *tonneau* când a ajuns la macadam, da Ricardo, care nu are ochi pentru nimic dincolo dă gloabele mărunte dă polo, a vrut să se joace d-a Douglas Fairbanks şi i l-a oprit *păpony*, care nu-i vreo chestie cum nu s-a mai văzutără. Când a aflat că era sor-mea, s-a topit cu totu', care hi biata Pumita d-acu să ştie că-i plăcea să se flirtuiască până şi cu slugile din casă. Chestia le că l-a poftit pă Rica la cabana Moncha, cu toate că nu ne văzusem nici baremi într-o cutie cu chibrituri. Domnu' *Commendatore* – tata lu' Rica, vă aduceţi aminte – să dădea dă ceasu morţii să le facă lipeala, iar Rica mă bolnăvise cu orhidelele care i le trimitea zilnic lu' Pumita, aşa că am făcut opinie separată cu Bonfanti, da bisericuţa noastră le altă plachie dă peşte.

— Trageţi-vă sufletul, doamnă, a intervenit respectuos Parodi. Don Anglada, acum, că nu mai burniţează, aţi putea profita să-mi faceţi un rezumat.

— Deschid focul…

— Hop şi tu cu chestii d-ale tale siştirite, a observat Mariana, aplicând pe buzele-i nepăsătoare un *rouge* elegant.

— Panorama schiţată de soţia mea e fără cusur. Dar nu-s trasate coordonatele practicii. Eu voi fi

agrimensorul de la cadastru. Şi voi întreprinde viguroasa sinteză.

În împrejurimile cabanei La Moncha, Pilar posedă parcuri, pepiniere, sere, observator, grădini, piscină, cuşti cu animale, acvariu subteran, dependinţe, sală de gimnastică, reduta domnului *Commendatore* Sangiâcomo. Acest bătrân în floarea vârstei – ochi irefutabili, statură mijlocie, tentă sangvină, mustăţi zăpezii, trunchiate

de un trabuc festiv – e un ghem de mușchi pe pista de alergări, estrada de scrimă și trambulina de lemn. Trec de la instantaneu la cinematograf: abordez fără șovăială biografia acestui as al popularizării compostului. Oxidatul secol al XIX-lea se răsucea și gemea în scaunul cu rotile (anii paravanului japonist și ai velocipedului smintit), când orașul Rosario și-a deschis galant fălcile în fața unui imigrant italic; ba mint, a unui băiețaș italian. Eu întreb: cine era acela? Eu răspund: domnul *Commendatore* Sangiâcomo. Analfabetismul, *maffia*, intemperiile, încrederea oarbă în viitorul Patriei i-au servit drept piloți de cabotaj. Un bărbat consular – confirm: consulul Italiei, contele Isidoro Fosco – a intuit dantelăria morală a tânărului și nu de puține ori i-a dăruit sfaturi dezinteresate.

În 1902, Sangiâcomo înfrunta viața de pe capra de lemn a unei cotigi de la Direcția pentru Curățenie; în 1903, prezida o flotă îndârjită de mașini cu aer; din 1908 – anul ieșirii sale de la mititica – și-a legat definitiv numele de saponificarea grăsimilor; în 1910, aborda tăbăcăria *siguano*. În 1914, a întrezărit cu ochi de ciclop posibilitățile gomoră-șinei din suc de *așa fetida*; războiul i-a spulberat iluziile; în pragul catastrofei, luptătorul nostru a întors foaia și s-a consolidat în revent. Italia nu a întârziat să țipe și să-și arate mușchii; de pe cealaltă coastă a Atlanticului, Sangiâcomo a strigat prezent! și a navlosit un vapor cu revent pentru modernii chiriași ai tranșeelor. Nu l-au descurajat răzmeriţele soldăţimii ignare; încărcăturile sale nutritive au umplut ochi danele și antrepozitele din mahalalele Genova, Salerno și Castellaminare, alungând nu de puține ori dense populații. Această pletoră alimentară și-a primit răsplata; proaspătul milionar și-a torturat pieptul cu crucea și șorțul din piele, însemnele de *Commendatore*.

— Turui ca sonambulu, a spus Mariana obiectivă, săltându-și fustele în continuare. Da nainte să-l facă *Commendatore* să luase d-acu cu verișoara lui primară, că pusese să umble special după ea pân' Italia, și ai uitat și dă chestia cu plozii.

— Confirm: m-am lăsat târât de acest *ferry-boat*, care este verbozitatea mea. Adevărat Wells *rioplatense*, urc înapoi pe scara vremii. Debarc în posesivul crivat nupțial. Luptătorul nostru își procreează de-acum vlăstarul. Acesta se naște: e Ricardo Sangiâcomo. Mama, figură abia întrezărită, secundară, dispare: moare în 1921. Moartea (care, la fel ca poștașul, sună de două ori) l-a privat în același

an şi de promotorul său, care nicicând nu a refuzat să-l îmbărbăteze, contele Isidoro Fosco. Spun şi repet fără urmă de şovăială: domnul *Commendatore* era în pragul nebuniei. Cuptorul crematoriu îi masticase carnea soţiei; rămânea produsul ei, amprenta sa: unicul fiişor. Adevărat monolit moral, tatăl s-a devotat educării şi adorării sale. Subliniez contrastul: acest *Commendatore* – dur şi dictatorial între maşinile lui, precum presa hidraulică – a fost *at home* cel mai plăcut dintre micii *polichinelles* ai fiului său.

Abordez moştenitorul: pălărie cenuşie, ochi de la mamă-sa, mustaţă circumflexă, mişcări dictate de Juan Lomuto, picioare de centaur argentinian. Acest protagonist al piscinelor şi erou de *turf* e şi jurisconsult, un contemporan, deci. Admit că volumul său de poeme *Pieptănând vântul* nu formează un lanţ de fier din metafore, dar nici nu-i lipseşte viziunea condensată, simptomul noii structuri. Dar poetul nostru îşi va da întregul voltaj pe terenul romanului. Prezic: poate că vreun critic musculos nu va renunţa să sublinieze că iconoclastul nostru întâi a reprodus şi apoi a spart vechile tipare; dar el va trebui să admită fidelitatea ştiinţifică a copiei. Ricardo e o promisiune argentiniană; povestirea sa despre contesa de Chinchbn va uni cufundările arheologice cu spasmul neofuturist. Această trudă necesită confruntarea infoliilor lui Gandía, Levene, Grosso şi Radaelli1. Din fericire, exploratorul nostru nu e singur. Eliseo Requena, devotatul său frate de lapte, îl secondează şi-l îmboldeşte în periplu. Pentru a-l defini pe acolit, voi fi strâns ca pumnul: marele romancier se ocupă de figurile centrale ale romanului şi lasă penelor minore misiunea de a se ocupa de figurile minore. Requena (stimabil, fără doar şi poate, în calitate de factotum) este unul dintre nenumăraţii fii naturali ai domnului *Commendatore*, nici mai bun, nici mai rău decât ceilalţi. Mint: are o trăsătură individuală, nebănuita sa devoţiune pentru Ricardo. Soseşte acum sub lupa mea un personaj pecuniar, de bursă. Îi smulg masca: îl prezint pe administratorul domnului *Commendatore*, Giovanni Croce. Detractorii fabulează că ar fi originar din Rioja şi că adevăratul lui nume este Juan Cruz. Dar adevărul e cu totul altul: patriotismul îi este notoriu; devoţiunea faţă de *Commendatore*, perpetuă; accentul, deosebit de neplăcut. Domnul *Commendatore* Sangiăcomo, Ricardo Sangiâcomo, Eliseo Requena, Giovanni Croce – acesta e cvartetul uman care a fost de faţă la ultimele zile ale Pumitei. Arunc în cuvenitul anonimat gloata salariată: grădinari, argaţi, surugii,

maseuri…

Mariana a intervenit irepresibil:

— Acu ai cum să zici că nu eşti invidios şi neîncrezător din fire? N-ai zis nimic dă Mario, care sta lângă noi cu ogeacu plin dă bucherniţe, să pricepe când femeia destinsă fuge dă vulgaritate şi nu-şi pierde vremea trimiţând răvaşele ca păunu. Că te-a lăsat cu gura bușbeie şi n-ai zis nicio iotă. Şi miroase bestial.

— Exact; îndeobşte îmi dau câte-o mână de tăcere. Doctorul Mario Bonfanti1 e un hispanist arondat proprietăţii domnului *Commendatore*. *A* publicat adaptarea epopeii *Cântar de Myo Cid2* pentru adulţi; premeditează severa adaptare în manieră *gauchesca* a unor *Soledades* de G6 ngora, pe care le va dota cu ţâşnitoare şi iazuri, cu blănuri tăbăcite şi nutrii.

— Don Anglada, m-ai năucit cu atâta potop de cărţi, a zis Parodi. De vrei să te ajut cu adevărat, vorbeşte-mi de răposata-ţi cumnăţică. Căci nimeni nu mă împiedică să te ascult.

— Ca şi critica, nu mă înţelegi. Marea pensulă (am spus: Picasso) pune în prim-planuri fondul tabloului şi dincolo de zare – figura centrală.

1. Înşiruirea numelor acestor patru „istorici" este tipică viitorului stil ludic şi glumeţ-înşelător pe care îl va adopta Borges, în încercarea de a deschide ficţiunii drum în realitate. După primii doi istorici, reali de altfel, urmează alte două nume: *Grosso*, probabil o referire la *Alfonso Grosso*, care însă nu este nici istoric, nici argentinian, ci romancier spaniol, şi *Radaelli*, care nu figurează în nicio enciclopedie.

1. Doctorul Mario Bonfanti apare şi în bine cunoscuta ficţiune borgesiană *Aleph*: „*Carlos Argentino Daneri recibia el segundo Premio Naţional de Literatura*. *El primero fue otorgado al doctor Alta*; *el tercero*, *al doctor Mario Bonfanti*".

2. În mod obişnuit, numele epopeii *Cântecul Cidului*, care povesteşte isprăvile lui Rodrigo Dfas de Vivar, supranumit El *Cid*, se ortografiază în limba spaniolă *Cântar de Mto Cid*.

3.

4.
1.
2.
79

Planul meu de bătaie e similar. O dată schiţaţi figuranţii din ambianţă – Bonfanti etc. – ajung direct la Pumita Ruiz Villalba, *corpus delicti*. Plas-ticianul nu se lasă înşelat de aparenţe. Pumita, cu neastâmpărul său de efeb, cu graţia sa oarecum neglijentă, era, înainte de toate, fundalul: îi revenea misiunea de a reliefa splendoarea opulentă a soţiei mele. Pumita a murit; în amintire, misiunea îi e negrăit de patetică. O glumă proastă a marelui teatru de păpuşi: în seara de 23 iunie râdea şi se bălăcea după cină la căldura verbozităţii mele; pe 24, zăcea otrăvită în iatacul său. Destinul, care nu-i domn, a făcut ce-a făcut ca s-o descopere chiar nevastă-mea.

II

În după-amiaza zilei de 23 iunie, chiar înainte de a muri, Pumita l-a văzut pe Emil Jannings murind de trei ori în veneratele copii imperfecte ale filmelor *înaltă trădare*, *îngerul albastru* şi *Ultima poruncă*. Mariana propusese acea expediţie la Clubul Pathe-Baby; la întoarcere, ea şi Mario Bonfanti s-au exilat pe bancheta din spate a maşinii Rolls-Royce. Au lăsat-o pe Pumita în faţă, cu Ricardo, să desăvârşească reconcilierea iniţiată în bezna sălii de cinematograf, pe care o savuraseră împreună. Bonfanti a deplâns lipsa lui Anglada: poligraful compunea în seara aceea *Istoria ştiinţifică a cinematografului* şi prefera să se inspire din inefabila sa memorie de artist, nepoluată de contactul direct cu spectacolul, întotdeauna ambiguu şi amăgitor.

În seara aceea, în mahalaua Castellaminare, orele de după cină au fost dialectice.

— Dau din nou cuvântul bătrânului meu *prieten*, maestrul Correas – a spus erudit Bonfanti, care însufleţea o haină cu ţesătură bob de orez, o vestă dublă Huracân, o cravată scoţiană, o sobră cămaşă de culoarea cărămizii, un set creion şi stilou de dimensiuni colosale şi un cronometru de buzunar de *referee*. Ne-am dus să tundem oile şi ne-am întors tunşi 1. Ageamiii care ciocoiesc prin Pathe-Baby Club ne-au sastisit: din selecţia Jannings pe care ne-au arătat-o lipsesc chestiile cele mai pline de miez şi de fineţe. Şi ne-au tras chiulul cu adaptarea satirei butleriene *Ainsi va toute chiar*, *Suntem oameni*.

— Ie ca şi cum ne-ar fi pus-o, a zis Pumita.

Filmele lui Jannings le toate unu ş-acelaş *suntem oameni*. Îţi arată mereu acelaşi şoz: la început te copleşesc cu fericiri, apoi cu nefericiri, şi la sfârşit îţi dau la cap. Ie tare plicticos, la fel ca realitatea.

Pun pariu că domnu' *Commendatore* le dă părerea mea.

Domnul *Commendatore* a şovăit; Mariana a intervenit pe loc:

— Şi aia numa pencă eu am vrut să mergem. Şi te-ai bocit ca îngălata, fără să iei seama la *rimmel*.

— Ie adevărat, a zis Ricardo. Şi io te-am văzut lăcrămând. P-ormă dai în boală şi iei picăturili alea dă soilit care le ţii în scrin.

— Mare năzdrâmbă mai eşti, a observat Mariana. Doar ştii ce-a zis doctoru', că porcăriile alea sunt bune decât la nimic. Io sunt altă chestie, că tre' să mă lupt cu slugile.

— Dacă nu adorm, chiar că are la ce-mi merge mintea. Şi n-o fi asta ultima noapte. Ce credeţi, *Commendatore*, or fi ezistând vieţi la fel cu viziunile lui Jannings?

Ricardo a priceput că Pumita nu voia să vorbească de insomnie.

1. Parafrază a unei expresii similare din romanul *Don Quijote*, sugerând că „orice naş îşi are naşul" sau „cine ridică sabia de sabie va pieri".

— Are dreptate Pumita: lime nu scapă de soartă. Morganti era turbat după polo, până când şi-a luat căluţu care i-a adus ghinionul.

— Nu, a strigat domnul *Commendatore*. Un *homo pensante* nu crede în ghinion, că, uite, cu laba asta dă iepure io mă feresc să calc pă broască.

Şi a scos-o din buzunarul interior al smokingului, fluturând-o exaltat.

— Asta chiar că-i o directă în falcă, a aplaudat Anglada. Raţiune pură, cât mai multă raţiune pură.

— Ba, după mine, io sunt chiar sigură că le vieţi care nimic nu să petrece în ele la întâmplare, a insistat Pumita.

— Uite ce-i, de-o spui pentru mine, eşti chiar hodoronca-tronca, a declarat Mariana. Dacă casa îmi ie cu susu-n jos, numa Carlos le vinovatu, că ie cu ochii pă mine toată vremea.

— În vieţi nimic nu tre' să fie întâmplăcios, a zumzăit lugubru Croce. Fără direcţie şi poteră, mergem grămadă fix în haosu rus, în tirania lui Ceka. Tre' să recunoaştem: în ţara lui Ivan cel Groaznic,

liberu arbitru ia-l de unde nu-i.

Ostentativ gânditor, Ricardo a catadicsit să afirme:

— I-o chestie că chestiile nu pot fi întâmplăcioase. Şi, fără ordine, pă fereastră intră-n zbor o vacă.

— Ba chiar şi misticii de mâna-ntâi, o Teresa de Cepeda y Ahumada, un Ruysbrokio, un Blosio1.

Semidoctul Mario Bonfanti se referă la celebra poetă mistică spaniolă Teresa de Cepeda y Ahumada, cunoscută drept Sfânta Teresa de Jesus (1515 – 1582), la franciscanul şi misionarul flamand Wilhelm de Ruysbroek, cunoscut şi ca Rubroek, Rubrouck sau Rubruquis (1220 – 1293), şi la Leon Bloy (1846 – 1917), autor francez al unor scrieri antirepublicane polemice, marcate de un profund catolicism, unul dintre scriitorii preferaţi ai lui Borges.

a confirmat Bonfanti, se circumscriu unui *imprimatur* al Bisericii, ştampilei ecleziastice.

Domnul *Commendatore* a lovit cu pumnul în masă.

— Bonfanti, nu voi să te jignesc, da' te fofilezi dăgeaba: beton că eşti catolic. Tre' să ştii că noi, în Marele Orient dă Rit Scoţian, ne îmbrăcăm ca popii şi n-avem nimic dă pizmuit la nime. Zboară sângele din mine când aud spunându-se că neam dă neamu' omului nu poa' să facă ce-i vine pă chelie.

A urmat o tăcere stânjenitoare. Câteva minute mai târziu, palid, Anglada a îndrăznit să bâiguie:

— *Knock-out* tehnic. Primul front al determiniştilor s-a rupt. Trecem prin breşă; iar ei fug de rup pământul, în totală harababură. Cât vezi cu ochii, câmpul de bătaie geme de arme şi bagaje.

— Nu te fă că ne-ai dovedit, că nici vorbă să ne răzbeşti tu, care stăteai ca mutu', a replicat neiertătoare Mariana.

— Şi când te gândeşti că tot ce zicem va fi în carnetu adus dă domnu' *Commendatore* din Salerno, a zis Pumita, cu mintea dusă aiurea.

Croce, tenebrosul administrator, a dat să schimbe vorba:

— Şi ce mai zice prietenu' Eliseo Requena?

I-a dat răspuns, cu voce de crai bătrân, o huidumă junăşi albinoasă:

— Am foarte multă treabă: Ricardito îşi va încheia romănu'.

Numitul a lămurit, îmbujorându-se:

— Trudesc ca robu, da Pumita zice că să nu dau bătaie.

— Io aş pune caietele în saltar şi n-aş umbla la iele vreo nouă ani, a spus Pumita.

— Nouă ani? a exclamat domnul *Commendatore*, de parcă l-ar fi lovit apoplexia. Nouă ani? Sunt d-acu cinci sute dă când Dante a publicat *Divina Comedie*!

83

Cu nobilă grăbire, Bonfanti I-a sprijinit pe domnul *Commendatore*.

— Bravo, bravo. Şovăiala e cu totul hamletiană, boreală. Romanii înţelegeau arta altfel. Pentru ei, scrierea era un gest armonios, un dans, nu disciplina sumbră a barbarului, care încearcă să suplinească cu mortificări călugăreşti sarea pe care i-o refuză Minerva.

Domnul *Commendatore* a insistat:

— Cine nu zgârie pă hârtie tot ce-i fermentează la mansardă le iunucu dă la Capela Sixtină. Nu-i bărbat.

— Cre' că scriitoru tre' să s-arate pă d-a-ntregu, a zis şi Requena. Contradicţiile nu le importante; totu' le să scârţâi pă hârtie toată neştirea din omenp°c.

Mariana s-a băgat şi ea în vorbă:

— Io, când îi scriu la mama şi stau să gândesc, nu mi se întâmplă nimica, da în schimb, dacă mă las la voia întâmplării, le o minune, le pagini şi pagini care le umplu fără să ştiu. Chiar tu, Carlos, mi-ai dat ca sigur că io m-am născut scriitorească.

— Uite ce le, Ricardo – a pisat Pumita –, în locu tău, io aş asculta decât dă sfatu meu. Tre' să fii cât poţi dă atent la ce să edita. Gândeşte-te la Bustos Domecq, ăla care le din Santa Fé şi i-au publicat o tărăşenie, da p-ormă s-a dovedit că o zmângălise unu, Villiers de l'Isle Adam.

Ricardo a răspuns în silă:

— Abia am căzut la pace acu două ore. Şi iar bagi zâzanie.

— Stai locului, Pumita, a sărit Requena. Roman-ţu lui Ricardito nu seamănă câtu-i hău cu a lui Villiers.

— Nu te-ai prins, Ricardo, asta le pentru binele tău. Astă-seară sunt al naibii dă şucărită, da mâine tre' să vorbim.

Dornic de izbândă, Bonfanti a spus pontifical:

— Ricardo e prea de bun-simţ ca să se lase dus de nas de amăgitoarele chemări ale acelei arte a romanului care nu are rădăcini americane, spaniole. Scriitorul care nu simte cum îi suie în sevă vocea sângelui şi-a gliei natale e un *déraciné*, un însingurat.

— Nu, Mario, a aprobat domnul *Commendatore*, şi acu nu parolez ca bufonu. Arta adevărată dă colţ din pământ. Ie o lege care se împlineşte: în fundu' cramei io ţin cel mai nobil Maddaloni; în toată Europa, chiar şi în America, operele marilor maeştri stă la păstrare în beciuri blindate, să nu le supere bombele; mai acu o săptămână, un arheolog serios ducea în valiză o *pumita* din lut ars, care o dezgropase hăt în Perú. Mi-a dat-o la preţu dă cost şi-acu io o ţiu în al treilea saltar dă la birou meu particuler.

— O *pumita*? s-a mirat Pumita.

— Chiar aşa, a zis Anglada. Aztecii au avut presimţiri. Să nu pretindem prea mult de la ei. Oricât de futurişti vor fi fost, tot nu puteau concepe frumuseţea funcţională a Marianei.

(Carlos Anglada i-a relatat această convorbire cu satisfăcătoare fidelitate lui Parodi.)

III

Vineri, cu noaptea-n cap, Ricardo Sangiâcomo stătea la taclale cu don Isidro. Sinceritatea angoasei lui îţi sărea în ochi. Palid, îndoliat şi nebărbierit, a mărturisit că nu dormise toată noaptea, că nu închisese ochii de vreo alte câteva.

— Să petrece o chestie grosolană. Una cât caru.

Matale, dom'le, care aţi dus păsemne o viaţă mai curând spălăcită, între închiriere şi închisoare, cum s-ar zice, nu puteţi nici cu manda să daţi cu bănuiala că ce-i cu mine. Io am trăit din plin, da nici c-am avut vreo belea care să nu-i vin pă loc dă hac. Că uite: când Dolly Sister mi-a glisat gogoaşa aia cu fiu natural, bătrânu', care are faţă dă domn care canei să priceapă chestii-trestii d-astea, cât cu gându nu gândeşti a dres busuiocu numa cu şase miare dă marafeţi. Başca, tre' să recunoaşteţi că-s dat şi neluat dă îndemânatic. Data trecută, ieram la Carrasco1 şi m-a lefteritără la roletă chiar şi dă cel dă pă urmă firfiric. Mandezu ieram dat în mă-sa: curgea sudoarea pă gagii doar să mă ginească jucând, şi în mai puţin dă două dă minuţi m-am curăţat d-un pol dă bătrâne, lovele din aur, nu glumă. Să vezi şi să nu crezi unde sărisem: mă lefterisem dă nu mai aveam nici baremi un firfiric de-o

sârmă pârlită la Buenos Aires. Da mi-am scos tupeu la aer pă terasă. Vreţi, oare, matale să-mi credeţi c-am dat gata chestia *ipso facto*? S-a arătat un scundac durduliu şi fonfăit, care mă urmărise la joc buluc dă silitor, şi mi-a dat cu împrumut vreo cinci bătrâne dă parai. A doua zi, mă şi aruncasem în mahalaua Castellaminare, după ce mântuisem miarele ale cinci de mi le şutise uruguayenii. Fonfăitu nu-mi zărise nici baremi vârfu la nas.

D-alde chestii-trestii cu gonzese, care nici că vi le mai spui. Da de vreţi să vă veseliţi momental, întrebaţi-l pă Mickey Montenegro ce soi dă panteră le măndel. Io sunt unu şi bun la toate: da să vedeţi matale cum le buchisesc. Nici nu deschid terfeloagele şi, la ziua dă examen, gagiu cere o bromură şi comisia îl ia la felicitări. Acu, ca să-mi şteargă din creieri ghina cu Pumita, bătrânu' vrea să mă bage şi în politichie. Doctoru' Saponaro, care le un linx, zice că nu ştie încă ce partid mi-ar cădea cu tronc; da pun pariu pă ce-oţi vrea că la viitoru *half-time* mă pune să fac pă clasieu în

Congres. La polo le la fel: că doar cine are cei mai buni căluţi? Cine le *crack* la Turtugas? O las baltă, ca să nu vă ia urâtu.

Io nu trăncănesc aşa, d-un pamplezir, ca Barcina1, că era să-mi fie cumnată, sau ca bărba-su, care să bagă-n vorbă, da' n-a văzut câtu-i hău o minge dă *football* număru cinci. Vreau să vă faceţi tihnit planu dă bătaie. Ieram gata să-mi pun pirostriile cu Pumita, care avea şi ea pandaliile ei, da era o gagioală. Nitam-nisam, ni s-arată ghiftuită cu ceanură, isprăvită, ca s-o zic p-a bună. Mai întâi se clevetesc că şi-ar fi venit chiar ea dă hac. Tămbălău mare, că încă nu ne luasem. Daţi-vă doar cu socoteala că n-am să-mi dau io numele la o alienată care să sinucide dă una singură. Apoi se clevetesc că ar fi uşchit otrava la raft din neatenţie, parcă n-ar fi avut baremi vreo două degete dă frunte. Acu vin cu vorba coaptă că-i crimă, care aşa ne murdărim cu toţii. Că ce să vă spui: între crimă şi sinucidere, io sunt pentru a doua, care şi ea le ceva care nu le.

— Uite ce-i, puişorule; de atâta vorbărie, îmi pare că celula mea e Belisario Roldân. Cum nu-s atent o clipită, mi se şi strecoară-n ea un clovn, ba cu gogoaşa zodiilor din almanah, ba cu a trenului care nu opreşte nicăieri, ba cu a zânei, logodnica ta, care nu s-a sinucis singură, nu a înghiţit otrava întâmplător şi nici n-a fost asasinată. O să-i cer comisarului Grondona ca, de cum vă zăreşte, să vă bage de-adevăratelea la gros.

— Da' io chiar vreau să vă dau o mână dă ajutor, don Parodi; adică, vreau să vă rog să mă ajutaţi…

— Foarte bine. Aşa-mi plac bărbaţii. Dar să vedem, s-o luăm metodic. Răposata era într-adevăr hotărâtă să se mărite cu tine? Ştii sigur?

Oraşul-aeroport internaţional al Uruguayului, îi piere de Montevideo.

1. Ca adjectiv, *barcino* înseamnă „cu părul brun-roşiatic, cu pete albe".

87

— La fel cum ştiu că io sunt fiu-su la tata. Pumita avea şi ea pandaliile ei, da mă iubea.

— Fii atent la ce te-ntreb. Era însărcinată? îi mai trăgea clopotele şi alt nătărău? Avea nevoie de bani? Era bolnavă? I se urase de tine?

După ce s-a gândit, Sangiâcomo a negat.

— Explică-mi acuma ce-i cu siropul somnifer.

— Ei bine, doctore, noi nu voiam să-l ia. Da-l cumpăra cu târâita şi-l ţinea blătuit în odaie.

— Puteai intra la ea în iatac? Sau nu putea intra nimeni?

— Toţi putea, l-a asigurat tânărul. Ştiţi doar matale că toate iatacurile din fundătură dau în rotonda cu statui.

IV

Pe 19 iulie, Mario Bonfanti a dat buzna în celula 273. S-a despuiat hotărât de parpalacul zăpeziu, lung până la genunchi, şi de pălăria păroasă, a aruncat bastonul de *malaca* pe unul din cele două paturi reglementar suprapuse, a aprins cu un *bri-quet* cu kerosen o modernă pipă din spumă de mare şi a scos dintr-un buzunar secret un dreptunghi din piele de căprioară de culoarea muştarului, cu care a şters cât îl ţineau puterile sticlele de culoare închisă ale bicicletei care-i călărea nasul. Vreme de două-trei minute, respiraţia greoaie a continuat să mişte fularul confecţionat dintr-o stofă numai ape şi jiletca groasă din lână. Spontana sa voce italienească, înfrumuseţată de un neaoş *ceceo* iberic, a răsunat *gagliarda* şi dogmatică prin

obstacolele dentare.

— Domnia voastră, meştere Parodi, cunoaşteţi de-acuma pe de rost intrigăraile poliţiste şi abecedarul detectivesc. Vă mărturisesc fără şovăială că pe mine, din pricina mai mult a hârţogăraii erudite decât a dedesubturilor delictive, m-au luat pe nepregătite. Dar acum zbirii se înverşunează să afirme că sinuciderea Pumitei a fost un asasinat. Fapt e că toţi aceşti Edgari Wallace de rezervă îmi poartă pică. Sunt, fără doar şi poate, un futurist, un viitorist; mai zilele trecute, am crezut că era prudent să efectuez „iscodirea plină de haz" 1 a unor scrisori de amor; am vrut să-mi igienizez spiritul, să mă uşurez de orice balast sentimental. E superfluu să aduc drept probă numele damei: nici pe domnia voastră, Isidro Parodi, nici pe mine nu ne priveşte detaliul patronimic. Graţie acestui *briquet*, dacă-mi treceţi cu vederea galicismul – a adăugat Bonfanti, fluturând triumfător straşnica maşinărie –, am aprins în şemineul din dormitor-biroul meu un rug poştal fulger. Dar staţi să vedeţi: câinii poliţişti au sărit ca arşi de indignare. Pirotehnia mea nevinovată mi-a adus un *weekend* în mahalaua Devoto, exil dureros pentru domesticul cufăr şi cutumiara *cuartilla*. Fără doar şi poate că i-am făcut cu ou şi cu oţet în forul meu interior. Dar de-acuma mi s-a risipit euforia: nu scap de nicio culoare de indivizii ăştia atât de urâţi, care se bagă ca mărarul în ciorbă. Vă întreb cu cea mai mare loialitate: consideraţi că sunt în primejdie?

— Presupunând că vei continua să turui până la Judecata de Apoi, da, a răspuns Parodi. De n-ai s-o laşi mai moale, or să te ia drept spaniol. Dă-te treaz şi spune-mi tot ce ştii despre moartea lui Ricardo Sangiâcomo.

1. Citat din titlul capitolului VI, partea întâi, din *Don Quijote de la Mancha* de Miguel de Cervantes, intitulat „Del donoso y grande escrutinio que el Cura y el Barbero hicieron en la libreria de nuestro ingenioso hidalgo" („Despre marea şi plină de haz cotrobăială a Preotului şi Bărbierului prin biblioteca ingeniosului nostru hidalgo").

— În vederea expunerii, vă stau la dispoziţie cu toate resursele de care dispun, cu tot cornul abundenţei mele verbale. Cât ai zice peşte, vă voi schiţa în linii mari sinopsisul cazului. Nu voi ascunde foarte cordialei perspicacităţi a domniei voastre, don Parodi, că moartea Pumitei îl afectase – mai bine zis, îl răvăşise – pe Ricardo. Cu siguranţă că doña Mariana Ruiz Villalba de Anglada nu bate câmpii

când afirmă, cu şarmul său de invidiat, că „Ricardo nu vede dincolo dă gloabele dă polo”; imaginaţi-vă cât am fost de uluiţi aflând că, de secătuit şi acrit ce era, îşi vânduse nu ştiu cărui geambaş din City Bell armăsarii de călărie, cum nu-s alţii mai buni, la care mai ieri ţinea ca la ochii din cap şi pe care azi îi privea încruntat şi fără pic de afecţiune. Nu-i mai ardea nici de *grox*, nici de *regolax*. Nu l-a dezmeticit nici măcar publicarea cronicii romanţate *Spada la amiază*, al cărei manuscris eu însumi l-am asezonat pentru tipar şi în care domnia voastră, ca adevărat veteran al unor asemenea lupte, nu se poate să nu fi observat, şi aplaudat, mai mult decât semnătura stilului meu cât se poate de personal, mare cât oul de struţ. E vorba de o fineţe a Comandorului, de un tertip mult încercat: pentru a pune capăt tristeţii fiului, tatăl a grăbit în taină tipărirea operei şi, cât ai clipi din ochi, l-a copleşit prin surprindere cu şase sute cincizeci de exemplare pe hârtie Wathman, de format *Teufelsbibel*. În secret, Comandorul e proteiform: stă la şuetă cu medicii de familie, ţine şedinţe cu interpuşii Băncii, îi refuză obolul baro-nesei de Servus, care vântură ameninţător sceptrul peremptoriu al Ajutorului Antievreiesc, îşi bisectează capitalul în două ramuri: pe cea mai mare o hărăzeşte fiului legitim – un ciubăr de mălai băgat în convoaiele năvalnice ale metroului, care se va extinde întreit într-un singur cincinal; iar pe cea mai mică, cea care zăcea somnoroasă în frugale documente, fiului rezultat dintr-un război just, Eliseo Requena; şi totul fără lipsa de măsură de a-mi amâna *sine die* plata onorariilor şi de a se înfuria precum tigrul pe directorul tipografiei, rău platnic din fire.

E mai bună favoarea ca dreptatea: o săptămână după publicarea *Spadei* etc, don José Maria Pemân a pus pe hârtie un encomion, îndulcit, fără îndoială, cu anume farafastâcuri şi podoabe de stil care nu i-au rămas secrete preaiscusitului, căci nu concordă nici cu sintaxa de duzină a lui Requena, nici cu lexicul lui spălăcit. Norocul îi cânta în strună la ureche, dar Ricardo, ireverenţios şi plicticos, se îndărătnicea să plângă fără niciun folos decesul Pumitei. Vă şi aud murmurând în sinea domniei voastre: Lăsaţi morţii să-şi îngroape morţii. Fără să ne lăsăm antrenaţi momentan în zadarnice dispute referitoare la valabilitatea acestei maxime, vă spun că eu însumi i-am sugerat lui Ricardo că era necesar şi, chiar mai mult, convenabil, să pună capăt suferinţei imediate şi să caute îmbărbătarea în generoasele izvoare ale trecutului, arsenalul şi galantarul oricărui vlăstar. I-am sugerat să

retrăiască orice mică aventură carnală anterioară sacrei apariţii a Pumitei. Zis şi făcut: s-a pus pe treabă. Cât ai clipi din ochi, Ricardo al nostru, reîntors la viaţă şi jovial, călărea ascensorul din reşedinţa baronesei de Servus. Reporter de rasă, nu vă precupeţesc niciun amănunt autentic, niciun nume propriu. Istoria, pe de altă parte, simptomatizează rafinatul primitivism, un monopol incontestabil al marii doamne teutone. Primul act se scurge într-o acvatică tribună amfibie, din nevinovata primăvară a anului 1937. Ricardo al nostru scruta cu un binoclu distrat salturile regatei feminine preliminare: walkiriile de la clubul Ruderverein luptau împotriva colombinelor de la clubul Neptunia. Pe neaşteptate, lentila băgăreaţă

91

stă locului, iar el rămâne cu gura căscată: soarbe setos cu privirile firava şi eleganta siluetă a baro-nesei de Servus, călare pe propriul *clinker*. Chiar în după-amiaza aceea, a fost mutilat un număr vechi din *Grafic*; chiar în noaptea aceea, efigia baronesei, pusă în relief de fidelitatea unui *dobermann pinscher*, a prezidat insomnia tânărului. O săptămână mai târziu, Ricardo mi-a zis: „O franţuzoaică nebună mă pisează cu telefoanele. O să mă văd cu ea, doar m-o lăsa în plata Domnului”. După cum vedeţi, vă repet *ipsissima verba* spuse de persoana în cauză. Schiţez prima noapte de amor: Ricardo soseşte la reşedinţa cu pricina; urcă vertical, cu ascensorul; e invitat într-un salonaş intim; e lăsat acolo; deodată se stinge lumina; mintea imberbă i se zbate între două ipoteze: scurtcircuit sau răpire. Ba geme, ba se boceşte, ba blestemă ziua în care a văzut lumina zilei, ba întinde braţele; o voce ostenită îl imploră cu dulce autoritate. Umbra este plăcută, divanul – prielnic. Aurora, femeie şi ea la urma urmelor, i-a restituit vederea. Nu voi amâna revelaţia, mult iubite prietene Parodi: Ricardo şi-a scuturat lenea somnului în braţele baronesei de Servus.

Viaţa domniei voastre şi viaţa mea, mai lene-voase, mai sedentare, poate mai reflexive, sunt, în consecinţă, lipsite de atari peripeţii; dar ele forfotesc în viaţa lui Ricardo.

Peste măsură de întristat de moartea Pumitei, el o caută pe baroneasă. Gregorio Martânez Sierra al nostru a fost sever, dar cât se poate de drept, când a publicat chestia cu femeia care este un sfinx modern. De bună seamă că nu veţi cere generozităţii mele cavalereşti să reproducă punct cu punct şueta dintre marea doamnă nestatornică şi pisălogul june-prim, care voia să facă din ea o simplă confidentă.

Astfel de baliverne şi tocăniţe din vorbe de clacă aparţin mai curând romancierilor franţuziţi şi grosolani decât celor care caută adevărul. Dar nici nu ştiu măcar despre ce au turuit. Fapt e că peste o jumătate de oră Ricardo cobora, tiptil şi tuflit, cu acelaşi ascensor Otis cu care altă dată suise atât de ţanţoş spre culmi. Aici începe, de aici se trage, aici îşi are obârşia tragica sarabandă. Te pierzi, Ricardo, te prăbuşeşti! Aoleu, te prăbuşeşti în genunea propriei tale nebunii! Nu vă voi ascunde nicio etapă a labirinticei *via crucis*; după ce a stat la parole cu baroneasa, Ricardo s-a dus acasă la *Miss* Dollie Vavassour, alunecoasa comediantă de limbaj, pe care nimic nu o putea ţine în frâu şi despre care ştiu că a fost colată cu el. Domnia voastră, don Parodi, veţi da rasol, trecând peste supărarea lui, dacă eu rămân de căruţă şi o iau razna, vorbind de jupâniţa asta de doi bani. Doar o tuşă ajunge pentru a o zugrăvi în mărime naturală, căci am avut faţă de ea atenţia de a-i trimite volumul meu *Totul i-a spus de-acum Gongora*, pus în valoare de o dedicaţie scrisă şi semnată ograf de mine însumi; maidaneza mi-a răspuns doar cu tăcerea, fără să se lase înduioşată de zaharicale, cofeturi şi siropuri, băşca volumul *Minuţioasă căutare a aragónesismelor1 în unele broşuri de J. Cejador y Frauca*, într-un exemplar de lux transportat la domiciliul ei particular de Mesageriile Gran Splendid. Îmi sparg creierii întrebându-mă necontenit ce aberaţie, ce bancrută morală a îndreptat paşii lui Ricardo spre vizuina ei, pe care mă mândresc că o ignor, căci este preţul notoriu şi public al cine ştie căror concesii. Pedeapsa stă chiar în păcat: după un devastator scandal cu anglo-saxona, Ricardo a nimerit în stradă înspăimântat şi umilit, crănţănind fără întrerupere fructul amar al înfrângerii, în timp ce demenţa îi flutura pălăria ţanţoşă, dându-i palme nebune. Pe când

1. Termeni specifici dialectului aragónez.

Încă mai stătea lângă casa străinei – din colţul pe care îl fac străzile Juncal şi Esmeralda, ca să nu dispreţuim tuşa urbană – a dat dovadă de o virilă cutezanţă; nii a şovăit să oprească un taxi, care l-a dus mai târziu până în faţa pensiunii de familie din Mai pii 900. Un zefir prielnic îi sufla în vele: în azilul acela retras, pe care turma trecătorilor motorizată de zeul Parai poate că nu-l arată cu degetul, locuia şi încă mai locuieşte *Miss* Amy Evans, libelula care, fără a renunţa la propria sa feminitate, prinde zările din zbor şi iscodeşte

climatele, lucrând, într-un cuvânt, la un consorţiu interamerican, al cărui şef local e Gervasio Montenegro şi al cărui vrednic ţel e promovarea emigrării femeii sutl-americane – „sora noastră latină", cum zice nespus de graţios *Miss* Evans – în Salt Lake City şi în fermele verzi din împrejurimi. Timpul lui *Miss* Evans e nepreţuit. Această damă deloc acaparatoare a furat *un mauvais quart d'heure* din cel de care ducea lipsă mesagerul şi l-a primit cu tot alaiul pe amicul care, după himera logodnei eşuate, trăsese chiulul la avansurile ei. Zece minute de flecăreală cu *Miss* Evans sunt prea destule pentru a întări chiar şi curajul cel mai fleşcăit*; Ricardo – fir-aş al naibii să fiu! – a ajuns în ascensorul care cobora cu curajul la pământ şi cu vorba „sinucidere" limpede gravată în ochi, la dispoziţia privirii şi răbdării clarvăzătorului care ar fi descifrat-o.

În sumbre clipe de dor, nicio farmacopee nu este la fel de valoroasă ca simpla şi reiterata Natură care, atentă la amăgitoarele chemări ale lui april, se revarsă, abundentă şi văratică, pe şesuri şi în trecători. Educat de înfrângeri, Ricardo a căutat solitudinea rurală şi a dat fuga-fuguţa la

— Uneori Mario este în ofensivă (notă cedată de doña Mariana Ruiz Villalba de Anglada).

Avellaneda. Vechiul conac al familiei Montenegro şi-a deschis larg în faţa sa uşile cu vitralii şi draperii. Amfitrionul, care e nespus de viril în materie de ospitalitate, a acceptat o havană Corona extralungă şi, între două trâmbe de fum şi-un banc, a grăit precum oracolul un ciubăr de vorbe, astfel încât, cu inima grea şi tare cătrănit, Ricardo al nostru s-a văzut nevoit să se întoarcă în Castel-laminare, neputând goni cu mai mare sprinteneală nici dacă i-ar fi luat urma cei mai sluţi douăzeci de mii de paracleţi.

Întunecate anticamere ale demenţei, săli de aşteptare ale sinuciderii: în noaptea aceea, Ricardo nu a stat la taifas cu cel care l-ar fi putut îmbărbăta, un camarad, un filolog, ci s-a adâncit în mlaştina unor conciliabule fără sfârşit cu năucul de Croce, care-i chiar mai searbăd şi mai uscat decât aritmetica propriei lui contabilităţi.

Trei zile a irosit Ricardo al nostru cu vrăjeala aceea nesănătoasă. Vineri a avut o sclipire: şi-a făcut *motu proprio* apariţia în dormitorul-birou de care dispun. Ca să-i scot ciuma din suflet, l-am invitat să corecteze şpalturile noii mele ediţii din *Ariel* de Rod6, maestru care, după spusele lui González Blanco, „îi depăşeşte pe Valera

în flexibilitate, pe Părez Galdbs în eleganţă, pe Pardo Bazân în rafinament, pe Pereda în modernitate, pe Valle-Inclân în doctrină şi pe Azorin în spirit critic"; presupun că oricare altul în afară de mine i-ar fi oferit lui Ricardo un zer, şi nu o astfel de frişca. Dar, după doar câteva minute de trudă magnetizantă, defunctul şi-a luat la revedere cu generozitate şi plăcere. Nici nu-mi pusesem bicicletele pe ochi, ca să-mi continuu truda, când, de cealaltă parte a rotondei, a răsunat fatidica împuşcătură.

Afară am dat nas în nas cu Requena. Uşa dormitorului lui Ricardo era larg deschisă. Pe podea.

95

maculând cu sângele dezonoarei blana pufoasă, hoitul zăcea în decubit dorsal. Revolverul, cald încă, îi străjuia somnul de veci.

O spun sus şi tare. Hotărârea a fost premeditată. Aşa o coroborează şi o confirmă deplorabilul răvăşel pe care ni l-a lăsat: amărât ca al celui care ignoră nespus de bogatele resurse existente în *romances*; sărac ca al cârpaciului lipsit de un *stock* propriu de adjective; searbăd ca al celui care nu jonglează cu cuvintele. El dovedeşte ceea ce nu rareori am insinuat de la înălţimea catedrei: absolvenţii aşa-ziselor noastre licee ignoră tainele dicţionarului. Iată, îi voi da lectură: domnia voastră veţi fi războinicul cel mai înflăcărat al acestei cruciade a vorbelor ticluite.

Iată răvaşul citit de Bonfanti doar cu câteva clipe înainte ca don Isidro să-l dea pe uşă afară:

Mai rău le că am fost totdeauna fericit. Acum lucrurile s-au schimbat şi vor continua să se schimbe. Mă omor, fi'ncă nu mai înţeleg nimic. Am trăit o continuă minciună. Dă la Pumita nu-mi pot lua adio, fi'ncă a murit. Tata a făcut pentru mine ce n-a făcut niciun alt părinte pe lumea asta; vreau ca toţi să ştie lucrul ăsta. Adio şi uitaţi-mă.

Semnat: Ricardo Sangiâcomo, Pilar, 11 iulie 1941

V

Puţin mai târziu, pe Parodi l-a vizitat doctorul Bernardo Castillo, medicul familiei Sangiâcomo. Au convorbit tainic şi îndelung. Aceleaşi epitete trebuie aplicate şi discuţiei pe care don Isidro a avut-o în acele zile cu contabilul Giovanni Croce.

VI

Vineri, 17 iulie 1942, Mario Bonfanti – parpalac decolorat şi lung până la genunchi, pălărie ponosită, cravată scoţiană în culori

şterse şi *sweater* Racing strălucitor – a dat buzna buimac în celula 273. Îl stânjenea un blid uriaş, învelit într-un ştergar imaculat.

— Mizilicuri de băgat la raft, a strigat. Cât aţi clipi din ochi, vă veţi şi linge pe degete, negrăit de desfătătorule Parodi. Lapte şi miere! *Empanadas* prăjite în ulei la foc mic de două mâini bronzate; blidul în care lenevesc se mândreşte cu armele şi deviza Prinţesei, *Hic jacet*!

Un baston de *malaca* l-a potolit. Îl flutura în aer triplul muşchetar Gervasio Montenegro – *clac* Houdin, monoclu Chamberlain, mustaţă neagră şi sentimentală, parpalac cu manşete şi guler de nutrie, plastron cu o singură perlă Mendax, picior încălţat de Nombo şi mână de Bulpington.

— Mă bucur să vă întâlnesc, iubite don Parodi, a exclamat elegant. Scuzaţi, rogu-vă, această *fadaise* a secretarului meu. Să nu ne lăsăm orbiţi de sofismele din Ciudadela1 şi San Fernando2:

orice spirit cumpătat acceptă că Avellaneda stă, prin propriul său drept, la loc de cinste. Îi repet neostoit lui Bonfanti că bagajul său de proverbe şi arhaisme nu e-n apele lui şi, fără doar şi poate, e *vieux jeu*; în zadar îi ghidez lecturile: dieta riguroasă, cu Anatole France, Oscar Wilde, Toulet, don Juan Valera, Fradique Mendès şi Roberto Gache, nu a ajuns în mintea lui rebelă. Bonfanti, nu fi capsoman şi *revolte*, renunţă chiar acum la *empanada* pe care tocmai ai sustras-o şi deplasează-te *motu proprio* la întreprinderea de lucrări

1. Oraş din Baleare.
2. Oraş din Chile.
3.
4.

sanitare Trandafirul Format, din strada Costa Rica 5791, unde prezenţa îţi poate fi utilă.

Bonfanti a murmurat vorbele cu atenţie, plecăciuni, urări de bine, bezele, şi a fugit demn.

— Tu, don Montenegro, care călăreşti pe cai mari, a zis Parodi, fii amabil şi deschide răsuflătoarea, ca nu cumva să ni se taie respiraţia de la asemenea *empanaditas* care, după miros, par să fie cu carne de porc.

Ager ca duelgiii, Montenegro s-a suit pe-o bancă, îndeplinind ordinul maestrului. Apoi a coborât cu un salt teatral.

— Toate la vremea lor, a spus, privind fix un chiştoc strivit. A

scos un ceasornic mare din aur; i-a întors arcul şi l-a consultat: Astăzi este 17 iulie; se împlineşte exact un an de când aţi descifrat trista enigmă din Castellaminare. În această atmosferă de cordială camaraderie, ridic paharul şi vă amintesc că atunci mi-aţi promis că astăzi, la capătul unui an-vedere, îmi veţi dezvălui sincer misterul. Nu vă voi ascunde, iubite don Parodi, că visătorul a schiţat, în minute sustrase avocatului şi omului de litere, o teorie foarte interesantă şi plină de noutate. Poate că veţi izbuti, cu mintea disciplinată a domniei voastre, să contribuiţi la nobilul ei edificiu intelectual cu unele materiale folosibile. Nu sunt un arhitect închistat: întind mâna spre valorosul grăunte de nisip al domniei voastre, prezervându-mi, *cela va sans dire*, dreptul de a repudia tot ce este vremelnic şi himeric.

— Nu te necăji, l-a consolat Parodi. Grăuntele de nisip îţi va fi identic cu al meu, mai ales dacă vorbeşti înaintea mea. Ai cuvântul, prietene Montenegro. Prima recoltă de porumb e pentru papagali.

Montenegro s-a grăbit să riposteze:

— Nici vorbă. *Après vous*, *messieurs les Anglais*.

V-aş ascunde zadarnic, de altfel, că interesul mi-a scăzut vertiginos. Domnul *Commendatore* m-a dezamăgit: îl credeam un bărbat mai solid. A decedat – pregătiţi-vă pentru o viguroasă metaforă – în stradă. Licitaţia organizată în justiţie abia de-a ajuns pentru plata datoriilor. Nu vă contrazic că situaţia lui Requena este de invidiat şi că Oratoriul Hamburghez şi perechea de tapiri pe care am cumpărat-o la un preţ derizoriu cu ocazia acelor *encheres* mi-au adus profituri serioase. Nici Prinţesa nu se poate plânge: a cumpărat de la flenderii de peste mări un şarpe din lut ars, o *fouille* din Perú, pe care domnul *Commendatore* o tezauriza pe vremuri într-un sertar al mesei sale de scris şi care acum străjuieşte sala noastră de aşteptare, debordând de mitologice sugestii. *Pardon*: cu ocazia altei vizite, v-am mai vorbit de ofidianul nostru neliniştitor. Bărbat de gust, îmi rezervasem *in petto* un biet bronz de Boccioni, un monstru dinamic şi sugestiv, de care a trebuit să mă lipsesc, căci delicioasa Mariana (rectific: doamna de Anglada) pusese ochii pe el şi, ca atare, am optat pentru o retragere elegantă. Gambitul mi-a fost răsplătit: acum climatul relaţiilor noastre e în chip hotărât estival. Dar nu sunt atent şi vă abat şi domniei voastre atenţia, iubite don Parodi. Aştept cât se poate de ferm pe poziţii schiţa domniei voastre şi vă adresez încă de pe acum vorbe de îmbărbătare. Vă vorbesc cu fruntea cât se poate de sus. Fără îndoială că afirmaţia

mea va deştepta surâsul multor spirite maligne; dar ştiţi că eu nu fac afaceri fără acoperire. Mi-am împlinit punct cu punct angajamentul: v-am schiţat un *raccourci* al demersurilor mele pe lângă baroneasa de Servus, Lolo Vicufta1 de de Kruif şi obsedanta *fausse maigre*, Dolores Vavassour; am izbutit, punând în joc un *mélange* de subterfugii şi ameninţări, ca

1. Vigonie.

Giovanni Croce, un adevărat Cato al contabilităţii, să-şi pună în joc prestigiul, făcând o vizită aici, la penitenciar, chiar cu puţin înainte s-o şteargă; i-am oferit nu mai puţin de un exemplar din vipe-rina broşură care a inundat Capitala Federală şi localităţile suburbane, al cărei autor s-a acoperit de cel mai suveran ridicol, la adăpostul măştii anonimatului şi în faţa cenotafului încă deschis, denunţând nu ştiu bine ce absurde coincidenţe între romanul lui Ricardo şi *Sfânta Vicereginǎ* de Pemân, operă pe care mentorii săi literari, Eliseo Requena şi Mario Bonfanti, i-au ales-o drept riguros model. Din fericire, acest don Gaiferos, vreau să spun doctorul Sevasco, a urcat pe *pedana* şi a dat un *de* curajos: a demonstrat că opusculul lui Ricardo, deşi lasă drum liber unor capitole din măgăoaia aia de istorie de amor zmângălită de Pemân – coincidenţă mai mult decât justificată la primul clocot al inspiraţiei – trebuia să fie considerat mai curând un facsimil al *Biletului de loterie* de Paul Groussac, care se întorsese în graba mare în secolul al XVII-lea şi-şi datora prestigiul faptului de a evoca neîntrerupt senzaţionala descoperire a sănătoaselor virtuţi ale cojii de chinină.

Parlons d'autre chose. Atent la cele mai senile capricii ale domniei voastre, iubite prietene Parodi, am izbutit să-l fac pe doctorul Castillo, acest obsesiv Blakamân al pâinii smede şi al apei cu crutoane, să dezerteze momentan din cabinetul său hidropatic şi să le examineze cu ochi clinic.

— Dă pe loc repaus clovneriilor, a intervenit criminalistul. Intriga familiei Sangiâcomo e mai răsucită ca un arc de ceasornic. Uite, eu mi-am început deducţiile în după-amiaza când don Anglada şi doña Barcina mi-au istorisit discuţia purtată despre Comandor în ajunul primei morţi. Cele ce mi-aţi spus după aceea răposatul Ricardo, Mario Bonfanti, tu, trezorierul şi medicul mi-au confirmat bănuielile. Iar scrisoarea lăsată de bietul băiat explică totul. Aşa cum spunea Ernesto

Ponzio:

Destinul, *care e prolix*, *Nicicând nu coase fără nod*.

Moartea bătrânului Sangiâcomo şi cărţulia aceasta care poartă masca anonimatului ne ajută să pătrundem misterul. Dacă nu l-aş şti pe don Anglada, aş bănui că începuse să vadă limpede. Dovadă că, vorbind de moartea Pumitei, a dat înapoi timpul până la momentul când bătrânul Sangiâcomo a debarcat la Rosario. Dumnezeu vorbeşte prin gura celor săraci cu duhul: atunci şi acolo a început cu adevărat această istorie. Sticle-ţii, care sunt foarte romanţioşi, n-au dat de nimic, pentru că erau cu gândul la Pumita, la mahalaua Castellaminare şi la anul 1941. Dar eu, de-atâta stat la răcoare, am ajuns mare istoric, şi tare îmi mai place să-mi aduc aminte de vremea când omul e tânăr, n-a stat încă la pârnaie şi nu duce lipsă de trei firfirici ca să-şi facă şi el câte-o plăcere. Istoria, repet, a început de mult, iar Comandorul e o carte de joc cu dichis. Încearcă să afli câte parale face străinul. În 1921, mi-a spus don Anglada, aproape că-şi pierduse minţile. Căci iată ce a păţit. I-a murit soţia, emigranta pe care i-o trimiseseră pachet din Italia. Abia de-o cunoştea. Îţi vine să crezi că un bărbat de talia Comandorului îşi poate pierde minţile din aşa ceva? Dă-te la o parte, să scuip. După acelaşi Anglada, nici moartea prietenului său Isidoro Fosco nu-i dădea pace. Dar eu nu cred, nici chiar dacă ar sta scris în almanah. Pe vremea când el era un simplu gunoier, contele, consul şi milionar, nu-i dădea decât sfaturi. Moartea unui asemenea prieten e mai curând o binefacere, dacă n-ai nevoie de el ca să-i moi oasele în bătăi. Afacerile nu-i mergeau nici ele prea rău: armatelor

de italieni le închisese gura cu reventul pe care-l vindea la preţ de merinde, şi chiar primise galoanele de Comandor. Atunci, de ce-l apucase strechea? Nimic neobişnuit, amice: italianca îl înşela cu contele Fosco. Şi, colac peste pupăză, Sangiâcomo a descoperit înşelătoria abia după moartea celor doi hoţomani.

Ştii doar ce răzbunători şi chiar ranchiunoşi sunt calabrezii. Ce-au avut şi ce-au pierdut! Comandorul, pentru că nu se mai putea răzbuna nici pe femeie, nici pe farsorul consular, s-a răfuit cu fiul lor, Ricardo.

Când să se răzbune, o persoană oarecare, tu, de pildă, l-ar fi putut lua ceva mai tare pe putativ, şi gata. Dar pe bătrânul Sangiâcomo ura l-a făcut şi mai măreţ. Şi-a făcut un plan, unul care nu i-ar fi trecut

nimănui prin minte. În faţa dovezilor lui de fineţe şi stăpânire de sine, jos pălăria! A planificat întreaga existenţă a lui Ricardo: primii douăzeci de ani i-a destinat fericirii, ultimii douăzeci, ruinei. Deşi nu poate părea adevărat, nimic n-a fost întâmplător în viaţa lui. Să începem cu ceea ce pricepi: istoriile de fuste. Printre ele figurează baroneasa de Servus, Sister, Dolores şi Vicuna; bătrânul i-a oferit amoruri pe tavă, fără să-l bage la bănuieli. Îţi spun asta, don Montenegro, cu atât mai mult cu cât probabil că te-ai îngrăşat ca juncanii, mulţumită comisioanelor. Chiar şi întâlnirea cu Pumita pare mai aranjată decât alegerile din La Rioja. Cu examenele de avocat, la fel. Băiatul nu-şi prea dădea osteneala, dar ploua peste el cu note conforme cu baremul. Şi în politică avea să i se întâmple la fel; cu Săpunarul pe capră, nimeni nu dă greş. Să mori, nu alta, uite-aşa: la fel se petrecea cu toate. Aminteşte-ţi de cei şase mii de pesos daţi pentru a o îmblânzi pe Dolly Sister; aminteşte-ţi de scundacul durduliu şi fonfăit care i-a tăiat pe nepusă masă calea la Montevideo. Era omul tatălui: dovadă că nici n-a încercat să mai recupereze cele cinci miare de parai de aur pe care-i împrumutase. Şi acum, să luăm şi cazul romanului. Chiar tu ai spus acum o clipă că Requena şi Mario Bonfanti au fost oamenii lui de paie. În ajunul morţii Pumitei, Requena însuşi şi-a aranjat tertipul: a spus că era grozav de ocupat, fiindcă Ricardo era pe cale să-şi termine de scris romanul. Mai clar: chiar pe el îl însărcinaseră să redacteze cărţulia. Apoi Bonfanti i-a adăugat semnături mari cât oul de struţ.

Şi aşa ajungem în 1941. Ricardo se credea liber, ca fiecare dintre noi, dar îl manevrau ca pe o piesă de şah. îl logodiseră cu Pumita, o tânără merituoasă din toate punctele de vedere. Totul mergea ca pe roate, când tatăl, care îndrăznise să imite destinul, a descoperit că, de fapt, acesta îl manevra pe el; a avut probleme cu sănătatea; doctorul Castillo l-a avertizat că abia de mai avea de trăit un an. Cât despre numele bolii, doctorul i-a spus ce i s-a năzărit; dar eu cred că avea, ca Tavolara, un spasm cardiac. Sangiâcomo a pus capăt jocului. În anul care îi mai rămânea de trăit, a trebuit să facă faţă atât ultimelor satisfacţii, cât şi tuturor calamităţilor şi penuriilor, de-a valma. Munca nu l-a speriat; dar la cina din 23 iunie, Pumita i-a dat de înţeles că luase urma şmecheriei; sigur că nu i-a zis-o aşa, de-a dreptul. Nu erau singuri. I-a evocat cercetările biografului. A comentat că pe un oarecare Juârez îl copleşeau ba cu noroace, ba cu ghinioane.

Sangiâcomo a încercat să schimbe vorba; ea a şarjat din nou, repetând că în unele vieţi nimic nu e întâmplător. A făcut apoi aluzie la carnetul în care bătrânul îşi scria jurnalul; asta aşa, ca să-i dea de înţeles că-l citise. Ca să fie cât se poate de sigur, Sangiâcomo i-a întins o cursă: a adus vorba de o lighioană din lut, pe care un rusnac i-o arătase într-o valiză şi

pe care el o păstra în biroul lui, în acelaşi sertar cu carnetul. A minţit că lighioana era un leu; Pumita, care ştia că era o viperă, a sărit în sus: de geloasă ce era, scotocise prin sertarele bătrânului, în căutarea unor scrisori de la Ricardo. Aşa dăduse peste carnet şi, cum era tare studioasă, îl citise şi aflase de plan. În discuţia din seara aceea, ea a comis multe imprudenţe; cea mai gravă a fost aceea de a-i spune că a doua zi avea să vorbească cu Ricardo. Ca să-şi salveze planul elaborat cu o ură aşa de riguroasă, bătrânul a decis s-o ucidă pe Pumita. I-a pus otravă în siropul somnifer. Îţi aminteşti, desigur, că Ricardo povestise că ea îl ţinea pe comodă. Nu era greu de ajuns în dormitor. Căci toate odăile dădeau în rotonda cu statui.

Îţi mai aduc aminte şi alte câteva aspecte ale convorbirii din seara aceea. Fata îi ceruse lui Ricardo să amâne cu câţiva ani publicarea micului său roman. Sangiâcomo s-a făcut foc şi pară, căci voia să-l vadă apărut, pentru ca imediat să răspândească o broşură în care să-l acuze de plagiat. Cred că o scrisese Anglada, atunci când spusese că rămâne acasă pentru a redacta istoria cinematografului. Chiar a afirmat că orice specialist avea să-şi dea seama că romanul lui Ricardo era un plagiat.

Cum legea nu-i îngăduia să-l dezmoştenească pe Ricardo, Comandorul a preferat să-şi piardă averea. Cu partea lui Requena a cumpărat bonuri de valoare, care, chiar dacă nu aduc profituri prea mari, sunt sigure; a lui Ricardo a investit-o în metrou: când vezi ce câştiguri îi aducea, îţi dai imediat seama că investiţia era primejdioasă. Croce îl fura ca-n codru: Comandorul l-a lăsat, ca să fie sigur că banii nu vor ajunge nicicând la Ricardo.

Foarte curând, paralele au început să se topească. Lui Bonfanti i-au tăiat salariul; baronesei i-au scos vorbe că era gură-spartă; Ricardo a trebuit să-şi vândă căluţii de polo.

Nicicând nu mai călătorise bietul băiat cu căruţa de poştă! Ca să prindă puteri, s-a dus în vizită la baroneasă; înciudată că nu izbutise

să-l tapeze de bani, ea l-a făcut albie de porci şi i-a jurat că, dacă maltratase vreodată amorul cu el, fusese doar din pricină că tatăl lui o plătea. Ricardo şi-a văzut soarta schimbată, dar tot n-a priceput. În zăpăceala aceea fără margini, a avut o presimţire: s-a dus să le ia la întrebări pe Dolly Sister şi pe Evans; amândouă au recunoscut că până atunci îl primiseră doar în baza înţelegerii cu taică-său. Apoi te-a văzut pe tine, Montenegro. Ai mărturisit că-i aranjaseşi întâlnirile cu toate acele femei, şi altele. Aşa e?

— Să dăm Cezarului ce-i al Cezarului, a hotărât Montenegro, căscând ipocrit. Ştiţi, probabil, că orchestrarea unor atari *ententes* cordiale e de-acum o a doua natură pentru mine.

— Preocupat de lipsa banilor, Ricardo s-a sfătuit cu Croce; discutând cu el, s-a convins că domnul Comandor se ruina intenţionat.

Îl tulbura şi umilea convingerea că întreaga sa viaţă era falsă. Era ca şi cum ţi s-ar spune pe nepusă masă că eşti altcineva. Ricardo se crezuse mare sculă: acum pricepuse că tot trecutul şi toate izbânzile lui erau opera lui taică-său şi că, cine ştie din ce pricină, el îl duşmănea şi-i pregătea cazane cu smoala iadului. Şi s-a gândit că nu prea merita să trăiască. Nu s-a plâns, n-a spus nimic contra Comandorului, pe care a continuat să-l iubească; dar a lăsat o scrisoare de adio pentru toţi, tocmai pentru ca tatăl să-l înţeleagă. În scrisoare spunea:

Acum lucrurile s-au schimbat şi vor continua să se schimbe… Tata a făcut pentru mine ce n-a făcut niciun alt părinte pe lumea asta.

105

Poate că, trăind de atâta vreme aici, eu nu mai cred de-acum în pedepse. Descurce-se fiecare cum poate cu păcatele lui. Nu-i bine ca oamenii cinstiţi să devină călăii celorlalţi. Comandorul mai avea de trăit doar câteva luni; la ce să i le mai amărăşti, denunţându-l şi stârnind în zadar cuibul de viespi al avocaţilor, judecătorilor şi comisarilor?

Pujato, 4 august 1942

Victima lui Tadeo Limardo *în amintirea lui Franz Kafka*

I

Don Isidro Parodi, deţinutul din celula 273, şi-a primit vizitatorul oarecum scârbit: „Alt gagiu care vine să mă sâcâie”, şi-a zis. Uitase că, în urmă cu douăzeci de ani, înainte de a fi fost avansat creol autentic, se exprima şi el în acelaşi chip, cu s-uri tărăgănate şi risipă de gesturi.

Savastano şi-a potrivit cravata şi şi-a zvârlit pălăria maro pe unul din cele două paturi reglementar suprapuse. Era brunet, băiat bun şi uşor antipatic.

— Don Molinari mi-a zis că să vă scot din ţâţâne, a lămurit. Viu pentru crima sângeroasă dă la hanu Noul Imparţial. Misteru ei ţine în şah hectare dă creieri. Matale să prepuneţi: io stau acilea decât din patriotizm, da curcanii m-a luatără la ochi şi am aflat că smulgeţi vălu dă pă enigme ca fiara. O să vă înşir faptile *grosso modo*, fără şmecherii care nu sunt p-a firii mele.

Viaţa are nişte viraje care mi-au pus momental frână dă aşteptare. Acu că stau la loc dăşchis, privesc cât pot i-o dă liniştit cam cum stă chestia. Mandea nu mă aprind pentru un amărât dă firfiric. Io privesc, sug sifonu şi, când îmi pică la socoteală, salt ancora dintr-un foc. Matale o să râdeţi când v-oi zice că să face anu că nu mai merg la Oboru dă Carne. Când m-or gini, fanţii dă tobă or să se întrebe: Da' aista cini-i? Pun pariu

107

pă ce vreţi că or să rămâie buşbei când m-or vedea sosind cu camioneta. Da până atunci ibernez. Ca s-o zic p-a dreaptă: la Noul Imparţial, în Cangallo 3400, colţişoru *porteno* care dă pitoreşte cu bidineaua în poza metropolei. Da' io n-am sălaş dă plăcere acolo în mahala, şi când ţi-a fi lumea mai cu vino-ncoa' *cânt polca celui care-o şterge*, *fredonând umilu tangou*.

Bătăioşii văd scris pă uşă *Paturi pentru domni începând de la 0*, *60 pesos* şi pă loc simţesc că ogeacu le râie coaptă. Pă bune vă rog pă matale să nu luaţi năzărirea dă veritabilă, don Isidro. Cum te văd şi cum mă vezi, am coteţ particular, şi momental îl împart cu Simon Fainberg, mai pă vorba prostimii Năsosu', da care le mai mereu pă la Casa lui Catihetu. Ie ca rândunica, azi la Merlo, mâine-n Berazategui, da era în debara când mandea am picat acu două veri, şi glagorea îmi şopteşte că nu să mai dă dus. Vă zic pă zău meu: navetiştii mă scot din săriţi, da bunica nu mai e fată dă când hău, iar io sunt d-ăia care nu-mi place să întorc macazu la zări şi şosele. Ce vream io să vă zic: Fainberg le un gagiu care nu stă la *cotezzo*, da crede că buricu la lume le în cufăru lui zăvorât cu cheie, iar la ananghie n-are de unde-i da la un argentinean nici baremi o lovea şi nişte firfirici. Gaşca să veseleşte al naibii, panarama le în toi şi ei dăcât să rânjesc la morţii care-şi văd nainte dă treabă.

D-acilea, din gaura unde ne ţineţi, cum s-ar zice, sub faruri crucişe, o să-mi mersiţi când v-oi arăta panarama: chestiile dă la Noul Imparţial le dă interes pentru savanţi. Una d-adevăratelea, că-ţi vine să te râzi. Că io îi şi zic întruna lui Fainberg: „De ce să arunci doi marafeţi pă Ratti, când avem Zoologică chiar la noi acasă?" Pă bune, îi citeşti în obraz că le neterez, un neică nimenea cu păru morcoviu, şi d-aia nu mă mir că Juana Musante l-a pus la locului. Musante aia, ştiţi doar, le cum ar fi şerifă: d-aia s-a şi luatără ea cu Claudio Zarlenga. Don Vicente Renovales şi Zarlenga ăsta a tunat de i-a adunat în fruntea bucatelor. Un brelan dă veri mai nainte, Renovales s-a făcut partăner cu Zarlenga. Ghiuju ostenise să tot lupte d-unu singur, iar perfuzia cu sânge cârlan a dat un brânci dă toată frumuseţea la hanu Noul Imparţial. Fie vorba între noi, da ăsta le secretu lui Polişinelu: că totu' merge acu mai rău ca nainte, iar ogeacu le decât stafia la ce-a fost. Zarlenga a adus ghinionul din Pampa; că io ere c-o fi vreun scăpat din gherlă. Uite cum stă socoteala: Musante dăduse cu flit pă un gulerat dă la poşta din Banderalo, da ucigaş năimit. Bugetivoru a rămas ca la dantist; da Zarlenga ştie că în Pampa nu să umblă cu fofârlica în d-alde astea, aşa că a luat drumu' dă fier şi-a venit în mahalaua Unşpe1. Ca să-şi piardă urma în gloată, mă-nţelegeţi. Mandezu, în schimb, n-am avutără nevoie d-un Lacroze ca să fac pă omu' invizibel; stau din zori până la mezu nopţii decât la mine în debara, care le gaură dă şarpe, şi mă râd dă gaşca lui Peşte, ăl de-şi dă talente în Abator şi nici că mă zăreşte în obraz. Da, nu-mi fie niciodată oarecum, îmi trec vremea pân' oto-buze, schimonosindu-mă, ca să mă ia drept altu'. Zarlenga le un animal înhăinat, n-a avut de-a face cu oameni, le un gagiu, iar ceilanţi tot ca iei. Io ce să zic, cu subsemnatu umblă cu mănuşi, fi'ncă decât o dată a ridicat iei mâna la mândel, da era matol şi io n-am răspuns când s-a luat dă mine, care era ziua mea. Da cleveteala şi-a băgat coada neagră: Iu Juana Musante i s-a pusese pata că, dă cum ne învelea bezna, io nici că aşteptam cina şi mă şi aruncam la drumu' mare, ca să-i joc

1. În original, *Once*, „Unsprezece", numele unui cartier din Buenos Aires, al gării şi pieţei aferente acestuia.

renghiu la cârna dă la vulcanizare. Ie pă cum v-am spus-o: Musante vede negru dă geloasă şi, cu toate că ştie că mandea mă mulţumesc cu fundătura şi sunt mereu cu totu' şi cu totu' la datorie, cum s-ar zice, i-a ciripit lui Zarlenga cum că ajunsesem să mă

implementez la lăut cu gând dă păcat. Bărbatu a venit la mine dând în clocot ca laptele, şi pă bună dreptate. De nu era don Renovales, care mi-a pus cu gheara proprie pă ochi o halcă dă carne crudelă, pă loc îmi sărea capacele. Chestii-trestii care nu ţin nici baremi dă ochii lumii: poa' să se spună câtu-i hău că Juana Musante are boiu dă te dă pă spate, da un fante dă gagiu ca ruandezu, că m-am ţinut c-o donşoară care acu le mani-chiureză şi c-o minoretă care s-a ajuns stea dă radio, nu să iasă să-l bage nurii ei în boală, care poa' să rupă gura târgului în Banderal6, da' lasă rece gaşca din Centru.

Ba, cum spune Telescopel în rubricuţa care o ţine în *Ultima oră*, chiar şi venitu lui Tadeo Limardo la Noul Imparţial stă sub pecete dă mister. A picat acolea la drum dă seară odată cu Momo, ăl dă apare cocârjat d-un ciubăr dă stecluţe cu parfom şi tiriboambe duhnitoare, da le ultimu carnaval că s-au văzut. Că i-au pus ţol dă lemn şi s-a aşezat la Quinta del Nato1. Da oare ce s-o fi ales dă infanţii dă Aragón2?

1. Conacul Necunoscutului. În 1965, la 23 de ani după scrierea acestei povestiri, J.L. Borges a publicat un mic volum de versuri intitulat *Para las seis cuerdas* (*Pentru cele şase coarde*). Printre poeme se numără şi El *Tltere* (*Marioneta*). Iată cum sună, în traducere românească, prima şi ultima strofă a acestui poem: „Îl cânt pe fantele care/ Trona ca o nestemată/ în Triumvirato, peste/ Casa ceea rău famată. // Moartea i s-a tras din glonţ/ La Thames şi Triumvirato; / Şi-a plecat în alt cartier: / Tocmai la Quinta del NATO".

2. Aluzie la întrebarea retorică (după modelul „*ou sont* les *neiges d'antan*?") din *Strofele* pe care, în secolul

Fi'ncă toba inemii mele bate ritmu oraşului, şutisem straiu dă urs dă la omu' dă la cuhne, care i s-a urât cu lumea şi nu merge la *milonga*, că nu-i dansantă. Dotat cu toată blănăraia aia dintr-o singură bucată, m-a bătut gându să trec invizibel; mi-am permis luxu să fac o reverenţă la fundătura şi m-am dus afară de-a domneşte le-a, să trag văzduhu-n pept. Nu lăsaţi matale să mă pun pe iordane: în noaptea aia, coloana dă mercur a bătut recordu la săritura în nălţime; d-atâta vipie, oamenii să hlizeau nentrebaţi. După masă, valu' dă foc a insolat vreo nouă gagii. Faceţi-vă gându dă cum era peisaju': pă mine, care aveam bot păros, mă trecea toate năduşelile şi mă chinuia talentu să-mi dau jos cap – deursu, la loc dă beaznă ca-n gură dă lup, că de vede Parlamentu locurile alea îi cade faţa dă ruşine. Da' io, când mi se pune pata pă ceva, sunt fundamentalist. Zău că nu m-am arătat la moacă pă

niciunde, nu care cumva să se prezante fără somaţie vreunu' care să hârjonea la bâlciu din Obor şi ştia să tragă o fugă până-n Unşpe. Bojocii mei afla bucurie în aeru bun din Obor, plin ochi cu o ciotcă dă grătăroaie şi friptane, da m-a luat cu sfârşală şi m-am pierdut cu simţirea chiar în faţa unui ghiuj de să dea clovnar, care dă treizeci şi opt de ani nu-i carnaval să nu-i facă cinste cu pileală la paznicu, consătean de-al lui, că le din Tfemperley. Cu toate troienile care anii le pusese pă iei, ghiuju a lucrat cu sânge rece: dintr-un ghiont m-a şi uşurat dă capu' dă urs, da' nu mi-a smuls urechile, că, de era lipite. Lu mandea îmi le clar ca apa: iei sau tac'su, care sta la şestache sub fes, mi-a şutitără cap – deursu; da nici că am vreun dinte contra lor: că m-au făcut al XV-lea, le-a scris poetul Jorge Manrique la moartea tatălui său: „De infanţii de Aragón/ Ce s-a ales? / Ce-au ajuns toţi curtezanii?"

111

să hăpăi o lătură făr-de-zamă, care mi-o băga pă gât cu linguroiu dă lemn, de m-a trezit de-a bine-lea dă tare ce frigea. Mai naşpa le că d-acu omu' dă la cuhne nici că vrea să mai şueteze cu mândel, c-a intrat la suspiciuni cum c-am rătăcit chiar cap – deursu care s-a pozat doctoru' Rodolfo Carbone cu iei în caru aligoric. Că veni vorba dă care, unu care le un mucalit stătea pă capra lui şi în ladă avea un viespar dă îngeroi, mi-a făcut apropontu să mă lase la ogeac, fi'ncă aşa-zisele carnavaluri perd muşteriii şi io pă bune că nu mă mai ţinea balamalile să-mi car gioalile în cârcă. Noii pretenari m-a catapultatără pă fundu' la car şi, când să ne uşchim, s-a râs în hohote după obicei lor. Da' io plimbam ursu ca magnatu în car şi m-a bufnit râsu: că în lungul la zidu baştan din coasta şinei ferate mergea cu perpedesu un amărăştean, un hoit mort dă posteală şi chiomb la moacă, care abia de-şi mai ţâra geamăndanu dă răchită şi-o legătură pă juma dezmăţată. Un îngeroi a dat să-şi bage nasu unde nu-i fierbea caserola şi i-a spus peizanului să se catapulteze. Ca să nu cadă nivelu găştii, am strigat la hâtru dă pă capră că nu ieram tomberou dă strâns gunoiu. O bibilică a râs dă bancu la mandea şi gata, am şi ademenit-o c-un pont pă maidanu din Hamahuaca, unde n-am putut s-o virez, că era aproape dă Obor. I-am făcut io să hăpăie braşoava că stăm la Depozitu dă Furaţi, da' nu m-au luat dă patogen; Renovales, care nu le are dă nicio culoare, m-a luat în şuturi dă pă trotal, fi'ncă Paiu Fioros1 să lefterise dă cinşpe firfirici, care îl văduvisem dă iei pă negândite din jiletcă tomna când mă dam la

fund, şi toţi zicea cum că-i băgasem în Laponia. Mai rău le că io am ochiu' clinic şi-am ginit cum venea hoitu cu geamăndanu dă la juma dă cvartal, bâiguind

1. În original *Paja Brava*.

dă istov. Aşa c-am tras frâna la serbarea dă adio, care le mereu dureroasă, m-am catapultat cum mi-a căzut mai bine din car şi m-am implementat în antret, să scap de-un *casus belli* cu ostenitu. Că io îmi zic întruna: nu te pune, dacă poţi, cu lihniţii. Când ieşeam din debaraua dă O, 60, care acolo mi-au dat, pă straiu dă urs care mă năbuşea, o legumă stătută şi-un carcalete cu molan, m-am ciocnit în ogradă cu târlanu, care nici când l-am salutat n-a răspunsără.

Da vezi carvazică ce le azardu: unşpe zile, nici mai mult, nici mai puţin, la fix, a zăcut hoitu în odaia mare, de dă în prima ogradă, după obicei. Ştiţi doar matale că la cei care au mas acolo li să furlandisesc talentele la cap; de-un paregzamplu, Paiu Fioros, care cerşetoreşte dă pamplezir, deşi unii zic c-ar fi milionist. La început a plouat cu profeţi care zicea că peizanu o să-şi deie arama pă moacă pă loc, care nu era dă nasu lui. Da visau imere. Uite, de vă cade la îndemână, ziceţi o plângere, numa una, făcută dă chiriaşii din *cotezzo*. Nu vă luaţi sama: unu n-a clevetit şi n-a sărit cu gura aşa, ca omu'. În ardughie, nou-venitu era salon. Îşi halea terciu la ore fixe, nu da păturile amanet, nu greşea patacele, nu umplea coteţu dă păr când căuta hârtii d-un peso, care cred romanticii c-o să plouă cu iele din saltele. Io i-am zis că, pă bune, să-i fac fel şi fel dă fleacuri chiar acolo în han; îmi vine în minte chiar că într-o zi cu ceaţă i-am adus dă la tunderie un pachet cu trabucuri *Nobleza* şi mi-a dat unu să-l fumeg când mi-a veni mie bine pă chelie. De câte ori mi-aduc aminte dă vremurile alea, pot decât baremi să-mi scot pălăria.

Într-o sâmbătă, când mai că-şi venise-n fire, ne-a zis că avea decât juma dă marafet; io mă râdeam doar la gându că duminică, la crăpatu dă ziuă, după ce-i lua mai întâi geamăndănaşu, Zarlenga

avea să-l zvârle cu nud cu tot în ulicioară, fâncă n-avea lovele dă închiriat crivatu. Ca toate cele omeneşti, Noul Imparţial are purcoi dă metehne, da tre' să proclamez sus şi tare pă bune că, despre partea deciuplinei, le mai mult ocnă decât alta. Încă era ziurelu cu noaptea în ţeastă, că io am şi dat să deştept brelanu dă gaşcă, ăla dă stă la *cotezzo d'amore* tomna la cucurigu şi-şi trece ziua toată scălâmbăindu-l pă

Năsosu' şi şuetând toţi dă *football*. Poa' să nu mă credeţi matale, da flegmaticii au pierdutără panarama şi nu aveţi ce-mi zice: în ajun le dădusem vorbă coaptă, trecându-le pă sub nasuri un belet dă înştiinţare să ştie, că-l zmângălisem: *Mare bombă mare*. *Cui i s-a dau papucioii*? *Dezlegarea mâine*. Vă zic io că n-au pierdut mare şoz. Claudio Zarlenga ne-a pălărit turtia: le bărbatu-tombolă şi nimenea nu ştie cum l-apucă pandaliile. Mandea am stat zent la datorie până după nouă ale dimineţii, de m-am pus rău cu bucătaru, că n-am servit prima masă, şi suspicio-nat dă Juana Musante, care zicea că staţionam pă terasa-coperiş din tenechea la zulit rufşoarile puse la uscat. De-mi fac socoteala, cade ceru. Chiar la şapte în zori, ruralu a ieşit încliftat în ogradă, care Zarlenga tomna o da cu târnu. Vă credeţi c-a luat baremi o clipă seama că ălălant era cu măturo-iu-n ghiară? Zexe. I-a vorbit ca terfeloaga dăşchisă; io n-am auzit ce ziceau, da Zarlenga l-a bătut pă umăr, şi pentru mine panarama a tras cortina, îmi dădeam pumni în cap şi nu-mi venea a crede. Am mai dat două ore în clocot pă tabla coperişului, doar – doar s-or mai arăta alte şi alte complicaţii, da arşiţa mi-a tăiat tot chefu. Când m-am catapultat, peizanu să afle în treabă la cuhne, şi pă loc m-a favorizat c-o zemuşoară nutritoare dă mai mare dragu. Mandea, care dă la naturelu meu sunt onest dă cinstit şi mă tratez cu orişicine, m-am pus să-i trag o predică libidinos dă aţâţătoare şi, desfetind câteşitoate tamtamele zilei, l-am tras dă limbă că dă un venea: tomna din Banderală, şi sigur era trosnitor, adică, mai pă vorba la proşti, ginitor trimis dă bărba-su Musantei, să se gimbească atent cu ochii roată primprejuru nost. Doar oi scăpa dă gândurile îndoite care îmi roia la mansardă şi-mi frământa suflenderu, i-am zis d-o tărăşenie să-l dea gata p-al de-şi pleacă urechelniţa: aia cu bonu-cupon pentru pantofii Titan, care puteai să-i schimbi p-un uşort dă jerse, care Fainberg l-a pus în cârca la nepoata merceriei, da' ea n-a văzut că era d-acu încasat. Chiar c-o să cheliţi dă păr când v-oi zice că la târlan nici nu i-a sărit inima ascultând pătărania aia aşa palpitoasă, nici n-a căzut lat aflând că Fainberg purta, chiar când a dat bonu-cupon, uşortu ăla dă jerse, care ţol damnificată nu i-a dat cu totu' dă cap, că o îmbrobodise catihetu cu vorbe fine şi poveşti mişţoace. M-am prins din zbor că omu' era una cu cauza care îl ţinea legat dă mâini şi dă picioare. Punând degetu' pă rană, l-am întrebat fără somaţie că cum îl chema. La ananghie, amicu' n-a mai avut cum cloci vreun şahăr-mahăr şi mi-a arătat o încredere care i-o sunt primu' s-o aplaud, şi a zis că Tadeo

Limardo, vorbă care am crezut-o în graba mare sub beneficiu dă inventar, *şi voci în entende*. Faţă cu şpionu, fii spion şi juma, mi-am zis, şi pă peste tot i-am ţinut umbra pă blat, aşa că l-am ostenit dă tot şi chiar în seara aia mi-a zis că, de-l mai filam ca dulău, o să simţesc gustu la dinţi. Şmecheria mi să brodise la fix; omu' avea ceva dă blătuit la rafturi. Puneţi-vă matale în locu meu: să iau urma la secret şi să stau baricadat în debara, de parcă bucătaru era vreun despot.

Vă zic io că în după-amiaza aia hanu n-avea panarama prea dă soi: gaşca feminină să balada se, pencă Juana Musante o arsese blancheu-n flec să danseze pământu' din buric dă noaptea până noaptea la Gorchs.

115

Luni m-am înfăţoşat, nici usturoi nu crăpasem, nici gura nu-mi duhnea, şi m-am cărat singur şi personal după potol. Ca chestie dă princip, ori dă câte ori vira cu găleata dă lături, bucătaru mă sărea; am băgat la bilă că tiranu o să mă asedieze, ca să crăp lihnit, din cauză dă motiv că în ajun trăsesem la fit şi-i trombonisem cioace cum că n-aveam chef dă apetit; da omu', pă bune, ce mai, un pentru contra cu mustăţi, pă negândite, m-a poftit să rad două porţioaie ca dă obeji, de-or să mă bage la groapă cu ele în burdihan, şi-am rămas ca mulamentu.

Pă când ăilanţi să hăhăia neîncliftat şi dă bunăvoie, rusticanu ne-a tăiat chefu, care şi-a luat la purtare obrazu dă mormântare şi chiar a dat cu cotu' n blidu cu terci dă ovăz. Mă jur pă dumicatu cui *te*-a făcut pă matale, don Parodi, că-mi dădea fericirea cu leuca în mansardă doar la gându că bucătaru o să-i trosnească un pumnoi, fi'ncă nici nu privea la lături, da Limardo i-a luat m-au, dă neobrăzat, aşa că ălălant a tret să bage vioara la zdup şi io am bufnit în râs. Tomna atunci s-a înfăţoşat şi Juana Musante: ochii-i răgea şi din pricina la şoldurile ei au tret să-mi bage aer în nas. Pletoasa mă caută tot timpul, da' io – soldatu necunoscut. Are mania să nu să holbeze la măn-del, aşa că s-a pus să strângă bliduri şi i-a zis la bucătaru, adică lui Duşmanu Omului, că, decât să bată untu cu marmoţi ca iei, mai bine să cârdăşeşte cu mandea şi să dă singură în lanţuri. Da, când ni-era lumea mai cu spor, a băgat un far în Limardo şi-a lovit-o trăsnetu, când a băgat geana pă lăturile lui nelipăite. Limardo să zgâia la ea de parcă pân-atunci n-ar mai fi dat ochi c-o creştină; le beton: şpionu să dea căpos să-i tragă în pozna din lumina ochilor ficsonomia iei dă neuitat.

Vră-jala, puhoi dă omenească, da şmecheră dă simplă ce era, s-a rupt când Juana i-a zis la bunghitoru că, după ce soilise atâtea zile unic în pat, nu-i cădea strâmb să tragă nişte aer dă câmpie. Limardo n-a repostat la farfastâcuri, că rostuia, numa ochi şi urechi, bile din dumicaţi dă pâine, obicei naşpa, care ne-a dezvăţat bucătaru dă iei.

Peste nişte ore, am păţit o panaramă vie care, de v-o zic, daţi acatist la codu penal că staţi la pansion. Pă la şapte din noapte, după obicei meu tradiţionalist, mă înfăţoşasem în primu' *patio*, cu gându să pun ghiara pă *buseca* aia care ştiu să pună să le-o caute la colţu' uliţii mahării din ogeacu mare. Pă ce punem pariu că, cu toată glagorea care aţi tezaurizat matale în tărtăcuţă, n-o să cartoforiţi în bobi în a cui tiroidă mi-am bunghit ochiu' pătrunzător? Păi, era chiar Scuipatu Brun în antricoate şi cotleţi, încălţat cu galibarda lui cu bor îngust, care-şi da talente cu nişte straie pă cai mari şi cu umblători Fray Mocho. Tot un drac le să-mi văd pă vechi amic din Obor şi să mă îngrop şapte zile pă săptămână în debara. După trei zile, Fainberg mi-a zis că gata, puteam să mă car, fi'ncă Pardo s-a cărăbănit liber, fără să deie banu', şi a luat cu iei toate tiriboambile din a treia ogradă (cu excepţia ălei a d-o ţinea Fainberg în caraiman). Io pă loc mi-am zis că avea o idee fixă cu ventilaţia şi d-aia copsese gogoaşa, aşa c-am rămas pă loc ca patriarhu, până s-a trecut săptămâna şi bucătaru m-a catapultat afară. Tre' să recunosc că, dă data aia, Năsosu' a vorbit decât pă bune; m-a apucat o bucurie beton, care mi-am uitat dă ea dă la o pătăranie vulgară (obişnuită, dacă vreţi), d-alea cu ginitoru care inema lui nu-şi iese din minţi şi ştie cum s-o ia. Limardo trecuse din debaraua mare la coteţile dă O, 60; nu plătea peşin în lovele, şi d-aia îl punea să ţină registrele. Lu mandea, care am somnu uşor, afacerea mi-a puţit a gambitu lu' fonfu, ca să se bage în admintistraţie şi dă acolo să bage geana statistic la tot ce mişca acilea.

117

Cică din vina la registre, rusticanu îşi trecea toată ziulica implementat în biro; io, care n-am obligaţii fixe la locantă şi, dacă vreodat îi ţin umbra lui ăla din cuhne, fac asta să nu par igoist, mă tot fâţâiam prin faţa lui, doar oi marca vreo deferentă, da don Renovales mi-a vorbit ca un tată şi a tret să mă dau întors la ogeac.

Peste două dă zile, o bârfografie otorizată ne-a dat legat gogoaşă un răvaş cum că don Renovales a vrut să-l zvârlă afară pă Limardo şi că Zarlenga s-a pusără d-a latu. Găluşca asta ruandezu n-o înghit, chiar

de-ar fi zgâriată cu letere dă tiparniţă; nu-mi luaţi în nume dă rău şi vă arăt *reconstrucţia faptului dă către Rojas1*. S-o zic p-a dreaptă, matale vedeţi că don Renovales ar putea pedepsi p-un vai dă neamu' lui? Puteţi să credeţi că Zarlenga, care principiile lui să ezistă, s-ar putea pune vreo clipită pă zidu justiţiei? Matale treziţi-vă, ieşiţi din mucavaua asta văcsuită: altu-i adevăru gol-goluţ. Ăla d-a vrut să-l uşchească afară pă târlan le alde Zarlenga, care îl jignea nentrerupt; ăla care îl ocrotea le alde Renovales. Vă zic d-acu că dă părerea mea privată le şi gaşca dă la cucurigu.

Ştiu siguramente că Limardo a pus fără somaţie ţuiu pă batac şi a plimbat ursu din decoru înghesuit dă la biro; n-a trecut mult şi s-a prelins întins ca hemoragia dă ulei, pân' tot localu: ieri repara burlanu clasic dă la O, 60; azi zugrăvea la modă, în culoarea burţii dă vacă, nişte ostreţe din lemn; mâine freca cu spirt pata dă pă pantalonii lui Zarlenga; poimâine-i da drept să spele zi dă zi primu' *patio* şi să facă lună ogeacu mare, curăţându-l dă resturi şi rămăşiţe.

1. Aluzie la scriitorul argentinian de orientare radicală Ricardo Rojas (1882 – 1957), autor de romane *crio-llistas*.

Mergând, chipurile, tot pă unde nu-l chemau, Limardo băga dihonia-n toţi. Uite, d-un pareg-zamplu, ziua când gaşca era cum nu să poată mai cuminte şi stacojea maidanezu tigrat al ălei a dă ţine dugheana dă fierărie, da' nu mi-au zis şi la măndel, fi'ncă ghicise că citeam a doua oară *Cărţoiu dă Născătoare*, dă la doctoru' Escudero. Tărăşenia îl zugrăveşte la fix pă cărturar: aia dă ţine dugheana dă fierărie, care umblă schimbând pasu, s-a îndrăznit să ceară socoteală la unu dă la bar că de ce-a manglit neşte doape şi-o pâine; băieţii s-au îndurerat şi au vrut să-şi scoată pârleala pă hoitu mâţii. Limardo i-a împiedicat pă neprevăzute. Le-a manglit felina tomna când ierau cu zugrăveala la juma şi-a catapultat-o în fundu' dughenii, de era s-o fractureze şi să vină Societatea dă Protecţie. Don Parodi, pentru nimic în lume n-aş vrea să-mi gândesc cum l-au lăsat pă bietu' rustican. Gagiii au rezistat pă cai mari: l-au pus la pământ, unu i s-a suit călare pă pântec, altu' i-a călcat faţa în bărci şi altu' i-a dat să beie vopsele. Aş fi ajutat şi i-o dă bunăvoie, care să-i dau c-o leucă în moalile capului, da mă jur că o bulisem să nu mă identifice târlanu, cu toate că dădea roată locu cu iei în toiu asaltului. Da tre' să recunoaştem că gagiii sunt grozav dă delicaţi şi cine promite că, dacă io mă bag, am şi baftă? Taman atunci a căzut la drum Renovales şi s-a pornit debandada. Doi caftangii

a ajunsără până la cuhne; al treilea a vrut să-mi ia urma şi să dispară în găinărie, da mâna grea a lui Renovales i-a ars un pumn. Plesneala lui dă tată cerea aplauze, da' am preferat mai bine să mă râd pă dinlăuntru. Rusticanu s-a săltat ca vai dă mama lui, da şi-a luat plata. Don Zarlenga i-a adus cu mâna proprie un *candial*, care l-a pus să-l înghită cu vorbe dă încurajare: „Nu mi-l refuza. Ia-l ca un puriu".

119

Stărui la matale, don Parodi, nu cumva să vă faceţi, din cauza pricinii cu mâţa, o empresie naşpa dă viaţa din han. Şi pă uliţa noastră arde soarele şi le coliziuni care mandea, deşi pă nasoale momental, mi le aduc după aia aminte cu filosofie şi-mi râd dă cum am bulit-o. Nu sar calu, da o să vă spui tărăşenia cu circulara cu condei albastru. Există canari trosnitori dă nu pierd nicio iotă şi care, cu arşini dă grijă şi braşoave, te soilesc pân' la urmă, da' io nu pun pizma pă spinarea la nimeni pencă pescuieşte vorbe coapte şi şugubeţe. Într-o marţi, am tăiat din foarfeci nişte inemi din hârtie, fincă-mi suflase o păsărică în urechi că Josefa Mamberto, aia dă le nepoata la merceria, umbla cu Fainberg decât să-i poată cere uşortu ăla cu bonu-cupon. Cu gându că până şi muştele din Imparţial tre' să afle pătărania, am zmângălit în fiecare inemă un anunţ haios – beton, că cu litere anonime – în care spuneam: *Ştire bombă*. *Cine să ia pă juma cu J.M*? *Dezlegare*: *Pensionara cu uşortu*. Mandea m-am ocupat însumi să risipesc bancu care, când nu mă vedea nimenea, îl implementam sub uşi, chiar şi la prevate. Vă zic io: mai bine mă pupam în cot în ziua aia decât să halesc, da cum mueram să-mi iasă bancu şi-mi ieram scrupulos la deşeurili dă gunoi, m-am nemerit la masa lungă nainte dă vreme. Io ieram cu uşortu şi-mi dam talente pân' la cer, da stăteam pă porţia mea dă bancă şi zgomoţeam cu linguroiu-n masă să mă dau punctualiform. Taman atunci s-a arătat bucătaru şi m-am făcut că buchiseam adânc o inemă. Asta ca să vedeţi ce laborios a fost bărbatu. Nainte să mă chitesc io cum să mă reped la duşa-mea, el mă şi săltase cu dreapta, iar cu stângacea îmi tescuia inemioarele în nas, boţindu-le una câte una. Nu-l condamnaţi pă bietu' om, don Parodi; vina le a la ruandezu. După ce-am lăţit bancu, m-am arătat *în uşort*, să fac posibelă încurcătura.

Pă 6 mai, nu mai ştiu la ce oră, zorii au dat peste o havană naţională din pănuşi dă porumb, la decât câţiva centimetri dă călimara lui Zarlenga cu Napaleonu. Asta, că ştie doar să-şi ameţească clientu, vrea să convingă un cerşetor serios, care le mâna dreaptă la Societatea

Primele Valuri dă Frig şi care Azilu Unzue ar fi vrut să conteze la zi dă sărbătoare pă iei, că hanu era solid şi pă cai mari. Ca să se învoiască bărbosu să scoată biştarii dă chirie, Zarlenga l-a cadorisit cu fumeganta drogată. Trenţărosu, mare pişicher, a prins-o pă sus din zbor şi i-a dat foc cât ai zice peşte, parcă era gogeamitea Papă. Da de-abia trăsese igoistu Fumasoli primu' fum, că nasolu dă trabuc a şi sărit la loc în aer, mânjind ca în cărţile dă roman faţa sturzului, de s-a făcut neagră dă funinge. Iera într-un hal fără hal: ginitorii dă la bar râdeam ţinându-ne dă burdihane. După toată ilaritatea, pântecosu s-a topit din oţel şi-a lipsit casa dă valorosu lui ajutor. Zarlenga s-a inervat cu furie şi a zis că care le glumeţu dă pusese fumeganta. Io zic sus şi tare că mai bine să nu te pui cu furioşii: aşa că mi-am luat tălpăşiţa pas alergător la *cotezzo*, da era să dau bot în bot cu rusticanu, că venea cu ochii holbaţi cât cepele, ca spiritistu. Io ere că săritu o îmbulinase ş-acu fugea pă contra-sens, fi'ncă să băgase în gura lupului, mai pe-nţeles, în biro la mitocan. A intrat fără să i s-a deie voie, şi chestia asta le totdeauna urâtă cu spume, a dat nas în nas cu Zarlenga şi i-a ţipat: „Avana din pănuşi mandea am adus-o, d-aia, că aşa mi-a venit pă chelie". Fumurili o să-i vină dă hac lui Limardo, mi-am zis la mine în glagore. N-avusese încotro şi să dăduse dă gol. Da dă ce n-a lăsat să plătească altu' oalile care iei le-a ciobit? Un gagiu d-acolo niciodată nu-şi vinde pontu. De-aţi fi văzut ce chestie naşpa a păţit Zarlenga. A dat din umeri şi-a scuipat parcă nu era la el acas. S-a potolit pă

loc şi să făcuse visător; m-am prins c-o lăsase mai moale, pencă îi era teamă, nu? că, de-i dădea ale cuvenite, mai mulţi aveam să ne facem stol fără somaţie chiar în noaptea aia, profitând dă somnu greu dă după şmotru. Limardo a rămas cu buza umflată, iar beţivanu cu victoria morală care ne-a bucurat pă toţi, de nu ne mai încăpeam înpele. *Ipso fado*, am mirosit pungăşia: bancu nu era dă târlan, că donşoara sora lui Fainberg s-a băgat iar în gura lumii cu asociatu dă la Bazaru Băşcăliile, din răscrucea lui Pueyrredbn cu Valentin G6 mez. Mă doare să vă dau matale o veste d-o să vă doară până-n fundu' la suflet, don Parodi, da' a doua zi după esplozie ne-a stricat pacea o streche care au îmbulinat-o toţi ăi de le place chiolhanele. Uşor dă zis, greu dă trăit: Zarlenga şi Musante s-a certatără! Mi să rupe inema dă scandalu din Noul Imparţial. Dă când un turc scundac, dotat c-o juma dă foarfecă şi grohăind ca porcu', s-a scăpat, chiar nainte dă lăturile dă la stingere,

faţă cu Tigru Bengolea1, boşii interzic beton orice gâlceve şi sfade mai naşpa. D-aia nu-i întinde nimeni nici baremi o ghieruţă meschină la bucătaru, când îi pune la respect pă zvăpăiaţi. Da, aşa cum zice micu' sfat contra tusei, pilda va să vie dă sus. Dacă harababurile pleacă dă la boşi, ce ne mai rămâne nouă, tot norodu chiriaşilor? Ce mai, am trecut pân' clipe naşpa, am fost la duşamea, n-am avut niciun fir moral conductor. Dă mândel fiecine poa' să zică ce-i flutură pân' mansardă, da' nu şi că, la greu, aş fi fost defetist. La ce bun să semeni panică? Parcă aveam lacăt la gură. Su pretexte asortate, din cinci în cinci minute mă fâţâiam pă coridoru care duce în biro, care Zarlenga şi Musante îşi punea acolo furia cap la cap, fără

1. Formă stâlcită a expresiei *tigre de Bengala*, „tigrul bengalez".

baremi sinceritatea unei sudălmi: apoi mergeam la chiţimia dă O, 60, repetând fără ruşine: Bârfă! Bârfă! Oscurantiştii ăia, ocupaţi cu târnu lor dă cacealma, nici nu-mi răspundea la aproponturi; da cu răbdarea treci marea. Limardo, care-şi curăţa unghiile cu dinţii dă la peptănu lui Paiu Fioros, a tret să mă audă pân' la urmă. Nu m-a lăsat să sfârşesc, s-a ridicat dă parcă venise ora blestemată şi-a perit din ochii mei în biro. Io mă cruceam şi-l urmam ca umbră. Da s-a-ntors fără somaţie şi-a vociferat dă m-a făcut să-l ascult: „Fă-te bun la ceva şi adu-i aici imediat pă toţi din han". Nu l-am lăsat să mai zică o dată şi m-am dus să-i adun pă gunoaie. Am venit în graba mare toţi ca unu, da fără Năsosu', care a cărat-o liber chiar din primu' *patio*, şi p-ormă am văzut că lipsea lanţu dă alamă dă la *water*. Coloana vie oglindea păturili soceale: duşmanu omului îşi da coate cu bufonu, ăl dă la O, 95 cu ăl dă la O, 60, parazitu neruşinat cu Paiu Fioros, cerşetoru cu pomanagiu, neobrăzatu ăla dă zulitor din carai-mane, dă nu are tact dă nicio culoare, cu marile *scurshante*. Vechiu spirit dă han a trăit încă o dată clipe dă glorie pă cai mari. Panarama părea mai mult friză: norodu în spatele la păstor; în harababura aia, toţi am simţitără că Limardo era bosu. A făcut paşi nainte şi, când a ajuns în biro, a dăşchis uşa cu voie dă la iei. Io mi-am zis la ureche: Savastano, la debara. Da vocea raţiunii a ţipat în dăşert; mă înconjura un perete dă fanatici, care-mi tăiau retragerea.

Ochii mei, ceţoşi dă ce-o îmbulinasem la ora aia, păstrează în glagore o scenă mai tare ca Lorusso. Pă Zarlenga îl acoperea Napaleonu pă juma, da pă grăsunica dă Juana Musante am devorat-o după pofta inemii cu vizualii; era cu hălă-ţoiu roş şi şlapii cu pufuri şi

mandea a tret să mă

123

las pă unu dă la O, 95. Limardo, negru şi ameninţător ca noru, s-a pus drept la mijloc. Unu mai mult, altu' mai puţin, toţi au băgat atuncea la cap că Imparţialu o să schimbe dă patron. Ne trecea fiori reci pă spinări, la auzu palmelor care Limardo avea să le bubuie lui Zarlenga.

Da în loc dă toate alea, iei a luat cuvântu', care le totdeauna neputincios în faţă la un mister. A vorbit cu gura lui dă aur şi-a zis chestii care încă îmi mai face creierii să fermenteze. În aşa tărăşenii, oratoru le îndeobşte un lingău solemn, da Limardo, fără arşini dă *voulez-vous*, a călcat vechi drept şi-a trimis spre *uso nostro* nişte peroraţii dă tainâ despre frecuşurili discordiei. A zis că famelia era ceva aşa unit, că tre' să ai grijă să n-o faci praf şi pulbere şi că Musante şi Zarlenga să se sărute în faţa tuturor, ca clienţii să ştie că se iubeau.

De l-aţi fi văzut matale pă Zarlenga! auzind sfatu ăla aşa beton, a rămas ca mumia şi nu ştia ce să facă; da Musante, care are capu' bine-nfipt în gât, nu înghite aşa fiorituri. S-a ridicat dă parcă i-ar fi refuzat o *carbonada*. De m-ar fi bunghit, doar ce-ar fi ginit doctoru' trufandaua aia dă nap şucărit, că mă şi trimitea fără somaţie la Villa Maria. Da' nici Musante n-a umblat cu mănuşi; i-a zilu rusticanu să se ocupe dă famelia lui, dac-o avea, şi i-a zis că, de-şi băga râtu din nou, o să i-l facă bucăţi-bucăţele ca la concasor. Ca să stingă sămânţa dă zâzanie, Zarlenga a recunoscut că don Renovales (care tomna lipsea, că făcuse o tumbă la cofetăria Perla, pentru un ţap cu bere Quilmes) pă bună dreptate voise să-l uşchească pă Tadeo Limardo. Îi porunci să dea zor ca fulgeru, fără să vază că era d-acu trecut dă opt. Limardo, burduşit cu biete vise, a tret să-şi facă în graba mare geamăndanu şi legătura, dă-i tremura mâinile d-a binelea, şi Simon Fainberg i-a propus ajutor: în apa tulbure1, rusticanu şi-a pierdut cuţitu-ascuţitoare dă os şi pieptaru dă flanel. Târlanu avea ochii grei dă lacrimi, care a privit pentru ultima oară hanu de-i dăduse adăpost. Ne-a zis adio bâţâind din cap şi s-a mistuit în beznă, că nici iei nu ştia unde să se ducă.

A doua zi, la primu' cântat dă cocoşi, Limardo m-a dăşteptat c-un *mate* cu lapte, care l-am dat pă gât, fără să-i cer socoteala că cum venise ca bume-rangu la han. Ceaiu ăla *mate* dă egzil încă-mi mai frige beregăţile. Matale o să spuneţi că Limardo s-a purtat ca anarhistu,

călcând porunca boşului dă la oţel; da tre' văzut şi ce înseamnă să te lipseşti dă ogeacu care a adus la propitari atâtea dureri dă cap şi care d-acu i-al doilea naturii al lui.

Că m-am zorit la *mate* m-a dat dă gol ca vinovat; aşa c-am preferat mai bine să mă mulţumesc cu debaraua şi să mă fac bolnav. Când, după câteva zile, am ieşit în coridor, un machitor m-a vestit că Zarlenga să încercase să-l catapulteze pă Limardo pân' la uşă, dacă ăla să trântise pă duşamea, să lăsase lovit cu mâinile şi cotoaiele şi-i ţinuse pept fără să-l atace. Fainberg nu mi-a zis că da, fi'ncă le igoist şi ţine totu' pentru iei, şi n-a vrut să fiu la zi cu bârfografia dă strictă necesitate. Io surâd, şi de-asta am o vrajbă fără pereche cu ăia dă la O, 95, da de data aia n-am trecut măsura, că în luna dinainte chiar că-i trăsesem dă limbi. Esperenţa personală a la mândelu le că lui Limardo i-au aranjat un pat-cabină sub scară şi o cutiuţă cu petrol lampant în depozitu dă târnuri şi usten-sili dă curăţenie. Avea avantu că putea pune urechea la tot ce să zbenguia iei în *cotezzo d'amore* a lui Zarlenga, pencă nu-l despărţea dă iei dăcât un

1. În limba spaniolă există proverbul o *Ho revuelto*, *ganancia de pescadores*, „în apa tulbure stă norocul pescarului".

perete fals din tenechea. Da damnatu am fost io, că, după ce le-au inventariat şi numărotat, au mutat târnurile la mine-n ogeac, iar Fainberg şi-a pus la bătaie tot machiaverlâcu ca să fie puse lângă mine.

Încăpăţânări din naturelu omenesc: cât dăspre târnuri, Fainberg le un fanatic rutinar; iar cu concordia din han i-a dus dă nas şi pă pilangii, şi pă Limardo, că i-a făcut să cază la pace. Cum nenţelegerea cu mâţa stacojită le dă când hău dată uitării, Fainberg a tret să le noiască memoria la caftangii, ba chiar să-i pună pă jar cu o ciotcă dă glume pârdalnice şi zeflemele. Când ne întrebam dacă avea să arunce cu şalupele unii într-alţii sau să-şi tropăie mergătorii, Iu Fainberg i-a mers să le tragă atenţia altunde, vorbind dă chestia cu vinurile şpiţereşti, care tre' să te oboseşti şi să recunoşti că o buchiseşte la perfecţie, fi'ncă, acu câteva zile, doctoru' Pertină i-a strecurat prospectu' dă intermediat clondire şi jumăţi dă stecle Apache (un *mare vin şpiţeresc aprobat dă doctoru' Pertini*). Io am zis mereu că nimic nu le ca tăritura ca să linişteşti spiritele, deşi, dacă să pilesc prea praştie, ăi dă conduc Noul Imparţial tre' să porceadă. Da, din pricină că iei făcea un brelan şi ălălant era armat, Fainberg le-a băgat la cenuşar că

unirea le mare putere şi că, dacă voia să ţină tosturi, le da apsintea la preţ dă sold. Chilipirgiu din noi i-a vândut: a plătitără douăşpe clondire şi, când a pupat al optulea, era Cuartetu Matola. Ciuruiţii dă palinci care, ce mai, sunt igoizmu în persoană, n-au făcut caz că io le dam târcoale cu cinzeaca, pân' nu s-a pus rusticanu d-a latu, spunând un spirit dă glumă: că să nu mă dispreţuiască pă măndel, că şi iei a fost câine şi uite ce javră s-a făcut. M-am profitat că s-au bufnit în râs ş-am mai glisat fără niciun moft pă gât încă o duşcă dă niscai anestezic, da' a fost mai mult gargară, că băutoru nu să prieteneşte pă loc cu vinişoru pilit, da promite că după aia le dăcât lapte şi miere şi i să scoată limba, dă parcă ar fi dat gata oloiu cu lături dă compoată. Tare îi mai plăcea lui Fainberg dă Banca dă Credituri, da să interesa şi dă puşcoace cu glonţ, ş-a zis că, dacă de la Limardo ceruse un preţ de să-i ia m-au pentru levorvelu care îi curgea râu din brâu, iei îi aducea unu izact la fel, dacă la preţ dă chili-pirgeală. Păi, dacă d-acu să-nviorase taclalele pă bune, staţi să vedeţi cum s-a mai aţâţat când Năsosu' şi-a lansat gogoaşa. Ploua cu păreri ca la partaje între pretini. Paiu Fioros zicea că, dacă-ţi cumperi trăgace noi, îţi faci cazier la ăl dă Sus; un corcofelit s-a purtat patriot nenduplecat pentru Tiru Elveţian *versus* Tiru Federal; io m-am neme-rit să-i înţep că jucăria le lucru dat dracu'; Limardo, care o luase pă scurtătură cu băutu şi să făcuse cui, a zis că venise cu levorvelu pencă avea dă gând să nu mierlească pă nimeni; Fainberg ne-a zis dă un moscal care n-a vrut să cumpere dă la el un levorvel şi l-au izmenit cu unu dă ciucolată. A doua zi, mai mult ca să nu mă ia dă nesimţit, m-am dat bine pă lângă boşii din han, care, de ştie cum să s-adune sub ceru liber în primu' *patio*, să tragă la măsea *mate* şi la creieraş – planuri dă bătăi. Chiar că le bătăi în toată regula, ce mai, şi ăl mai ţanţoş din parcare, dacă scuipă niscaiva vorbe pă bune, şi-a luat lecţia, că dacă îl află spionând îl fac bucăţi-bucăţele ca pă Meccano. Iera acolo, cum s-ar zice, toată troika, brelanu pilangiilor: Zarlenga, Musante şi Renovales. Da' nu să şucărise şi asta aproape că mi-a dat coraj. Aşa că mi-am luat fără sfioşenie inema-n dinţi şi, ca să nu mă facă arşice, le-am promis o bârfăraie bombă. Mi-am dat cep la limbă, le-am zis d-a fir-a-păr chestia cu tărăboiu împăcării, făr' să las levorvelu lui Limardo şi vinu' şpiţeresc a lui Fainberg în

antret. D-aţi fi văzut ce hacru s-a uitatără la ruandezu. Pentru orişice caz, am dat în marşalier, care nu cumva să spună clevetiştii că

merg cu parola în proţap la boşi, că d-aşa năravi mi-am dezbrăcat caracteru.

M-am tras în ordine, da cu pânditorii puşi pă orice mişcare ar făcea brelanu. Nici n-a trecut bine o clipă, că Zarlenga s-a şi dus cu pas apăsat la debaraua cu târne şi scule, unde târlanu soilea nopţile. Făcând un salt mai mult dă maimuţă, m-am catapultat pă scară şi-am pus urechea la treaptă, să nu scap nicio leteră din ce să ciripea jos. Zarlenga i-a cerut la rusticanu să-i deie levor-velu. Ălălant s-a pus apăsat d-a latu. Zarlenga s-a stropşit la iei cu vorbe dă nici nu vreau să le cânt din nou, să nu vă întristesc, don Parodi. Cu aşa o mândrie liniştită, Limardo a spus că stropşelile nu-l atingea, fi'ncă nu-l putea atinge, dă parcă avea parpalac antiglonţ, şi că nicio ciotcă dă Zarlengi n-avea să bage spaima-n iei. *Inter nos*, nu i-a prea fost dă vreun folos parpalacu, dacă l-a avut, că nici nu venise Ziua Kilului, când pă hoitu lui l-a prins zorii din urmă în ogeac la mine.

— Şi cum s-a sfârşit discuţia? a întrebat Parodi.

— Aşa ca toate. Nu era să-şi piarză Zarlenga vremea c-un biet diliu zărghit. S-a dus cum a venit, ăl mai mişto.

Ş-acu ajungem la duminica cu ghinionul. Mi-e naşpa la cord să vă zic, da în ziua aia tot hanu era ca mort, i s-a dusese viaţa cu totu'. Şi, cum ruandezu mă plictiseam puzderie, ce mi-am zis, ia să-l scot io pă Fainberg din analfabetizmu lui negru; şi l-am învăţat să joace *truco*, doar nu s-o face dă râsu lumii pân' barurile dă colţ dă stradă. Don Parodi, mandea am stofă dă dascăl; că, uite, iepigonu mi-a luat *ipso facto* doi marafeţi, din care unu şi patruzeci în peşin, şi mi-a zis că ea să şteargă datoria să-i fac invitaţie la o *matinee* la

Excelsior. Pă bune şi fără îndoială, Rosita Rosenberg le Miss râs. Ăia din lojă crăpa dă râs ca gâdilaţii, da' io n-am înţelegut iotă, că stâlcea limba de-o au muscalii să nu-i halească din zbor nici Mucea Sinagoga1, şi io d-aia abia aşteptam s-ajung la han, să-mi zică Fainberg şi la mandea bancurile. Că decât dă bancuri mi-ardea când m-am implementat din nou în coteţ, teafăr şi nevătămat. Ca să nu mai zic în ce hal îmi era patu; cuvertura şi cearşafurile era toate o pată; şi perna, nici ei nu-i era prea bine; turnesolu să scursese până-n teşcherele şi mă chiteam unde-o să trag la aghioase la noapte, pencă răposatu Tadeo Limardo stătea întins în culcuş, mai mort ca salamu.

Normal că întâi m-am gândit la han. Nu cumva să-şi crează duşmanii că io îl sacrificasem pă Limardo şi pătasem toată cerşăfăraia.

M-am prins pă loc că hoitu n-o să-i cază cu tronc la cap lui Zarlenga; chiar aşa, fi'ncă sticleţii l-au ţinut în întrebări până mult trecute dă unşpe, care în Noul Imparţial nu să mai poate d-acu aprinde lumina, în toiu năzăririlor, îi dam nainte, guiţând ca porcu' matolit, că io sunt ca Napaleonu şi fac multe chestii odată. Nu zic mai ceva ca a dreaptă: tot localu a venit în goana mare când am strigat ajutor, să nu-l uit nici pă argatu dă la cuhne: ăla mi-a pus astupuş la gură c-un bariz, dă era să mai avem un hoit. Au sosit Fainberg, Musante, trotilaţii, bucătaru, Paiu Fioros şi, coada cozii, don Renovales. A doua zi am petrecut toţi la pripon. Mandea ieram acasă şi le făceam pă plac la tot soiu dă curioşi care punea întrebări dăspre căruţă şi, cu fiecare tablo vivant care i-o îl zugrăveam pentru ei, îi năuceam şi mai naşpa. Am săpat conştiincios ca genistu, până am aflat că lui Limardo îi făcuse şliţ pă la cinci după-amiaza cu propriu şiş-ascuţitoare dă os.

1. În original *Pibe Sinagoga*.

Uite ce-i, pă ăi care cred că chestia asta de nici nu ştii cum s-o esplici le mister io-i cred săriţi dă pă fix, că doar buclucu ar fi fost şi mai cu moţ dacă îl omorau noaptea, când hanu să umple ochi cu puhoi dă feţe neştiute, că io nici nu le zic clienţi, pencă plătesc patu şi p-ormă valea, nici usturoi n-a halitără, nici gura nu le puţeşte.

Dăcât Fainberg şi-o slugă, în han era aproape toţi când s-a comis măcelu. Apoi s-a dovedit că nici Zarlenga nu venise la întâlnirea dă onoare, că să încăierase în Saavedra, unde tomna pusese în luptă cocoşu cu pene plumburii şi linii albe a la părintele Argaflaraz.

II

După opt zile, Tulio Savastano a dat buzna în celulă, agitat şi fericit. Abia de-a putut bâigui:

— V-am tras clapa, dom'le! Mi-am adus şi bosu!

În urma lui venea un domn oarecum astmatic, cu obrazul ras, plete cărunte şi ochi ca azurul cerului. Veşmintele-i îngrijite erau de culoare închisă; purta fular de vigonie, şi Parodi a observat că avea unghiile lăcuite, Foarte natural, cei doi respectabili domni au luat loc pe două bănci; Savastano, beat mort de slugărnicie, traversa neîncetat, de la un capăt la celălalt, minuscula celulă.

— Micuţu domn dă la 42 mi-a tras un răvaş-a zis domnul cel cărunt. Uite ce le, dacă-i să vorbim dă chestia cu Limardo, io n-am nici în clin, nici în mânecă cu ea. Moartea lui m-a dărmat, iar la han avem o

mică bârfotecă, care nici ea nu le mai prejos. Dacă ştiţi ceva, dom'le, mai curând vorbiţi cu băieţaşu ăla, cu Pagola, care să ocupă dă instrucţia la caz. Sigur că o să vă fie recunoscător, fi'ncă sunt mai pierduţi ca un negru în beznă.

— Drept cine mă iei, don Zarlenga? Eu n-am de-a face cu mafia lor. Am, e drept, anume indicii şi, dacă îmi vei face favoarea de a le da oarece atenţie, poate că nu-ţi va părea rău.

Dacă doreşti, putem începe cu Limardo. Tânărul aici prezent, un model demn de urmat, îl luase pe Limardo drept un spion trimis de soţul doamnei Juana Musante. îi respect opinia, dar mă întreb: de ce să încurcăm istoria şi cu un spion? * Limardo era slujbaş la poşta din Banderal6; şi, mai direct, soţul doamnei. Tu nu mă poţi contrazice.

Uite ce-i, îţi voi spune toată tărăşenia, aşa cum mi-o închipui. Tu i-ai luat lui Limardo muierea şi l-ai lăsat să se chinuie în Banderal6. La trei ani după ce-l părăsise muierea, omul n-a mai suportat şi-a hotărât să vină în capitală. Nimeni nu ştie cum a călătorit; fapt e că a sosit istovit chiar în vremea carnavalului. Îşi pusese în joc sănătatea şi banii pentru pelerinajul său plin de lipsuri şi, colac peste pupăză, a mai stat şi zece zile la pârnaie înainte de a o vedea pe muierea pentru care răzbise de la atâta depărtare. Fiecare zi de O, 90 i-a secătuit capitalul.

În parte ca să te dai mare, în parte de milă, spuneai peste tot că Limardo era mare sculă; ai sărit chiar calul şi-ai zis că-i ucigaş năimit. Apoi, când l-ai văzut apărând în propriu-ţi han, fără o patacă de sămânţă, n-ai lăsat să-ţi scape ocazia să-l favorizezi, adică să-l înfrunţi din nou. Aşa a început contrapunctul: tu te-ai înverşunat să-l înjoseşti, iar el, să se înjosească. L-ai surghiunit în coteţul ăla de O, 60 şi, băşca, i-ai băgat pe gât şi contabilitatea; dar nimic nu-i mai ajungea lui Limardo şi, după numai câteva zile, lipea deja burlanele şi chiar îţi curăţa nădragii. Când l-a văzut întâia oară, doamna s-a înverşunat împotriva lui şi i-a zis să se care.

— *Entia non sunt multiplicanda praeter necessitate* (notă trimisă de doctorul Guillermo Occam).

Renovales a năşit şi el expulzarea, scârbit de purtarea omului şi de chipul nespus de ireverenţios în care îl tratai. Limardo a rămas la han şi şi-a căutat cu lumânarea noi umilinţe. Într-o zi, unii se aflau în treabă, văcsuind o mâţă; Limardo şi-a băgat nasul în treaba lor, nu atât cu bune intenţii, cât pentru că-şi căuta beleaua. L-au pedepsit şi, colac peste pupăză, l-ai pus să înghită un *candial* şi nu puţine insulte. Apoi

s-a petrecut chestia cu trabucul. Din pricina glumei făcute de muscal, hanul tău a pierdut un cerşetor serios. Limardo şi-a mărturisit vina, dar de data aceea nu l-ai pedepsit, pentru că intraseşi de-acuma la bănuieli că urmărea ceva cum nu se poate de urât cu toate acele umilinţe. Până atunci totul fusese o chestiune de lovituri sau injurii; Limardo a căutat o jignire mai profundă; când te-ai certat cu doamna, bărbatul a adunat publicul şi v-a cerut să redeveniţi prieteni şi să vă sărutaţi în faţa tuturor. Ca să vezi: soţul aduna chibiţi, ca să le ceară propriei sale muieri şi ibovnicului ei să se iubească din nou. L-ai dat afară. A doua zi în zori era din nou acolo şi oferea ceai *mate* chiar şi ultimului nefericit din han. A urmat apoi tărăşenia cu rezistenţa pasivă, care-i un nou nume pentru a te lăsa călcat în picioare. Ca să-l chinuieşti, i-ai pus la dispoziţie debaraua cu gângănii de lângă odaia ta, de unde putea auzi perfect gingăşiile cu care vă gratulaţi voi doi.

Apoi ai îngăduit ca rusul să-l împace cu pilangiii. Chiar te-ai ocupat de asta, pentru că planul presupunea ca toată lumea să-l umilească. El însuşi s-a insultat singur: s-a pus la mintea domnului aici prezent şi s-a tratat pe sine ca pe-un câine, în seara aia, băutura i-a dezlegat limba şi-a zis că adusese revolverul ca să facă moarte de om. Un bârfitor le-a povestit proprietarilor hanului; ai vrut să-l alungi din nou, dar Limardo te-a înfruntat şi ţi-a dat de înţeles că era invulnerabil. N-ai înţeles prea bine ce-ţi spunea, dar te-ai speriat. Şi-acum ajungem la chestiunea spinoasă.

Tânărul Savastano s-a ciucit pe vine, ca să urmărească mai atent. Parodi l-a privit distrat şi l-a rugat să fie amabil şi să se retragă, pentru că poate nu era convenabil să asculte restul. Buimac, Savastano abia de-a nimerit uşa. Parodi a continuat fără să se zorească:

— Acum câteva zile, tânărul care ne-a făcut favoarea să ne scutească de prezenţa sa a descoperit nu ştiu ce istorie de amor între rusul Fainberg şi o anume domnişoară Josefa Mamberto, de la mercerie. A scris prostia asta pe nişte inimioare, punând iniţiale în locul numelui. Doamna soaţa ta, care le-a văzut, a crezut că J.M. Însemna Juana Musante. L-a pus pe bucătarul vostru să-l pedepsească pe bietul nefericit şi, başca, a continuat să-i poarte ranchiună. Şi ea bănuise un oarece interes în spatele umilinţei lui Limardo; când a auzit că venise cu revolverul „ca să facă moarte de om", şi-a dat seama că nu era în primejdie şi s-a temut, cum era şi firesc, pentru tine. Ştia că Limardo era laş, dar s-a gândit că el colecţiona umilinţe ca să se pună

într-o situaţie imposibilă şi să se vadă obligat să facă moarte de om; însă nu tu erai omul, ci altul.

Duminica e zi moartă la han, cum a zis tovarăşul tău. Nu erai acolo, ci la Saavedra, cu cocoşul de luptă al popii Arganaraz. Cu revolverul în mână, Limardo s-a dus în odaia voastră. Când l-a văzut intrând, doamna Musante a crezut că venise să te omoare pe tine. Şi atât de tare îl dispreţuia, că nu i-a fost silă să-l ameninţe cu cuţitul-ascuţitoare din os când l-aţi dat afară. Acum a folosit cuţitul-ascuţitoare ca să-l omoare. Limardo, care avea revolverul în mână, nu s-a opus. Juana Musante a pus cadavrul pe patul lui Savastano, ca să se

133

răzbune pentru istoria cu inimile. Aşa cum probabil îţi aminteşti, Savastano şi Fainberg erau la teatru, j

Limardo şi-a atins până la urmă scopul. Era sigur că venise cu revolverul ca să facă moarte de om; dar omul era chiar el. Venise de departe; luni şi luni de-a rândul, cerşise dezonoarea şi jignirile, ca să prindă curaj să se sinucidă, căci ducea dorul morţii. Mai cred şi că, înainte să moară, voia s-o vadă din nou pe doamna.

Pujato, 2 septembrie 1942

Lunga căutare a lui Tai An *în memoria lui Ernest Bramah*

I

„Asta-mi mai lipsea! Un japonez cu o bicicletă pe nas", şi-a zis Parodi în gând, dar aproape cu glas tare.

Fără să lase din mână nici panamaua, nici umbrela, doctorul Shu T'ung, obişnuit cu acel *modus vivendi* caracteristic marilor ambasade, a pupat mâna deţinutului din celula 273.

— Veţi îngădui, oare, ca un corp străin să profite de această prestigioasă bancă a domniei voastre? l-a întrebat apoi într-o castiliană desăvârşită, dar cu o voce de piţigoi. Patrupedul e din lemn şi nu se va plânge. Odiosul meu nume e Shu T'ung şi sunt, chiar dacă toţi mă iau peste picior, ataşat cultural la Ambasada Chinei, o peşteră de mai mare râsul şi întru totul nesănătoasă. Am spart de-acum, cu istoria mea ca nuca-n perete, cele două urechi negrăit de fine ale doctorului Montenegro. Acest Phoenix al investigaţiei detective nu dă greş, la fel ca broasca-ţestoasă, dar e maiestuos şi mocăit ca un observator astronomic tăinuit de mai mare dragul în nisipurile deşertului sterp. Se zice – şi pe bună dreptate – că, pentru a nu rătăci

un bob de orez, nu-i nici pe departe prea mult să ai la fieştecare mână câte nouă degete; cu acordul tacit al frizerilor şi pălărierilor.

135

eu dispun doar de o singură tărtăcuţă şi nu visez decât să-mi pun capac cu două, dar desăvârşit de înţelepte: una impunătoare, a doctorului Monte-negro, şi una pe măsura marsuinului, a domniei voastre. Cu toate sălile de studiu şi bibliotecile care-i stăteau la dispoziţie, însuşi împăratul Galben s-a văzut nevoit să accepte că, fără ocean, cu greu atinge un *besugo* etatea înaintată la care se poate bucura de veneraţia nepoţilor. Dar eu nu-s nici pe departe un bătrân *besugo*, căci abia de sunt un tânăr bărbat. Ce mai pot face oare acum, când, gata să mă-nghită, prăpastia se cască sub mine ca o stridie zemoasă? De altminteri, nici măcar nu-i vorba doar de păgubitoarea şi hazardata-mi persoană; preaminunata *Madame* Hsin1 ia noapte de noapte căruţe cu veronal, tocmai din pricina neobositului nesomn al stâlpilor legii, care o duc în pragul deznădejdii, băgându-i sula-n coaste. Zbirii nu par a ţine minte că, în împrejurări deloc senine, i-a fost ucis protectorul şi ea a rămas orfană şi fără adăpost, în fruntea salonului de elită „Dragonul ce-şi uită de sine", cu localuri proprii în Leandro Alem şi Tucum în Ah, prea devotata şi nestatornica *Madame* Hsin! în timp ce cu ochiul drept plânge moartea amicului, cu stângul trebuie să râdă, ca să-i scoată din minţi pe marinari.

Dar, vai mie, să nu vă sparg timpanul. A nădăjdui ca elocinţa şi coerenţa să vă grăiască prin gura mea e ca şi cum aţi spera ca omida să strănute vorbele măsurat, ca dromaderul, sau cu fantezia unei colivii cu greieri, încropită din carton şi împestriţată cu duzina culorilor naturale. Eu nu sunt preaminunatul Meng Tzi care, pentru a vesti Colegiului Astrologie răsăritul lunii noi, a vorbit

1. În limba spaniolă, *h* este mut. În limba engleză, *sân* înseamnă „păcat".

fără răgaz vreme de douăzeci şi nouă de ani, până când fiii i-au preluat ştafeta. Zadarnic am tăgădui-o: prezentul ne mână din urmă; nici eu nu-s Meng Zi, dar nici numărul ascultătorilor săi, mulţi şi cumpătaţi, nu-l depăşeşte aievea pe cel al harnicelor furnici care subminează lumea. Nu-s orator: poliloghia îmi va fi scurtă ca a piticului; n-am niciun instrument cu cinci coarde: pelteaua îmi va fi tulbure şi fadă.

Chiar dacă aţi încerca pe trupul meu cele mai rafinate

instrumente de tortură din tezaurul acestui palat versatil, eu tot voi mai desfăşura o dată în faţa îmbelşugatei memorii a domniei voastre evantaiul amănuntelor şi tainelor care învăluie cultul Zeiţei numite a Teribilei Deşteptări. Mă gândesc, aşa cum sunteţi gata să-mi spuneţi chiar domnia voastră, la secta magică a taoismului, care îşi recrutează adepţii din tagma cerşetorilor şi dragomanilor şi pe care doar un sinolog de talia domniei voastre, un european care ţine la îndemână porţelanurile hărăzite ceremoniei ceaiului, poate ajunge să o ştie că pe propriul său buzunar.

S-au scurs nouăsprezece ani de când o întâmplare odioasă a şubrezit temeliile lumii, iar unele ecouri ale ei au ajuns până în negrăit de uimitul nostru oraş. Limba mea, care pare mai curând făcută din cărămidă, a mai pomenit de furtul talis-manului Zeiţei. În inima Yunnanului e un lac de taină; în miezul lui, o insulă; în buricul insulei, un sanctuar; în sanctuar străluceşte idolul Zeiţei; iar în diadema idolului, talismanul. Nu mă încumet să zugrăvesc juvaierul care îşi are sălaşul între cele patru ziduri. Am să vă atrag doar luarea-aminte că el e tăiat în jad şi e cu totul transparent, are forma concisă a nucii, iar harurile lui de căpetenie sunt înţelepciunea şi magia. Trăiesc pe lume anume spirite pervertite de misionari, care se prefac că nu dau crezare unor asemenea axiome, dar muritorul

care ar pune mâna pe talisman şi l-ar păstra vreme de douăzeci de ani departe de murii templului ar putea împăraţi în taină peste lumea întreagă, în zadar vom face însă asemenea presupuneri: de la primii zori ai timpurilor până la ultimul lor amurg, juvaierul va rămâne neclintit în sanctuar, deşi în prezentul trecător un fur îl tăinuieşte de optsprezece leaturi.

Înainte-stătătorul preoţilor l-a însărcinat pe magul Tai An să dea de urma juvaierului. Se ştie că el a aşteptat o conjuncţie favorabilă a astrelor, a împlinit cele cuvenite şi apoi a pus urechea la pământ. A auzit desluşit paşii tuturor bărbaţilor de pe lume şi neîntârziat i-a cunoscut şi pe ai furului. Paşii îndepărtaţi ai lotrului străbăteau un oraş de dincolo de zare: unul cu noroaie şi mansarde, dar fără perne de lemn şi turnuri de porţelan, pe care îl luau cu asalt deserturi cu păşuni şi cu ape întunecate. Oraşul se ascundea în Apus, peste potop de apusuri. Pentru a răzbi acolo, Tai An nu s-a ferit de primejdiile vaporului purtat pe ape de propriul său abur. A debarcat la Samerang,

împreună cu o turmă de porci drogaţi; travestit în gabor, a făcut, vreme de douăzeci şi trei de zile, lampa mică în pântecele unei corăbii daneze, mâncând şi bând doar o salbă de roţi din brânză de Olanda; la Cape Town s-a alăturat preaonorabilei bresle a gunoierilor şi nu şi-a precupeţit ajutorul dat grevei din săptămâna Putu-ros-Duhnitoare; un an mai târziu, prostimea din Montevideo se bătea pe străzi şi la răspântii pe frugalele azime de mălai cu care făcea negoţ un tânăr încliftat în straie exotice; tânărul hrănitor era chiar Tai An. După o luptă cruntă împotriva indiferenţei de care dădeau dovadă carnivorii, magul s-a mutat la Buenos Aires, care i s-a părut mai apt să împărtăşească doctrina azimelor, drept care nu a întârziat să deschidă acolo o înfloritoare prăvălie de cărbuni. Dugheana neagră ca bezna l-a ancorat la masa lungă şi pustie a sărăciei; sătul de crăpelniţele foamei, Tai An şi-a zis: *pentru concubina nesătulă – îmbrăţişările caracatiţei*; *pentru gusturile alese – câine comestibil*, *iar pentru om – împărăţia Cerurilor*, şi s-a asociat fără şovăială cu Samuel Nemirovski, un ebenist cumpătat care, chiar în inima mahalalei Unşpe, întocmeşte toate armoarele şi paravanele pe care cei care îi admiră meşteşugul le primesc direct de la Beijing. Preacurata dugheană a prosperat; Tai An şi-a părăsit prăpădita magazie de cărbuni pentru un apartament mobilat, situat tocmai în strada Dean Funès 347; valul nezăgăzuit al armoarelor şi paravanelor nu l-a purtat prea departe de ţelul său de căpetenie: redobândirea juvaierului. Ştia că furul era fără doar şi poate la Buenos Aires, oraşul care, hăt în insula templului, i se arătase printre cercuri şi triunghiuri magice. Campionul alfabetului citeşte zi de zi jurnalele, pentru a-şi păstra harurile neştirbite; mai puţin exuberant şi fericit, Tai An se mulţumea cu rubrica de ştiri cu privire la căile maritime şi fluviale. Se temea ca nu care cumva furul să se facă nevăzut sau să treacă talismanul vreunui complice debarcat de pe o navă străină. Dar tenacele Tai An era tot mai aproape de fur, precum undele concentrice se strâng mereu mai aproape de piatra zvârlită în apă. A schimbat de nenumărate ori numele şi mahalaua. Asemenea celorlalte ştiinţe exacte, magia e doar un licurici care luminează în bezna nesfârşită drumul pe care-l străbatem cu zadarnice poticneli; luminile ei se puseseră pe locul unde stătea pitit furul, însă magul nu-i aflase nici casă, nici chipul. Dar el îşi urmărea fără răgaz ţelul neostoit.

— Înveteratul client de la Salon Doră nu se dă bătut şi chiar stăruie, a exclamat pe nepusă masă Montenegro, care îi spionase stând

cocârjat, cu

ochiul pus la gaura cheii şi bastonul din os de balenă între dinţi, iar acum – costum de haine alb şi *canotier* moale – dăduse buzna înăuntru. *De la mesure avânt toute chose*. Eu chiar că nu întrec măsura: nu am dat încă de sălaşul asasinului, dar mă lovesc în schimb de nehotărâtul ăsta venit să ceară sfaturi. îmbărbătaţi-l, iubite don Parodi, daţi-i curaj: dezvăluiţi-i, cu autoritatea pe care sunt primul în a v-o recunoaşte, că eu însumi, numitul Gervasio Montenegro, care mă pretind detectiv, am salvat odată într-un expres preajmduitul juvaier al Prinţesei, căreia avea să treacă multă vreme până să îi acord mâna mea. Dar să punem lumina orbitoare a farurilor pe viitorul care ne înfulecă. *Messieurs*, *faites vos jeux*; pun pariu doi contra unu că prietenul nostru, diplomatul, nu s-a înfăţişat personal aici în celulă îmboldit doar de simpla plăcere, nespus de lăudabilă, de altfel, de a-şi prezenta omagiile. Intuiţia mea, de multă vreme proverbială, îmi şopteşte că actul de prezenţă al doctorului T'ung nu-i lipsit de o oarecare legătură cu insolita omucidere din strada De in Funès. Ha, ha, ha! Punct ochit, punct lovit! Dar nici că mă culc pe lauri; pornesc şi a doua ofensivă, căreia încă de pe acum îi profeţesc izbânzi la fel de mari ca ale primei. Pun pariu că doctorul şi-a asezonat istorioara cu tot tacâmul misterelor orientale, care sunt marca de foc a strălucitelor sale monosilabe şi chiar a tenului şi ţinutei proprii. Departe de mine chiar şi umbra vreunei intenţii de a aduce critici vorbirii biblice, din belşug înluminată cu predici şi parabole; dar îndrăznesc să bănuiesc că domnia voastră veţi prefera un *compte rendu* întocmit de mine, numai nervi, muşchi şi oase, puhavelor metafore ale clientului meu.

Doctorul Shu T'ung şi-a recăpătat glasul şi a continuat molcom:

— Copiosul coleg al domniei voastre glăsuieşte cu tot atâta elocinţă ca şi oratorul care se fudulеşte cu dublul său şir de dinţi din aur. Reînnod şirul îndrăcit al istorisirii, ca să vă fac cunoscută o uriaşă platitudine: aşijderea soarelui, care vede tot şi se ascunde în spatele propriei sale străluciri, Tai An îşi continua, loial şi tenace, căutarea implacabilă, cerceta deprinderile tuturor celor din anturajul său, care îl ignorau. Vai de slăbiciunile omului! Nici măcar broasca-ţestoasă, care adastă meditând sub cupola sa din baga, nu este fără cusur. Tot astfel, prudenţa magului a dat greş într-un punct. Într-o noapte din iarna anului 1927, pe sub arcadele Oborului din mahalaua Unşpe a zărit o

ceată de vagabonzi şi cerşetori care-şi râdeau de-un nefericit ce zăcea pe caldarâm, mort de foame şi de frig. Mila lui Tai An s-a umflat, făcându-se de două ori mai mare, când a aflat că nenorocitul era chinez. Un om bogat poate da cu împrumut o frunză de ceai fără ca din pricina asta să-l pască vreo primejdie; Tai An i-a dat găzduire străinului, al cărui zăngănitor nume e Fang She, chiar în atelierul ebenistului Nemirovski. Despre Fang She nu vă pot da de ştire decât prea puţine lucruri rafinate şi savuroase; dacă jurnalele poliglote nu greşesc, el este originar din Yunnan şi a debarcat la noi în 1923, cu un an înainte de sosirea magului. Nu arareori m-a primit, cu naturala sa afectare, în strada De in Funès. Am făcut împreună caligrafie, la umbra unei sălcii din *patio*, care îi amintea cu gingăşie – după cum mi-a istorisit – de codrii deşi care împodobesc malurile de pământ ale reavănului Ling-Kiang.

— În locul tău, eu aş lăsa baltă caligrafiile şi podoabele, i-a retezat-o detectivul. Vorbeşte-mi de oamenii din casă.

— Actorul bun nu intră în scenă înainte de a fi înălţat teatrul, i-a replicat Shu T'ung. Mai întâi, reducând totul la absurd, vă voi zugrăvi casa; apoi, voi încerca zadarnic să vă fac palidul şi grosolanul portret al celor care o locuiesc.

141

— Însoţeaşcă-te vorbele mele de încurajare, a spus cu înflăcărare Montenegro. Casa din strada De in Funès e o interesantă *masure* născută odată cu veacul, unul din monumentele fără de număr ale arhitecturii noastre instinctive, în care dăinuie ingenua profuziune a meşterului italian, abia temperată de severul canon latin al lui Le Corbusier. O voi evoca fără şovăială. Priviţi casa: pe faţada de azi, albastrul celest de ieri e zăpeziu şi aseptic; înăuntru, paşnicul *patio* al copilăriei, unde micuţa sclavă neagră ducea de colo-colo în goana mare cana din argint pentru *mate*, îndură fără să-i fie pe plac ofensiva progresului, care îl burduşeşte cu dragoni exotici şi smalţuri milenare, roade ale amăgitoarei perii mânuite de harnicul Nemirovski; în fund, cocioaba din scânduri, care este sălaşul lui Fang She, lângă aleanul verde al sălciei, care mângâie cu o mână frunzoasă dorurile

desţăratului. O straşnică sârmă ghimpată, înaltă de un metru şi jumătate, desparte proprietatea de maidanul vecin: pitorescul maidan, ca să folosesc un cuvânt creol fără egal, dăinuie invincibil în inima urbei, ca şi alţi fraţi ai săi; şi poate că motanul mahalalei se duce să caute acolo ierburile care i-ar putea domoli necazurile de *celiba-taire* morocănos al olanelor. La catul de jos sunt instalate un salon de vânzări şi un *atelier*"; la etaj – mă refer, *cela va sans dire*, la vremurile dinaintea incendiului – e căminul familiei, un *at home* inviolabil al mostrei de Extrem Orient aduse în Capitala Federală cu toate harurile şi primejdiile presupuse de un transplant.

Nici vorbă. Noi – contemporani ai mitralierei şi ai bicepsului – respingem această moliciune retorică. Imparabil ca o explozie, eu aş spune: „La parter instalez salonul de vânzări şi un atelier; la etaj, îi închid pe chinezi" (notă scrisă cu mâna lui de către Carlos Anglada).

— Elevii încearcă încălţările maestrului, a exclamat doctorul Shu T'ung. După triumful privighetorii, urechile acceptă şi primesc butucănosul cântec al raţei. Doctorul Montenegro a zugrăvit casa; limba mea nedibace şi greoaie va schiţa personajele. Fotoliul de onoare îl rezervpentru *Madame* Hsin.

— M-aţi invitat la propriul meu joc, a observat repezit Montenegro. Mult stimate don Parodi, nu cădeţi, vă rog, într-o regretabilă greşeală. Nu vă faceţi visuri, confundând-o pe *Madame* Hsin cu unele *poules de luxe* pe care probabil că le-aţi acceptat şi adorat în marile hoteluri de pe Riviera şi care îşi împodobesc pompoasa frivolitate cu un pechinez-surogat şi un *quarante chevaux* fără cusur. Cazul prezentat de *Madame* Hsin e întru totul diferit. Ea este un tulburător amestec de mare doamnă de salon şi tigresă orientală. Din privirea sa bridată, însăşi eterna Venus ne face ispititor cu ochiul; gura îi e o floare purpurie fără pereche; mâinile îi sunt numai mătase şi fildeş; trupul, vădit de triumfătoarea sa *cambrure*, e cocheta *avant-garde* a pericolului galben şi triumfă de-acu-mă în pânzele lui Paquin şi în liniile echivoce ale lui Schiaparelli. Mii de scuze, dragă *confrkre*: poetul a luat-o înaintea istoricului. Pentru a schiţa portretul acestei *Madame* Hsin, am recurs la pastel; pentru efigia lui Tai An, voi face apel la virila acvaforte. Nicio prejudecată, oricât de adânc înrădăcinată ar fi, nu-mi va schimonosi imaginea. Mă voi mărgini la probele fotografice ale jurnalelor de la orice oră. Cât despre rest, copacul nu se vede din pricina pădurii: şoptim „un chinez"

şi ne urmăm febril drumul, gândind să cucerim mirajul de aur, dar fără să bănuim, poate, tragediile banale sau groteşti, dar incontestabil omeneşti, ale exoticului personaj. Să păstrăm neretuşat portretul lui Fang She, de a cărui înfăţişare îmi aduc perfect aminte, ale cărui urechi au găzduit sfatul

meu părintesc şi ale cărui mâini au strâns mănuşa mea de şevro. Comparaţi: în al patrulea medalion din galeria mea se iţeşte un personaj oriental. Nici nu l-am chemat, nici nu-l rog să zăbovească: e străinul, evreul care pândeşte din fundul înnegurat al poveştii mele, aşa cum pândeşte, şi va continua să o facă, dacă legislaţia prudentă nu-l trăsneşte, la fiece *carrefour* al Istoriei. În cazul nostru, numele Oaspetelui de piatră1 e Samuel Nemirovski. Vă scutesc chiar şi de cel mai mic amănunt referitor la acest ebenist întru totul banal: frunte senină şi înaltă, ochi de o tristă demnitate, barbă neagră de profet şi statură interşanjabilă cu a mea.

— Neîntrerupta frecventare a elefanţilor nu-i mai îngăduie ochiului perspicace să zărească nici chiar musca cea mai de râsul lumii, a opinat pe nepusă masă doctorul Shu T'ung. Observ, şi mă hlizesc de plăcere, că neizbutitul meu portret nu aduce niciun soi de prejudiciu galeriei domnului Montenegro. Dar, dacă vocea unui crustaceu numeşte ceva, eu însumi am pătat cu propria mea prezenţă edificiul din strada Dean Funès, deşi sălaşul meu nevăzut se ascunde de zei şi de oameni în colţul pe care îl fac străzile Rivadavia şi Jujuy. Una din istovitoarele mele distracţii e vânzarea la domiciliu de console, paravane, paturi şi armoare, pe care puiosul Nemirovski le făureşte fără răgaz; în mare mila sa, creatorul îmi îngăduie să păstrez şi să folosesc mobilele, până le vând. Chiar acum dorm într-un chiup de lut apocrif din vremea dinastiei Sung, pentru că muntele de crivaturi nupţiale m-a alungat din dormitor, iar un tron pliant îmi interzice accesul în sufragerie.

1. Aluzie la legendarul personaj al Comandorului, tatăl unei tinere batjocorite de Don Juan, a cărui statuie de piatră vine să cineze cu el în propria-i casă.

Am avut îndrăzneala să mă raliez onorabilului cerc din strada Dean Funès, căci *Madame* Hsin mă instiga pe ocolite să nu-mi plec urechea la legitimele imprecaţii ale celorlalţi şi să trec neîntârziat pragul de sub *puerta cancel*. Această indulgenţă de neînţeles nu s-a bucurat de sprijinul necondiţionat al lui Tai An, care era zi şi noapte preceptorul şi maestrul întru magie al acestei *Madame*. Ce mai, trecătorul meu paradis nu a atins vârsta broaştei, nici ţestoase, nici râioase. Credincioasă intereselor magului, *Madame* Hsin s-a consacrat linguşirii lui Nemirovski, pentru ca fericirea acestuia să atingă perfecţiunea, iar numărul mobilelor procreate să-l întreacă pe cel al permutărilor unei persoane în jurul câtorva mese. În lupta cu greaţa şi fandacsia, ea a acceptat cu abnegaţie apropierea nemijlocită a chipului lui de occidental bărbos, deşi, ca să-şi aline martiriul, prefera să dea nas în nas cu el în beznă sau la cinematograful Loria.

Nobilul regim a legat pe vecie de fabrică miriapodul prosperităţii comerciale. Trădându-şi admirabila zgârcenie, Nemirovski arunca pe inele şi vulpi paraii care-i rotunjeau portofelul ca pe-un pur-celuş de lapte. Cu riscul ca vreun cenzor viperin să-l eticheteze de plicticos, el burdușea cu asemenea daruri repetate atât degetele, cât şi ceafa pe care *Madame* Hsin le avea în dotare.

Domnule Parodi, înainte de a continua, îngăduiţi-mi să fac o stupidă lămurire. Doar omul care are cap numai ca să nu-i plouă-n gât ar îndrăzni să presupună că atari exerciţii penibile şi, în general, nocturne l-au ţinut departe pe Tai An de vrednica sa pupilă. În faţa ilustrelor persoane care m-ar contrazice, accept că dama nu stătea în casa magului neclintită ca axioma. Când nu-l putea ţine sub observaţie, nici sluji cu propria sa fiinţă, din pricină că între ei se interpuneau câteva hectare de construcţii, doamna încredinţa această

misiune unei fiinţe cu mult inferioare ei, chiar celui care cu umilinţă se înfăţişează domniei voastre, salutându-vă cu gura până la urechi. Îmi îndeplineam distinsa misiune cu legitimă slugărnicie: ca să nu-l importunez pe mag, mă străduiam să-mi fac prezenţa cât mai ştearsă; iar ca să nu-l plictisesc, îmi primeneam travestiurile. Odată, spânzurat în cuier, m-am dat, de altfel cu un prea mult noroc, drept parpalacul de lână în care mă ascunsesem; altă dată, dându-mă la repezeală drept o mobilă, mi-am făcut apariţia pe coridor, în patru labe şi cu un ghiveci de flori în cârcă. Din nefericire, macacul bătrân nu se

caţără în pomul putred. Tai An, ebenist la urma urmelor, m-a recunoscut doar cu câteva clipe înainte de a-mi trage întâiul şut cu vârful piciorului şi m-a obligat să imit şi alte fiinţe fără suflet.

Dar Bolta Cerească e mai pizmaşă decât cel care tocmai a aflat că vecinii şi-au cumpărat unul o cârjă de santal, iar altul, un ochi de marmură. Nu-i veşnică nici măcar clipa în care dăm gata un bob de mei; de aceea, fericirea noastră şi-a văzut şi ea sfârşitul cu ochii. A şaptea zi a lui octombrie ne-a hărăzit un mistuitor pojar, care a pus în primejdie însăşi anatomia lui Fang She şi a pus capăt pentru vecie regretatelor noastre taclale; focul nu a mistuit casa pe de-a-ntregul, dar a devorat o puzderie de lampioane micuţe din lemn. Nu răscoliţi pământul în căutarea apei, domnule Parodi, nu vă deshidrataţi onorabilul trup: pojarul a fost stins. Dar, vai, s-a stins şi instructiva căldură a şuetelor noastre. *Madame* Hsin şi Tai An s-au mutat în strada Cerrito, purtaţi pe roatele şi adăpostiţi de coşurile unor trăsuri; Nemirovski a folosit banii primiţi pentru asigurare pentru a înfiinţa Compania Focurilor de Artificii; Fang She.

* într-adevăr, doctorul a surâs şi a salutat (n.a.). 146

liniştit ca o nesfârşită salbă de ceainice întru totul asemenea, a rămas în coşmelia din scânduri de lângă salcia solitară.

Nu am încălcat cele treizeci şi nouă de legi ale adevărului admiţând că pojarul fusese stins, dar numai un costisitor recipient plin ochi cu apă de ploaie ar putea pretinde că i-a stins şi amintirea, încă de la ivirea zorilor, Nemirovski şi magul trudeau, ticluind un număr nelămurit şi poate chiar nesfârşit de lampioane din bambus fraged. Iar eu, cercetând imparţial pirpiriile măsuri ale casei şi şuvoiul neîntrerupt al mobilelor, am ajuns să cred că nesomnul meşterilor era zadarnic şi că nicicând, poate, nu avea să se mai aprindă vreun lampion. Vai de viaţa şi de zilişoarele mele, mi-am mărturisit greşeala chiar înainte de primul ziurel de ziuă: la unsprezece şi un sfert p.m., toate lampioanele ardeau şi, odată cu ele, depozitul de talaş şi nişte ostreţe din lemn neglijent acoperite cu vopsea verde. Nu-i curajos cel care calcă tigrul pe coadă, ci cel care, ajungând în inima codrului, adastă clipa încă de la facerea lumii hotărâtă pentru saltul său mortal. Zis şi făcut: am stat cu perseverenţă cocoţat în salcia din fund, nădăjduind, precum salamandra, să mă pot arunca în foc la primul strigăt plin de delicateţe scos de *Madame* Hsin. Pe bună dreptate se zice că vede mai bine un peşte de pe acoperiş decât o familie de vulturi

de pe fundul mării. Fără să pretind să îmi atribui titlul de peşte, am fost de faţă la multe scene care m-au îndurerat, dar le-am făcut faţă fără să mă prăbuşesc, căci m-a ţinut tare preaplăcutul ţel de a vi le povesti cu precizie şi domniei voastre. Am cunoscut setea şi foamea focului; am privit consternarea schimonosită a lui Nemirovski, care abia izbutea să-l sature cu ofrandele sale de rumeguş şi hârtie tipărită; am văzut cum ceremonioasa *Madame* Hsin ajunsese să fie umbra fiecărei mişcări a magului, tot aşa cum fericirea merge în urma focurilor de artificii; l-am văzut, în sfârşit, pe magul care, după ce i-a dat o mână de ajutor lui Nemirovski, a luat-o la goană spre coşmelia prăpădită din fundul curţii, ca să-l mântuie pe Fang She, a cărui fericire nu atinsese, în noaptea aceea, desăvârşirea din pricina unei crize de febra fânului. Operaţiunile de salvare sunt şi mai demne de admirat, dacă enumerăm minuţios cele douăzeci şi opt de circumstanţe care le pun în evidenţă, dintre care acum voi expune doar patru, din respect pentru meschina concizie:

a) Discreditata febră a fânului, care accelera =! „llsul lui Fang She, nu avea suficientă tărie pentru a-l ţine în pat şi a împiedica eleganta să fugă.

b) Insipida persoană care vă bâiguie acum această istorioară stătea cocoţată în salcie, gata să o ia la goană împreună cu Fang She, dacă o masă de foc demnă de toată atenţia i-ar fi sugerat-o.

c) Combustia totală a lui Fang She nu l-ar fi deranjat pe Tai An, care îi dădea găzduire şi hrană.

d) La fel cum, în trupul omului, dintele nu vede, ochiul nu zgârie, iar copita nu mestecă, în ceea ce convenţional numim trupul ţării nu este decent ca unul să uzurpe funcţia altuia. împăratul nu face abuz de putere ca să mătură stră zile; puşcăriaşul nu se ia la întrecere cu cineva iute de picior, alergând de colo-colo. Salvându-l pe Fan She, Tai An a luat locul pompierilor, asumându-şi riscul de a-i ofensa şi de a deveni ţinta şuvoaielor de apă din furtunurile lor pline.

Se zice pe drept cuvânt că după un proces pierdut trebuie achitată nota călăului; drept care, după incendiu, au izbucnit certurile. Magul şi ebenistul au început să se duşmănească. Proferând monosilabe nemuritoare, generalul Su Wu a ridicat în slăvi deliciul contemplării unei vânători de urşi, dar ştim cu toţii că mai întâi l-au nimerit drept în cârcă săgeţile arcaşilor care nu dădeau niciodată greş şi după aceea l-a ajuns din urmă prada întârâtată şi l-a înfulecat cu

fulgi cu tot. Această nefericită analogie rimează şi cu *Madame* Hsin, la fel de vătămată şi imparţială ca generalul, în zadar a încercat ea să-i reconcilieze pe cei doi amici: mergea fuguţa din iatacul mistuit de flăcări al lui Tai An la acum nemărginita cameră de lucru a lui Nemirovski, de parcă era divinitatea protectoare a ruinelor propriului său templu. *Cartea Schimbărilor* ne atrage atenţia că zadarnic folosim petarde şi măşti fără număr pentru a-i aduce bucurie mâniosului; ispititoarele argumente invocate de *Madame* Hsin nu ogoiau discordia nelămurită, ba chiar aş îndrăzni să zic că o înteţeau, împrejurarea a trasat pe planul oraşului Buenos Aires o figură interesantă, care părea să fie preponderent triunghiulară. Tai An şi *Madame* Hsin au onorat cu prezenţa un apartament din strada Cerrito; Nemirovski, cu Compania Focurilor de Artificii pe care o fondase, a deschis zări noi şi luminoase în faţa casei cu numărul 95 din strada Catamarca; statornicul Fang She a rămas tot în cocioabă.

Dacă meşterul şi magul s-ar fi mărginit la atâta, eu nu m-aş bucura acum de nemeritata plăcere de a sta la taclale cu domniile voastre; din nefericire, Nemirovski nu a vrut să treacă Ziua Rasei fără să-şi viziteze vechiul tovarăş. Când au descins jandarmii, a fost nevoie de oficiile Asistenţei Publice. Echilibrul mental al beligeranţilor era atât de precar, încât Nemirovski (neţinând seama de sângele care îi picura monoton din nas) intona versete instructive din *Tao Te King*, în vreme ce magul (pe care extracţia unui canin îl lăsase rece) înşira nesfârşiţi arşini de povestioare evreieşti.

Pe *Madame* Hsin a îndurerat-o diferendul într-atât, încât mi-a interzis făţiş să-i mai calc

vreodată pragul casei. Povestea vorbei: cerşetorul izgonit din coteţul câinelui îşi face cuib în castelele memoriei; pentru a-mi alina singurătatea, am făcut un pelerinaj la ruinele din strada De in Funès. Dincolo de salcie, soarele cobora pe cerul amurgului, la fel ca în silitoarea mea copilărie; Fang She m-a primit resemnat şi mi-a oferit o cană cu ceai chior, fisticuri, nuci şi oţet. Omniprezenta şi consistenta imagine a damei nu a putut ascunde privirilor mele un cufăr de haine enorm, care la prima vedere părea un străbun venerabil în stare de putrefacţie. Pentru că prezenţa cufărului îl dădea de gol, Fang She mi-a mărturisit că cei paisprezece ani petrecuţi în această republică paradiziacă abia de făceau cât un minut din tortura cea mai

neîndurătoare şi că obţinuse de la consulul nostru un bilet de întoarcere, dreptunghiular, din carton, pe nava Yellow Fish, care ridica ancora săptămâna viitoare, îndreptându-se spre Shanghai. Chipeşul dragon al bucuriei lui avea un singur cusur: convingerea că-l va nemulţumi pe Tai An. Într-adevăr, dacă, pentru a preţălui un inestimabil mantou de lutru paspoalat cu morsă, expertul cel mai de vază ia în considerare numărul de molii care mişună prin blană, solvabilitatea fiecărui om creşte şi ea odată cu numărul precis al cerşetorilor care trăiesc pe spinarea lui. Plecarea lui Fang She avea să submineze, fără îndoială, creditul inatacabil de care se bucura Tai An; ca să ocolească primejdia, el ar fi fost în stare să recurgă la zăvoare şi sentinele, la laţuri cu noduri şi droguri. Cu plăcută încetineală, Fang She m-a copleşit cu asemenea gânduri şi m-a implorat, luând de martori toţi strămoşii mei pe linie maternă, să nu-l sastisesc pe Tai An cu neînsemnata veste a plecării lui. Aşa cum cere *Cartea Etichetei*, eu am adăugat la toate astea şi îndoielnica mărturie a liniei paterne; nu fără a vărsa câteva lacrimi, ne-am îmbrăţişat sub salcie.

Câteva minute mai târziu, o maşină de piaţă m-a dus până în strada Cerrito. Fără a ceda diatribelor proferate de lacheu, o simplă unealtă pentru *Madame* Hsin şi Tai An, m-am refugiat într-o farmacie. În venala spiţerie, mi-au oblojit ochiul şi mi-au pus la dispoziţie un telefon cu convorbiri limitate. L-am pus în funcţiune; cum *Madame* Hsin nu mi-a răspuns, i-am împărtăşit direct lui Tai An vestea fugii pe care o proiecta protejatul său. Drept mulţumire, mi-a ajuns la urechi tăcerea lui elocventă, care a durat până când m-au alungat din farmacie.

Povestea vorbei: poştaşul cu picioare sprintene, care duce răvaşele în goana mare, e mai demn de laude deşănţate decât tovarăşul său care doarme lângă focul aţâţat cu aceleaşi răvaşe. Tai An a fost prompt şi eficient: ca să taie din rădăcini răul oricărei tentative de evadare a protejatului său, a dat buzna în strada De in Funès, de parcă aştrii l-ar fi înzestrat cu mai mult de-un picior şi o vâslă. În casă, aşteptau să-i dea bineţe două surprize: prima, că n-a dat de Fang She; a doua, că a dat de Nemirovski. El i-a istorisit că nişte neguţători din mahala văzuseră cum Fang She urcase într-o birjă trasă de cai un cufăr şi apoi propria-i persoană şi fugise spre nord în nu prea mare grabă. Cei doi l-au căutat în zadar. Apoi s-au despărţit: Tai An s-a dus la o lichidare de mobile în strada Mai pu1; Nemirovski s-a întâlnit cu mine

la Western Bar.

— *Halte la*! a proferat Montenegro. Beţia artei îşi spune cuvântul. Admiraţi tabloul, don Parodi: cei doi duelgii depun cu gravitate armele, căci neştiuta fibră omenească le e rănită de dureroasa

1. Stradă din apropierea celei pe care se afla apartamentul lui Borges şi unde se află vila în care Bioy Casares a locuit întreaga viaţă împreună cu familia sa.

pierdere comună. Insist asupra detaliului: deşi îi mână în acţiune aceleaşi intenţii, ei sunt substanţial diferiţi. Presimţiri de moarte fâlfâie, poate, sub fruntea lui Tai An; Nemirovski, surd la asemenea glasuri nepământeşti, se informează, îşi pune probleme, întreabă. Mărturisesc că pe mine mă atrage al treilea personaj: acel *jemenfoutiste* care părăseşte cadrul istorisirii într-o trăsură deschisă e şi el o enigmă interesantă.

— Domnilor, a continuat molcom Shu T'ung, înmâloşata-mi istorioară a ajuns la memorabila noapte din 14 octombrie. Îmi îngădui să o consider memorabilă, pentru că burdihanul meu prost crescut şi învechit nu a ştiut să aprecieze porţiile duble de terci care erau însăşi decenţa şi singurele merinde de pe masa lui Nemirovski. Proiectasem cu inocenţă: a) să iau cina la Nemirovski acasă; b) să-mi arăt, la Cinematograful Unşpe, dezaprobarea faţă de trei filme muzicale care, după spusele lui Nemirovski, nu o satisfăcuseră pe *Madame* Hsin; c) să savurez un lichior de anason în cofetăria La Perla; d) să mă întorc acasă. Via şi, poate, dureroasa evocare a terciului m-a obligat să elimin punctele *b* şi e şi să răstorn ordinea firească a reputatului alfabet al domniilor voastre, trecând de la a la *d*. Rezultatul colateral a fost că n-am plecat de-acasă cât a fost noaptea de lungă, în ciuda insomniei.

— Asemenea purtări vă fac cinste, a observat Montenegro. Deşi mâncărurile indigeniste din copilăria noastră se dovedesc a fi, în felul lor, nepreţuite *trouvailles* din tezaurul creol, sunt din tot sufletul de acord cu doctorul: pe culmea unei *haute cuisine*, galul nu recunoaşte că ar avea rivali.

— Pe 15, doi caralii de la poliţia secretă m-au trezit în persoană, i-a dat înainte Shu T'ung, şi m-au invitat să le ţin de şase până la solidul Sediu Central. Acolo am aflat ceea ce domniile voastre ştiţi de-acuma; îngrozit de neaşteptata mobilitate de care dăduse dovadă Fang She,

afectuosul Nemirovski se năpustise în casa din strada De in Funès, cu puţin înainte de venirea diafanei aurore. Bine zice *Cartea Etichetei*: dacă în miezul verii fierbinţi onorabila ta concubină cade la aşternut cu oameni de prostime şi fier rău, nu tu vei fi tatăl fiului tău; iar de sâcâi palatele prietenilor la ore necuvenite, un surâs tainic va înflori luminos pe chipul portarilor. Nemirovski a simţit pe propria sa piele palma pe care i-a dat-o adagiul; căci nu a dat de Fang She, dar a dat, în schimb, de hoitul magului, îngropat în graba mare sub salcia de care am mai pomenit.

— Perspectiva, mult stimate Parodi, a proclamat pe nepusă masă Montenegro, e călcâiul lui Ahile al marilor pictori orientali. Între doi vălătuci de fum albastru, vă voi îmbogăţi albumul lăuntric cu un abil *raccourci* al scenei. Pe umărul lui Tai An, augustul sărut al Morţii îşi pusese pecetea cu *rouge*: o rană de armă albă, care se lăţea pe vreo zece centimetri. Nici urmă de oţelul vinovat. Lopata funerară se străduia în zadar să astupe lacuna: era o simplă unealtă de grădină, cum nu se poate mai comună, zvârlită – pe foarte bună dreptate – la câţiva metri mai încolo. Pe coada folclorică a lopeţii, gaborii (incapabili de avânturi geniale şi adepţi obstinaţi ai amănunţirii) au dat de nici n-am idee ce amprente digitale ale lui Nemirovski. Intuitiv, înţeleptul îşi râde de toată bucătăria asta ştiinţifică; el are misiunea să înalţe, cărămidă cu cărămidă, o construcţie trainică şi zveltă. Dar mă opresc aici: păstrez pentru viitor clipa anticipării şi dăltuirii în piatră a indiciilor pe care le-am cules.

— Cu neostoita nădejde că în viitorul domniei voastre se va crăpa odată şi-odată de ziuă, a intervenit Shu T'ung, reînnod aici firul umilei mele

153

Istorisiri. Când Tai An a dat buzna teafăr şi nevătămat în casa din strada De in Funès, vecinii indolenţi, ce dormeau ca tomurile clasice care burdușesc o bibliotecă rectilinie, nici nu l-au zărit barem. Dar se presupune că trebuie să-şi fi făcut apariţia după unsprezece, căci la unsprezece fără un sfert fusese văzut furlandisindu-se la interminabila lichidare de stoc din strada Mai pii.

— Chiar aşa, a coroborat Montenegro. Vă şuşotesc, *inter nos*, că şireţii *portenos* au clevetit, după cum le e firea, pe marginea apariţiei fulgerătoare a acestui personaj exotic. Mai mult, iată cum erau dispuse piesele pe eşichier: pe la unsprezece p.m., damei – am făcut aluzie la *Madame* Hsin – i s-au putut zări ochii bridaţi şi nasul delicios chiar în toiul larmei pestriţe de la „Dragonul ce-şi uită de sine". De la unsprezece la douăsprezece, a deservit la domiciliu un client care îşi păstrează anonimatul. *Le coeur a des raisons*… Cât despre nestatornicul Fang She, poliţia susţine că, încă înainte de unsprezece, el era în celebrul salon „mare", sau „al milionarilor", din hanul Noul Imparţial, spelunca cea mai rău famată din mahalaua noastră, de care nici domnia voastră, nici eu, iubite *confrère*, n-avem nici cea mai mică idee. Pe 15 octombrie s-a îmbarcat pe vaporul Yellow Fish, îndreptându-se spre fascinantele taine ale Levantului. L-au săltat la Montevideo, şi acum, neştiut de nimeni, arde mangalul în strada Moreno, la dispoziţia autorităţilor. „Şi Tai An?", se vor fi întrebând scepticii. Surd la frivola curiozitate poliţienească, ermetic închis în tradiţionalul sicriu viu colorat, fără răgaz legănat de ruliu în prealiniştita cală a lui Yellow Fish, el pluteşte neobosit, călătorind la nesfârşit, spre China milenară şi ceremonioasă.

II

Patru luni mai târziu, Fang She l-a vizitat pe Isidro Parodi. Era un bărbat înalt de stat şi puhav; avea chipul rotund, şters şi, poate, misterios. Purta o pălărie neagră de pai şi un parpalac alb.

— Foarte bine*, a spus Parodi. Dacă nu găseşti niciun inconvenient, îţi voi povesti ce ştiu şi ce nu ştiu despre afacerea din strada De in Funès. Compatriotul tău, doctorul Shu T'ung, azi absent, ne-a înşirat o istorie lungă şi încâlcită, din care am presupus că, în 1922, un eretic a furat juvaierul care împodobea statuia cum nu se poate mai făcătoare de miracole pe care ştiţi să o veneraţi în ţara voastră. Popii, care se cruceau la auzul celor petrecute, au trimis un misionar ca să-l pedepsească pe eretic şi să aducă relicva înapoi. Doctorul a spus că misionarul era, după propria sa mărturisire, chiar Tai An. Dar eu mă mărginesc la fapte, cum ar zice înţeleptul Merlin. Misionarul Tai An schimba numele şi mahalalele, afla din jurnale toate navele care ancorau în capitală şi era umbra tuturor chinezilor care debarcau. Dar asemenea târcoale poate da atât cel care caută, cât şi cel care se ascunde. Tu ai sosit primul la Buenos Aires; apoi şi-a făcut

apariţia Tai An. Oricine ar putea crede că tu erai hoţul, iar el urmăritorul. Dar chiar doctorul a zis că Tai An a zăbovit un an în Uruguay, încercând să vândă clătite. Deci, după cum vezi, primul sosit în America a fost Tai An.

Uite ce-i, am să-ţi enumăr toate câte îmi sunt limpezi acum. Dacă dau greş, îmi vei spune „ai dat-o-n bară, frate" şi mă vei ajuta să îndrept greşeala. Dau ca sigur faptul că Tai An e hoţul.

— Duelul a început; cititorul simte de-acum acel *cliquetis* al floretelor rivale (notă marginală a lui Gervasio Montenegro).

155

Iar tu – misionarul: dacă nu, povestea n-are niciun chichirez.

Prietene Fang She, de multă vreme tot împrumuta Tai An trupul tău. Şi chiar din pricina aceasta îşi schimba fără răgaz numele şi sălaşul. În cele din urmă, s-a afanisit. A făcut un plan prudent, deşi îndrăzneţ, apoi a avut tăria şi vitejia să-l pună în aplicare. A început cu o bravadă: a făcut în aşa fel ca tu să locuieşti la el acasă. Acolo mai stăteau dama chinezoaică, ibovnica lui, şi ebenistul rus. Dama încerca şi ea să dea de urma juvaierului. Când ieşea cu rusnacul, care era şi el în vorbă cu ea, îl punea de şase pe doctorul plin de talente, care, după împrejurare, ba-şi punea liniştit un ghiveci cu flori în cârcă, ba se dădea drept o mobilă. Tot aruncând cu patacele ba în biograf, ba în localuri, rusnacul se lefterise. Atunci s-a întors în istoria antică şi a dat foc dughenei de mobilă, ca să pună mâna pe asigurare; Tai An era înţeles cu el: l-a ajutat să facă lampioanele care au înteţit pârjolul; apoi doctorul, cramponat de salcie mai ceva ca salamandra, i-a surprins aţâţând focul cu jurnale vechi şi talaş. Dar stai să vezi ce făcea fiecare în timpul nenorocirii. Dama l-a urmărit pe Tai An ca o umbră şi a pândit clipa când el dădea să scoată juvaierul din tainiţă. Dar Tai An nu murea de grija asta. Lui i se năzărise să te salveze. Ajutorul lui poate fi interpretat în două chipuri. Cel mai simplu e să cred că tu eşti hoţul şi că el te-a salvat pentru ca taina să nu se ducă pe apa sâmbetei odată cu tine. Dar, după mine, Tai An a făcut-o doar – doar nu-i vei mai ţine umbră; ce mai, ca să-ţi cumpere conştiinţa, ca s-o zic pe-a dreaptă.

— Aşa e, a recunoscut cu simplitate Fang She. Dar eu nu m-am lăsat cumpărat.

— Prima presupunere nu mi-a convenit, a continuat Parodi. Chiar dacă tu ai fi fost hoţul, cine s-ar fi putut teme că taina avea să moară odată cu tine? Bașca, dacă într-adevăr ar fi existat vreo

primejdie, şi-ar fi făcut apariţia doctorul Shu T'ung, ca o telegramă, cu ghiveciul cu flori şi tot tacâmul.

A doua zi, au plecat cu toţii şi te-au lăsat mai singur ca un monoclu. Tai An s-a prefăcut că se încaieră cu Nemirovski. Eu îi atribui două intenţii: prima, să arate că nu era înţeles cu rusnacul şi că nu era de acord cu incendiul; a doua, să-şi ia dama şi s-o ducă departe de rusnac. Dar ăla a continuat să-i tragă clopotele damei, şi atunci cei doi s-au încăierat pe bune.

Te aflai în faţa unei chestiuni încurcate: talis-manul putea fi pitit oriunde. La prima vedere, singurul loc care părea mai presus de orice bănuială era casa. Şi asta din trei pricini: acolo te instalase pe tine; acolo ţi-a îngăduit să locuieşti singur după incendiu; chiar Tai An îi dăduse foc. Dar bănuiesc că omul a luat-o razna: în locul tău, don Pancho, ciubărul de probe aduse pentru a dovedi ceva ce n-avea trebuinţă să fie dovedit pe mine m-ar fi băgat la îndoieli.

Fang She s-a ridicat şi a zis cu gravitate:

— Spusele domniei voastre sunt adevărul gol-go-luţ, dar mai sunt şi lucruri pe care nu le puteţi şti. Iar eu vi le voi aduce la cunoştinţă. După plecarea tuturor, eram convins că talismanul era ascuns în casă. Nu l-am căutat. I-am cerut consulului nostru să mă repatrieze şi i-am dat doctorului Shu T'ung vestea călătoriei mele. Cum era de aşteptat, el i-a împărtăşit-o fără întârziere lui Tai An. M-am dus, am lăsat cufărul pe Yellow Fish şi m-am întors acasă. Am intrat prin maidan şi m-am ascuns. După un timp, a sosit Nemirovski; vecinii vorbiseră despre plecarea mea. Apoi şi-a făcut apariţia Tai An. Cei doi s-au prefăcut că mă căutau. Tai An a zis că trebuia să se ducă la lichidarea unui stoc de mobile, pe strada Mai pii. Fiecare a luat-o pe drumul lui. Dar Tai An minţise:

s-a întors după câteva minute. A dat buzna în coşmelie şi a ieşit târând după el lopata cu care de atâtea ori îmi făcusem de lucru prin grădină. Cocârjat, s-a pus să sape în jurul sălciei, la lumina lunii. A trecut o vreme, n-aş şti s-o măsor; în sfârşit, a scos din pământ ceva lucitor şi am zărit talismaftul Zeiţei. Atunci am plonjat peste fur şi i-am făcut felul.

Ştiam că odată şi-odată aveau să mă salte. Dar trebuia să recuperez talismanul. L-am tăinuit în gura răposatului. Acum se află în drum spre patrie şi se va întoarce în sanctuarul Zeiţei, unde tovarăşii

mei vor da de el când vor incinera hoitul.

Apoi am căutat într-un jurnal pagina cu lichidări de stocuri de mobile. Erau două sau trei pe strada Mai pu. M-am dus la una dintre ele. Iar la unsprezece fără cinci, eram deja la hanul Noul Imparţial.

Asta mi-e povestea. Acum mă puteţi da pe mâna autorităţilor.

— Dinspre partea mea, poţi aştepta stând jos, a spus Parodi. În zilele noastre, oamenii nu fac decât să pretindă ca guvernul să rezolve toate celea. Dacă eşti sărac, el trebuie să-ţi dea de lucru; dacă stai prost cu sănătatea, el trebuie să-ţi poarte de grijă într-un spital; dacă eşti dator cu o moarte, în loc s-o ispăşeşti de unul singur, îi ceri guvernului să-ţi dea o pedeapsă. Vei spune că nu sunt tocmai eu cel mai potrivit să vorbească astfel, de vreme ce trăiesc pe spinarea statului. Dar continuu să cred, domnul meu, că omul trebuie să se descurce singur.

— Şi eu la fel, domnule Parodi, a spus molcom Fang She. Mulţi oameni îşi dau acum viaţa în lumea asta întru apărarea acestui crez.

Pujato, 21 octombrie 1942

H. Bustos Domecq

Două fantezii memorabile (*1946*)

Nuanţă bucolică (notă originală a lui José Formento).

Martorul

Isaiia, VI, 5!

— Că bine le mai zici, nea Lumbeira. Egzistă spirite pă bune căpoase, care preferă mai bine o raţie dă băsmiri, care chiar şi Nunţiu cască când le aude a mia oară, în loc de-o dezbatere cot la cot despre o chestie care nu şovăiesc să cânt că-i cea mai cca. Tu căşti fleoanca, că stai gata să-ţi frângi gâtu', să-i tragi o sentenţă-bombă pă nemurirea sufletului şi, chiar nainte să-ţi iei biştarii, îţi bagă pă gât găluşca cu tărăşenia care, dacă căşti bine urechile, nu te mai prind vreodată în lăptăria aia. Da unii cască urechile de-a-mboulea. Nu-i dă glumă, neamule, cât îmi mai glisez un *completo* în cală şi dacă nu mă iei cu zoru, o să-ţi turui o pătăranie care, dacă nu cazi lat pă spate, e decât pencă, când ţi-au îmbătat parpalacu, steteai în el. Oricât mi-ar fi dă naşpa să accept – ş-o spun fără mandă, fi'ncă dă tine, chiar dacă nu eşti ţucal cu paste Johnston, pă bune nu se poate cânta că nu eşti argentinean get-beget – tre' să strigi ca plodu la înţărcat, că la vermifugi Republica a dat un pas înapoi, care nu-i o chestie prea mişloacă. Alta era situaţea când gineri-miu s-a infiltrat oploşit în nepotism tomna-n Institutu dă Prognoză „Veterinarele

1. În traducerea lui Gala Galaction, acest verset biblic sună astfel: „Şi am zis: «Vai mie, căci sunt pierdut! Sunt om cu buze spurcate şi locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate. Şi pe Domnul Savaot l-am văzut cu ochii mei»”.

Diogo” şi, cu răbdarea băgată în priză ca la mititica, a fisurat pă nasoale o breşă în frontu unic care s-aduna dă câte ori îmi zicea pă nume. Asta îi toc io lui Lungo Prezenţă dă Spirit – Tigru Curiei, ştii tu, uşchitule – că la orişicine-i sare ţandăra şi, ca să plimbe jegu, scoate din raft bârfăraĭ care şi-a câştigat pă veci locu lângă Uriaşu Tatu cu nouă brâie: chestii-trestii, şozuri care d-acu le ştie toţi, ca recompensa care mi-au amendat-o când au confiscat tonele dă ton sau poticneala care-am pătimit când cu ceferticatele dă răposare pentru *Maffia* Mică din Rafaela. Ce vremuri, era prea destul să clincheţesc din drăguţu dă claxon a lui Chandleru 6, ca să panaramez tot peisaju’ cu deşteptătoru pensionat şi să mă râd de să-mi sară plombele din gură în văzduh, de roiau mecanicii ca muştile pă peste tot, că-i momea miraju să-mi dreagă hărăbaia. Alte daţi, plătea oalile sparte caii lăturaşi, care sudau din cap în copite, ca să mă scoată la liman din glodu zăpeziu, dacă nu dintr-un costament în proiect. Când sus, când jos, io ştiam să mă umilesc în circuitu dă opt sute dă coţi, care nu-l accepta ăilanţi purii, nici măcar cu gogoaşa aia dă tombolă pentru scrierili la ghiuju Palomeque. Bastion dă progres, că aia am fost io mereu, pă bune, că mandea luam delicat pulsu pieţii, pentru nou departament dă căpuşa porcinelor, care nu era altu’ decât vechi pretenar Făină de Tapioca Ambalată.

Dând vina pă zărghita aia dă enterocolită d-a decimat tezauru porcin în faşă din sud-vestu la provincia Buenos Aires, a tret să-mi iau adio dă la Chandleru, când ieram pă la jumatea colectării în Leubuco, şi, pierdut în noru dă energumeni năimiţi pă parolă, ca să mă ghiftuiesc cu vârf şi-ndesat cu uruială dă tapioc, m-am putut lipi la o gaşcă veterinară ş-aşa am ajuns întreg şi teafăr în pelimetru Puţin. Că io mereu am zis că peisaju’ unde omu’ la curent i-un luptător dăştept de dă porcinei micamentu şi potol raţional care ea-l cere ca să dea cel mai dă sus randament în şunci fără slană şi oase – Păduchicidul Diogo şi Cementina Vitaminizată Diogo, d-un paregzamplu – are din prima gineală un pelimetru pă cai mari, care-i dă coraj la om. Da, pencă acu nema ciolan dă pă urma minciunirilor, dacă aş glisa ca la o balegă amărâtă dă contribuabil, tre’ să mă crezi că-ţi zugrăvesc cu bidineaua a

mai abanoasă panarama care-o înfăţişează câmpu la un observator zbuciumat, la ora când amurgu să pierde pân' mirişti, dă la miasma aproape fetidă care o puţeau porcii decedaţi fără număr.

Împrofitându-mă dă frigu care-ţi crăpa buricu, la care mai pune şi costumu dă pânză dă în fără laibâr, da şi fără surtuc, care un Duroc-Jersey îl luase pă el la ale din urmă horcăituri care-a scos când mierlea, şi fără halatu mascat care i-l cadorisisem, ca să-mi ducă persoana cu camioneta peizană la un agent dă la Fabrica dă Săpun Silveyra, care făcea şi iei o bişniţă beton, că căra grăsime dă ciolan, m-am tras în Oţelu şi Restorantu din Gouveia şi-am servit un *completo* călduţ pă bune, care ginitoru dă noapte l-a onorat cântând că, başca, era d-acu trecute dă nouă, cu o apă milenară Sifonazo la o temperatură sub nivelu mării. Ş-aşa, mai o duşcă, mai o spaimă, m-am îmbulinat să-l iscodesc pă ginitoru dă noapte, care era un mutulică d-ăia că, când trage felmoaru la fleoancă, are mai multe guri decât maşina Diogo dă egrenaj eşalonant, că care-i ora axipromativă a primului mărfar dă Empalme Lobos. Tomna-mi recita că mai era decât opt ore dă sfântă aşteptare, când vântu m-a sucit pă juma, care se crăpase uşa să se deschiză şi să intre burtoiu lui Sampaio. Nu te fă că nu-l ştii pă obezu, că mandea ştiu la fix că Sampaio nu-i cusurgiu şi leagă repede prietenie cu

163

orişicare gunoi. A zvârlit ancora chiar la masa dă malmură care stăteam io la ea dârdâind, şi a dezbătut vreo juma dă ceas cu ginitoru dă noapte că ce-i mai bine să serveşti, adică, o ciucolată cu vanilie *versus* un bol dă apă la moară1, şi abia s-a lăsat convins că prima, care ginitoru a luat-o p-a lui şi i-a servit o milenară Sifonazo. Pân' iarna aia, Sampaio, c-o împletită dă paie îndesată pă mansardă pân' la ceafă şi-o hainită bearcă, îşi tăiase drum bănos, că avea mâncărici literar şi zgâria cu litere înflorate pomelnice dă crescătorii, peisaje dă iernut şi armăsari dă porci, pentru ediţia lărgită a Ghidului Lourenzo.

Aşa că, pă când, ciuciţi lângă telmometru, dâr-dâiam din peruci, ne-am bunghit la coteţu părăginit, gol pustiu şi beznit – duşamea dă dale, coloane pă bune, tejghea cu *express* – ş-am avu-tără amintiri dă survenire din vremuri fără nasoale, când ieram obstinanţi că să ne lefterim unu pă altu' în faţă la clienţi şi umblam gaia pân' prăfăraia din San Luis de-o mestecam ca potolu, şi să înfunda vintilatoru dă preşuri când ne glisam napoi la Rosario. Halterofilu pufos, chiar fătat în nuşce

republică tropicală, i-o burtă fulger ş-a vrut să mă cadorisească la spirit buchisindu-mi sminteli inflii din carneţelele lui; în primele trei fârtaie dă ceas, ruandezu mă făceam mic, da-mi zbârnâiam mintea la întreaga viteză, că io credeam că toţi Abalo şi Abarrategui şi Anatimarco şi Abbatantuono era semnături pă raza mea dă acţiune, da Sampaio a luat-o razna pă repede nainte şi cu indiscreţie, care ei era crescători din norvestu provincie, un peisaj interesant, că, de avea densitate demografică, pă bune, da nefericit sorbită dă propaganda

1. Joc de cuvinte: *un chocolate con vainilla* versus *un bol de caldo gordo*, „o ciocolată cu vanilie contra unui bol de supă grasă", dar *hacer el caldo gordo*, „a da apă la moară".

nevătămătoare şi obscurantistă care o făcea toţi concurenţii. Vezi că io îl şteam dă dă mult pă malacu dă Sampaio, da' nu mi-a fluturat nicicând pân' scăfârlie vreo fixă care acolo, pântre chintali dă şunci, zace un scârţa-scârţa pă hârtie dă forţă şi anvergură! Fi'ncă chestia m-a uimit şi emoţionat, m-am împrofitat pă cai mari dă viraju luminat care-l lua parolele cu care ne dam talente: c-o şopârlă strâmbă care, în a mai băşcălioasă tinereţe dă garagaţă, mi-ar fi invidiat-o şi P. Carbone, am virat şueta ş-am glisat-o la Marile Necunoscute, c-aveam o fixă s-arunc burtoiu valoros în Casă la Catihetu. Făcând *grosso modo* rezumatu la directivele din ghiduleţu elemental, da şucar trăsnet, a lui P. Fainberg, l-am desfigurat cu întrebarea că cum poate omu', care umblă ca trenu dă cale ferată dintr-un neant în altu', să acuze că ce ştie până şi ăl din urmă călugăraş dă pâini, peşti şi Treime e scorneli get-beget şi braşoave. Să nu te pui pă soilit dă mirare, jupân Lumbeira, când ţ-oi spune că Sampaio nici măcar n-a alborat steag alb în faţa bombei beton. Mai rece ca îngheţata dă cafea cu lapte, mi-a zis că, cu privire la treimi, nime n-a simţit ca iei pulsu la tristele urmări ale superstiţiei şi ignoranţei şi că în zadar aş da să scot o singură silabă, pencă *ipso fado o* să-mi sfredelească pă sub perucă trăirea personală care îl potmolise pă linea moartă dă materialism grosolan. Don Lumbeira, milordule, mă jur pă zău meu că, decât ca să despotmolesc huiduma din proiect, am vrut să-l fac să pună scurt bila pă cinci p-o masă dă bilear, da omu' s-a dat despot şi mi-a băgat cu coraj pă gât găluşca care o să ţ-o recit, chiar d-oi da stocurili dă bulcă cu unt care-mi blochează fălcile pă simple sorbituri din uafeaca1 mea. Şi, căscând, ş-a zgâit vizualii la clopoţelu care i-l arătam:

1. Vezi *Veste*.

— Nu te lua după moaca mea d-acu – cu panamaua dă la Pazvante chioru şi costumu cârpăcit –, că io am tot bătut drumuri care când le şes unde duhneşte vieru, când le han unde la flecari li s-apleacă d-atâta potop dă apă. Am trăit vremuri pă cai mai di granda. Ţi-am cântat i-o dă mai multe ori că m-am născut cam pân' Puerto Mariscalito, care a fost plaja romanţioasă unde dântodauna donşoarele dă la noi vin să se scape dă friguri. Tata a fost unu din ăia nouăşpe candrii dă la zavera din 6 iunie şi, când s-a-ntors moderaţii la governat, a trecut cu toată gaşca dă republicani dă la gradu dă Colonel dă Aţă la ăl dă mic poştaş fluvial pântre bălţi. Ghiara temută, care aldat învârtea în aer flinta cu tava tăiată, accepta acu să ducă decât legăturici sigilate cu ceară or plicuri lunguleţe. La moment o să-ţi glisez în urechi că tata n-a fost factoru poştal care pentr-o ştampilă primeşte chiar şi plata în *limas*, *chirimoyas*, papaya şi felii dă fructe; mai bine făcea din rahatu dă destinatar pasiv bici dă indian iute şi harnic, gata să cumpere mereu tot soiu dă nemicuri doar să-i deie răvaşu. Ia cântă-mi tu, don Mascarenha, patroane, cine-a fost ageamiu care-l ajuta în patrio-tizmu lui? Taman şpilăru cu mustăţi pă oală care-ţi toarnă acu la urechi aşa chestii-trestii pă bune. Ale dintâi furtişaguri care le-am făcut au spânzurat dă propteaua pirogii, prima mea amintire dă suvenir i-o apă frunzie, care s-oglindea foile în ea şi plină stup cu caimani, care ruandezu, ca copiii, nu vream să intru în ea, şi tata, care era un Cato, m-a zvârlit bâldâbâc, să mă vindece dă spaime.

Da burdihanu cu două picioare* nu era omu' să îmbie în *aeternum* cu fleacuri d-alde trei lei

Curajoasă şi oportună sinecdocă, din care se simte foarte pe bune că norocosul Sampaio nu-i unul din franţuziţii şi copiii de stradă care întind mâna cu furie spre micul Larousse, ci a băut în genunchi laptele ridichii pă simplu chiriaş dă cocioabă; io visam să-mi tocesc flecurili la mergători, luând urma la peisaju-noutate, spune-i Culmea Montevideo, dacă nu maidaneza cu aluniţe. Lacom dă ilustrate multi-colorate pentru albumu care i-o sunt tot timpul, am prins o „captură recomandată" care mă căuta ca pă ceva bun şi, din cala unui bampor dă pescuit, am strigat adio la suavile savane liliachii, la hăţişurile verzi şi rovinele împestriţe, care-s ţara şi patria mea, doru meu şucar.

Pântre peşti şi stele, cu peisaje unu mai policrom ca altu', voiaju pă mare a durat hăt patruj dă zile şi patruj dă nopţi care mai mult ca

sigur n-am să le uit, fi'ncă câte-un marinai dă covertă să milostivea dă bietu' măndel, care aveam rău dă mare pă nasoale, şi cobora jos să-mi zică ce vedea exageratorii ăia. Da chiar şi raiu are capăt, ş-am ajuns şi ziua în care m-au catapultat, sul mă făcuse ca p-un covoraş, în dana din Buenos Aires, în praf dă tutun şi foi dă banană. Nu ţ-oi face panarama alfabetică la şomaju fără capăt care l-am frecventat în primii ani dă argentinean, că dacă le-nşir nu mai ne rămâne loc sub olane. Ţ-oi amănunţi, ba bine că nu, toată pătărania cu perdelele trase dă la societatea anonimă Meinong & Cia., care i-am îngroşat personalu ca angajat unic. Hardughia era în Belgrano 1300, care era o importatoare dă tutun *holandilla*, unde egzilatu, care seara i s-a închidea genele pă bătăturile dă la lui Cervantes, copios şi bărbătesc, dac-o fi (notă realizată de Mario Bonfanti, S.J.1).

1. *Societatis Jesu*, „membru al *Compania de Jesus*", ordin călugăresc fondat de Sfântul Ignacio de Loyola (n.tr.).

— Pentru o pricină care scapă perspicacităţii acestei Comisii de Corectori, părintele Mario Bonfanti, secundat cu nervozitate de domnul Bernardo Sampaio, a avut în ultimul moment pretenţia de a retrage nota anterioară, copleşindu-ne cu telegrame colaţionate, scrisori recomandate, mesageri pe bicicletă, cereri şi ameninţări (n.a.).

167

harnica lui oboseală, să gândea cum ar mai sfărma bulgări dă iarbă pă câmpiile cu tutun din Alto Redondo. La parter era birou, ca să-i lăsăm pă clienţi buşbei, iar în beci aveam subsolu. Păi ieram io guguştiuc cu iarba la gură, da buliţă era activist, aş fi dat tot auru negru din Pânuco să mut din loc măcar o mesuţă din alea sărace care ochii mei le lua în poznă pă mâna dreaptă, da don Alejandro Meinong poruncise să nu fac nici cel mai dă sanchi viraj în rânduiala şi aşezarea la mobilier, că să dea orb şi-mi cânta că tranzita pân' ogeac după memore. Pă iei, care nu m-a ginit vreodată, mi-l închipuiez acu că-l văz, cu bicicletele beznite ca două nopţi, barba dă cioban şi pelea ca mezu dă bulcă, da era totuşi c-un cap mai nalt. Io îi repetam fără istov: „Don Alejandro, patroane, dă câte ori să înteţeşte vipia, pune-ţi panamaua", da ăl mai sigur le că purta caschet dă velur, care nu-l omitea nici când să dăştepta. Ţiu bine minte, avea un ghiul d-ălea cu piatră mare ca ou şi lustruită, şi io îmi bărbieream barba în degetu' lui. Îţi iau vorba din gură şi mi-o trec mie. Ca să-ţi arăt că don Alejandro era, ca şi mandea, alt mugur încolţit în moderna mraniţă imigrantă, pencă mergea pă

juma dă veac de când nu mai dădea duşcă halba dă bere pă Herrengasse. În salonu-dormitor strânsese ciubăr dă biblii în toate limbile diferite, şi era membru cu toate drepturili la o corporaţie dă contabeli, care vrea să adapteze deciuplinite geologice la cronologia marginală care împodobeşte Scriptura. Lăsase d-acu capitalu, care era baban, moştenire la fondurile ălora de ierau inflii la ficat şi repeta fericit că nepoatei Flora îi pregătea ambuscada unei moşteniri cu mai multe carate ca auru ăl mai lucitor, adică amoru pentru cronologia din Biblie. Legatara era o bibilică cam bolnăvicioasă, dă cel mult nouă ani, care ochii ei privea parcă zărea marea, cu păru blonziu, şi să purta cuviincios şi dulce, ca sălbatica limbă a vacii1, care cine nu s-a dus s-o strângă în zori pân' păşunile şi râpile dă pă Dealu Preşedinte? Zgâtia aia, care nu avea tovărăşii dă vârsta ei cu caş la gură, accepta să mă asculte când fredonam, la zile mari, Imnu Naţional din meleagu nost, însoţit d-o tamburină; da, cum bine să zice că nu totdeauna îi arde la maimuţă dă maimuţăreli, când io mă speteam cu clienţii sau rădeam un ciob dă siestă, Flora bibilica să juca în beci d-a Călătoria în Centru lui Pământu'. Lu bunicu' ei nu-i plăcea dă espediţiile alea. Să crampona să crează că beciu era cu primejdie; iei, care tranzita ca poştaşu pân' toată hărăbaia, nici nu glisa în beazną că şi ţipa că-i mutase lucrurile din loc şi că credea că s-a rătăcit. Pentr-o minte boantă, văicărelile şi nimicuţele lui era mai mult luxu dă delir, care până şi motanu Mono ştia că-n depozit ţinea la piteală decât surpriza cu grămezi peste grămezi dă foi dă tutun *holandilla* ş-o osânză dă unelte uitate, moştenire dă la fosta Casă dă Licitaţie pentru Bunuri dă Consum E.K.T., care închirea se stabilimentul naintea lu' candriu dă don Alejandro. Da, fi'ncă vorbirăm dă Mono, dăgeaba mai camuflăm că motanu era din confreria care vrăjmăşea beciu, că glisa pă scară o dată şi să uşchea dă o sută, parcă l-ar fi înghioldit Zgaibarace cu pinte-noii. Aşa streche la un motănoi jugănit şi pacifist ar fi trezit alarmizmu lu' ăl mai flematic vereşcan, da' io o ţin întins, ca magnetu, deşi la aşa ananghie ar fi fost mai beton să leg catâru. Mai p-ormă, când mi-a căzut fisa şi-a făcut şi poc, a fost d-acu prea târziu, şi chiar că pă cotoieli am ajuns aşa vai de mine.

1. Joc de cuvinte: *lengua de vaca* este numele vulgar, „limba-vacii", al mai multor flori sălbatice din America de Sud, dar are şi sensul figurat de „cuţitoi".

Calvaru care, chiar dacă te dotezi cu încă o roată, tot n-ai să scapi fără să ţi-l bag în urechi s-a pornit când don Alejandro aproape să căpătuise în gheba unei haine dăpele, că-l mânca la inemă să se uşchească în La Plata. Un bigot venise să-l ia şi l-am văzut ducându-se încliftat ca videimu la congresu biblicilor din salonu dă cinema Dardo Rocha. Din uşă mi-a strigat să-l aştept lunea ailantă cu cafetiera cu fluier pregătită la tanc. A mai zis că voiaju o să ţie trei zile şi că să am grijă dă căprioara Flora ca d-un lingou înţolit. Stea iei bine că parola lui era aşa, d-un pamplezir, pencă, chiar de mă gineşti aşa negru şi mare, nu puteam fi decât dulău dă pază a la bibilica.

La o amiază când, ghiftuit până-n gât cu *leche asada*, am dat cu soiu drepţilor mai ceva ca ăl de-i regent la turma dă vaci, Iu floricica Flora i-a căşunat să se împrofite dă harababura de era la paza prolixă şi să să-ncurce-n beci. La rugăciune, care-i chiar când îşi culcă păpuşa, am bunghit-o că-i ardea gleznele dă la mâini ş-avea neştiri şi spăimi. D-acu o furgăsea frixoanele, aşa c-am rugat-o să se pitească iar dedesubtu învelitorii şi i-am lunecat pă gâtlej o fiertură dă izmă. Ca să tragă în linişte la aghioase, noaptea aia ştiu c-am vegheat-o la capu' dă la pat, culcat pă covoraşu dă palmier. Bibilica s-a trezit timpurie, încă se mai simţea naşpa, mititica, nu atât din cauza dă motiv a tempelaturii, care să dăduse jos, cât c-o băgase pă mânecă. Da într-un târziu, când cafetu o-ntărise, i-am pus întrebarea că care era baiu d-o năcăjea. Mi-a zis că în ajun zărise în beci o chestie-trestie, un şoz ciudat care nu putea zice cum era, decât că avea tuiuri. Mie mi-a fluturat în scăfârlie că nu din năzăreala cu bărbi avea călduri, care orice gogeamitea practicianu le zice sinton, şi i-am tras atenţia dă la ele, că i-am cântat filmu' cu sălbaticu care l-au pus maimuţile dipotat. A doua zi, iepuraşa sălta pân' toată hărăbaia chiar ca căpriţa. Mandea, care i-o obişnuiesc să pun frână în faţa scării, i-am poruncit să se scoboare după o uşă stricată, cu gând s-o iau la controale. Zis şi făcut, şi-a început să facă feţe-feţe. Da cum şteam bambină corajoasă, am vrut să-mi facă pă voie fără somaţie, care să-i alung pă bune bolnăvicioasele scălâmbăieli. Mi-am amintit pă loc dă tata, care m-a catapultat din luntre, da' nu m-am lăsat prostit la inemă. Ca să n-o mâhnesc la supărare, m-am dus cu ea până unde pornea scara ş-am bunghit-o cum cobora băţoasă şi căpoasă cu spume, precum soldăţelu-ţintă dă la tragerile dă tir din iarmaroc. Cobora jos cu ochii închişi şi s-a dus întins în tutun.

Abia de-am întors spatele, că mi-a şi intrat urletu iei în tempane. Nu că ţipa ca din gură dă şarpe, da acu ere c-am prins în iei, ca-n oglinjoară, tot ce-o spăimise pă bibilică. Am coborât jos pă scări în goana mare şi-am dat dă ea căzută pă duşamea. Cu braţele ei ca sârmuliţa, s-a spânzurat dă mandea, că parcă voia adăpost, şi, aşa, care-i cântam fără oprire să nu-l lase singur pă nen-su San Bernardo (c-aşa mă polecrise) ş-a dat duhu, vreau să zic c-a mierlit-o.

Eram mort şi io, şi-mi părea că, până la pătă-ranie, toată ezistenţa mi-o trăise altu'. Clipa când mă dasem jos pă scară mi-a părut, niciuna, nici două, hăt departe. Şedeam întins pă duşamea; mâinile îmi mergea în doru lelii, răsucind foiţa unei fumigene. Ieram dus şi făceam ochii roată dă moară.

Atunci am lămurit, în balansoaru dă răchită, dă să tot legăna uşor, ce-o spăimise pă căprioară dă mierlise. O să se spuie că io-s nesimţit, da' n-am avut încotro şi m-am râs chiombindu-mă la chestia aia simplă care dă la ea mi să trăgea desperarea. Mai întâi şi mai întâi, dă-ţi un brânci şi avântă-te parcă te-ar catapulta. După ce zbori o vreme, cât ţ-ei face cruce, uită-te la brelanu dă-mbinaţi care, liniştiţi, da-n zăpăceală, implementează viaţă în balansoar: aşa cum sta, ştiinţific într-un singur punct, făr' de napoi şi făr' de nainte, făr' de sus şi făr' de jos, troica împiedica oarecum să tranziteze privirea, mai ales la prima vedere. Să zărea Tata, care L-am ştiut după tuiu în valuri, da era acolo şi Fiu, cu stigmatile, şi Duhu, cu moacă dă turturel, tomna dă mărimea unui creştin. Nu ştiu câţi ochi d-a lor era puşi pă mine, că şi perechea d-o avea fieştecare, dacă iei bine aminte, era tot un cioclop, da să lăţea odată pă şase feţe, Nu-mi vorbi dă guri şi alte anatomii încă, că dăm ortu' popii. Da, dacă pui şi că unu ieşea din altu', dând roată pă brânci, n-o să te uimeşti că-mi dădea manda aşa un început dă năuceală, ca când te bungheşti în apa care dă roate. Părea că să înluminau pân' propria lor glisare şi că veneau aşa în mine, că, de-aş fi întins ghiara aşa, d-un pam-plezir, s-ar fi prins la întâmplare în vârtej. Pă loc am auzit tramvaiu 38 trecând pân' Santiago del Estero şi-am simţit că-n beci era lipsă zgomotu care-l chirăia balansoaru. Când m-am uitat iar, era dă mai mare râsu: balansoaru sta ţapăn, şi ce luasem dă legănat era ocupantu.

Ie-te, mi-a sunat în mansardă, mandea am aici Sfânta creatoare a cerului şi pământului, şi don Alejandro, vereşcanu, le tomna în La Plata! Şi gându m-a şi extras din nemişcarea care căzusem în ea. Nu era

momentu' să cad la dulci contemplări: don Alejandro era puriu de anţărţ şi avea să-mi privească cu ochi naşpa esplicaţia că cum de nu-i purtasem dă grijă la turturica.

Trăsese obloanile, odihnească-se în pace, da tot nu mi-a venit s-o las aşa aproape dă balansoar, şi am luat-o în braţe şi am pus-o pă pat, cu păpuşa. Am pupat-o pă frunte ş-am ieşit, mort dă durere, c-o lăsam în căsoaia pă cât dă pustie pă atât dă locuită. Cum nu vream să dau ochi cu don Alejandro, am glisat din oraş pân' Unşpe. Şi într-o zi mi-a ajuns în urechi vorbă coaptă cum că hărăbaia din Belgrano au năruit-o când cu sestematizarea.

Pujato, 11 septembrie 1946

173

Semnul

Geneza, IX, 131

— Acolo, fix unde merge ochiu', are să-i vină la soroc pă chelie la candriu dă Lumbeira să-mi poată lua alt *completa*, că facturicile îţi dau putere şi subsemnatu n-ar zice că nu la o pereche dă chifle ghiftuite cu unt şi o *ensaimadita* unsuroasă care, cu degetu' dop la năsoi de mai să rămân făr' dă iei, o glisez mişto pă bază dă sorbi din uafeaca cu telap şi mă ţin în formă pă raft să dau socoteală dă blidoiu meu cu friganele dă chichi dă michi dă trei lei ridichii. Ie chiar pă bune, bundeplătoiule; dă cum o să-mi deznăbuş gargarisitoarea şi-o să-mi capăt iar uzu parolei, îţi bag pă ambile urechelniţe istoria cârnăţoasă c-o tărăşenie care tu *ipso facto* ai să ceri prezenţa la gagiu şi-ai să-i topeşti într-un *mate* patriot un meniu cât casă, că p-ormă, nici dă dai roată doi coţi în jur, nu mai lasă nici pic dă untură.

Ce şozuri mai duce vântu pă aripi, coane Lumbeira! mai nainte să-ţi îngropi molarii în pudinca asta ingleză, totu' se schimbă pe nesupă seamă şi dă unde până mai ieri te năucea papa-galu, acu eşti tu pă trapez şi-l năucieşti pă dânsu. Nu că mă laşi să minciunez, dă-ţi spun că mandea ieram mai lipit ca pistonu dă seringă la Institutu dă Prognoză „Veterinarele Diogo" şi că duhoarea dă tren era pentru mândel ca izu dă coteţ pentru dulău şi ca izu dă Lacroze pentru tine: voi să spui că io, ca voiajor ce ieram, şteam să iau tot timpul pulsu la drumu' dă fier, da pă bune. Dă la pusu soarelui până-n ziurelu dă ziuă, fără nainte decât o cercetare şi-un proces care s-a lungit un an juma, le-am trântit cu pana-linguriţă o imbatabilă d-am ieşit stârnind prafu'. Asta-i, mi-am pus mergătorii 44 la *Ultima oră*, unde bosu din redacţie,

care le un morgov mizerabil, m-a distins dă corespondent voiajor şi, când nu mă lăfăi în mărfaru de Canuelas, mă transbord p-un *lechero1* dă Berazategui.

N-o să zici că omu' care voiajază îndeobşte să freacă dă scoarţa din faţă a fiecărui *partido2* din pelimetru urban, aşa că să cuvine să vază orişice nas inedit, că dacă îl asculţi poa' să-ţi iasă altă capcană. Nu te obosi să caşti fleoanca, că chiar şi muştele din lapte au învăţat că te duci d-a dura dă plictis, că io sunt veteran şi am nas dă jurnalist mai mare ca râtu dă dulău pervers; nu mai târziu ca ieri m-au trimis la Burzaco, ca p-un coltuc dă bulcă uscat şi adunat în hârtie dă ambalaj. Lipit ca brânzica dă lucarna unde soarile mic dă la douăşpe şi opşpe îmi dunstuia untura pă frunte, mi-am mutat gaura capului dă la asfalt la *lata*, dă la *lata* la *quinta* şi dă la *quinta* la maidan, unde creşte Ghiţă-n burdihan. Carvazică, să nu mă rătăcesc în infleli, am ajuns la Burzaco şi-am coborât fix în gară. Pă zău meu şi cu mâna pă inemă că n-am avut nici baremi o presimţire că ce m-aştepta în seara aia aşa năpuşitoare. Mă întrebam pă rând, da cu a mai mare ileganţă, că cine mi-ar

1. În traducerea lui Gala Galaction, acest verset biblic sună astfel: „Pun curcubeul meu în nouri, ca să fie semn al legământului dintre mine şi pământ".

1. Tren matinal destinat transportării laptelui.

2. Fiecare provincie argentiniană este subîmpărţită din punct de vedere administrativ în *partidos*. Dar *partido* mai înseamnă şi „partid" (pol.), şi „partidă" (sport).

3.

4.

1.

2.

175

putea fredona că aici, taman în Burzaco, ruandezu o să primesc miracolu care dă-l auzi te ia toţi dă lapte brânzit.

Am virat-o, ba bine că nu, pă strada San Martin şi, după primu' braţ gigant care ieşa din pământ şi da un *mate* Noblesse Oblige, mi-a fost cu plăcere să salut chiar domiciliu la don Ismael Larramendi. Zugrăveşte-ţi o ruină irevocabilă, o vilişoară d-alea cochetele pă juma săltată, mai pă vulgăreşte paragina Precistei, că tu, tăticu', don Lumbeira, care când tragi la aghioase nu faci greaţă la muşuroiu dă furnici, n-ai fi intrat fără fular şi umbreluţă dă ploaie. Am transversat

maidanu ochi dă bălării şi, când ieram d-acu în intrare, sub însemnele alea dă la Congresu Euharistie în stil Primo Camera, a ieşit din pământ un ghiujuleţ *mezzo* chelioso, instalat într-un halat aşa-ngrijiţel că mi-a venit pofta să-l pudrez cu scame din alea care ştie să s-adune în buzunare. Ismael Larramendi – don Matecito, după polecră – mi s-a arătat purtător dă biciclete dă modistă, mustăţi dă focă bifurcată şi batistă dă capulzan care-i coperea tot grumazu. Stătu i s-a mai strâns c-un cot când i-am trântit cartea dă vezetă care acum îţi scot privitorii cu ea din buricu de-ţi ţine loc dă moacă şi unde-ai să vezi scris, pă hârtie Vitroflex şi cu letere Polanco, „T. Mascarenhas, *Ultima oră*”. Nainte să se refugieze în gambitu care că nu era acasă, i-am pus astupuş la gingivită cu bomba că-l fişasem şi, chiar de să străvesteşte în mustăcios, io tot îi aflu semnalmentile. Zicând şi luând în consideraţie care sofrageria îmi venea oareşcum strâmtă, am scos maşinuţa dă gătit cu lemne tomna în ograda dă lăut rufşoarile, mi-am mutat panamaua în dormitor, mi-am pus derieru-n balansoar, am aprins o Salutaris, pă care hodorogu’ nu să-ndura să mi-o cadorisească, şi, distribuindu-mi toate picioroan-gele p-un răftuleţ dă pitchpin plin stup cu manuale Gallach, i-am zis la boşorogu’ să se pună pă duşamea şi să-mi crăinicească ca fonografu cu claxon a la meşteru său, răposatu Wenceslao Zalduendo.

Mai bine-mi ţineam fleoanca. A deschis muianu şi, mă jur pă clopotu dă pă sanvice, s-a făcut că-şi ia o vocişoară dă ocarină din ale mai ascuţite, care n-o mai auz d-acu, că, uite, stăm la lăptăria din Boedo. A zis, fără barim cel puţin să mă lase să abordez clipa turfistică:

— Lăţilungeşte-ţi, mă, sărăcie, faru şucar pân’ lucarna cenuşie şi, dincolo d-a doua mână cu *mate*, n-o să-ţi vină greu să bagi farurile într-o debara mititică, pă bune, da care mereu i-a lipsit, ştoalfa naibii, un mare dor. Fă-ţi, cu toată încrederea, semnu crucii şi cere dă la debara trei dorinţi, fi’ncă sub olanele ei a trăit banghiu care merită mai mult respect ca adevăraţii bampiri care sug şi sânge dă la sărac, şi turnesol dă la industriaşu chiabur. Dom’le, îţi vorbesc dă Zalduendo!

Patruj dă carate s-au dus pân’ rondelaş – mai bine zis treijnouă dă anişori – din seara dă suvenir, sau poa’ că din dulcele ziurel dă ziuă trezit în zori, când m-am cunoscut cu don Wenceslao. Cu iei sau altu’, că timpul aduce uitarea, care le un balsam dat naibii, şi pân’ la urmă nu mai ştii cu cine ai băut lapte data trecută în baru din Consti-tución, de n-o fi fost malţ dă orz, care ştie să-ţi cadă cu tronc la stomah. Io l-am

cunoscut, patroane, şi ne-am pus să vorbim dă toate câte puţin, da ne-am ocupat în speceal dă maşinile dă pă linia care merge la San Vicente. Fleculeţe şi zevzeceli, io cu şapcalionu cu cozoroc şi cu halatu o luam toate zilele lucrătoare p-aia dă 6 şi 19 spre Piaza1;

— E vorba, fără doar şi poate, de cel mai rudimentar monoclu. Omul nostru l-a improvizat cu degetele mare şi arătător, l-a pus la ochi şi, strâmbându-se, a râs benevol. *Tout comprendre c'est tout pardonner* (notă *griffonnée* de către doctorul Gervasio Montenegro).

1. Piaţă (arhit).

don Wenceslao, care călătorea mai la crăpatu' zorilor, era beton că perdea mărfarul de 5 şi 14, iar mandea îl şi vedeam cum venea hăt din zare, dând mandă la băltoacile congelate, la lumina care-o dârdâia felinaru din Cumpărativă. Iera, ca şi ruandezu, microbist nesătul dă plăceri ca alea de-i da halatu şi poate că, după mulţi ani, ne-a tras în poznă cu două de-un soi.

Nasule, io m-am cramponat totdeauna, aşa, ca-n duşmăneală, să nu mă bag în ezistenţile la alţii şi d-aia m-am ţinut la un colţ să nu-l interoghez pă nou pretenar că de ce călătorea cu creonul Faber şi c-un sul dă şpalte, başca cu dicţionaru lui Roque Barcia, care le o cărţoaie întreagă făcută din multe terfeloage. O dau şi la ăl mai fudul; am avut, mă-nţelegi, puriule, clipa mea dă spăimi, da curând mi-am luat ciolanu: don Wenceslao, cu aceeaşi gingie care mi-a spus cu ea că era corector la Căşili dă Ieditură Oportet & Haereses1, m-a luat în pinten să-i ţiu urma în breasla care, cu lăudabilă tenacitate, să deda pentru a-şi umple vremea în tren! îţi zic pă bune că glagorea îmi le cam întunericită şi la început n-am prea vrut să-i fiu tovarăş pă maidanele alea; da harnica mea curiozitate a fost mai forţoasă şi, nainte să apară inspectoru, io chiar ieram băgat în şpaltele *Instrucţiunii secundare* dă Amancio Alcorta. Da să vezi că aportu care l-am putut aduce chiar în prima dimineaţă care m-am dedicat la letere a fost canei, pencă, năucit dă toate şozuroaiele alea cu pedanterii, mandea citeam şi răsciteam, fără să mă prind dă cele mai bocănoase erate, dă rândurili sărite, dă paginile uitate sau cu zaţurile mestecate. În

1. Numele *Oportet & Haereses* dat tipografiei şi editurii la care este corector don Wenceslao Zalduendo se face ecoul celebrelor vinuri de Porto şi Jerez. Dar, ca din întâmplare, *oportet et haereses* sunt şi primele cuvinte ale unei epistole a Sfântului Pavel.

Piaza, am putut decât să articulez obişnuitu „Să-ţi meargă din

plineală", da' a doua zi dimineaţa l-am surprizuit cu totu' pă nou pretenar, că am defilat pă peron c-un creon care avusesem grijă să-l ciupesc din sucursala serioasă beton, ba bine că nu, a dughenii dă terfeloage Europa.

O lună juma, socotind cu ochi fantastic, a durat şmotru ăla pă şpalte, care le, cum să zice pă vulgăreşte, şcoala cea mai cea, ca să te freci cu rudimentile pă bune din pontuaţia şi otografia dă castel. Dă la A. Alcorta am glisat la *Pedagogia socială* dă Raquel Camana, da' m-am oprit şi la *Critica literară* dă Pedro Goyena, care m-a pregătit să înfrunt pă cai mari *Portocal în floare* dă José de Maturana or *Diletantismul sentimental* dă Raquel Camana. Zexe să-ţi mai pot fredona şi alt titlu, fi'ncă, când a ajuns la ultimu', don Wenceslao a tăiat în carne vie şi mi-a dat sigur că el stea să-mi cântărească hărnicia cât făcea ea la valoarea ei pă bune, dacă, în contra la ce-ar voi iei, n-avea ce-i face şi trea să-mi pună frână la căruţă, pencă chiar don Pablo Oportet îi trimitea în viitoru dă mâine o plesneală şucară care să-i rotunjească al naibii sarsanaua. Aşa că io nu mai şteam pă unde să scot cămaşa: don Wenceslao îmi turuia vorbe coapte despre orizontului ieconomic, iar io-l vedeam cu sufletu' la duşamea, că mai jos nu să putea. După o săptămână, când să cumpăr neşte *roscas* dă mălai pentru nepoţelele la don Margulis, ăl de ţine spiţerie în Burzaco, care tomna ieşeam cu pacheţelu propriu şi personal din Baru dă pă Constitución, am avut plăcerea să-l pescuiesc pă don Wenceslao că dădea gata o huidumă dă *tortilla quemada* de părea ţeava dă işapament, cu câte-un pahar dă grog la tanc la fiecare înghiţitură, care îl făcea să tuşească din cauza dă motiv dă fum, lângă un baştan dă culoarea măslinei şi plin tot mai ales cu astrahan, care chiar atunci îi dădea

179

]

lui foc la o fumigenă dă foi. împăratu îşi netezea mustaţa şi vorbea ca adjudecătoru, da' am ginit că don Wenceslao pălise dă moarte la moacă. A doua zi, nainte să mergem la Ateliere, mi-a zis secretoman că în ajun să şuetase cu don Moloch dă la cumpania pă acţiuni Moloch & Moloch, care ţinea strâns în pumnu' lui toate dughenile dă bucherniţe dă pă Paseo1 de Julio şi dă pă Coastă. A mai spus că semnase un contract cu grubăru ăla, că acum nu mai avea legături oficeale cu băile turceşti care în iele să joacă cărţi dă mama focului, ca să le vânză terfeloage dă ştiinţă şi ilostrate. Aşa că Kărbatu

dă comitet m-a informat cu respectuozi-*izte* că Direcţia l-a pus bos dă boşi la ieditură. Ca barosan, stătuse d-acu la un arşin dă şedinţe la centru dă potigrafi unde, abia să şurubase pă juma în fotol, că asturienii îl şi catapultase trap-ga-lop. Mandea îl ascultam vrăjit, dom'le, da tomna atunci s-a smucit convoiu şi-a aterizat pă duşamea o foaie d-ălea dă le corija don Wenceslao. Io îmi ştiu la tanc obligaţiili şi m-am pus în patru labe pă rămăşiţă, s-o adun. Mai bine stăm în banca mea: c-am ginit un candriu din ăi mai slobozi la jgheab şi m-am stacojit la moacă. Mi-am ţinut naturelu cum m-a ţinut curelile şi i-am dat-o napoi ca pe-o preacurată iconiţă. Steaua mea a bună a vrut ca don Wenceslao să fie aşa dă Tristei, că n-a priceput bine ce-a fost.

A doua zi, care era sâmbătă, n-am mers cu acelaşi tren; probabil că ne-am dus unu mai devreme şi altu' mai târziu, mă-nţelegi?

După prima siestă, m-am zgâit în calendar şi mi s-a aprins sub bască gându că duminică era ziua mea dă naştere. Martor îmi le şi blidu cu *empanaditas* care dă fieştecare dată madam Aquíno Denşi are fineţa să mi-l aducă plocon, care a fost moaşă la doamna mama. Să adulmeci mirozna la aşa delicateţe, care le aşa naţionale, şi să te socoteşti ce culturală le probabil o seară cu milordu dă Zalduendo le, cum spunem la Burzaco, unu ş-acelaş şoz. Am ocupat prodent loc pă băncuţa din cuhne până când soarele s-a glisat în jos – fi'ncă insolaţiile la ginitori era la ordinea zilei – până la opt şi-un fârtai trecute fix, aplicând o bidinea dă negru p-un mobilier mic dă farfastâc, de-l ticluisem din cutiuţe dă zahăr Lanceros1. Înşurubat la fix în fular, pencă răcelile le dracu' gol, am luat II, adică am luat-o la picior pân' cvartal până la domiciliu la meşteru pretenar. M-am implementat ca dulău în ogeac la iei, că uşa la conu Zalduendo, monşerule, era mereu crăpată, cum îi era şi inema. Nici urmă dă găzdoi! Ca să nu fi mers pă daiboj, m-am pus să aştept un firfiric, să nu tre' să plec fără somaţie. Lângă săpunerea dă la lighean şi garafă era un maldăr dă terfeloage care m-am îndrăznit să-l răsfoiesc. Îţi mai spui o dată, ierau dă la Potigrafia Oportet & Haereses, şi mai bine n-o făceam. Are dreptate cine cântă că în scăfârlia care în ea intră puţin, tot puţin şi rămâne; nici până azi nu pot să uit bucherniţele care don Wenceslao punea să le zgârie pă hârtie. Copertele era cu nişte purie pietroase, dezgolite şi multico-lorate, şi să chema *Grădina parfumată*, *Spionul chinez*, *Hermafroditul* dă Antonio Panormitano, *Kama-Sutra şi I s-au Ananga-Ranga*, *Pălăriile melancolice*, opere dă Elefantis şi dă

Arhiepiscopu dă Benevento. Nici că s-a mai pomenitără aşa şozuri, mandea nu-s un puritar să sar calu, da cum ieram gata s-o fac lată, io nu umblu dă colo colea cu ghicitoarea în colori care ţipă, care ştie s-o puie parohu din Turdera, da, vezi tu, zban-ghiule, să ezistă estreme dă trec dă marou-închis

1. Bulevard.

1. Lăncieri.

şi am hotărât să merg la coteţu dă dulău. Am plecat marcând timpul, ţi-s veridic.

Au trecut neşte zile şi nu ştiam canei dă don Wenceslao. Apoi, bomba coaptă a mers din gură-n gură şi ruandezu am fost ultimu dă s-a informat, într-o după-amiază, calfa la frizeru mi-a arătat pă don Wenceslao în poznă, care mai mult părea un negru văcsuit cu spume, sub neşte letere mari, care ciripea: s-a îngroşat gluma cu pornografistul. La mijloc e o escrocherie. Mi s-au topit zgaiba-racele în fotol şi mi s-a făcut beznă în faţă la vizuali. Am cetit ştirica pân' la sfârşit, fără să dezleg o iotă, da' ce m-a durut mai tare din toate le tonu fără respectuozitate care să vorbea cu iei dă jupân Zalduendo.

După doi ani, don Wenceslao a ieşit dă la pâr-naie. Fără să-şi dea talente, că nu-i stătea în naturii, gagiu s-a revenit la Burzaco. Iera decât pelea şi osu', dom'le, da cu fruntea-n cer. A zis adio la drumu' dă fier şi nu ieşea din coteţ nici pentru un spaţir până la cele mai asortate cătune de primprejur. D-atunci i-a rămas dulce polecra dă Neică Broscoiu-Ţestos Veteran, ca aluzie, să ştii şi domnia ta, că nu ieşea nicicând şi era greu să dai nas în nas cu iei la magazia dă furaj un Buratti, dacă nu la crescătoria dă păsăret Reynoso. N-a vrut deloc să ţie-n minte cauzele dă motiv la dizgraţia lui, da' io i-am dat dă cap şi m-am prins că naţia dă Oportet s-a împrofitat dă cumsecădenia la don Wenceslao şi i-a pus în cârcă bişniţa lui cu dugheana dă bucherniţe, când a bunghit că şozurile mergea din rău în mai rău.

Cu sănătosu gând să-i implementez o doză babană dă veseleală, m-am nemerit să-i duc într-o duminică, care atmosfera ei să arăta aparentă, pă piticii îmbrăcaţi în *pierrot* a la doctoru' Margulis, iar luni l-am dedulcit pă juma la monomania cu mersu la pescuit în bălţi. Ce nebunească-ntre urechi şi cu pescuitu ăla: că tomna io am rămas buşbeu ca tontu.

Monşeru dă Broscoiu-Ţestos era în cuhne şi opărea un *mate*. M-am pus cu spatile la geam, care acuma dă în cârca la clubu Uniunea

Sportivă şi nainte dădea la un câmp dăşchis. Maestru s-a negat cu politeţuri inorme la proiectu meu dă pescuit şi a recitat, cu bunătatea soverană a lui ăl care-şi ascultă propria inemă la toate orele, că nu-i trebea destracţii dă când Supremu îi dăduse dovezi aşa dă pă bune.

Cu riscu să rămâi ca ploşniţa, i-am zis să-mi esplice conceptile; cu ibricelu vişină putredă în ghiară, vizionaru mi-a răspuns:

— M-au acuzat dă escrocherie şi trafic cu terfe-loage infame şi m-au glisat în coteţu 272 din Penitenciară Naţional. Între patrupereţii dă la coteţ, m-am ocupat decât dă timp. În primii zori din prima zi, mi-am zis că ieram în ziurelu mai naşpa dintre toţi, dacă, de-oi trăi până-n ziua următoare, o să fiu într-a doua, adică pă drumu' care ducea la ultima, care era a şaptesutetrei-zecea. Mai rău şi mai rău le că, cu toate gândurile astea, vremea stetea în loc şi io ieram tot în primii zori din prima zi. Da nainte să treacă o vreme acceptabilă, mandea sfârşisem d-acu toate resursele care le închipuisem. Am povestit. Am recitat Preambulu la Constituţie. Am cântat numele la străzile dintre Balcarce şi bulevardul La Plata, şi dintre Rivadavia şi Caseros. După aia am virat-o la nord şi le-am intonat p-alea dintre Santa Fé şi Triunvirato. Din fericire, am ameţit lângă Costa Rica, care mi-a lăsat ceva vreme, şi-aşa am ajuns pă juma la nouă 'neaţa. Poate că chiar atunci mi-a fredonat la cord un sfânt binecuvântat şi-am început să mă rog. M-a inundat o prospeţime şi ere că foarte repede s-a pus bezna. O săptămână după, am aflat că io nu mai gândeam în timp. Pă bune.

183

conaşule Larramendi, când s-a-mplinit ăşi doi coţi dă pedeapsă, mi-a părut că s-au dus dintr-un foc. I-adevărat că Domnu' îmi dăduse viziuni căcălău, toate miştoace pă veridic.

Când don Wenceslao îmi parola, să îndulcea la moacă. Dă la bun început io am suspicionat că fericirea îi venea din amintirile dă suvenir, da p-ormă m-am priceput că ceva să întâmpla în cârca mea. M-am întors, puriule. Am ginit ce ghiftuise ochii la don Wenceslao.

Pă cer era mişcare mare. Şozuri mari să nălţau dinspre crângu dă la stabilimentul rustican Izvoarele şi curba de-o făcea trenu. Făceau hagialâc la zenit. Unele părea că dau roată împrejuru altora, da fără să-mpedice mişcarea generală, şi toate să nălţa. Mandea nu le scăpăm din ochiometru şi parcă mă ridicam rimat cu iele. Îţi zic că la prima intenţie n-am captat ce era şozurile alea, da încă d-atunci îmi contagiau bunăstarea. M-am gândit p-ormă că poate aveau far propriu, fi'ncă să

făcuse d-acu târziu, da' nu le perdeam din ochi canei. Primu' de l-am ochit – şi tre' să acceptăm că le ciudat, pencă nu-i era clar pelimetru, să zicem – era o gogeamitea vânătă umplută, care n-a întârziat să peară din ochi când a ascuns-o streaşină dă la coridor, dă-i călca d-acu urma o măgăoaie dă pudincă, care în secret îi calculam, dom'le, pân' la douăşpe cvartale p-un flanc. Da bomba mai hui-dumă naviga la dreapta, un cât mai sus, şi era un singur *puchero español*, cu toba şi slana lui, escortat, ba bine că nu, dă câte-o halcă dă *pejerrey*, de nu şteai un s-arunci cu faru. Tot apusu era un *risotto*, da la miazăzi să consolida d-acu cheftele, peltele dă dovleac şi *leche asada*. În tribordu la nişte *empanadas* cu funigei defila un *matambre* uruguayan, sub baldachinu la nişte *tortillas* neghioabe. Cât n-o să-mi perd memoria d-amintiri, m-oi refugea în gându la râurile de să tretăia făr' să s-amestice: unu dă supiţă dă găină şucar desgresată şi altu' dintr-o namilă dă carne din gât, care după ce-ai văzut-o nu mai poa' să te facă să arzi mangalu nici chiar c-un curcubeu. De nu era tusea mea mică dă dulău, care o dată m-a făcut să-ntorc privirea vizuală, gata ieram să scap o crochetă dă spanac care cât ai da din gene a întrecut-o nişte maţe dă la bosu grătăroiu, ca să nu mai vorbesc că anume colţunaşi piticuţi rencălziţi şi desfăcuţi evantai au ocupatără hotărât bolta cerească. P-ăştia i-a măturat o brânzică proaspătă dă vaci, care faţa ei dă burete s-a pus pă tot ceru. Potolu a rămas ţapăn ca o bască peste lume, iar io am tras nădejde c-o să fie al nost pentru vecii vecilor, cum era mai nainte stelele şi azuru. Da peste un moment, nici urmă n-a rămas din toată rotiseria.

Vai dă inema mea, nici adio nu mi-am luat de la don Wenceslao. Am mers juma dă leghe dă izlazuri cu crăcii dârdâind ş-am intrat ca-n şvaiţer în hanu gării, unde am cinat c-o poftă c-ar fi tret să mai închiriez nişte fălci.

Asta-i tot, dom'le. Ori aproape tot. Nicicând n-am mai fost dă faţă la vreo altă viziune a la don Wenceslao, da mi-a zis iei că altele n-or fi mai puţin minunate. Şi io crez aşa un şoz, fi'ncă jupân Zalduendo era bulca lui ăl dă Sus, başca că, într-o după-amiază, trecând pă la casa lui, câmpu mirosea tot numa a prăjeală.

Două dă zile după, musiu Zalduendo era decât hoit şi duhu lui a putut urca ţintă la cer, unde sigur că acu stă cu toate meniurle şi trufandalile alea dulci.

Mersi pentru atenţie şi că m-ai ascultat. Îmi rămâne decât să-ţi

spun să-ţi meargă binescu.

— Să cadă-n ploaie peste tine *finochietto*.

Pujato, 19 octombrie 1946

185

Cu numele autorilor

Cronicile lui Bustos Domecq (*1967*)

Prolog *înfrunt din nou, la insistenţele unui înveterat prieten şi stimabil scriitor, inerentele riscuri şi neplăceri care îl pândesc cu obstinaţie pe autorul oricărui prolog. Ele nu se referă, desigur, la lupa mea. E rândul nostru să navigăm acum, precum homeridul, printre cele două stânci contrarii. Caribda: să biciuim atenţia cititorilor abulici şi şovăielnici cu* o Fată Morgana *de atracţii, care curând va risipi întregul* corpus *al acestei cărticele fără valoare. Scilla: să ţinem în frâu propria strălucire, pentru a nu întuneca şi chiar* aneantir *materialul* imediat *următor. Regulile jocului se impun în chip inevitabil. La fel cu chipeşul tigru regal din Bengal, care îşi trage gheara pentru a nu şterge dintr-o singură lovitură chipul dresorului care tremură, vom ţine seama, fără a depune întru totul scalpelul critic, de exigenţele pe care genul le presupune din start. Vom fi buni prieteni ai adevărului, dar mai buni ai lui Platon.*

Atari scrupule, va replica fără doar şi poate cititorul, se vor dovedi himerice. Nimeni nu va visa să compare sobra eleganţă, fandarea şi cos-moviziunea panoramică a scriitorului de mare anvergură cu proza blajină, la vedere, oarecum en pantoufles1, *a omului bun în adevăratul sens al cuvântului, care, între două sieste,* îşi *termină în*

1. Aluzie la celebrul volum de evocări intitulat *Anatole France en pantoufles*.

grabă, pline de praf şi plictis provincial, meritoriile cronici scurte.

A fost suficient zvonul că un atenian, un portefio – *căruia bunul-gust îmi interzice să-i dau numele în vileag – a consolidat deja anteproiectul unui roman care se va intitula, dacă nu-mi schimb gândul,* Alde Montenegro, *pentru ca popularul nostru „Bicho Feo" *, care altă dată a experimentat genul epic, să opteze, fără să se mociie şi fără să lenevească, pentru critică. Să recunoaştem că lucida lui încercare de a-şi găsi locul şi-a primit răsplata. Lăsând la o parte chiar mai multe mici şi inevitabile imperfecţiuni, cărţulia explozivă căreia i-a venit astăzi rândul să o prefaţăm are suficiente carate. Materia brută trezeşte în curiosul cititor interesul pe care nu i l-ar insufla* niciodată *stilul.*

În haoticul moment pe care îl trăim, criticii negative îi lipseşte cu siguranţă vitalitatea; e vorba cu preponderenţă de afirmarea, dincolo de gustul nostru personal, a valorilor naţionale, autohtone, care păstrează, măcar în fugă, amprenta clipei. În cazul nostru, pe de altă parte, prefaţa căreia îi împrumutăm semnătura a fost implorată de unul dintre camarazii de care ne leagă obiceiurile. Să abordăm deci contribuţiile. Din perspectiva pe care i-o oferă propriul său Weimar litoral, acest Goethe al nostru second hand* * * *apus în mişcare un registru cu adevărat enciclopedic, în care orice notă modernă*

— Poreclă drăgăstoasă dată lui H. Bustos Domecq în intimitate (nota lui H.B.D.). ** Atare cuvânt e o greşeală. împrospătează-ţi memoria, *don* Montenegro. Eu nu ţi-am cerut nimic; dumneata ai apărut cu acest *ex abrupto* în atelierul tipografului

(nota lui H.B.D.). * * * în urma multor explicaţii ale doctorului Montenegro, nu mă refer şi renunţ la telegrama colaţionată pe care a redactat-o la cererea mea doctorul Baralt

(nota lui H.B.D.).

Îşi găseşte propria vibraţie. Cel care aspiră să cerceteze adânc romanul, lirica, tematica, arhitectura, sculptura, teatrul şi cele mai diverse mijloace audio-vizuale care marchează ziua de azi va trebui să înfrunte, în pofida voinţei sale, acest vademecum *indispensabil, adevărat fir al Ariadnei, care îl va duce ţinându-l de mână până la Minotaur.*

Se va ridica, poate, un cor de glasuri ce va denunţa absenţa unei figuri importante, care să-i unească într-o elegantă sinteză pe sceptic şi pe sportsman, *pe marele preot al literelor şi pe armăsarul de alcov, dar atribuim atare omisiune nu celei mai justificate invidii, ci naturalei modestii a artizanului care îşi cunoaşte limitele.*

Parcurgând indolent paginile acestui opuscul meritoriu, somnolenţa de moment ne e zguduită de o menţiune ocazională: cea a lui Lambkin Formento. Ne roade o inspirată bănuială. Există oare, în carne şi oase, asemenea personaj? Nu cumva e vorba de o rudă, sau măcar de un ecou al acelui Lambkin, fantoşa imaginară care şi-a împrumutat augustul nume unei satire de Belloc? Farse ca aceasta reduc numărul posibilelor carate ale repertoriului informativ, care nu poate aspira să primească un alt avans – să se priceapă bine lucrul acesta – decât cel al purei şi simplei probităţi.

Nu e mai puţin impardonabilă uşurătatea cu care autorul

tratează conceptul de breslism, *studiind o bagatelă oarecare în şase copleşitoare tomuri izvorâte din năvalnica tastatură a doctorului Baralt. Întârzie*, *jucărie a sirenelor acestui avocat*, *în simple utopii combinatorii şi neglijează autenticul breslism*, *pilon robust al ordinii prezente şi al celui mai sigur viitor*.

În rezumat, *o creaţie deloc nedemnă de aprobarea noastră cea mai indulgentă*.

Gervasio Montenegro Buenos Aires, 4 iulie 1966

Omagiu lui Cesar Paladion

Every absurdity has now a champion. Oliver Goldsmith, 1764

Every dream is a prophecy: *every jest is an earnest in the womb of Time*.

Father Keegan, 1904

Acestor trei mari uitaţi: *Picasso*, *Joyce*, *Le Corbusier*.

Să lauzi multilateralitatea operei lui Cesar Paladion şi să elogiezi neobosita ospitalitate a spiritului său e, fără doar şi poate, un loc comun al criticii contemporane; dar să nu uităm că locurile comune au întotdeauna o încărcătură de adevăr. Este, de asemenea, inevitabilă referirea la Goethe, şi n-au lipsit cei care au sugerat că asemenea referinţă izvorăşte din asemănarea fizică a celor doi mari scriitori şi din circumstanţa, mai mult sau mai puţin fortuită, că ambii au în comun, ca să spunem aşa, un *Egmont*. Goethe a spus că spiritul său era deschis spre toate direcţiile; Paladion s-a lipsit de o atare afirmaţie, căci ea nu figurează în al său *Egmont*, dar cele unsprezece volume proteice pe care le-a lăsat moştenire demonstrează că a putut-o adopta pe bună dreptate. Ambii, Goethe şi Paladion al nostru, şi-au expus sănătatea şi robusteţea, care constituie cel mai bun fundament al erecţiei unei opere geniale. Străluciţi plugari ai artei, mâinile lor trag plugul şi parafează ogorul!

Pensula, dalta gravorului, estompa şi aparatul de fotografiat au răspândit efigia lui Paladion;

poate că cei care îl cunoaştem personal dispreţuim pe nedrept o iconografie atât de bogată, care nu exprimă întotdeauna autoritatea şi bărbăţia de nădejde pe care maestrul o răspândea ca pe o lumină constantă şi liniştită, neorbitoare.

În 1909, Cesar Paladion îndeplinea la Geneva funcţia de consul al Republicii Argentina; acolo şi-a publicat primul tom, *Parcurile lăsate de izbelişte*. Autorul a corectat cu cel mai mare zel ediţia, pe care astăzi

şi-o dispută bibliofilii; o strică, totuşi, cele mai samavolnice *errata*, căci tipograful calvinist era un *ignoramus* perfect în materie de limba lui Sancho1. Amatorii de *petite histoire* vor mulţumi pentru menţionarea unui episod destul de ingrat, de care nimeni nu-şi mai aminteşte şi al cărui unic merit este că exprimă cu claritate originalitatea aproape scandaloasă a conceptului stilistic paladionian. În toamna anului 1910, un critic de mare anvergură a colaţionat *Parcurile lăsate de izbelişte* cu opera omonimă a lui Julio Herrera y Reissig şi a ajuns la concluzia că Paladion ar fi comis – *risum teneatis* – un plagiat. Lungi extrase din ambele opere, publicate în coloane paralele, justificau, în opinia sa, insolita acuzaţie. Dar ea a căzut în gol; nici cititorii nu au luat-o în seamă, nici Paladion nu a catadicsit să răspundă. Pamfletarul, de al cărui nume nu vreau să îmi aduc aminte2, şi-a înţeles greşeala pe loc şi s-a condamnat la tăcere perpetuă. Frapanta-i orbire critică este acum evidentă!

Perioada 1911 – 1919 corespunde deja fecundităţii aproape supraumane: într-o năvalnică succesiune.

1. Sancho Panza.

2. În original, *de cuyo nombre no quiero acordarme*, „de al cărui nume nu vreau să-mi amintesc”, reluare a celebrei expresii a lui Cervantes, care se preface că nu ştie numele sătucului din La Mancha unde locuia Don Quijote.

3.

4.

1.

2.

193

apar: *Cartea stranie*, romanul pedagogic *Emile*, *Egmont*, *Thebussienele* (seria a doua), *Câinele din Baskerville*, *De la Apenini la Anzi*, *Coliba Unchiului Tom*, *Provincia Buenos Aires până la definirea chestiunii Capitale a Republicii*, *Fabiola*, *Georgicele* (traducere de Ochoa) şi *De divinatione* (în latină). Moartea îl surprinde în toiul muncii; după mărturia intimilor, avansase serios în redactarea *Evangheliei după Luca*, lucrare de sorginte biblică, a cărei ciornă nu s-a păstrat şi a cărei lectură ar fi fost deosebit de interesantă.

Metodologia lui Paladibn a făcut obiectul atâtor antologii critice şi teze de doctorat, încât o nouă prezentare este aproape superfluă. E suficient să o schiţăm în linii mari. Cheia a fost oferită, o dată pentru

totdeauna, în tratatul *Linia Paladiân – Pou*nd-*Eliot* (Văduva lui Ch. Bouret, Paris, 1937) de Farrel du Bosc. Este vorba, aşa cum a declarat definitiv Farrel du Bosc, citând-o pe Myriam Allen de Ford, de *amplificarea unităţilor*. Înainte şi după Paladibn al nostru, unitatea literară pe care autorii o preluau din tezaurul comun era cuvântul său, cel mult, expresia. Compilaţiile bizantinului sau ale călugărului medieval abia dacă au extins câmpul estetic, adunând versuri întregi. În epoca noastră, un copios fragment din *Odiseea* deschide unul din *Cânturile* lui Pound, şi se ştie bine că opera lui T.S. Eliot îngăduie versuri de Goldsmith, Baudelaire şi Verlaine. În 1909, Paladion mersese şi mai departe. A anexat, ca să spunem aşa, un *opus* complet, *Parcurile lăsate de izbelişte*, de Herrera y Reissig. O confidenţă divulgată de Maurice Abramowicz ne revelă delicatele scrupule şi inexorabila rigoare cu care Paladidn şi-a dus la îndeplinire anevoioasa trudă a creaţiei poetice: prefera *Apusurile de soare în grădină* de Lugones *Parcurilor lăsate de izbelişte*, dar nu se considera demn să le asimileze; invers, recunoştea că tomul lui Herrera corespundea posibilităţilor sale de atunci, căci paginile lui le exprimau plenar. Paladibn i-a dat numele său şi l-a trimis la tipar, fără să scoată şi fără să adauge nici măcar o virgulă, regulă căreia i-a rămas întotdeauna credincios. Astfel, ne aflăm în faţa evenimentului literar cel mai important al secolului nostru: *Parcurile lăsate de izbelişte* de Paladibn. Nimic nu era mai departe, desigur, de volumul cu acelaşi titlu al lui Herrera, care nu repeta o carte anterioară. Din acel moment, Paladibn se dedică unei activităţi pe care nimeni nu o mai desfăşurase până atunci, cufundările în propriul său suflet şi publicarea unor volume care să-l exprime, fără să-şi încarce peste măsură propriul *corpus* bibliografic, deja copleşitor, sau să simtă facila vanitate de a mai scrie măcar un rând. Nepieritoare e modestia bărbatului care, în faţa banchetului pe care i-l oferă bibliotecile orientale1 şi occidentale, renunţă la *Divina Comedie* şi la *o mie şi una de nopţi2* şi acceptă, uman şi afabil, *Thebussienele* (seria a doua)!

Evoluţia spirituală a lui Paladibn nu a fost întru totul lămurită; de pildă, nimeni nu a explicat misterioasa punte care leagă *Thebussienele* etc. de *Câinele din Baskerville*. În ce ne priveşte, nu şovăim să lansăm ipoteza că traiectoria sa e normală, proprie unui mare scriitor care depăşeşte agitaţia romantică, pentru a se încorona, în final, cu nobila seninătate a clasicului.

* într-un *impromptu* care ni-l revelează de sus până jos, Paladibn a ales, după câte se pare, traducerea lui Scio de San Miguel (n.a.).

1. În spaniola argentiniană, *oriental* are şi sensul de „uruguayan", ceea ce adaugă frazei pretenţioase conotaţia ironică a derizoriului.

2. Două din lecturile favorite ale lui J.L. Borges.

Să lămurim că, mai presus de orice reminiscenţă şcolărească, Paladion nu cunoştea limbile moarte. În 1918, cu o timiditate care astăzi ne emoţionează, a publicat *Georgicele*, după versiunea spaniolă a lui Ochoa; un an mai târziu, conştient de-acum de măreţia sa spirituală, a tipărit de *Divinatione*, în limba latină. Şi ce latină! Aceea a lui Cicero!

Pentru unii critici, publicarea evangheliei după textele lui Cicero şi Vergiliu comportă un soi de apostazie a idealurilor clasice; noi preferăm să vedem în acest ultim pas nefăcut o înnoire spirituală. În esenţă, drumul misterios şi luminos care duce de la păgânism la credinţă.

Nimeni nu ignoră faptul că Paladion a trebuit să-şi sponsorizeze singur publicarea cărţilor şi că subţirelele tiraje ale acestora nu au depăşit niciodată trei sau patru sute de exemplare. Toate sunt virtual epuizate, iar cititorii cărora hazardul galanton le-a pus în mâini *Câinele din Baskerville* aspiră, captivaţi de stilul său deosebit de personal, să savureze *Coliba Unchiului Tom*, poate *introuvable*. De aceea, aplaudăm iniţiativa unui grup de deputaţi din cele mai diverse sectoare, care sprijină editarea oficială a operelor complete ale celui mai original şi divers dintre ai noştri *literaţi*.

O seară cu Ramón Bonavena

Orice statistică, orice activitate pur descriptivă sau informativă presupune splendida şi, poate, nesăbuita speranţă că, în vastul viitor, nişte oameni ca noi, dar mai lucizi, vor deduce din datele pe care le-am lăsat moştenire o concluzie folositoare sau o generalizare admirabilă. Cei care au parcurs cele şase tomuri ale lucrării *Nord-Nord-vest* de Ramón Bonavena vor fi intuit nu o dată posibilitatea, mai curând chiar necesitatea, unei colaborări viitoare, care să încoroneze şi să completeze opera oferită de maestru. Ne grăbim să avertizăm că reflecţiile noastre corespund unei reacţii personale, desigur, neautorizată de Bonavena. În unica ocazie când am convorbit, el a respins posibilitatea oricărei transcendenţe estetice sau ştiinţifice a

lucrării căreia îi dedicase întreaga sa viaţă. Să rememorăm, după atâţia ani, seara aceea.

Înainte de 1936, eu lucram la suplimentul literar al ziarului *Ultima oră*. Directorul său, un bărbat a cărui curiozitate neadormită nu neglija fenomenul literar, mi-a încredinţat, într-o tipică duminică de iarnă, misiunea de a-i lua un interviu romancierului cunoscut deja, dar nu încă celebru, care se retrăsese la Expeleta.

Casă, care se mai păstrează încă, avea un singur cat, chiar dacă *azotea* dispunea de două balconaşe cu balustradă, într-o patetică profeţie a unui etaj. Mi-a deschis uşa chiar Bonavena. Ochelarii fumurii, care apar în cea mai popularizată fotografie a

să şi care au corespuns, după cât se pare, unei boli pasagere, nu-i împodobeau pe atunci chipul cu enormi pomeţi albi, pe care i se pierdeau trăsăturile. După atâţia ani, cred că-mi mai amintesc halatul de in şi papucii turceşti.

Politeţea lui naturală nu izbutea să ascundă o oarecare reticenţă; la început am atribuit-o modestiei, dar imediat am înţeles că omul se simţea foarte sigur şi aştepta fără nelinişti momentul consacrării unanime. Dedicându-se cu înverşunare unei munci exigente şi aproape nesfârşite, era zgârcit cu timpul şi îi păsa puţin, sau deloc, de publicitatea pe care i-o făceam.

În odaia sa de lucru, care avea ceva din sala de aşteptare a unui dentist rural – cu marine pastel şi cu păstori şi câini din porţelan – erau puţine cărţi, iar cele mai multe erau dicţionare din diferite specialităţi şi domenii. Desigur că nu m-au surprins nici lupa care măreşte, nici metrul de tâmplărie, pe care le-am zărit pe postavul verde al mesei de scris. Cafeaua şi tutunul au stimulat dialogul.

— V-am citit şi recitit opera, fără îndoială. Dar cred că pentru a-l situa pe cititorul comun, omul-masă, în planul relativei înţelegeri ar fi potrivit poate ca domnia voastră să schiţaţi, în linii mari şi cu spirit sintetic, gestaţia lui *Nord-Nordvest*, de la primul simptom până la producţia mă sivă. Vă somez: *ab ovo*, *ab ovo*!

Chipul aproape inexpresiv şi cenuşiu până atunci s-a luminat. Imediat aveau să vină şuvoi vorbele precise.

— La început, planurile mele n-au depăşit domeniul literaturii, mai mult chiar, al realismului.

Visul meu – neîndoios, nimic extraordinar – era să scriu un

roman al pământului, simplu, cu personaje umane şi un obişnuit protest împotriva moşiei. M-am gândit la Expeleta, satul meu. Estetismul nu-mi crea probleme. Voiam să ofer o mărturie onestă cu privire la un sector limitat al societăţii locale. Primele dificultăţi care mi-au apărut în cale au fost, poate, nesemnificative. Numele personajelor, de pildă. Să le fi numit ca în realitate ar fi însemnat să mă expun unui proces de calomnie. Doctorul Garmendia, care are un birou de avocatură după colţ, m-a asigurat, ca şi cum şi-ar fi luat măsuri de prevedere, că omul mediu din Expeleta e un litigios. Îmi rămânea să inventez nume, dar asta ar fi însemnat să deschid uşa în faţa fanteziei. Am optat pentru majusculele cu puncte de suspensie, soluţie care n-a izbutit să-mi fie pe plac. Pe măsură ce aprofundam tema, am înţeles că cea mai mare dificultate nu o constituiau numele personajelor, ci era una de ordin psihic. Cum să intru eu în capul vecinului meu? Cum să ghicesc eu ce gândesc ceilalţi, fără să renunţ la realism? Răspunsul era limpede, dar la început n-am vrut să-l văd. Am luat atunci în considerare posibilitatea unui roman cu animale domestice. Dar cum să intuiesc eu procesele cerebrale ale unui câine, cum să intru eu într-o lume poate mai mult olfactivă decât vizuală? Dezorientat, m-am repliat în sinea mea şi m-am gândit că nu-mi rămânea altă soluţie decât autobiografia. Dar şi aici apărea un labirint. Cine sunt eu? Cel de azi – ameţitor, cel de ieri – uitat, cel de mâine – imprevizibil? Ce altceva e mai impalpabil decât sufletul? Dacă mă urmăresc, ca să scriu, urmărirea mă modifică; dacă mă las în seama scriiturii automate, mă abandonez hazardului. Nu ştiu dacă-ţi aminteşti de cazul relatat, cred, de Cicero, cu femeia care se duce la templu să caute un oracol şi care, fără să-şi dea seama, rosteşte chiar vorbele ce conţin răspunsul aşteptat. Aici, în Expeleta, mi s-a întâmplat ceva asemănător. Mai mult ca să fac ceva decât ca să găsesc o soluţie, mi-am revizuit notiţele. În ele se afla cheia pe care o căutam.

199

În cuvintele *un sector limitat*. Scriindu-le, nu am făcut decât să repet o metaforă comună şi curentă, recitindu-le, m-a iluminat un soi de revelaţie. *Un sector limitat*… Ce sector poate fi, oare, mai limitat decât colţul mesei de pitchpin la care lucrez? Am hotărât să mă opresc la el, la ceea ce acest colţ poate oferi observaţiei. Am măsurat cu metrul acesta de tâmplărie – pe care-l poţi contempla *a piacere* – piciorul mesei de referinţă şi am observat că se afla la un metru şi

cincisprezece deasupra nivelului duşumelei, înălţime pe care am considerat-o potrivită. Mersul nedefinit în sus ar fi constituit o incursiune sub cerul liber, pe *azotea* şi, imediat, în astronomie; mersul în jos m-ar fi dus în beci, în câmpia subtropicală, dacă nu chiar în adâncurile globului terestru. În plus, colţul ales prezenta fenomene interesante. Scrumiera de aramă, creionul cu două vârfuri, unul albastru şi celălalt roşu1 etcetera.

Aici nu m-am mai putut abţine şi l-am întrerupt:

— Ştiu, ştiu asta. Vă referiţi la capitolele doi şi trei. Ştim totul despre scrumieră: nuanţele aramei, greutatea specifică, diametrul, diversele raporturi dintre diametru, creion şi masă, designul pentru logo, preţul de fabrică, preţul de vânzare şi alte multe date, pe cât de riguroase pe atât de oportune. În ce priveşte creionul, un adevărat Goldfaber 873, ce să spun? Având darul sintezei, domnia voastră l-aţi comprimat în douăzeci şi nouă de pagini *în octavo*, care satisfac întru totul chiar şi cea mai insaţiabilă curiozitate.

Bonavena nu a roşit. A reluat, fără grabă şi fără pauză, conducerea dialogului.

1. Creionul cu două capete, unul albastru şi celălalt roşu, apare şi pe coperta ediţiei J.L. Borges, *Opere în colaborare*, vol. I, „Cu Adolfo Bioy Casares", apărut la Editura Emece.

— Văd că sămânţa n-a căzut departe de brazdă. Dospeşti de opera mea. Drept premiu, îţi voi dărui un apendice oral. Se referă nu la opera însăşi, ci la scrupulele creatorului. O dată încheiată herculeana muncă de înregistrare a obiectelor care ocupă îndeobşte colţul nord-nord-vest al mesei mele de scris, activitate pe care am desfăşurat-o în două sute unsprezece pagini, m-am întrebat dacă era legal să reînnoiesc acel *stock*, *id est* să introduc în chip arbitrar alte piese, să le aşez în câmpul magnetic şi să procedez neîntârziat la *descrierea* lor. Asemenea obiecte, alese inevitabil în vederea sarcinii mele descriptive şi aduse din alte locaţii ale încăperii şi chiar ale casei, nu aveau să atingă naturaleţea şi spontaneitatea primei serii. Dar, o dată puse pe colţul mesei, aveau să devină parte a realităţii şi să reclame un tratament analog. Ce formidabil corp la corp între etică şi estetică! Nodul gordian l-a dezlegat apariţia distribuitorului de la brutărie, un tânăr demn de toată încrederea, deşi nepoliticos. Zanichelli, mitocanul în chestiune, a fost pentru mine, cum se zice în popor, un *deus ex machina*. Propria-i opacitate îl făcea apt pentru

ţelurile mele. Cu sfioasă curiozitate, ca unul care comite o profanare, i-am poruncit să pună ceva, orice, pe colţul mesei, acum liber. A pus guma de şters, un penar şi, din nou, scrumiera.

— Faimoasa serie beta! am izbucnit. Acum prin cep enigmatica revenire a scrumierei, care se reiterează cu aproape aceleaşi vorbe, cu excepţia unor referiri la penar şi gumă. Unii critici superficiali au crezut că descoperiseră o confuzie…

Bonavena s-a ridicat în picioare.

— În opera mea nu există confuzii, a declarat cu justificată solemnitate. Referirile la penar şi gumă constituie un indiciu mai mult decât suficient, în faţa unui cititor ca domnia ta este inutil

201

q să descriu amănunţit răsturnările înregistrate după aceea. E suficient să spun că eu închideam ochii, mitocanul punea un lucru sau mai multe şi apoi, la treabă! În teorie, cartea mea e infinită, în practică, îmi revendic dreptul la odihnă – numeşte-l o altă cale – după eliminarea paginii 941 din volumul cinci. Başca, descripţionismul atinge punctul culminant. În Belgia se sărbătoreşte apariţia primului foileton din *Acvariu*, lucrare în care am crezut că întrezăream mai multe heterodoxii. În Birmania, în Brazilia, la Burzaco apar noi nuclee active.

Am simţit oarecum că întrevederea luase sfârşit. Am spus, pregătindu-mă să-mi iau rămas-bun:

— Maestre, înainte de plecare, vă cer o ultimă favoare. Aş putea vedea unul dintre obiectele care apar în lucrare?

— Nu, a zis Bonavena. N-ai să le vezi. Înainte de a fi înlocuită de următoarea, fiecare poziţie a fost riguros *fotografiată*. Am obţinut astfel o strălucită serie de negative. Distrugerea lor, pe 26 octombrie 1934, mi-a provocat o adevărată durere. Dar mai mult m-a durut distrugerea obiectelor originale.

Am rămas consternat.

— Cum? am izbutit să bâigui. Aţi îndrăznit să distrugeţi calul negru al lui *ypsilon* şi mânerul de ciocan al lui *gamma*?

Bonavena m-a privit cu tristeţe.

— Sacrificiul era necesar, a explicat. Opera, ca şi fiul major, trebuie să trăiască pe propriile-i speze. Păstrarea originalelor ar fi expus-o unor confruntări impertinente. Critica s-ar fi simţit tentată să o judece după mai marea sau mai mica sa fidelitate. Şi am fi căzut în

simplul scientism.

Iar domnia ta ştii că eu îi neg operei mele orice valoare ştiinţifică.

M-am grăbit să-l îmbărbătez:

— Desigur, desigur. *Nprd-Nord-vest* e o creaţie estetică.

— Altă eroare, a decretat Bonavena. îi neg operei mele orice valoare estetică. Ea are, ca să zic aşa, propriul său plan. Nici că-mi pasă de emoţiile pe care le trezeşte, de lacrimi, aplauze, strâmbături. Nu mi-am propus să dau lecţii, nici să emoţionez sau să amuz. Opera este mai presus de toate acestea. Aspiră la tot ce-i mai umil şi mai înalt: un loc în univers.

Înfipt între umeri, capul solid nu s-a clintit. Ochii nu mă mai vedeau de-acum. Am înţeles că vizita luase sfârşit. Am ieşit cum am putut. *The rest is silence*.

— Nimeni nu ignoră faptul că un al şaselea volum a apărut postum, în 1939 (n.a.).

u în căutarea Absolutului

Oricât ne-ar durea, trebuie să admitem că Rio de la Plata priveşte spre Europa şi îşi dispreţuieşte sau îşi ignoră autenticele valori autohtone. Cazul Nierenstein Souza nu lasă loc nici unei îndoieli în acest sens. Fernández Saldaña îi omite numele în lucrarea sa *Dicţionar uruguayan de biografii*; Monteiro Novato însuşi se limitează la datele 1897 – 1935 şi la lista lucrărilor lui cele mai cunoscute: *Câmpia panică* (1897), *Serile de topaz* (1908), (*Euvres et theories chez Stuart Merrill* (1912), o inteligentă monografie care a binemeritat elogiile multor conferenţiari de la Universitatea Columbia, *Simbolisme en* La Recherche de l'Absolut *de Balzac* (1914) şi ambiţiosul roman istoric *Feuda familiei Gomensoro* (1919), pe care autorul l-a repudiat în *articula mortis*. Zadarnic căutăm şi răscăutăm în laconicele notaţii ale lui Novato chiar şi cea mai mică referire la cenaclurile franco-belgiene din Parisul sfârşitului de veac, pe care Nierenstein Souza le-a frecventat, măcar ca spectator tăcut, sau la *miscellanea* postumă *Bric-ă-brac* pe care, prin 1942, a publicat-o un grup de prieteni, în frunte cu H.B.D. Nu se descoperă nici cea mai mică intenţie de a trăi personal ponderabilele, deşi nu întotdeauna fidelele, traduceri din Catulle Mendès, Ephraim Mikhael, Franz Werfel şi Humbert Wolfe.

Avea, după cum se vede, o cultură considerabilă. Idişul familiar îi deschisese uşile literaturii teutone; prezbiterul Planes i-a transmis

fără lacrimi latina; franceza a supt-o odată cu cultura, iar engleza o moştenise de la unchiul său, directorul sărăriei Young din Mercedes. Întrezărea olandeza şi bănuia limba francă de la graniţă.

Pe când a doua ediţie din *Feuda familiei Gomensoro* se afla sub tipar, Nierenstein s-a retras la Fray Bentos, unde, în vechea hardughie de familie pe care i-au închiriat-o alde Medeiro, s-a putut dedica pe deplin scrupuloasei redactări a unei opere capitale, ale cărei manuscrise s-au pierdut şi al cărei nume nu se cunoaşte. Acolo, în călduroasa vară a anului 1935, foarfecă lui Atropos a scurtat truda obstinată şi viaţa aproape monahală a poetului.

Şase ani mai târziu, s-a brodit că directorul ziarului *Ultima oră*, un bărbat a cărui curiozitate mereu trează nu lăsa deoparte fenomenul literar1, mi-a încredinţat misiunea, între poliţistă şi pioasă, de a cerceta *in situ* rămăşiţele acestei *opera magna*. După anume şovăieli fireşti, casierul ziarului mi-a plătit cheltuielile călătoriei fluviale prin Uruguayul „cu chip de perlă". La Fray Bentos, ospitalitatea unui prieten farmacist, doctorul Jivago, avea să împlinească restul. Această excursie, prima mea ieşire în străinătate, m-a umplut – de ce să nu o spun? – de obişnuita nelinişte. Dacă cercetarea mapamondului nu a încetat să mă neliniştească.

1. În cronica *o seară cu Ramón Bonavena*, personajul narator scrie aproape aceleaşi cuvinte: „Înainte de 1936, eu lucram la suplimentul literar al publicaţiei *Ultima oră*. Directorul acesteia, un bărbat a cărui curiozitate mereu trează nu lăsa deoparte fenomenul literar, mi-a încredinţat…" Borges, care obişnuia să reia în scrierile sale unele sintagme, propoziţii sau chiar fraze, în forme aproape identice, ca indiciu că acestea aparţineau Marelui Text, împrumută procedeul şi fictivului Bustos Domecq.

205

asigurările pe care mi le-a dat un călător cum că locuitorii Uruguayului stăpânesc limba noastră au izbutit totuşi să mă calmeze.

Am debarcat pe 29 decembrie în ţara frăţească; pe 30 dimineaţa, în tovărăşia lui Jivago şi la Hotelul Capurro, am dat gata prima mea cafea cu lapte uruguayană. Un copist s-a băgat în vorbă şi – mai o glumă, mai alta – mi-a istorisit tărăşenia, neignorată în cercurile vesele din iubita noastră stradă Corrientes, cu comis-voiajorul şi oaia. Am ieşit sub soarele nemilos al străzii; n-am avut nevoie de niciun vehicul şi, în jumătate de oră, după ce am admirat puternicul avânt al

localităţii, am ajuns la conacul poetului.

Proprietarul, don Nicasio Medeiro, ne-a debitat, după o vişinată scurtă şi nişte sandvişuri cu brânză, mereu noua şi amuzanta anecdotă cu fata bătrână şi papagalul. Ne-a asigurat că, graţie Atotputernicului, un mediocru reparase şandramaua, dar că biblioteca răposatului Nierenstein era intactă, din pricina momentanei lipse de fonduri pentru a întreprinde noi îmbunătăţiri. Într-adevăr, pe rafturile de pitchpin am zărit o masivă serie de cărţi, pe masa de lucru – o călimară pe care stătea gânditor un bust al lui Balzac, iar pe pereţi – câteva portrete de familie şi fotografia cu autograf a lui George Moore. Mi-am pus ochelarii şi am supus unui examen imparţial volumele de mult prăfuite. Erau acolo previzibilele cotoare galbene de la *Mercure de France*, care-şi avusese clipa sa de glorie; cele mai renumite producţii simboliste de la sfârşitul secolului şi unele tomuri disparate din *o mie şi una de nopţi* de Burton1, *Heptameronul*

1. Versiunea lui Burton, comentată de Borges alături de alte traduceri celebre în bine cunoscutul eseu „Los traductores de las 1001 Noches" („Traducătorii celor *o mie şi una de nopţi*") din volumul *Historia de la Eternidad* (*Istoria eternităţii*, 1936), în care analizează

Reginei Margot, *Decameronul*, *Contele Lucanor*, *Calila şi Dimna*, ca şi poveştile fraţilor Grimm. Nu mi-au scăpat nici *Fabulele* lui Esop, adnotate chiar de mâna lui Nierenstein.

Medeiro mi-a îngăduit să explorez sertarele mesei de lucru. Am dedicat activităţii două după-amiezi. Puţine lucruri voi spune cu privire la manuscrisele pe care le-am transcris, căci Editura Şpalteta tocmai le-a oferit domeniului public. Idila rurală dintre Pofticica şi Polichinelle, vicisitudinile Moscardei şi necazurile de care a dat doctorul Ox în căutarea pietrei filosofale s-au alăturat indelebil celui mai actualizat *corpus* al literelor din Rio de la Plata, chiar dacă vreun Aristarh a avut câte ceva de obiectat împotriva preţiozităţii stilului şi a excesului de acrostihuri şi digresiuni. În pofida virtuţilor pe care critica cea mai exigentă a revistei *Marş* le-a recunoscut acestor mărunte opere, scurte prin propria lor sorginte, ele nu puteau constitui acel *magnum opus* pe care îl căuta curiozitatea noastră.

Pe ultima pagină a nu ştiu cărui volum de Mallarmé, am dat de această adnotare a lui Nierenstein Souza:

E curios că Mallarmé, atât de setos de absolut, l-a căutat în ce e mai nesigur şi mai schimbător: *cuvintele*. *Nimeni nu ignoră că înseşi*

conotaţiile lor variază şi că cel mai prestigios cuvânt va fi mâine comun sau fără temei.

Am putut transcrie, de asemenea, cele trei versiuni succesive ale unui vers alexandrin. Pe ciornă.

Nierenstein scrisese:

traducerile pe care le efectuaseră, în engleză, „căpitanul" Burton, în franceză, „doctorul" Mardrus şi, în germană, Enno Littmann.

207

Să trăieşti pentru memorie şi să uiţi aproape totul.

În *Brizele din Fray Bentos* – abia ceva mai mult decât o publicaţie de casă – a preferat:

Din plin Memoria strânge materie pentru Uitare.

Textul definitiv, apărut în *Antologia a şase poeţi latino-americani*, spune:

Cu gândul la Uitare înalţă magazii Memoria.

Un alt rodnic exemplu ne oferă endecasilabul:

Şi doar în ce-i pierdut mai dăinuim noi, care devine în litere de tipar:

Să mai persişti sculptat în tot ce curge.

Chiar şi cel mai distrat cititor va observa că în ambele situaţii textul publicat e mai puţin onorabil decât ciorna. Chestiunea m-a intrigat, dar avea să mai treacă ceva vreme până să-i prind clenciul.

Am plecat oarecum dezamăgit. Ce avea să spună direcţia *Ultimei ore*, care finanţase călătoria? Nu mi-a dat curaj nici lipicioasa tovărăşie a lui NN din Fray Bentos, care a împărţit cuşeta cu mine şi mi-a narat galanton un nesfârşit noian de istorii care, pe deasupra, erau spurcate şi chiar şocante. Eu voiam să meditez la cazul Nierenstein, dar permanentul *causeur* nu mi-a dat nici cel mai mic răgaz. Spre dimineaţă, mi-am găsit scăparea moţăind din cap şi şovăind între ameţeală, somn şi plictis.

Reacţionarilor detractori ai modernei subconştienţe nu le va veni să creadă că am găsit dezlegarea enigmei pe scara vămii de la Dana Sud. L-am felicitat pe NN pentru memoria sa extraordinară şi, fără să-i dau răgaz, l-am iscodit:

— De unde scoţi atâtea istorii, amice?

Răspunsul mi-a confirmat bănuiala subită. Mi-a zis că pe toate, sau aproape pe toate, i le povestise Nierenstein, iar pe celelalte, Nicasio Medeiro, marele tovarăş de şuete al răposatului. A mai adăugat că cel

mai nostim e că Nierenstein le povestea tare prost şi că oamenii din ţinut le înfrumuseţau. Totul mi s-a lămurit fără întârziere: aspiraţia poetului de a realiza o literatură absolută, observaţia lui sceptică cu privire la caracterul trecător al vorbelor, progresiva deteriorare a versurilor de la un text la altul şi dublul caracter al bibliotecii, care a trecut de la fineţurile simbolismului la culegerile de povestiri. Faptul nu ne miră; Nierenstein a reluat tradiţia care, de la Homer până la bucătăria argaţilor şi la club, *se* complace să inventeze şi să asculte întâmplări. Îşi nara prost invenţiile, tocmai pentru că ştia că Timpul avea să le şlefuiască, dacă meritau, aşa cum făcuse deja cu *Odiseea* şi *o mie şi una de nopţi*. La fel ca literatura la începuturile sale, Nierenstein s-a redus la oralitate, căci nu ignora faptul că anii aveau să sfârşească prin a scrie totul.

209

Naturalism la zi

Nu fără un sentiment de uşurare am observat că polemica descripţionism – descriptivism nu mai ocupă prima pagină a suplimentelor literare şi a celorlalte publicaţii. După cumpătatele lecţii date de Cipriano Cross (s. J.), nimănui nu-i este îngăduit să ignore faptul că primul din cuvintele numite anterior izbuteşte să-şi găsească cea mai genuină aplicaţie în aria romanului, în timp ce al doilea e surghiunit în ampla diversitate a scrierilor care nu exclud, desigur, poezia, artele plastice şi critica. Dar confuzia persistă şi, din când în când, în fruntea scandalizaţilor iubitori de adevăr, alături de numele lui Bonavena e înjugat şi cel al lui Urbas. Poate că, pentru a ne distrage de la atare aberaţie, nu puţini săvârşesc şi altă împerechere ridicolă: Hilario Lambkin – Cesar Paladidn. Să admitem că asemenea confuzii se bazează pe anume paralele externe şi afinităţi terminologice; chiar şi aşa, pentru cititorul bine calibrat, o pagină de Bonavena va fi întotdeauna o pagină de Bonavena, iar un foileton de Urbas – un foileton de Urbas. Oameni de litere, e drept că marginali, au scornit ideea şcolii descriptiviste argentiniene; noi, fără altă autoritate decât cea conferită modestiei noastre de dialogul masiv cu luminile unei presupuse şcoli, afirmăm că nu e vorba de o mişcare nucleată, şi cu atât mai puţin de un cenaclu, ci de iniţiative individuale şi convergente.

Să pătrundem dedesubturile chestiunii. La intrarea în mica şi pasionanta lume descriptivistă, primul nume care ne întinde mâna este, aşa cum aţi ghicit, cel al lui Lambkin Formento.

Destinul lui Hilario Lambkin Formento este deosebit de curios. În redacţia unde îşi ducea lucrările, în general foarte scurte şi de restrâns interes pentru cititorul mediu, era considerat un critic obiectiv, adică un bărbat care exclude din sarcinile sale glosatoare orice elogiu şi cenzură. „Noticu-lele" sale, care se reduceau nu de puţine ori la unele *dichis* de pe coperta sau supracoperta cărţilor analizate, au ajuns, cu vremea, să înregistreze formatul, dimensiunile centimetrice, densitatea, tipografia, calitatea cernelii, porozitatea şi mirosul hârtiei. Între 1924 şi 1929, Lambkin Formento a colaborat, fără să culeagă nici lauri, nici ciulini, la ultimele pagini ale *Ana*lelor *oraşului Buenos Aires*. În luna noiembrie a ultimului an, a renunţat la atari activităţi, pentru a se consacra din plin unui studiu critic cu privire la *Divina Comedie*. Moartea l-a surprins şapte ani mai târziu, când încredinţase deja tiparului cele trei volume care aveau să constituie, şi chiar sunt, soclul faimei sale şi care se intitulează, respectiv, *Infernul*, *Purgatoriul* şi *Paradisul*. Nici publicul, nici colegii nu l-au înţeles. A fost necesară o chemare la ordine, al cărei prestigiu l-au generat iniţialele H.B.D., pentru ca oraşul Buenos Aires, frecându-şi ochii insomniaci, să se trezească din visul său dogmatic.

După ipoteza lui H.B.D., care poate fi probată la infinit, Lambkin Formento ar fi răsfoit, în chioşcul din parcul Chacabuco, acea raritate a bibliografiei din secolul al XVII-lea numită *călătoriile bărbaţilor precauţi*. Cartea a patra ne informează1:

1. Borges aplică aici un procedeu utilizat frecvent, reluarea *tel quel*: paragraful citat cu italice constituie.

…În imperiul acela, *Arta Cartografiei ajunsese la o asemenea Perfecţiune*, *încât Harta unei singure Provincii ocupa un întreg Oraş*, *iar Harta Imperiului*, *o întreagă Provincie*. *Cu timpul*, *Hărţile Peste Măsură de Mari nu au mai fost satisfăcătoare*, *şi Colegiile de Cartografi au făcut o Hartă a Imperiului care era de mărimea Imperiului şi coincidea punct cu punct cu el*. *Mai puţin înclinate spre Studiul Cartografiei*, *Generaţiile următoare au înţeles că Harta aceea enormă era Inutilă şi nu fără impietate au lăsat-o pradă Rigorilor Soarelui şi Iernilor*. În *Deserturile din Apus dăinuie hărtănite Rămăşiţe ale Hărţii*, *locuite de Animale şi Cerşetori*; *în întreaga Ţară nu se mai află nicio altă relicvă a Disciplinelor Geografice*.

Cu perspicacitatea sa obişnuită, Lambkin a observat în faţa unui cor de prieteni că harta în mărime naturală presupunea o serie de

dificultăţi grave, dar că un procedeu analog nu era inaplicabil în alte ramuri, cum ar fi, bunăoară, critica. Din clipa aceea, a considerat cartografierea unei „hărţi" a *Divinei Comedii* oportună şi chiar raţiunea însăşi a vieţii sale. La început, s-a mulţumit să publice, în minime şi deficiente *cliches*, schemele cercurilor infernului, ale turnului purgatoriului şi ale cerurilor concentrice, care împodobesc ediţia acreditată, realizată de Dino Provenzal. Dar firea sa exigentă nu s-a simţit satisfăcută. Poemul sub titlul „Del rigor de la Ciencia" („Despre rigoarea ştiinţei"), în J.L. Borges, *Obras completas* (*Opere complete*), vol. 2, Madrid, Emec6 Editores, 1984, primul text din volumul *Museo*, al cărui *Epilog* este datat 31.10.1960 (fiind, în consecinţă, anterior cu 7 ani *Cronicilor lui Bustos Domecq*, datate 1967) şi atribuit unui Suárez Miranda, *Viajes de Varones Prudentes* (*Călătoriile bărbaţilor precauţi*), Cartea a patra, cap. XLV, Lérida, 1658.

dantesc îi scăpa! O a doua iluminare, urmată foarte curând de o laborioasă şi îndelungată răbdare, l-a salvat din acel marasm trecător. Pe 23 februarie 1931, a intuit că, pentru a fi perfectă, descrierea poemului trebuia să se suprapună vorbă cu vorbă poemului însuşi, la fel cum vestita hartă se suprapunea punct cu punct Imperiului însuşi. A eliminat, după mature reflecţii, prefaţa, notele, indicele, numele şi domiciliul editorului şi a trimis la tipar opera lui Dante. Astfel a fost vernisat, în metropola noastră, primul monument descriptivist!

Să vezi şi să nu crezi: n-au lipsit şoareci de bibliotecă ce au luat, sau au simulat că iau, acest nespus de nou *tour de force* al criticii drept o ediţie în plus a răspânditului poem al lui Alighieri, folosindu-l drept carte de citit. Aşa se aduce un fals omagiu avântului poetic! Aşa este subestimată critica! Aprobarea unanimă a fost generală, dar un sever ucaz al Camerei Cărţii sau, după alţii, al Academiei Argentiniene de Literatură a interzis folosirea abuzivă, în perimetrul oraşului Buenos Aires, a celei mai mari lucrări de exegeză din lumea noastră. Dar răul era deja comis; confuzia creşte neîncetat, ca bulgărele de zăpadă, şi există autori de tratate care se încăpăţânează să asimileze produse atât de diferenţiate cum sunt analizele lui Lambkin şi eshatologiile creştine ale florentinului. Nu lipsesc nici cei care, orbiţi de simpla fata morgana a unor sisteme de calcuri analoage, înfrăţesc opera lambkiană cu nuanţată poligrafie a lui Paladion.

Cazul lui Urbas este destul de diferit. Tânărul poet care accede astăzi la celebritate era, în septembrie 1938, aproape un incognito.

Revelarea sa se datorează calificaţilor oameni de litere din remarcabilul juriu care a anulat în acel an concursul literar al Editurii Inoportune. Tema concursului a

fost, după cum se ştie, clasicismul şi veşnicia rozei. Au muncit pe brânci pene şi condeie; au mişunat semnături de anvergură; s-au putut admira tratate de horticultura scrise în alexandrini, dacă nu şi în decime şi *ovillejos*; dar totul a pălit în faţa oului lui Columb prezentat de Urbas, care a trimis simplu şi triumfător o roză. N-a existat nicio disidenţă; vorbele, artificioase fiice ale omului, n-au putut ţine piept rozei spontane, fiica Domnului. Cinci sute de mii de pesos au încoronat pe loc indubitabila faptă de vitejie.

Ascultătorii de radio, spectatorii şi telespectatorii, şi chiar acei *amateurs* înrăiţi şi ocazionali ai ziarelor de dimineaţă şi ai autorizatelor şi copioaselor anuare medicale vor fi remarcat deja, fără doar şi poate, întârzierea cu care aducem vorba despre cazul Colombres. Dar îndrăznim să insinuăm că palpabila notorietate a episodului, adevărat copil răsfăţat al presei aurii, se datorează poate mai puţin valorilor intrinsece cu care se hrăneşte decât oportunei intervenţii a Asistenţei Publice şi a bisturiului de urgenţă pe care l-a manevrat mâna de aur a doctorului Gastambide. Faptul – şi cine ar îndrăzni să-l uite? – persistă în toate memoriile. Tocmai atunci (vorbim de ’41) se vernisase Salonul Artelor Plastice. Fuseseră prevăzute premii speciale pentru lucrările dedicate Antarcticii şi Patagoniei. Nu vom spune nimic despre interpretarea abstractă sau concretă a gheţarilor plutitori care, în formă stilizată, au încoronat fruntea lui Hopkins, dar momentul-cheie a fost cel patagonez. Colombres, credincios până atunci maximelor aberaţii ale neoidealismului italian, a prezentat în anul acela un sertar bine întocmit din lemn, din care, când autorităţile i-au scos cuiele, a ieşit un berbec viguros, ce i-a lovit în regiunea inghinală pe mai mulţi membri ai juriului şi în dos pe pictorul-păstor Câsar Keiron, în pofida agilităţii muntenești cu care el s-a pus la adăpost. Ovina, departe de a fi o *machietta* mai mult sau mai puţin apocrifă, s-a dovedit a fi un merinos *rambouillet* de stirpe australiană, desigur că nu fără coarne argentiniene care să-şi lase urmele în respectivele zone de interes. La fel ca roza lui Urbas, chiar dacă în chip mai contondent şi mai impetuos, ovina dătătoare de lână nu era o fină fantezie a artei, ci un

indubitabil şi îndărătnic specimen biologic.

Dintr-o pricină care ne scapă, betegii membri ai juriului reunit în plen i-au refuzat lui Colombres premiul în legătură cu care spiritul său artistic îşi făcea deja cumpătate iluzii. Mai echitabil şi mai generos s-a dovedit a fi juriul Rural, ce nu a şovăit să-l declare campion pe berbecul care, de la incident, a avut drept de uzufruct asupra simpatiei şi căldurii majorităţii argentinienilor.

Dilema creată este interesantă. Dacă tendinţa descriptivă va continua, arta va fi sacrificată pe altarul naturii; doctorul T. Browne a şi spus că natura este arta lui Dumnezeu.

Catalogul şi analiza diverselor cărţi ale lui Loomis în ce priveşte opera lui Federico Juan Carlos Loomis, observăm cu plăcere că vremea glumelor facile şi a incomprehensibilei povestiri facţioase e uitată. Nimeni nu o mai abordează acum în funcţie nici de polemica circumstanţială cu Lugones, prin 1909, nici de corifeii ultraismului incipient, mai târziu. Astăzi avem şansa de a contempla poezia maestrului în nuda ei plenitudine. S-ar spune că Gracián a presimţit lucrul acesta când a emis vorbele care, deşi total perimate, nu sunt mai puţin exacte, căci afirmă că „ce-i bun, de-i scurt, de două ori mai bun e „1 sau, după lecţia lui don Julio Cejador y Frauca, „ce-i scurt, de-i scurt, de două ori mai scurt e".

E indubitabil, de altfel, că Loomis s-a îndoit întotdeauna de virtutea expresivă a metaforei, mult lăudată, în primul deceniu al veacului nostru, de *Lunar sentimental*, iar în al treilea, de *Prisma*, *Prea* etcetera. îl desfidem pe criticul cel mai dispus să *denişeze*, fie-ne iertat galicismul, măcar o singură metaforă în complexa totalitate a artei lui Loomis, cu excepţia celor înregistrate de etimologie. Cei

1. Borges nu a fost un admirator al strălucitului concep tist baroc Baltasar Gracián, după cum a afirmat tăios şi în acest P.S. datat 1974: „Quevedo marchează începutul declinului literaturii spaniole ce avusese începuturi foarte generoase. Apoi avea să urmeze caricatura, Gracián".

care păstrăm în memorie, ca într-un etui preţios, şuetele la care trăncăneam din plin şi lejer în strada Părerea şi care adunau adeseori sub un singur are două crepuscule, cel al după-amiezii din ajun şi cel al dimineţii neînţărcate, nu vom uita cu uşurinţă batjocoritoarele diatribe proferate de Loomis, *causeur* neobosit, contra metaforiştilor care, pentru a da sens unui lucru, îl transformă într-altul. Atari diatribe nu

au ieşit niciodată, desigur, din sfera oralităţii, căci însăşi severitatea operei le respingea. Nu există, oare, o mai mare capacitate de evocare în cuvântul *lună* – obişnuia el să întrebe – decât în *ceaiul privighetorilor*, în care ar fi travestit-o Maiakovski?

Datorită mai mult formulării de întrebări decât primirii de răspunsuri, el verifica şi dacă un fragment din Safo sau o inepuizabilă maximă a lui Heraclit nu dăinuia mai mult în timp decât nenumăratele volume ale lui Trollope, ale fraţilor Goncourt şi ale lui Prăjitu, refractare memoriei.

Un asiduu participant la şuetele de sâmbătă din strada Părerea a fost Gervasio Montenegro, încântător atât ca *gentleman*, cât şi ca stăpân al stabilimentului din Avellaneda; după ştirea noastră, la acea multitudinară formă de manifestare a oraşului Buenos Aires, unde nimeni nu cunoaşte pe nimeni, Cesar Paladibn nu şi-a făcut *nicicând* simţită prezenţa. Ce lucru de neuitat ar fi fost să îl auzim tăifăsuind mână-n mână cu maestrul!

O dată sau de două ori, Loomis ne-a dat de ştire iminenta publicare a unei lucrări proprii în ospitalierele pagini ale publicaţiei *Noi*; îmi amintesc neliniştea cu care noi, discipolii, toţi numai tinereţe şi entuziasm, ne-am înghesuit în librăria lui Lahouane, ca să savurăm primii între primii acea *friandise* promisă de maestru. De fiecare dată, nădejdea ne-a fost înşelată. Cineva a lansat chiar ipoteza unui pseudonim (semnătura Evaristo

217

S3

Carriego a trezit numeroase suspiciuni); unul bănuia că ar fi fost vorba de-o glumă; altul, de-o şmecherie destinată să ţină piept legitimei noastre curiozităţi sau să câştige timp, şi n-a lipsit nici câte un Iuda, de al cărui nume nu vreau să îmi aduc aminte, care a sugerat că Bianchi sau Giusti ar fi refuzat colaborarea. Dar Loomis, bărbat de o recunoscută veracitate, o ţinea una şi bună: repeta surâzător că lucrarea fusese publicată fără ca noi să fi observat; în confuzia noastră, am ajuns să ne imaginăm că revista scotea numere esoterice, inaccesibile abonaţilor obişnuiţi sau mulţimii care infestează, avidă de cunoaştere, bibliotecile, tejghelele şi chioşcurile.

Totul s-a lămurit în toamna anului 1911, când vitrinele de la Moen au făcut cunoscut ceea ce mai târziu s-a numit *Opus I*. De ce să nu menţionăm chiar acum titlul oportun şi clar pe care autorul l-a

încredinţat tiparului? *Ursul*.

La început, mulţi nu au apreciat caratele istovitoarei munci care precedase redactarea tomului; studierea lui Buffon şi a lui Cuvier, repetatele şi vigilentele vizite la grădina noastră zoologică din Palermo, pitoreştile interviuri cu piemontezi, cutremurătoarea şi, poate, apocrifa descindere într-o peşteră din Arizona, unde un ursuleţ îşi dormea inviolabilul somn hibernal, cumpărarea de foi de oţel, litografii, fotografii şi chiar de exemplare adulte îmbălsămate.

Pregătirea unui *Opus* II, *Prici*, l-a condus la un experiment curios, nu lipsit de disconfort şi riscuri: o lună şi jumătate de *rusticatio* într-o casă săracă din strada Gorriti, ai cărei numeroşi chiriaşi, desigur, nu au ajuns niciodată să bănuiască adevărata identitate a poligrafului care, sub presupusul nume de Luc Durtain, le împărtăşea sărăcia şi bucuriile.

Prici, ilustrat de creionul lui Cao, a apărut în octombrie 1914; criticii, asurziţi de bubuitul tunurilor, nu i-au dat nicio atenţie. Acelaşi lucru avea să se petreacă cu *Basca* (1916), volum în care se resimte o oarecare răceală, atribuibilă, poate, oboselii pe care i-o producea învăţarea limbii basce.

Frişca (1922) este opera sa cea mai populară, deşi Enciclopedia Bompiani a văzut în ea punctul culminant a ceea ce s-a numit prima perioadă loomiană. O boală duodenală trecătoare a sugerat, sau a impus, subiectul lucrării antemenţionate; laptele, remediul instinctiv al ulcerosului, a fost, după înţeleptele cercetări ale lui Farrel du Bosc, casta şi alba muză a acestor *Georgice* moderne.

Instalarea unui telescop pe *azotea* odăiţei de serviciu şi studiul febril şi dezordonat al celor mai răspândite opere ale lui Flaminarion pregătesc a doua perioadă. *Lună* (1924) marchează cel mai poetic succes al autorului, sesamul care îi deschide larg poarta cea mare a Parnasului.

Apoi, anii de tăcere. Loomis deja nu mai frecventează cenaclurile; nu mai e veselul maestru de dans care stă în fruntea tuturor în subsolul căptuşit cu covoare de la Royal Keller. Nu mai pleacă, nu, din strada Părerea. Uitat, telescopul rugineşte pe terasa solitară; zadarnic aşteaptă noapte de noapte infoliile lui Flaminarion; claustrat în bibliotecă, Loomis întoarce foile *Istoriei filosofiilor şi religiilor* de Gregorovius; le bombardează cu întrebări, marginalii şi note; noi, discipolii, am dori să le publicăm, dar asta ar presupune să

renegăm doctrina şi spiritul glosatorului. Păcat, dar ce să-i faci!

În 1931, dizenteria pune capac celor iniţiate de constipaţie; în pofida mizeriilor trupului, Loomis îşi desăvârşeşte acel *opus* maxim care avea să fie publicat postum şi ale cărui şpalturi am avut melancolicul privilegiu de a le corecta. Cine n-a priceput, oare, că facem aluzie la vestitul volum intitulat, cu resemnare sau ironie, *Oare*?

În cărţile altor autori e obligatoriu să admitem scindarea, fisura dintre conţinut şi titlu. Ne comunică, oare, cuvintele *Coliba Unchiului Tom* toate elementele acţiunii? Când articulezi *Don Segundo Sombra* înseamnă, oare, că ai exprimat fiecare dintre coarnele, grumezele, labele, spinările, cozile, biciuştile, păturile de sub samar, samarele, şorţurile de piele şi desagile care formează *in extenso* volumul? *Chez* Loomis, în schimb, titlul e însăşi opera. Cititorul observă, minunându-se, coincidenţa riguroasă a ambelor elemente. Textul lui *Prici* constă, *verbi gratia*, numai din vorba *Prici*. Fabula, epitetul, metafora, personajele, aşteptarea, rima, aliteraţia, pledoariile sociale, turnul de fildeş, literatura angajată, realismul, originalitatea, servila imitare a clasicilor, însăşi sintaxa au fost din plin depăşite. După socoteala malignă a unui critic, mai puţin versat în literatură decât în aritmetică, opera lui Loomis constă din şase vorbe: *Urs*, *Prici*, *Bască*, *Frişca*, *Lună*, *Oare*. Aşa o fi, dar în spatele vorbelor distilate de creator, câte experienţe, cât avânt şi câtă plenitudine aflăm!

Nu toţi au ştiut să asculte înalta sa lecţie. *Lada dulgherului*, cartea unui aşa-zis discipol, nu face altceva decât să enumere, în zbor galinaceu, scalpelul, ciocanul, bomfaerul etc. Mult mai primejdioasă e secta aşa-numiţilor *cabalişti*, care amalgamează cele şase vorbe ale maestrului într-o singură expresie enigmatică, tulbure de perplexităţi şi simboluri. Discutabilă, dar bine intenţionată ni se pare munca lui Eduardo L. Planes, autorul lucrării *Gloglocioro*, *Hrobfroga*, *Qul*.

Editori lacomi au vrut să traducă opera lui Loomis în cele mai diverse limbi. În detrimentul propriului buzunar, autorul a refuzat atari oferte cartagineze, care l-ar fi umplut de aur. În această epocă a negativismului relativist, el şi-a afirmat, ca un nou Adam, credinţa în limbaj, în vorbele simple şi directe, la îndemâna tuturor. A fost suficient să scrie *bască*, pentru a exprima acel tipic obiect de îmbrăcăminte, cu toate conotaţiile sale rasiale.

E greu să-i urmăreşti dâra luminoasă. Dacă pentru o clipă zeii ne-ar meni elocvenţa şi talentul lui, am şterge tot ce a fost mai înainte

şi ne-am limita să gravăm o singură vorbă nepieritoare: Loomis.

221

O artă abstractă

Cu riscul de a răni nobila susceptibilitate a oricărui argentinian, indiferent de orientarea caracteristică sau culoarea sa, mă văd obligat să depun mărturie că oraşul nostru, nesătul magnet al turiştilor, poate – în 1964! – să se mândrească doar cu un *tenebrarium*, situat şi el la confluenţa străzilor Laprida şi Mansilla. E vorba, de altfel, de o încercare demnă de laudă, de o genuină breşă deschisă în zidul chinezesc al neglijenţei noastre. Nenumărate spirite observatoare şi călătoare ne-au insinuat *ad nauseam* că acel *tenebrarium* de odinioară e departe de fraţii săi mai mari din Amsterdam, Basel, Paris, Denver (Colorado) şi Bruges la Morte. Fără a intra într-o polemică supărătoare, îl salutăm acum pe Ubaldo Morpurgo, al cărui glas clamează în deşert, de la douăzeci la douăzeci şi trei p.m., în fiecare zi cu excepţia celei de luni, sprijinit, şi încă cum, de un ales cerc de fideli care acţionează, cu loialitate, în ture. De două ori am asistat la asemenea cenacluri; cu excepţia lui Morpurgo, chipurile întrezărite au fost de fiecare dată altele, dar fervoarea comunicativă – aceeaşi. Nu ni se vor şterge din memorie nici muzica metalică a tacâmurilor, nici clinchetul ocazional al vreunui pahar spart.

Pe calea semnalării antecedentelor, vom consemna că această *petite histoire* începe, asemeni atâtor altora, la Paris. Precursorul, omul-far care a dat primul şut în minge, a fost, după cum se ştie, chiar flamandul sau olandezul Frans Praetorius, aruncat de steaua lui bună într-un bordel simbolist pe care îl frecventa, chiar dacă precum pasărea călătoare, chiar perimatul Vielă-Griffin. E 3 ianuarie 1884; mâinile pătate cu cerneală ale tineretului literar îşi dispută, cine s-ar îndoi de aşa ceva, ultimul exemplar al revistei *Etape*, care tocmai a ieşit călduţ din cuptor. Ne aflăm la cafeneaua Procope. Sub basca studenţească, unul vântură o notă ascunsă în ultimul fascicul al publicaţiei; altul, numai fumuri şi mustaţă, repetă fără întrerupere că nu va avea somn până nu va şti cine-i autorul; al treilea ţinteşte cu pipa de spumă de mare spre un personaj care, cu surâsul timid şi ţeasta cheală, tace într-un colţişor, cufundat în barba-i blondă. Să developăm acest incognito: omul spre care converg priviri, degete şi chipuri stupefiate e flamandul sau olandezul Frans Praetorius, de care am pomenit deja. Nota e scurtă; stilul, nespus de sec, pare greoi ca

eprubetele şi retortele, dar un oarecare lustru autoritar, ce-l face demn de crezare, *presto* câştigă adepţi. Pe toată jumătatea de pagină, nimic nu este asemănător mitologiei greco-romane; autorul se limitează să semnaleze cu ştiinţifică parcimonie că savorile fundamentale sunt patru: acru, sărat, insipid, amar. Doctrina provoacă polemici, dar fiecare Aristarh trebuie să lupte cu mii de inimi cucerite. În 1891, Praetorius îşi publică volumul, astăzi clasic, *Les Saveurs*; să notăm în trecere că maestrul, făcând cu impecabilă bonomie concesii reclamei unor corespondenţi anonimi, adaugă primitivului catalog o a cincea savoare, dulcele, care, din pricini pe care nu e cazul să le investigăm, multă vreme îşi bătuse joc de perspicacitatea sa. În ’92, unul din participanţii la şuetă, Ismael Querido, deschide, sau mai bine zis întredeschide.

223

porţile aproape legendarei incinte *Les Cinq Saveurs*, chiar în spatele Panteonului. Imobilul e primitor şi modest. Plata prealabilă a unei sume modeste oferă eventualului consumator cinci alternative: un cubuleţ de zahăr, un cub de aloe, o ostie de vată, o coajă de grepfrut şi un *granum salis*. Articolele apar enumerate în primul meniu oferit nouă spre consultare într-un oarecare *cabinet bibliographique* al oraşului şi portului Bordeaux. La început, alegerea unuia te priva de accesul la celelalte; apoi, Querido le-a autorizat succesiunea, rotarea şi, în fine, amalgamarea. Nu avea, desigur, îndreptăţitele scrupule ale lui Praetorius; acesta a denunţat, fără putinţă de tăgadă, faptul că zahărul, după ce că-i dulce, are savoare de zahăr şi că includerea unui grepfrut era într-adevăr un abuz. Un farmacist industrial, spiţerul Payot, a tăiat nodul gordian; i-a oferit săptămânal lui Querido o mie două sute de pilule identice, fiecare dintre ele lungă de trei centimetri, care imprimau pe cerul gurii cele cinci de-acum vestite savori: acră, insipidă, sărată, dulce, amară. Un veteran al acelor acţiuni eroice în slujba patriei ne-a asigurat că *ab initio* toate pilulele erau cenuşii şi translucide; apoi, pentru mai multă comoditate, li s-au dat cele cinci culori cunoscute astăzi pe toată faţa pământului: alb, negru, galben, roşu şi albastru. Atras de perspectivele lucrative care se deschideau în faţa sa sau, cine ştie, de cuvântul *dulce-acrişor*, Querido a comis primejdioasa greşeală de a face combinaţii; ortodocşii încă îl mai acuză că ar fi jertfit pe altarul lăcomiei nu mai puţin de o sută douăzeci de pilule mixte, care se remarcau prin tot atâtea nuanţe. Asemenea

promiscuitate l-a dus la ruină; chiar în acel an a trebuit să-şi vândă localul altui *chef*, un neică nimeni, care a dezonorat templul savorilor, vânzând curcani umpluţi pentru agapa de Crăciun. Praetorius a comentat filosofic: *C'est la fin du monde*.

Pentru ambii precursori, fraza s-a dovedit profetică, măcar la figurat. Senil, Querido se specializase în vânzarea de pastile de gumă de mestecat şi a dat ortu' popii în plină vară a anului 1904. Cu inima zdrobită, Praetorius i-a supravieţuit încă paisprezece ani. Proiectul monumentelor comemorative dedicate fiecăruia din ei s-a bucurat de sprijinul unanim oferit de autorităţi, de opinia publică, bănci, *turf*, cler, de cele mai reputate centre estetice şi gastronomice, ca şi de Paul Éluard. Fondurile colectate n-au îngăduit ridicarea a doua busturi, iar dalta a trebuit să se rezume la o singură efigie, care aglutinează artistic vaporoasa barbă a unuia, nasul cârn al amândurora şi laconica statură a celuilalt. O sută douăzeci de pilule neînsemnate dau acestui tribut o notă de prospeţime.

O dată expediaţi ambii ideologi, iată-ne acum în faţa marelui sacerdot al bucătăriei pure: Pierre Moulonguet. Primul său manifest datează din 1915: un *Manuel Raisonne* – trei volume *în octavo* mare – din 1929. Înălţimea lor doctrinară e atât de cunoscută, încât ne vom mulţumi *De-o volente* cu cel mai sec şi descărnat rezumat. Abatele Brâmond a intuit posibilităţile poeziei în exclusivitate poetice. Abstracte şi concrete (ambele cuvinte sunt, fapt absolut evident, sinonime), ele luptă pentru pictura pictorică, ce nu se coboară nici până la anecdotă, nici până la servila fotografie a lumii exterioare. Pierre Moulonguet pledează în acelaşi chip, cu argumente substanţiale, în favoarea a ceea ce numeşte fără ocol *bucătăria culinară*. E vorba, aşa cum arată cuvântul, de o bucătărie care nu datorează nimic nici artelor plastice, nici scopului în franceză asta vrea să spună: „E sfârşitul lumii" (notă comună a Academiilor Franceză şi Regală Spaniolă).

alimentar. Adio culorilor, blidelor, tuturor celor pe care prejudecata le-ar numi bucate bine prezentate; adio orchestrării cras pragmatice a proteinelor, vitaminelor şi altor fecule. Vechile şi ancestralele savori ale mânzatului, somonului, peştelui, porcului, cerbului, oii, pătrunjelului, tapiocăi şi ale unei *omelette surprinse*, exilate de crudul tiran Praetorius, se întorc la cerurile gurilor uimite, în chip de – nici un fel de pact cu plastica! – masă mucilaginoasă cenuşie,

pe jumătate lichefiată. Comeseanul, emancipat în fine de cele cinci mult trâmbiţate savori, poate comanda, după propriu-i chef, o tocăniţă de găină sau un *coq au vin*, dar totul, se ştie deja, va avea amorfa contextură de rigoare. Azi ca şi ieri, mâine ca şi azi, şi aşa mereu. O singură nepotrivire aruncă o umbră asupra panoramei: asemenea multor altor precursori1, Praetorius nu admite nici cel mai mic pas dincolo de drumul pe care l-a deschis în urmă cu treizeci şi trei de ani.

Dar victoriei nu-i lipseşte călcâiul lui Ahile. E de-ajuns orice mână, o jumătate de duzină de degete, pentru a număra de-acum clasicii *chefs* – Dupont de Montpellier, Julio Cejador – capabili să reducă toată bogata gamă de comestibile la invariabilul cheag pământiu impus de canoane.

În 1932 se produce miracolul. îi dă curs un neică nimeni. Cititorul nu îi ignoră numele: Juan Francisco Darracq. J.F.D. deschide la Geneva un restaurant ca toate celelalte; serveşte bucate prin nimic diferite de cele vechi: maioneza e galbenă, verdeţurile – verzi, *cassata* – un curcubeu, iar orice *roast-beef* – roşu. Sunt gata să-i pună eticheta de reacţionar. Atunci, Darracq dă la iveală oul lui Columb. Surâzând din vârful buzelor, senin, cu siguranţa pe care i-o insuflă geniul, îndeplineşte actul sumar care îl aşază pe vecie în vârful cel mai ascuţit şi mai înalt al bucătăriei. Stinge lumina. Şi cu aceasta inaugurează pe loc primul *tenebrarium*.

1. Conform concepţiei lui Borges, fiecare scriitor îşi creează propriii săi precursori.

Breslistul

Am fi îndureraţi dacă eseul nostru, al cărui unic ţel sunt informaţia şi elogiul, l-ar întrista pe cititorul neprevenit. Dar, după cum sună adagiul latin: *Magna est veritas et provalebit*. Să ne treparăm, deci, pentru greaua lovitură. Lui Newton i se atribuie legenda de duzină cu mărul a cărui cădere i-ar fi sugerat descoperirea legii gravităţii; doctorului Baralt, pantoful inversat. Fabulele pretind că eroul nostru, nerăbdător să o asculte pe Moffo în *Traviata*, s-a îmbrăcat cu atâta grabă, încât a pus piciorul drept în pantoful stâng şi, desigur, piciorul stâng în pantoful drept. Această dureroasă distribuţie, care l-a împiedicat să savureze din plin subjuganta magie a muzicii şi a vocii, i-ar fi revelat în propria ambulanţă, care în sfârşit îl purta departe de castronelul lui Columb, vestita sa doctrină despre breslism.

Simţind pasul greşit, Baralt se va fi gândit că în diferite puncte de pe hartă alţii sufereau un inconvenient analog. Gloata afirmă că ciudăţenia i-a inspirat teoria. Ei bine, într-o împrejurare care nu avea să se mai repete, noi am stat de vorbă cu doctorul în persoană, în clasicul său cabinet din strada Pasteur, şi el a spulberat, nu fără cavalerism, populara afirmaţie nefondată, asigurându-ne că doctrina breslismului era rodul unei îndelungate meditaţii asupra

— A se citi: *Să ne trepanăm*, *deci*" … (n.a.).

** Sugerăm lecţiunea *să ne preparăm* (nota corectorului).

aparentelor hazarduri ale statisticii şi ale *Artei combinatorii* a lui Rămân Lull şi că el nu ieşea niciodată seara, pentru a evita cât mai bine bronşita. Acesta-i adevărul gol-goluţ. Aloea e amară, dar nu poate fi negată.

Cele şase volume pe care, sub titlul *Doctrina breslismului* (1947 – 1954), le-a încredinţat tiparului doctorul Baralt necesită o introducere exhaustivă în pertinenta tematică; alături de Mesonero Romano1 şi de romanul polonez *Quo vadis*? de Rămân Novarro*, ele figurează în orice bibliotecă ce se ia în serios, deşi se observă că gloatei de cumpărători îi corespunde un coeficient de cititori zero. În pofida stilului înrobitor, a abundenţei de tabele şi apendice, ca şi a implicitei magnetizări a subiectului, cei mai mulţi s-au mărginit să arunce o privire supracopertei şi sumarului, fără să fi pătruns, precum Dante, în „pădurea întunecată" 2. De pildă, în laureata sa *Analiză*, însuşi Cattaneo nu trece de pagina 9 a secţiunii *în loc de prefaţă*, confundând progresiv opera cu un prăgădit şi banal roman pornografic scris de Cottone. În concluzie, nu considerăm superfluu scurtul nostru articol de pionierat, care va folosi la situaţionarea cercetătorilor. Pe de altă parte, sursele sunt de primă mână; prolixei analize a matahalei, i-am preferat impactul discuţiei în carne vie cu cumnatul lui Baralt, Gallach y Gasset, care, după nu puţine pauze, a deniat să ne îngăduie intrarea în deja clasica sa odaie de lucru din strada Matheu.

Cu o iuţeală într-adevăr remarcabilă, el a pus doctrina breslismului la îndemâna reduselor noastre mijloace. Specia umană, mi-a explicitat.

1. Romanos, nu Romano. Vezi *Mesonero Romanos*, *Ramón*.

— A se citi: *H*. *Sienkiewicz* (nota corectorului).

2. Echivalenţă propusă de George Coşbuc.

constă, în pofida diferenţelor climatice şi politice, într-o

infinitate de societăţi secrete, ai căror afiliaţi nu se cunosc şi care îşi schimbă în fiecare moment statusul. Unele durează mai mult, altele mai puţin; *verbi gratia*, cei cu nume de familie catalan sau care începe cu G. Altele *presto* dispar, *verbi gratia*, cei care, în Brazilia sau Africa, inspiră acum mireasma iasomiei sau citesc, mai harnici, un bilet de microbuz. Alte societăţi îngăduie ramificarea în subgenuri care interesează de la sine; *verbi gratia*, cei loviţi de tuse măgărească pot să încalţe, chiar acum, papuci, sau să o ia năvalnic la goană, urcaţi pe bicicletele lor, sau să facă o transbordare la Temperley. O altă ramură o formează cei care rămân străini de aceste trei trăsături atât de omeneşti, inclusiv tuşea.

Doctrina breslismului nu e petrificată, circulă ca seva schimbătoare şi dătătoare de viaţă; noi înşine, care luptăm pentru a menţine cât mai sus echidistanţa neutră, am aparţinut în această după-amiază confreriei celor care urcă cu liftul şi, câteva minute mai apoi, confreriei celor care coboară în subsol sau rămân blocaţi de claustrofobie între raionul de bonete şi cel de menaj. Gestul cel mai mărunt, aprinderea sau stingerea unui chibrit, ne goneşte dintr-un grup şi ne dă adăpost în celălalt. O atare diversitate comportă o preţioasă disciplină pentru caracter: cel care agită lingura e contrariul celui care manevrează cuţitul, dar amândoi aproape coincid în folosirea şervetului, pentru a se diversifica pe loc în *peperina* şi *boldo1*. Şi toate astea fără ca vreo vorbă să fie mai presus decât alta şi fără ca furia să ne deformeze chipul. Ce armonie, ce inepuizabilă lecţie de integrare! Cred că tu pari o ţestoasă şi mâine mă vor lua drept un *galâpago* etcetera, etcetera!

1. Numele ştiinţific al acestei plante este chiar *Boldus Boldus*.

În zadar am trece sub tăcere faptul că această maiestuoasă panoramă e tulburată, măcar periferic, de loviturile oarbe ale unor Aristarhi. Cum se întâmplă îndeobşte, opoziţia dă de-a dura cu cei mai contradictorii, dar Canalul 7 anunţă, parcă ar fi cireaşă de pe tort, că Baralt n-a inventat nimic, că aici au ajuns deja, venind dinspre în *aeternum*, C.G.T., balamucurile, societăţile de ajutor reciproc, cluburile de şah, albumul cu timbre poştale, Cimitirul de Vest, Maffia, Mâna Neagră, Congresul Deputaţilor, Expoziţia Rurală, Grădina Botanică, PEN Club-ul, tarafurile ambulante, casele cu articole de pescuit, Boy Scouts, tombola şi alte grupări nu mai puţin utile doar pentru că nu-s cunoscute, care aparţin domeniului public. În schimb, radioul lansează

în goana mare bomba că doctrina breslistă se dovedeşte nepractică, din cauza instabilităţii breslelor. Unuia ideea îi pare ciudată; altul o ştia deja. Este de netăgăduit faptul că doctrina breslistă e prima încercare planificată de a aglutina în apărarea persoanei toate afinităţile latente care au brăzdat până acum istoria precum râurile subterane. Structurată perfect şi condusă de un timonier expert, ea va fi stânca ce se va opune torentului de lavă al anarhiei. Să nu închidem ochii în faţa inevitabililor muguri militanţi pe care benefica doctrină îi va provoca: cel care coboară din tren îi va trage un pumn celui care urcă, iar neavertizatul cumpărător de pastile de gumă de mestecat va voi să-l stranguleze pe cel potrivit să le vândă.

Străin atât de detractori, cât şi de apologeţi, Baralt îşi continuă drumul. Aflăm, prin intermediul cumnatului său, că a compilat lista tuturor breslelor posibile. Nu lipsesc obstacolele: ne gândim, de pildă, la actuala breaslă a indivizilor cu gândul dus la labirinturi, la cei care acum un minut le-au uitat, la cei care acum două, la cei care acum trei.

—

la cei care acum patru, la cei care acum patru şi jumătate, la cei care acum cinci… în loc de labirinturi, să punem lămpi. Nimic nu se câştigă cu languste şi penare.

Drept parafă, ne revocăm adeziunea fanatică. Nu bănuim cum va ocoli Baralt primejdia; dar ştim, cu liniştita şi misterioasa speranţă pe care o dă credinţa, că Maestrul nu va renunţa să ofere lista completă.

Teatrul universal

Nu e mai puţin discutabil, în toamna aceasta, bineînţeles, ploioasă a anului 1965, faptul că Melpomene şi Thalia sunt muzele cele mai tinere. Atât masca ce râde, cât şi sora ei care plânge au trebuit să surmonteze, aşa cum preconizează Myriam Allen Du Bosc, obstacole aproape de nedepăşit. În primul rând, influenţa înrobitoare a unor indiscutabile nume de geniu: Eschil, Aristofan, Plaut, Shakespeare, Calderón, Corneille, Goldoni, Schiller, Ibsen, Shaw, Florencio Sánchez. În al doilea, cele mai ingenioase măgăoaie arhitectonice, de la simplele *patios* deschise tuturor rigorilor ploii şi fulguielii, în care Hamlet şi-ar putea recita monologul, până la scenele giratorii ale modernelor temple ale operei, fără să uităm avanscena, galeria şi cuşca sufleorului. În al treilea, viguroasa personalitate a mimilor – Zaccone, acest gigant, etcetera – care se interpune între spectatori şi Artă, pentru a-şi strânge

bogata recoltă de aplauze, în al patrulea şi ultimul rând, cinematograful, televiziunea şi teatrul radiofonic, care amplifică şi răspândesc răul prin atitudini ostentative, pur mecanice.

Cei care au explorat preistoria Teatrului Foarte Nou vântură, pe post de antecedent, doi precursori: drama *Patimilor* de Oberammergau, actualizată de plugari bavarezi, şi reprezentaţiile multitudinare, autentic populare, cu *Wilhelm Tell*, care cuprind cantoane şi lacuri, chiar pe locurile unde s-a petrecut mult vânturată fabulă istorică. Alţii, şi mai învechiţi, au urcat până la breslele care, în Evul Mediu, reprezentau istoria universală pe căruţe rustice, încredinţând Arca lui Noe oamenilor mării, iar pregătirea Cinei celei de Taină, bucătarilor contemporani. Chiar dacă veridice, toate acestea nu umbresc numele de-acum venerat al lui Bluntschli.

Înainte de 1909, el şi-a câştigat la Ouchy bine cunoscuta faimă de excentric. Era tipul incorigibil care răstoarnă tava chelnerului, acoperindu-se adeseori ba de Kiimmel, ba de brânză rasă. E tipică, dar apocrifă, anecdota cum că ar fi băgat braţul drept în mâneca stângă a pardesiului cu căptuşeală ecosez pe care baronul Engelhart se chinuia să şi-l încheie pe scara Hotelului Gibbon; dar nimeni n-a negat faptul că l-a pus pe fugă pe năvalnicul aristocrat, ameninţându-l groaznic cu un uriaş Smith & Wesson din ciocolată cu migdale. E verificat faptul că Bluntschli obişnuia să se aventureze, în barca lui cu vâsle de lemn, prin singurătăţile pitorescului lac Lehmann, unde, la adăpostul apusului de soare, mastica un scurt monolog sau îşi permitea un căscat. Hohotea sau sughiţa în funicular; cât despre tramvaie, mai mulţi martori jură că l-au văzut fudulindu-se cu biletul strecurat între împletitura de pai şi panglica unei pălării *canotier*, nu fără să-l fi întrebat pe un pasager ca şi el cât era ceasul. Începând din 1923, pătruns de importanţa Artei sale, a renunţat la asemenea experienţe. A rătăcit pe străzi, a făcut incursiuni prin birouri şi magazine, a pus o scrisoare la cutie, a cumpărat tutun şi l-a fumat, a răsfoit ziarele de dimineaţă, s-a purtat, într-un cuvânt, ca şi cel mai obişnuit cetăţean. În 1925 a făcut ceea ce toţi sfârşim prin a face (ferească Sfântul!): a murit într-o joi, mult după ce bătuseră orele douăzeci şi două. Mesajul i-ar fi fost îngropat odată cu el, în paşnicul cimitir din Lausanne, dacă n-ar fi fost pioasa infidelitate a prietenului său de-o viaţă, Maxime Petiptain, care l-a făcut public în discursul funebru de rigoare, cu vorbe deja clasice. Oricât de incredibil ar părea, dogma dată publicităţii de Petiptain şi

integral reprodusă *în Peţit Vaudois* n-a avut ecou până în 1932, când a descoperit-o şi a valorificat-o, într-o colecţie de periodice, astăzi reputatul actor şi impresar Maximilien Longuet. Tânărul, care obţinuse pretenţioasa bursă Shortbread pentru studierea şahului în Bolivia, a dat foc, precum Hernán Cortâs, pieselor şi eşichierului şi, fără măcar să transpună tradiţionalul Rubicon între Lausanne şi Ouchy, s-a dăruit trup şi suflet principiilor pe care Bluntschli le lăsase moştenire posterităţii. A adunat în spatele brutăriei sale un select, dar restrâns grup de *illuminaţi* care nu numai că au fost, în felul lor, executorii testamentari postumi a ceea ce a ajuns să se numească, *jionenda* bluntschliană", ci au şi pus-o în practică. Marcăm cu majuscule de aur numele pe care încă le mai păstrăm în memorie, chiar dacă amestecate sau apocrife: Jean Pees y Carlos sau Carlota Saint Pe. Această bravă întrunire secretă care, fără doar şi poate, îşi înscrisese pe drapel cuvântul de ordine „Să câştigăm strada!" a înfruntat nici mai mult, nici mai puţin decât toate riscurile presupuse de indiferenţa publică. Fără să se coboare niciun moment la unealta propagandistică sau la gazeta de perete, cei o sută s-au aruncat spre *rue* Beau Sejour. N-au ieşit cu toţii, desigur, din brutăria cu pricina; unul venea liniştit din sud, altul din nord-est, unul pe bicicletă, nu puţini călătoreau în *tramway*, altul cu încălţările pingelite de mână. Nimeni n-a bănuit nimic. Oraşul populat i-a luat drept unii dintre nenumăraţii trecători. Cu o disciplină exemplară, conspiratorii nici nu s-au salutat, nici nu şi-au făcut măcar un semn. X a umblat pe străzi. Y a făcut incursiuni prin birouri şi magazine. Z a pus o scrisoare la cutie. Carlota sau Carlos a cumpărat tutun şi l-a fumat. Legenda vrea ca Longuet să fi rămas nervos acasă, rozându-şi unghiile, întru totul dependent de telefonul care într-un târziu avea să-i comunice unul din cele două rezultate ale acţiunii: un *succes d'estime* sau cel mai categoric eşec. Cititorul nu ignoră rezultatul. Longuet dăduse o lovitură de moarte teatrului de recuzită şi tirade; teatrul nou venise pe lume; cel mai neînzestrat, cel mai ignorant e deja actor, chiar tu însuţi; viaţa e libretul.

Înfloreşte o artă

E incredibil, dar sintagma arhitectură funcţională, pe care oamenii din birou nu o emit fără să surâdă cu milă, continuă să fascineze marele public. Nădăjduind să lămurim conceptul, vom trasa în linii mari complicata panoramă a curentelor arhitectonice la modă în zilele noastre.

Originile sale, deşi foarte apropiate în timp, se pierd în ceaţa polemică. Două nume îşi dispută întâietatea: Adam Quincey, care în 1937 a dat publicităţii la Edinburgh curioasa broşură intitulată *Spre o arhitectură fără concesii*, şi pisanul Alessandro Piranesi, care, cu numai doi ani mai târziu, a înălţat pe spezele sale primul *haotic* din istorie, recent reconstituit. Mulţimi ignare, împinse de nesănătosul exces de zel de a pătrunde în el, i-au dat foc nu o dată, până când, în nopţile de Sfântul Ioan şi Sfântul Petru, l-au redus la o palidă cenuşă. Piranesi avea să moară între timp, dar unele fotografii şi un plan au făcut posibile lucrările de reconstrucţie pe care ne e dat să le admirăm azi, căci respectă, după cât se pare, schiţele originale.

Recitită în lumina rece a actualelor perspective, broşura sumară şi prost tipărită a lui Adam Quincey oferă o hrană neîndestulătoare amatorului de noutăţi. Dar să remarcăm câteva paragrafe. Într-o paranteză pertinentă, se poate citi: „Emerson, a cărui memorie era îndeobşte inventivă, îi atribuie lui Goethe ideea că arhitectura e

237

O muzică îngheţată. Conceptul şi propria noastră insatisfacţie în faţa operelor acelei epoci ne-au făcut să visăm uneori la o arhitectură care să fie, precum muzica, limbajul direct al pasiunilor, rebel la exigenţele locuinţei sau ale sălii de întruniri". Mai încolo citim: „Le Corbusier înţelege că o casă e o maşină de trăit, definiţie care pare să se aplice mai puţin Taj Mahărului decât stejarului sau peştelui". Atari afirmaţii, axiomatice sau demne de panseurile lui Gâgă, au provocat atunci, pe lângă stupoarea multora, ameninţările lui Gropius şi Wright, loviţi în cetatea lor cea mai intimă. Restul broşurii torpilează *Cele şapte lămpi ale arhitecturii* de Ruskin, dezbatere care acum ne lasă reci.

Nu are deloc – sau are prea puţină – importanţă dacă Piranesi a ignorat sau nu broşura de odinioară; dar cu siguranţă a construit pe terenurile cândva paludice de pe Via Pestifera, cu concursul zidarilor şi al bătrânilor fanatizaţi, Marele Haotic din Roma. Nobilul edificiu, pentru unii o minge, pentru alţii un ovoid, iar pentru reacţionari o masă informă, ale cărui materiale amalgamau gama care merge de la marmură la bălegar, trecând prin guano, consta în chip esenţial din scări în formă de melc, care îngăduiau accesul la pereţi impenetrabili, poduri rupte, balcoane la care nu ne era dat să accedem, uşi de intrare în puţuri, dacă nu în strâmtori sau în alte habita-cluri, de al căror cer liber atârnau comode crivaturi matrimoniale şi fotolii răsturnate. Nu

strălucea prin absenţă nici oglinda concavă. Într-un prim acces de entuziasm, revista *The Tattler* l-a salutat drept primul exemplu concret al noii conştiinţe arhitectonice. Cine ar fi spus atunci că în viitorul apropiat haoticul avea să fie etichetat drept nehotărât şi defetist?!

Nu vom irosi, desigur, nici o singură picătură de cerneală, nici un singur minut pentru a scrie şi a face de două parale grosolanele imitaţii care au fost deschise publicului (!) într-un Luna Park din Oraşul Etern şi în cele mai acreditate târguri france din Oraşul-Lumină.

E demn de interes, deşi eclectic, sincretismul lui Otto Julius Manntoifel, al cărui sanctuar cu Multe Muze din Potsdam îmbină casa-încăpere, scena giratorie, biblioteca circulantă, grădina de iarnă, impecabilul grup sculptural, capela evanghelică, chioşcul sau templul budist, patinoarul, fresca murală, orga polifonică, casa de schimb, vespasiana, baia turcească şi budinca. Oneroasa menţinere a acestui edificiu multiplu a provocat vinderea lui la licitaţie şi demolarea de rigoare, aproape în continuarea sărbătorii care i-a încununat ziua inaugurării. Să nu uităm data! 23 sau 24 aprilie 1941!

Acum vine, ineluctabil, rândul unei figuri de tonaj şi mai mare, maestrul Verdussen din Utrecht. Acest proom consular a scris şi a făcut istoria; în 1949 a publicat volumul pe care avea să-l intituleze *Organum Architecturae Recentis*; în 1952 a inaugurat, sub patronajul prinţului Bernard, Casa Uşilor şi Ferestrelor, aşa cum drăgăstos avea să o boteze întreaga naţiune a Olandei. Să rezumăm teza: zidul, fereastra, uşa, duşumeaua şi acoperişul constituie, neîndoielnic, elementele de bază ale acestui *habitat* al omului modern. Nici cea mai frivolă contesă în *boudoir*, nici nelegiuitul care aşteaptă la pârnaie sosirea zorilor, ce-l va pune pe scaunul electric, nu pot ocoli această lege. O *petite histoire* ne şopteşte la ureche că a fost suficientă o sugestie a Alteţei Sale pentru ca Verdussen să mai adauge două elemente: pragul şi scara. Edificiul care ilustrează aceste norme ocupă un teren rectangular, măsurând şase metri în faţă şi ceva mai puţin de optsprezece în fund. Fiecare dintre cele şase uşi care epuizează faţada

parterului comunică, după nouăzeci de centimetri, cu altă uşă identică, confecţionată dintr-o unică tăblie, şi tot aşa, până când, după şaptesprezece uşi, se ajunge la zidul din fund. Nişte pereţi despărţitori laterali, sobri şi subţiri, separă cele şase sisteme paralele, care dispun de un total de o sută două uşi. Din balcoanele casei de vizavi,

cercetătorul poate distinge că primul cât abundă în scări cu şase trepte, care urcă şi coboară în zigzag; al doilea constă exclusiv din ferestre; al treilea, din praguri; al patrulea şi ultimul, din duşumele şi acoperişuri. Edificiul e din sticlă, fapt care uşurează hotărâtor cercetarea efectuată din casele vecine. Juvaierul este atât de perfect, încât nimeni n-a îndrăznit să-l imite.

Am trasat până aici *grosso modo* tuşele desfăşurării morfologice a *nelocuibilelor*, intense şi răcoroase rafale ale artei, care nu-şi pleacă grumazul nici în faţa celui mai mărunt utilitarism: nimeni nu pătrunde în ele, nimeni nu se depărtează de ele, nimeni nu stă pe vine; nimeni nu se încrustează în concavităţi, nimeni nu salută cu mâna din impracticabilul balcon, nimeni nu flutură batista, nimeni nu se defenestrează. *La tout n'est cu'ordre et beaute*.

P.S. O dată corectate şpalturile panoramei anterioare, o depeşă telegrafică ne informează că tocmai în Tasmania există un mugure nou. Hotchkis de Este phano, care se menţinuse până acum în cadrul curentelor celor mai ortodoxe ale arhitecturii nelocuibile, a lansat un *Eu acuz*, care nu şovăie să clatine podeaua sub picioarele cândva veneratului Verdussen. El argumentează că, oricât de impracticabili ar fi, pereţii, duşumelele, tavanele, uşile, lucarnele, ferestrele sunt elemente perimate şi fosile ale tradiţionalismului funcţional care, după ce-l dăm afară pe uşă, intră pe geam. El anunţă cu surle şi trâmbiţe un nou *nelocuibil*, care se lipseşte de atari anticarii, fără a ajunge să fie, de altfel, o simplă măgăoaie. Aşteptăm cu constant interes machetele, planurile şi fotografiile acestei expresii, una dintre cele mai noi.

241

Gradus ad parnasum

La întoarcerea dintr-o scurtă, dar deloc nemeritată vacanţă petrecută la Caii şi Medellân, în pitorescul bar al aeroportului nostru de la Ezeiza1 mă aşteaptă o veste cu chenar lugubru. S-ar spune că la un anumit nivel al existenţei nu mai reuşim să ne întoarcem fără ca cineva să nu ne cadă lat în spate. De data aceasta mă refer, desigur, la Santiago Ginzberg.

Acum şi aici, îmi birui tristeţea pe care mi-o produce dispariţia acestui intim, pentru a rectifica – iertat fie-mi cuvântul – interpretările eronate care s-au strecurat în presă. Mă grăbesc să detaliez că în asemenea absurdităţi nu domneşte nici cea mai mică animozitate. Sunt fiicele grabei şi ale unei ignorante care poate fi iertată. Voi pune

lucrurile la punct; asta-i tot.

După cum par a uita unii „critici", cu toate calităţile şi defectele lor, prima carte care a plecat la tipar de sub pana lui Ginzberg a fost culegerea de poeme intitulată *Cifruri pentru tine şi mine*. Modesta mea bibliotecă particulară păstrează sub cheie un exemplar din prima ediţie, *non bis in idem*, a acestui fascicul atât de interesant. Sobra copertă multicoloră, reconstrucţia chipului de către Rojas, titlul propus de Samet, tipografia casei Bodoni, text în general curăţat de uscături, în fine, un adevărat succes!

1. Aeroportul oraşului Buenos Aires. 242

Data: 30 iulie 1923, era noastră. Rezultanta a fost previzibilă: atacul frontal contra ultraiştilor, dispreţul plictisit pentru răsuflata critică folosită, câte-o gazetuţă fără ecou şi, în definitiv, agapa de rigoare de la Hotelul Marconi, din mahalaua Unşpe. Nimeni nu a izbutit să observe în sechela sonetistică de referinţă unele noutăţi colosale, care scrutau foarte adânc şi, din când în când, se iţeau de sub leşinată trivialitate. Le menţionez acum:

Strânşi prietenii la colţ de stradă Seara manşetă ni se duce.

P.1 Feijoo (Canal?) avea să remarce peste ani (*Tratat* despre *Epitetul din Cuenca del Plata*2, 1941) cuvântul *manşetă*, pe care îl consideră insolit, fără să bage de seamă că el figurează în ediţii autentificate ale Dicţionarului Academiei Regale, îl numeşte curajos, fericit, înnoitor şi propune ipoteza – *horresco referens* – că ar fi vorba de un adjectiv.

Iată, drept exemplu, alt uriaş paravan:

Buze de iubire, *pe care sărutul avea să le-apropie*, *au zis*, *ca-ntotdeauna*, *nocomoco*.

Vă mărturisesc cavalereşte că la început chestia cu *nocomoco* mi-a scăpat.

Treacă de la mine încă o mostră:

Buşeu! *neglijenţa aştrilor abjură docta astrologie*.

După câte ştim, cuvântul iniţial al frumosului distih nu a suscitat nici cea mai mică instrucţie

1. Prescurtare pentru „părintele".

2. Bazinul fluviului cunoscut sub numele de Rio de la Plata.

preliminară a autorităţii competente; moliciune care se justifică întrucâtva, deoarece *buşeu*, derivat din lat. *bucco*, „gură mare", apare la pagina 204 a ediţiei a şaisprezecea a numitului dicţionar. Atunci,

pentru a ne pune la adăpostul unor ingrate ulteriorităţi, am considerat preventiv să depunem la registrul Proprietăţii Intelectuale ipoteza, cândva plauzibilă, că vorba *buşeu* era o simplă eroare şi că versul trebuia să se citească:

Troleu! *neglijenţa aştrilor*

„Iu, dacă doriţi:

Rateu! *neglijenţa aştrilor*

Nimeni să nu-mi zică trădător, căci am jucat cu cărţile pe faţă. La şaizeci de zile după înregistrarea amendamentului, am trimis o telegramă verificată excelentului meu prieten, atrăgându-i fără ocolişuri atenţia asupra pasului făcut. Răspunsul ne-a intrigat; Ginzberg s-a declarat de acord, cu condiţia să se admită că cele trei variante dezbătute puteau fi sinonime. Vă spun că nu-mi rămânea altă soluţie decât să plec capul. Disperat, m-am sfătuit cu P. Feijoo (Canal?), care a adâncit înţelepţeşte problema, numai pentru a recunoaşte că, în pofida făţoaselor atracţii ale celor trei variante, niciuna nu-l satisfăcea întru totul. După cum se vede, dosarul a fost închis.

A doua culegere de poeme, subintitulată *Bouquet de stele parfumate*, defilează prăfuită prin beciul anumitor „librării" ale tagmei. Va rămâne definitiv pentru multă vreme articolul care i-a fost consacrat în paginile din *Noi* sub semnătura lui Carlos Alberto Prosciuto, chiar dacă, la fel ca alte multe pene, acest glosator de marcă n-a denişat unele curiozităţi idiomatice care constituie, în felul lor, adevăratul şi echilibratul miez al tomului.

E vorba, de altfel, de vorbe scurte care, la cea mai mică neglijenţă, scapă vigilenţei critice: *Drj* în catrenul-prolog; *ujb* într-un deja clasic sonet, care se remarcă în multe enciclopedii şcolare; *nil* într-un *ovillejo* intitulat *Iubita*; *hnz* într-un epitaf plin de durere înăbuşită. Dar la ce să mai continuăm? Ar fi obositor. Pentru moment, nu vom spune nimic despre rânduri întregi în care nu există niciun cuvânt care să figureze în dicţionar!

Hloj ud ed ptă jabuneh Jrof grugno

Clenciul ar fi fost apă de ploaie dacă nu s-ar fi amestecat subsemnatul, care, între cântatul cocoşilor şi miezul nopţii, am descoperit, într-un Blicamceper în stare bună, un carneţel în care scrisese chiar Ginzberg cu mâna lui şi pe care trâmbiţele faimei îl vor desemna, când nici nu te-aştepţi, *Codex primus et ultimus*. E vizibil vorba de un *totum revolutum* ce combină proverbe care să-l captiveze

pe iubitorul literelor (*Copilul care nu plânge rămâne cu buricul netăiat, la pâinea care nu se vinde*, *Bate şi ţi se va deschide* etcetera, etcetera, etcetera), mici desene în culori tari, eseuri de rubrică, versuri de un idealism sută la sută (*Trabucul* de Florencio Balcarce, *Nenia* de Guido Spano, *Nirvāṇa crepusculară de* Herrera, *în noaptea de Crăciun* de Querol), o selecţie incompletă de numere de telefon şi, *not least*, cea mai autorizată explicaţie a anumitor cuvinte, cum ar fi *manşetă*, *nil*, *nocomoco* şi *jabuneh*.

Să-i dăm înainte cu precauţie. *Manşetă*, care ne-ar veni (?) din *manş* şi *età*, înseamnă în dicţionar: „Parte a mânecii aflată mai aproape de încheietura mâinii, mai ales în partea interioară sau căptuşeală". Ginzberg nu se împacă cu lucrul acesta. În carneţelul în care a scris cu mâna lui propune: „Manşetă denotă, în versul meu, emoţia melodiei

245

pe care noi am ascultat-o o singură dată, am uitat-o şi o recuperăm odată cu trecerea anilor".

Ridică şi vălul de pe *nocomoco*. Afirmă cu vorbe speciale: „Îndrăgostiţii repetă că, fără să ştie, au trăit căutându-se, că se cunoşteau chiar dinainte de a se vedea şi că propria lor fericire dovedeşte că au fost întotdeauna împreună. Pentru a evita sau scurta asemenea pomelnice, vă sugerez să articulaţi *nocomoco*, sau, făcând economie de timp, i *mapă*, sau, pur şi simplu, *pu*". Mare păcat că tirania endecasilabului a impus cea mai puţin eufonică dintre cele trei vorbe.

Cât priveşte *buşeu* şi al său *locus classicus*, vă rezerv o mare surpriză: el nu configurează, cum şi-ar putea închipui un mediocru, tipicul artefact de formă cilindrică şi culoare învăpăiată, care asimilează scrisorile printr-un orificiu; înainte de toate, carneţelul ne arată că Ginzberg a preferat accepţia de „întâmplător, fortuit, incompatibil cu un cosmos".

În această garnitură, răposatul rezolvă fără grabă, dar şi fără întrerupere, marea majoritate a necunoscutelor care merită atenţia celui care n-are nicio treabă. Astfel, pentru a ne opri la un singur exemplu, vom arăta *căjabuneh* denumeşte „melancolicul pelerinaj la locurile de care altă dată se bucurase împreună cu infidela" şi că *grugno*, luat în sensul cel mai larg, echivalează cu „a scoate un suspin, un irepresibil vaier de iubire". Vom trece ca peste jăratic prin *nil*, unde bunul-gust al cărui portdrapel a fost Ginzberg pare să-l fi trădat de această dată.

Scrupulele ne îmboldesc să copiem notiţa care urmează şi care, după ce ne-a umflat capul cu explicaţii, ne lasă baltă: „Ţelul meu este să creez un limbaj poetic, integrat din termeni care nu au echivalente exacte în limbile comune, dar care denotă situaţii şi sentimente ce sunt, şi au fost întotdeauna, tema fundamentală a liricii. Definiţiile pe care am încercat să le dau unor cuvinte ca *jabuneh* sau *hloj* sunt, şi cititorul trebuie să-şi amintească acest lucru, aproximative. Ele sunt, de altfel, prime încercări. Cei care îmi vor continua opera vor oferi noi variante, metafore, nuanţe. Ei vor îmbogăţi, fără îndoială, modestul meu vocabular de precursor. Vă cer să nu cădeţi în purism. Schimbaţi şi transformaţi".

247

Ochiul selectiv

Ecoul pe care îl va trezi în presa aurie un anume război al nervilor purtat cu mare tam-tam de S.A.D.A. (Societatea Argentiniană de Arhitectură) şi intensificat de obscurele manevre urzite de directorul tehnic al Bazarului Garay aruncă, la ora bilanţului, o lumină crudă, netrecută nici prin ciur, nici prin dârmon, dar nici prin paravanul chinezesc, asupra neglijatei activităţi şi a acreditatei personalităţi a celei mai nemituibile dintre dălţile noastre: Antarctide A. Garay.

Toate acestea retroaduc în memoria atât de înclinată spre amnezie unele amintiri relevante legate de acel *pejerrey* cu cartofi, udat cu vinişor de Rin, pe care l-am degustat lângă sufrageriile lui Loomis, cam prin 1929. Cei mai vigilenţi din gaşca generaţională din vremea respectivă – vorbesc din punct de vedere literar – îşi dăduseră întâlnire în acea noapte pe strada Părerea, la chemarea agapei şi a muzelor. Toastul final, făcut cu Champagne, a mers pe mâna înmănuşată a doctorului Montenegro. Peste tot dădea în clocot epigrama, dacă nu Franz şi Fritz. Vecinul meu de masă, aşezat într-un colţ al ei, chiar unde Tantalu ăla de spaniol în frac ne-a lăsat fără felu' trei, s-a nimerit să fie un tânăr provincial numai moderaţie şi prudenţă, care n-a ajuns niciodată la căile de fapt, pe când io-mi dădeam talente cu privire la artele plastice. Să recunoaştem că, cel puţin de data aceea, companionul meu de şuetă a fost la înălţimea copioasei mele peroraţii; pe când ingeram în magazinul La Cinci Colţuri de Stradă o cafea cu lapte, *cuasi* la sfârşitul ditirambului meu analitic cu privire la sursa Lolei Mora, el m-a informat că era sculptor

şi m-a invitat, cu o carte de vizită, la expunerea operelor lui, ce avea să aibă loc, de faţă cu rudele şi cu unii care se aflau în treabă, în salonul Prietenilor Artei, fost Van Riel. Înainte de a-i spune că da, l-am lăsat să achite nota, faptă asupra căreia a luat o hotărâre abia când a trecut tramvaiul muncitoresc numărul 38.

La data vernisajului, m-am prezentat personal, pentru a face act de prezenţă. În prima seară, expoziţia a funcţionat în graba mare, apoi piaţa s-a liniştit, fără să se fi vândut măcar o piesă. Cartonaşele pe care scria *Vândut* n-au dus de nas pe nimeni. Din contră, critica publicistică i-a îndulcit pe cât posibil pilula; a făcut aluzii la Henry Moore şi a echilibrat orice efort laudativ. Eu însumi, pentru a plăti un *completa*, am publicat în *Revue de l'Amérique Latine* propria-mi notiţă encomiastică, tupilată, e drept, sub pseudonimul „Racursiu".

Expoziţia n-a rupt-o cu vechile tipare; cuprindea muluri de ghips, din cele promovate în cursul primar de domnişoara de desen, puse una în faţa celeilalte din două în două sau din trei în trei şi reprezentând frunze, picioare, fructe. Antarctide A. Garay ne-a oferit cheia: nu trebuia să ne oprim asupra frunzelor, picioarelor sau fructelor, ci mai curând asupra spaţiului sau văzduhului dintre muluri, care forma ceea ce numea, după cum m-am lămurit apoi dintr-o publicaţie în limba franceză, sculptura concavă.

Succesul primei expoziţii s-a repetat mai târziu, cu a doua. Aceasta a funcţionat într-un local din tipicul cartier Caballito şi a constat într-o ambianţă unică, fără alt mobilier vizibil decât cheliile al patru pereţi, ici şi colo câte o mulură pe tavan şi, risipite pe scândurile duşumelei, o jumătate de duzină de cărămizi sparte. „Toate astea", le-am declarat pontifical ignoranţilor, vorbindu-le din chioşcul-casă de bilete unde am dat lovitura cu zero patruşcinci biletu, „nu fac nici cât o ceapă degerată; esenţial pentru gustul rafinat este spaţiul circulant dintre muluri şi spărturi". Critica, nevăzând dincolo de vârful nasului, n-a captat evoluţia înregistrată între timp, care stătea mărturie, şi s-a mărginit să deplângă lipsa frunzelor, fructelor şi picioarelor. Rezultatele campaniei, pe care nu şovăi s-o califc drept imprudentă, nu s-au lăsat aşteptate. Publicul, glumeţ şi credul la început, a prins să acumuleze tensiuni şi, toţi ca unul, au pus foc expoziţiei chiar în ajunul zilei de naştere a sculptorului, care a suferit importante stâlcituri, din cauza impactului cioburilor de cărămidă cu regiunea vulgar numită fesier. În ceea ce-l priveşte pe vânzătorul de bilete, servitorul, el a

mirosit ce urma şi, ca să nu stârnească viesparul, s-a retras înainte de vreme, salvând într-o valijoară de fibră banii încasaţi.

Drumul mi-era clar: să caut o vizuină, un cuib, un refugiu greu de localizat, unde să stau la umbră pe când practicienii de buzunar de la spitalul Durând aveau să externeze rănitul. La stăruinţele unui bucătar negru, m-am instalat la Noul Imparţial, un hotel aflat la un cvartal şi ceva depărtare de mahalaua Unşpe, unde am adunat material pentru studiul meu poliţist *Victima lui Tadeo Limardo** şi unde am continuat să-i fac pase Juanei Musante.

Informaţie importantă. Profităm de ocazie pentru a le sugera cumpărătorilor să achiziţioneze imediat *Şase enigme pentru don Isidro Parodi*, de H. Bustos Domecq (nota lui H.B.D.).

Mulţi ani după aceea, la Western Bar, am fost surprins de Antarctide A. în faţa unei cafele cu lapte şi cornuri. Deşi îşi revenise de pe urma leziunilor, el a avut delicateţea să nu facă aluzie la valijoară de fibră şi ne-am reluat fără întârziere înveterata prietenie, la căldura unei a doua cafele cu lapte, plătită şi ea din fondurile lui.

Dar de ce să tot evocăm trecutul, când prezentul intră în vigoare? Vorbesc, după cum se prinde şi cea mai obtuză persoană, de minunata expoziţie cu care au culminat, în Bazarul Garay, munca obstinată şi geniul creator al campionului nostru trecut prin ciur şi prin dârmon. Totul a fost plănuit *sotto voce* la Western Bar. Halba cu bere alterna cu cafeaua cu lapte; noi doi, străini de consumarea lor, trăncăneam prieteneşte. Acolo mi-a susurat anteproiectul său care, dacă stau să mă gândesc bine, nu era decât o bucată de furnir pe care scria *Antarctide A*. *Garay*, *Expoziţie de sculptură* şi pe care, o dată agăţată de doi stâlpi de pitchpin, aveam s-o punem la vedere, ca să dea cu ochii de ea toţi cei care veneau dinspre Avenida Entre Râos. Eu am insistat la început pentru literele gotice, dar în cele din urmă am căzut la învoială asupra unora albe pe fond roşu. Fără urmă de aprobare din partea Primăriei, am profitat de puterea nopţii, când gardianul doarme, pentru a fixa marele afiş în ploaie, care ne-a udat scăfârliile la amândoi. O dată consumat actul, ne-am dispersat în direcţii diferite, ca să nu cădem pradă zbirilor. Domiciliul meu actual e după colţ, pe strada Pozos; artistul a trebuit să bată cale lungă până în zona rezidenţială din Piaţa Flores1.

A doua zi de dimineaţă, fiind sclavul râvnei mele pure şi ca să i-o iau înainte prietenului meu odată cu aurora cea roză, mi-am făcut

intrarea în spaţiul

1. Flori.

251

V

verde al Pieţei, chiar când cerul se înseninase deasupra anunţului, iar păsărelele m-au salutat. Îmi împrumutau autoritatea lor o pălărie turtită cu bor de muşama, bąşca un halat de brutar, cu nasturi de sidef. În ce priveşte vreo aluzie la bilete, îmi luasem măsura de precauţie să păstrez în arhiva proprie tot ce-mi rămăsese de data trecută. Ce diferenţă între trecătorii modeşti, întâmplători, dacă vreţi, care plăteau fără să crâcnească cincizeci de firfirici pentru *La Nacion1*, şi droaia de arhitecţi reuniţi în breaslă, care ne-au dat în judecată, după nici trei zile! în pofida celor pledate de avocatei, chestiunea e clară, evidentă. În cele din urmă, în biroul său deja clasic din strada Pasteur, a înţeles-o şi avocatul nostru, doctorul Savigny. Judecătorul, pe care, în ultimă instanţă, aveam să-l mituim cu o minimă parte din încasări, are ultimul cuvânt. Eu mă pregătesc să râd ultimul. Să ştiţi cu toţii că opera sculpturală a lui Garay, expusă în micul bazar omonim, constă în spaţiul care se interpune, atingând cerul, între construcţiile din intersecţia străzilor Solâs şi Pavon, fără a trece cu vederea, desigur, copacii, băncile, pârâiaşul şi cetăţenii care tranzitează pe acolo. Un ochi selectiv se impune!

P.S.: Planurile lui Garay iau amploare. Indiferent la rezultatele procesului, el visează acum la o expoziţie, a patra, care ar cuprinde întreg perimetrul Núñez. Cine ştie? Poate că mâine opera sa călăuzitoare şi argentiniană va anexa întreaga atmosferă dintre piramide şi sfinx.

1. *Naţiunea*, cel mai mare ziar din Buenos Aires.

Ce-i tăiat nu-i fluierat

Am zice că fiecare veac îşi promovează scriitorul, organul maxim, autenticul purtător de cuvânt; cel al anilor care trec în graba mare şi-a instalat corturile în Buenos Aires, unde s-a născut pe 24 august 1942. Numele: Tulio Herrera; cărţile: *Apologie* (1959), volumul de poeme *să te trezeşti cu noaptea-n cap* (1961), care a obţinut al doilea premiu municipal, şi, în 1965, romanul încheiat *Facă-se a făcut*.

Apologie se mărturiseşte rodul unui episod curios, legat în totalitate de intriga ţesută de invidie în jurul respectabilităţii unei rude, P. Ponderevo, de şase ori acuzat de plagiat. Apropiaţii şi străinii

au trebuit să recunoască în forul lor interior simpatica adeziune pe care a cultivat-o tânăra pană în favoarea unchiului său. Au fost de-ajuns doi ani pentru ca critica să descopere o trăsătură cu totul singulară: omiterea, de-a lungul pledoariei, a numelui celui apărat, ca şi a oricărei referiri la titlurile contestate şi la cronologia operelor care i-au servit de model. Numeroşi copoi literari au optat pentru concluzia că atari escamotări se datorau unei suverane delicateţi; dată fiind rămânerea în urmă a epocii, nici măcar cel mai ager dintre ei nu şi-a dat seama că era vorba de prima zvâcnire a unei noi estetici. Ea s-a pretat tratamentului *in extenso* în poemele din *să te trezeşti cu noaptea-n cap*. Cititorul mediu care, atras de aparenta simplitate a titlului, a înfruntat

253

achiziţionarea vreunui exemplar n-a înţeles nici deloc, nici puţin câte parale făcea conţinutul. A citit versul iniţial:

Căpcăun sălăşluieşte folcloric lipsit fără să presupună că Tulio al nostru arsese, ca şi Hernán Oortes, etapele. Lanţul de aur era chiar acolo; era nevoie doar să-i fie restituite, una câte una, verigile.

În anumite cercuri… concentrice, versul a fost etichetat drept obscur; pentru a-l lămuri – nimic mai aparent decât anecdota, inventată de la cap la coadă, care ne permite să-l întrezărim, pe Avenida Alvear, pe poetul însuşi, salutând-o, ca un tot unitar de culoare galben-pai, mustaţă rară şi jambiere, pe baroneasa de Servus. După cum s-a dus vestea, el ar fi spus:

— Doamnă, e multă vreme de când nu vă aud lătrând!

Aluzia era evidentă. Poetul se referea la pechinezul care o punea pe doamnă în evidenţă. Pe lângă faptul că e politicoasă, frăzuţa ne revelează dintr-un foc doctrina lui Herrera; nu spune nimic despre drumul de mijloc; trecem – o, miracol de concizie! – de la baroneasă la lătrat.

Aceeaşi metodologie s-a folosit şi în versul de mai sus. Un carnet de însemnări care se află în mâinile noastre şi pe care îl vom încredinţa tiparului de cum va sucomba vigurosul poet, secerat în plină tinereţe şi sănătate, ne informează că versul *căpcăun sălăşluieşte folcloric lipsit* era la început mai lung. Fiecare amputare şi copilire, una de fiecare vers, a fost necesară în vederea sintezei care ne uimeşte astăzi. Prima ciornă era sonetistică şi suna aşa cum străluceşte în continuare:

Căpcăun din Creta, *minotaurul sălăşluieşte în propriu-i domiciliu*,

labirintul: *pe când eu*, *folcloric şi oacheş*, *lipsit sunt de-adăpost la orice oră*.

În ce priveşte titlul, *Să te trezeşti cu noaptea-n cap*, el comportă o modernă elipsă a secularului şi mereu proaspătului proverb *Nu se crapă de ziuă mai devreme*, *oricât de cu noaptea-n cap te-ai trezi*, deja înregistrat de Correas în stare larvară.

Şi acum, la roman. Herrera ne-a vândut ciorna acestuia, care constă în patru volume manuscrise, şi ne-a interzis să le publicăm pentru moment, aşa că aşteptăm să moară, pentru a o înmâna bătrânului tipograf Rano. Chestia-i de durată, căci constituţia atletică a autorului, care e din ăia care, când respiră profund, ne lasă fără oxigen, nu acreditează ideea unui sfârşit apropiat, care să satisfacă sănătoasa curiozitate a pieţei. După ce ne-am consultat asesorul juridic, ne-am grăbit să oferim anticipat un rezumat din *Facă-se a făcut* şi din evoluţia sa morfologică.

Titlul *Facă-se a făcut* l-a scos, desigur, din Biblie şi din fraza *Facă-se lumină*, *şi lumină s-a făcut*, îndepărtând, fapt inevitabil, vorbele din mijloc. Subiectul îl constituie rivalitatea dintre două femei cu acelaşi nume, ambele îndrăgostite de un tip despre care se vorbeşte o singură dată în carte, şi atunci dându-i-se un nume greşit, pentru că autorul ne-a spus, într-o pornire foarte caracteristică lui, care-l onorează şi ne onorează, că-l cheamă Ruperto, iar el a zis Alberto. E adevărat că în capitolul nouă se vorbeşte de Ruperto, dar ăsta-i altul, un relevant caz de omonimie. Femeile rămân blocate într-o serioasă concurenţă, care se rezolvă prin administrarea de cianură în doze masive, o scenă cutremurătoare, pe care Herrera a lucrat-o cu o răbdare de furnică şi pe care.

255

desigur, a omis-o. O altă tuşă de neuitat ne-o aduce momentul în care otrăvitoarea descoperă – prea târziu, s-a dus baba cu colaci! – că a exterminat-o în zadar pe ailaltă, căci Ruperto nu era îndrăgostit de victimă, ci de supravieţuitoare. Herrera a plănuit o astfel de scenă, care încununează opera, cu mare lux de detalii, dar nu a scris-o, pentru a nu trebui să o şteargă. E indiscutabil că acest deznodământ neprevăzut, pe care l-am trasat foarte într-o doară, căci contractul ne bagă literalmente căluşul în gură, e probabil cea mai izbutită realizare a romanului actual. Personajele la care are acces cititorul sunt simple măşti, scoase în cel mai bun caz din alte cărţi, şi nu au nicio legătură

fundamentală cu trama. Se lălăie în discuţii fără nicio importanţă şi nu sunt la curent cu ce se petrece. Nimeni nu bănuieşte nimic, şi cu atât mai puţin publicul, cu toate că opera s-a tradus în mai multe limbi străine şi a obţinut o eşarfă de onoare.

În încheiere, promitem, în calitate de executori testamentari, să publicăm manuscrisul *in toto*, cu toate lacunele şi ştersăturile. Lucrul acesta îl vom realiza prin subscripţie şi plăţi anticipate, care vor deveni efective de cum îşi va da autorul ultima suflare.

Rămâne deschisă şi subscripţia pentru un bust la groapa comună de la Chacarita, operă a sculptorului Zanoni, care va consta, aplicând sculpturii modulele regretatului poligraf, dintr-o ureche, o frunte şi o pereche de pantofi.

Un multilateral: Vilaseco

E de la sine înţeles că cele mai înaripate pene, frişca şi caimacul tuturor acelor Sexton Blake ai criticii, acreditează ideea că multipla operă a lui Vilaseco exprimă ca nicio alta evoluţia poeziei de limbă spaniolă de la începutul secolului până în zilele noastre. Prima sa creaţie, poemul *Durerile sufletului* (1901), pe care l-a publicat în *Telegraful de peste Ocean* al lui Fisherton (Rosario), e micuţa operă a unui începător care, căutându-se pe sine, încă mai şchiopătează, şi nu de puţine ori e apă chioară. Configurează o muncă mai curând de cititor decât de geniu care împinge, căci e plin ochi de influenţele (în general străine) lui Guido Spano, Núñez de Arce şi, cu marcată preponderenţă, Elias Regules. Într-un cuvânt, nimeni nu şi-ar aminti în zilele noastre de acest mic păcat de tinereţe, de n-ar fi puternica lumină pe care o aruncă asupra sa titlurile ulterioare. După aceea a publicat *Tristeţea faunului* (1909), cu o lungime şi o metrică egale cu ale compoziţiei anterioare, dar marcată deja de pecetea modernismului la modă. În continuare, avea să-l şocheze Carriego; la *Feţe şi Măşti*, din noiembrie nouă sute unsprezece, răspunde cu a treia pagină pe care i-o datorăm, poezia intitulată *Mica mască*. În pofida polarizării exercitate de cel care cântă nişte *extramuros portenos*, în *Mica mască* răzbat substanţial la suprafaţă personalitatea inconfundabilă, accentul ales ale unui Vilaseco deja matur, cel din *Caleidoscop*.

m care s-a manifestat în revista *Prea*, deasupra vestitei viniete a lui Longobardi. Dar lucrurile nu se opresc aici; după mulţi ani, el avea

să producă cu intenţie satira *Viperine*, a cărei insolită duritate de limbaj a îndepărtat de el – pentru totdeauna! – un procentaj corespunzător de învechiţi demodaţi. *Evita căpităneasă* datează din 1947 şi a fost lansată cu surle şi trâmbiţe în Piaza de Mayo. Doar câteva ore mai târziu, Vilaseco devine subdirector al Comisiei pentru cultură şi consacră acest răgaz planificării unui poem care avea să fie – vai! – ultimul, căci a murit cu mult înaintea lui Tulio Herrera, care încă se mai agaţă de viaţă precum caracatiţele. *Odă integrării* a fost cântecul său de lebădă, dedicat diverşilor guvernanţi. A murit secerat în plină bătrâneţe, nu înainte de a-şi fi reunit într-un volum producţiile risipite ici-colo. O patetică *plaquette*, pe care a semnat-o *în articula mortis*, sub presiunea noastră prietenească, cu câteva clipe înainte de a fi dus la capelă, îi va răspândi opera în selectul cerc al bibliofililor care se vor înscrie, pentru a o cumpăra, la domiciliul meu particular din strada Pozos. Cinci sute de exemplare pe hârtie de scris, numerotate cu mare scrupulozitate, formează practic *editio princeps* şi, cu plata prealabilă în parai peşin, vor fi trimise prin poştă, care funcţionează de mai mare râsul.

Dat fiind că exhaustiva prefaţă analitică, scrisă cu cursive corp paisprezece, a rămas în seama penei mele, sunt practic slăbit, căci la analize mi-au descoperit o scădere a fosforului, drept care am apelat la un prăpădit* pentru punerea în pkcuri, lipirea timbrelor şi scrierea adreselor. În loc să se limiteze la munca specifică, acest factotum a delapidat un timp preţios, citind cele şapte elucubraţii ale lui Vilaseco. Aşa a izbutit să descopere că ele erau, cu excepţia titlului, exact unul şi acelaşi lucru. Nicio virgulă, niciun punct şi virgulă, niciun cuvânt diferit! Descoperirea, rod gratuit al hazardului, e, desigur, lipsită de importanţă pentru o serioasă evaluare a versatilei opere vilaseciene, dar o menţionăm la sfârşit, doar din pură curiozitate. Această *soi-disante* aluniţă adaugă o nouă şi neîndoielnică dimensiune filosofică menţionatei *plaquette*, dovedind încă o dată că, în pofida mărunţişurilor care obişnuiesc să-l rătăcească pe pigmeu, Arta e una şi unică.

Pentru identificarea sa, a se consulta studiul *o seară cu* Ramón *Bonavena*, introdus în indispensabilul *vademecum* intitulat *Cronicile lui Bustos Domecq* (Buenos Aires, 1966), de vânzare în bunele magazine de specialitate (n.a.).

O pensulă de-a noastră: Tafas

Acoperită de valul figurativ ce revine viguros, e în mare pericol stimabila memorie a unei valori ar-gentiniene, José Enrique Tafas, care a murit la 12 octombrie 1964 sub apele Atlanticului, în prestigioasă staţiune balneară Claromeco. Înecat tânăr, dar având o pensulă maturizată, Tafas ne-a lăsat moştenire o doctrină riguroasă şi o operă care străluceşte. Ar fi o mare eroare să-l confundăm cu perimata legiune a pictorilor abstracţi; a atins un ţel identic cu al lor, dar a urmat o traiectorie foarte diferită.

Păstrez în memorie, la loc preferenţial, amintirea tandrei dimineţi de septembrie când ne-am cunoscut, printr-o gentileţe a hazardului, în chioşcul care încă îşi mai arată frumoasa siluetă la colţul sudic pe care strada Bernardo de Irigoyen îl face cu Avenida de Mayo. Beţi de tinereţe, ne prezentaserăm amândoi în persoană la magazin, în căutarea aceleiaşi cărţi poştale cu Cafeneaua Tortoni în culori. Coincidenţa a fost factorul decisiv. Vorbe sincere au încoronat cele începute de surâs. Nu voi ascunde că m-a împins curiozitatea când am constatat că noul meu prieten îşi completase achiziţia cu alte două ilustrate, reprezentând Gânditorul lui Rodin şi Hotelul Spania. Amândoi cultivatori ai artelor, amândoi inspiraţi de azurul cerului, dialogul a urcat foarte repede la temele zilei; nu l-a fisurat, cum ne-am putea teme, circumstanţa că unul era deja un solid povestitor, iar celălalt o promisiune aproape anonimă, încă ascunsă în bidinea. Numele tutelar al lui Santiago Ginzberg, a cărui prietenie o împărtăşeam, a jucat rolul primului cap de pod. Mai apoi aveau să abunde anecdotele critice despre câte un fanfaron de actualitate şi, la sfârşit, fiecare având în faţă câte o halbă de bere cu guler, discuţiile uşoare, volatile, pe teme eterne. Ne-am dat întâlnire pentru duminica următoare la Cofetăria Trenul Mixt.

După ce m-a informat despre vechea lui origine masulmană, căci tatăl său ajunsese la plajele noastre încolăcit într-un covor, Tafas a încercat pe loc să-mi lămurească ce-şi propunea pe şevalet. Mi-a zis că în *Coranul lui Mohamed*, pentru a nu mai pomeni de ruşii din strada Junân, e formal interzisă pictarea de chipuri, persoane, trăsături, păsări, tăuraşi şi alte fiinţe vii. Cum să pui în mişcare pensula şi paleta, fără să încalci regulamentul lui Allah? În cele din urmă, a izbit-o.

Un purtător de cuvânt originar din provincia Córdoba îl convinsese că, pentru a inova într-o artă, trebuie să demonstrezi cu

claritate că o domini, cum s-ar zice, şi îi poţi respecta normele ca orice mic maestru. Spargerea vechilor tipare e cuvântul de ordine al veacurilor actuale, dar candidatul trebuie să demonstreze în prealabil că le ştie pe de rost. Aşa cum a spus Lumbeira, trebuie să fagocităm bine tradiţia, înainte de a o da la porci. Tafas, o persoană nespus de chipeşă, a asimilat aceste vorbe foarte sănătoase şi le-a pus în practică după cum urmează. *Primo*, a pictat cu fidelitate fotografică vederi *portehas*, corespunzătoare unui perimetru restrâns al urbei, care copiau hoteluri, cofetării, chioşcuri şi statui. Nu le-a arătat nimănui, nici măcar prietenului nedespărţit, cu care împărţi într-un bar o halbă de bere. *Secundo*, le-a şters cu miez de pâine şi cu apă de la robinet. *Tertio*, a pus pe ele o mână de cremă de ghete, pentru ca pătrăţelele să devină în întregime negre. A avut, e drept, scrupulele de a trimite fiecare dintre creaţiile sale, care rămăseseră la fel de oacheşe, cu numele scris corect, iar la expoziţie puteai citi *Cafeneaua Tortoni* sau *Chioşcul cu ilustrate*. De altfel, preţurile nu erau uniforme; variau după minuţiozitatea cromatică, racursiurile, compoziţia etc. a operei şterse. În faţa protestului formal al grupărilor abstracte, care nu acceptau titlurile, Muzeul de Belle Arte a luat o hotărâre decisivă, cumpărând trei din cele unsprezece opeve, la un preţ global care a lăsat contribuabilul cu gura căscată. Critica organelor de opinie a înclinat spre elogii, dar X prefera un tablou şi Y altul. Totul, într-un climat de respect.

Aşa e opera lui Tafas. Ştim că prepara o frescă mare cu motive indigene, pe care se pregătea să le capteze în Nord, şi pe care, o dată pictată, avea să o supună cremei de ghete. Mare păcat că moartea sa sub apă ne-a privat pe noi, argentinienii, de acest *opus*!

Garderobă I

După cum se ştie, complexa revoluţie a început la Necochea. Data – interesanta perioadă care lunecă între 1923 şi 1931; protagonişti – Eduardo S. Bradford şi comisarul pensionar Silveira. Primul, cu o fişă socială oarecum nedefinită, a ajuns să fie o instituţie pe bătrâna *rambla* de lemn, fără ca lucrul acesta să ne împiedice să-l vedem şi la unele *thes dansants*, tombole, aniversări ale copiilor şi nunţi de argint, la liturghia de la orele unsprezece, în salonul de biliard şi în cele mai respectabile *chalets*. Mulţi şi-l vor fi amintind: panama moale cu bor flexibil, ochelari cu ramă de baga, mustaţă unduioasă şi cănită, care nu izbutea să ascundă dubla buză subţire, guler *palomita* şi

cravată cu nod, costum alb cu nasturi de import, manşete cu butoni, ghete cu toc militar care îi înălţau statura poate mediocră, mâna dreaptă cu bastonul împletit, stânga prelungită într-o mănuşă de culoare deschisă, unduind fără grabă, dar fără răgaz, sub briza Atlanticului. Conversaţia lui, plină de bonomie, aducea libaţii în cele mai diverse locuri comune, dar se îndrepta în cele din urmă spre tot ce avea atingere cu blănurile, umeraşii, tivurile, turul pantalonilor, pălăriile, gulerele de catifea şi diversele mantouri. O atare predilecţie nu trebuie să ne mire; era ciudat de friguros. Nimeni nu-l văzuse făcând baie în mare; străbătea *rambla* de la un capăt la altul, cu capul între umeri, cu braţele încrucişate sau cu mâinile

263

În buzunare, scuturat din cap până-n picioare de frisoane. Există o altă particularitate care nu a scăpat nelipsiţilor observatori: în pofida lanţului de ceas care îi unea reverul cu buzunarul stâng, el refuza jucăuş să spună cât e ceasul. Deşi de o generozitate perfect dovedită, nu achita notele de plată, nici nu dădea vreo patacă la cerşetori. În schimb, tuşea îl scutura frecvent. Sociabil, dacă există aşa ceva, menţinea, cu lăudabil orgoliu, o distanţă prudentă. Dictonul său preferat: *Noii me tangere*. Era prieten cu toţi, dar nu trecea pragul nimănui şi, până la fatidicul 3 februarie 1931, întreaga *creme* din Necochea nici n-a bănuit care îi era autenticul domiciliu. Cu câteva zile mai înainte, un martor depusese mărturie că îl văzuse intrând în boiangeria Quiroz cu un portmoneu în mâna dreaptă şi ieşind apoi cu acelaşi portmoneu şi un pachet mare, cilindric. Nimeni n-ar fi dat probabil vălul la o parte, de n-ar fi fost perspicacitatea şi îndârjirea comisarului pensionar Silveira, bărbat călit în Zârate şi care, împins de instinctul său de copoi, a intrat la bănuieli. În ultimele sezoane, l-a urmărit cu toată grija, chiar dacă celălalt părea să nu-şi dea seama şi-l lăsa cu buza umflată, optând pentru bezna suburbiilor. Însărcinarea pe care şi-o asumase detectivul a fost obiectul bârfei de rigoare în acele cercuri, şi mulţi s-au îndepărtat de Bradford şi au trecut de la dialogul festiv la salutul sec. Cu toate acestea, unele familii din protipendadă l-au înconjurat cu delicate dovezi de afecţiune, arătându-se solidare cu el. Mai mult decât atât: pe *rambla* şi-au făcut apariţia nişte tipi care semănau cu el şi care, supuşi unui examen, se costumau în chip identic, deşi în culori mai palide şi cu un aer categoric nevoiaş.

Bomba pe care şedea Silveira avea să explodeze fără întârziere.

La data menţionată, doi zbiri, îmbrăcaţi civil şi avându-l în frunte chiar pe comisar, s-au prezentat la o căscioară din lemn de pe Strada Fără Nume. Au bătut în repetate rânduri la uşă şi, într-un sfârşit, au forţat-o, bulucindu-se cu pistolul în mână în şandrama. Bradford s-a predat la fix. A ridicat braţele, dar n-a aruncat bastonul împletit, nici nu şi-a scos pălăria. Fără să mai piardă vreun minut, l-au înfăşurat într-un cearşaf adus *ex profeso* şi l-au dus pe sus cu ei, plângând şi zbătându-se. Le-a atras atenţia greutatea lui insignifiantă.

Când procurorul, doctorul Codovilla, l-a acuzat de abuz de încredere şi atentat la pudoare, Bradford a capitulat imediat, dezamăgindu-şi fidelii. Adevărul s-a impus concret. Între 1923 şi 1931, Bradford, cavalerul de pe *rambla*, a umblat despuiat prin Necochea. Pălăria, ochelarii cu ramă de baga, mustaţa, gulerul, cravata, lanţul de ceas, costumul şi nasturii, bastonul împletit, mănuşile, batista, gheata cu toc militar nu erau decât un desen aplicat pe *tabula rasa* epidermei sale. În clipe atât de amare, oportuna influenţă a unor prieteni situaţi strategic ar fi constituit un sprijin, dar a ieşit la lumină o circumstanţă care l-a pus rău cu toţi. Poziţia sa economică lăsa mult de dorit! N-ar fi dispus nici măcar de mijloacele necesare pentru a-şi plăti o pereche de ochelari. S-a văzut obligat să-i picteze, ca pe toate celelalte, inclusiv bastonul. Judecătorul a prăvălit peste delincvent severitatea legii. Bradford s-a dovedit apoi un pionier călit, în martirologiul din Sierra Chica. A murit acolo de bronhopneumonie, fără alte haine pe el decât un costum în dungi, desenat pe cărnurile-i sfrijite.

Carlos Anglada, cu flerul său de a lua urma celor mai remunerative faţete ale modernităţii, i-a consacrat o serie de articole în *L'Officiel*. Preşedinte al Comisiei Pro Statuia lui Bradford pe fosta *Rambla* de Lemn din Necochea, el a adunat

semnături şi sume considerabile. După câte ştim, monumentul nu s-a concretizat.

Mai circumspect şi mai ambiguu s-a arătat don Gervasio Montenegro, care a ţinut la Universitatea de Vară un mic curs cu privire la hainele confecţionate cu pensula şi la neliniştitoarele perspective deschise de ele în faţa activităţii croito-riceşti. Restricţiile şi refuzurile expozantului n-au întârziat să suscite vestita Plângere a lui Anglada: „Chiar şi după ce-i postum îl calomniază!" Nemulţumit de chestiune, Anglada l-a provocat pe Montenegro să încrucişeze

mănuşile în orice ring şi, foarte nerăbdător să-l ajungă o *riposte*, a plecat cu un *Jet* la Boulogne sur Mer. Între timp, Secta Pictaţilor crescuse. Cei mai îndrăzneţi şi mai recenţi înfruntau riscurile inerente, cârpăcindu-l cu precizie pe Pionierul Martir. Alţii, înclinaţi, dimpotrivă, *sprepiano*, *piano*, au ales calea de mijloc: *toupet* din păr, dar monoclu desenat şi sacou tatuat şi de neşters. Cu privire la pantalon, să păstrăm tăcerea.

Atari precauţii s-au dovedit fără efect. Reacţiunea s-a manifestat! Doctorul Kuno Fingermann, care la vremea aceea promova un *Bureau* de Relaţii cu Publicul la Centrul Producătorilor de Lână, a dat publicităţii volumul intitulat *Esenţa veşmintelor e paltonul*, pe care avea să-l completeze mult mai târziu *eu să ne îmbrăcăm*! Asemenea lovituri oarbe au avut răsunet în nucleul tinerilor care, împinşi de elanul foarte comprehensibil de a se realiza, s-au dat de-a dura în stradă, învăluiţi în Costumul Total, care nu lăsa nicio portiţă de ieşire şi îl îngloba pe fericitul posesor din cap până-n picioare. Materialele preferate au fost pielea de proastă calitate şi pânza impermeabilă, la care avea să se adauge în scurtă vreme pufoaica de lână, pentru amortizarea loviturilor.

Lipsea amprenta estetică. A pus-o baroneasa de Servus, marcând o nouă cotitură. A revenit, ca primă măsură, la verticalism şi la eliberarea braţelor şi picioarelor. În conivenţă cu un grup mixt de metalurgişti, artişti ai sticlei şi fabricanţi de abajururi şi lămpi, ea a creat ceea ce a ajuns să se numească Veşmântul Plastic. Cu evidente dificultăţi provocate de greutate, pe care nimeni nu a avut pretenţia să le nege, Veşmântul îi îngăduie purtătorului să se deplaseze în siguranţă. Constă din sectoare metalice, sugerând scafandrul, cavalerul medieval şi balanţa de farmacie, nu fără a lansa scânteieri rotative, care îl enervează pe pieton. Emite clinchete discontinue, care ţin locul unui claxon plăcut.

Două şcoli pornesc de la baroneasa de Servus, care îşi dă (conform unei persoane perspicace) cel mai de soi consimţământ pentru a doua. Prima e a străzii Florida; cealaltă, cu o ţâfnă mai populară, e a străzii Boedo. Membrii celor două tabere coincid, în pofida nuanţelor care îi diferenţiază, în a nu se aventura în stradă.

267

Garderobă II

Chiar dacă, aşa cum s-a arătat la vremea sa, calificativul

funcţional acuză o marcată discreditare în mica lume a arhitecţilor, el a urcat pe poziţii importante la capitolul *garderobă*. Başca, veşmântul masculin prezenta o latură nespus de atrăgătoare pentru loviturile revizionismelor critice. Reacţionarii au eşuat vădit în vana lor dorinţă de a justifica frumuseţea, sau măcar utilitatea, unor accesorii cum sunt reverul, manşeta, nasturii fără cheotori, noduroasa cravată şi panglica pe care poetul o va fi numit „soclul pălăriei". Scandaloasa arbitraritate a unor podoabe atât de lipsite de efect a sfârşit prin a-şi câştiga o stare publică. În această privinţă, sentinţa lui Poblet e definitivă. Nu e superfluu să constatăm că noua ordine izvorăşte dintr-un pasaj al anglo-saxonului Samuel Butler. El a notat că numitul corp omenesc e proiecţia materială a forţei creatoare şi că, dacă privim corect, nu există diferenţe între microscop şi ochi, căci primul e perfecţionarea celui de-al doilea. Acelaşi lucru trebuie afirmat şi despre baston şi picior, conform atât de vânturatei ghicitori cu piramidele şi sfinxul. În concluzie, trupul e o maşină: mâna nu mai puţin decât puşca Remington, fesele nu mai puţin decât scaunul de lemn sau electric, patinatorul nu mai puţin decât patina. De aceea, e cu totul lipsit de sens pruritul fugii de maşinism; omul e prima schiţă a ceea ce complementează, în sfârşit, ochelarii şi scaunul cu rotile.

Aşa cum se petrece nu de puţine ori, marele salt înainte s-a făcut prin fericita cuplare a visătorului care acţionează în umbră cu omul de afaceri. Primul, profesorul Lucio Sevola, a schiţat generalităţile cazului; al doilea, Notaris, e în fruntea societăţii demne de încredere Fierăria şi Bazarul Maimuţei, care, schimbând ramura, e acum Croitoria Funcţională Sevola-Notaris. Ne permitem să le recomandăm celor interesaţi să viziteze fără a se angaja cu nimic modernul local al numiţilor comercianţi, care le vor acorda atenţia de rigoare. Personalul expert le va îngădui să-şi satisfacă necesităţile la preţuri modice, dotându-i cu brevetata Mănuşă Maestră, ale cărei două piese (ce corespund riguros celor două mâini) comportă următoarele prelungodegete: poanson, tirbuşon, stilou, sigiliu artistic de cauciuc, stilet, sulă, ciocan, şperaclu, umbrelă-baston şi lampă pentru sudură autogenă. Poate că alţi clienţi vor prefera Pălăria-Magazin, care asigură transportul de alimente şi valori, precum şi de obiecte de orice soi. Nu a fost încă pus în vânzare Costumul-Arhivă, care va înlocui buzunarul cu un sertar. Fundul de Pantalon cu Elastic Dublu în Spirală, respins de breasla scăunarilor, a câştigat favorurile locului, iar avântul pe care l-a

luat ne scuteşte să-l mai recomandăm în această *reclame*.

O abordare strălucită

Paradoxal, teza de istorie pură care a triumfat la ultimul Congres al Istoricilor, desfăşurat la Pau, e un important obstacol în calea înţelegerii complete a acestuia. În faţişă contradicţie chiar cu teza, am coborât în beciurile Bibliotecii Naţionale, secţia Periodice, pentru a le consulta pe cele referitoare la luna iulie a anului curent. Dispunem în chip nu mai puţin plauzibil de buletinul poliglot care înregistrează de-a fir-a-păr îmbârligatele dezbateri şi concluzia la care s-a ajuns. Tema iniţială fusese: Este istoria o ştiinţă sau o artă? Observatorii au notat că cele două tabere opuse arborau, fiecare în parte, aceleaşi nume: Tucidide, Voltaire, Gibbon, Michelet. Nu vom rata plăcuta ocazie de a-l felicita pe delegatul din Chaco, domnul Gaiferos, care a propus cu eleganţă celorlalţi congresişti să acorde un loc preferenţial Indo-Americii noastre, începând, desigur, cu Chaco, ilustrul leagăn al multor valori. S-a întâmplat, la fel ca în multe alte ocazii, ce era imprevizibil; teza care a obţinut votul unanim a fost, după cum se ştie, a lui Zevasco: istoria e un act de credinţă.

Într-adevăr, era coaptă ora propice pentru obţinerea acordului consensual referitor la această ipoteză revoluţionară şi abruptă, dar deja pregătită, după multă rumegare, de lunga răbdare a veacurilor. *En efecto*, nu există un manual de istorie, un Gandía etcetera, care să nu fi anticipat, cu mai multă sau mai puţină dezinvoltură, vreun precedent. Dubla naţionalitate a lui Cristofor Columb, victoria de la Jutland, pe care şi-au atribuit-o deopotrivă, în secolul al XVI-lea, anglo-saxonii şi germanii, cele şapte oraşe care şi-l dispută pe Homer, scriitor important, sunt alte cazuri care îi vor veni în minte cititorului mediu. În toate exemplele date pulsează în embrion tenacea voinţă de afirmare a elementului propriu, autohton, pledoaria pro *domo*. Chiar acum, dezvoltând cu sufletul deschis înţeleapta noastră cronică, ne buimăceşte timpanul controversa cu privire la Carlos Gardel, Oacheşul din Piaţă pentru unii, uruguayanul pentru alţii, originar din Tolosa, precum Juan Moreira, pe care şi-l dispută progresistele localităţi antagoniste Moron şi Navarro, ca să nu mai vorbim de Leguisamo, tare mă tem că uruguayan.

Să revenim la declaraţia lui Zevasco: „Istoria e un act de credinţă. Nu au importanţă arhivele, mărturiile, arheologia, statistica, hermeneutica, nici faptele; istoriei îi incumbă istoria, liberă de orice

ezitare şi scrupule; numismatul să-şi păstreze monedele, iar vânzătorul de hârtie – terfe-loagele. Istoria e o injecţie cu energie, un suflu dătător de viaţă. Intensificând potenţa, istoricul încarcă cernelurile; farmecă, exaltă, dă curaj, însufleţeşte; nici vorbă să calmeze sau să enerveze; cuvântul nostru de ordine este să respingem hotărât ceea ce nu întăreşte, ceea ce nu-i pozitiv, ceea ce nu-i laur".

Sămânţa a încolţit. Astfel, distrugerea Romei de către Cartagina e o sărbătoare nelucrătoare, ţinută începând din 1962 în Tunisia; tot astfel, anexarea Spaniei la tabăra de corturi indigene a expansivului indian *querandi* e acum, şi în spaţiul naţional, un adevăr pe care trebuie să-l garanteze amendarea.

Ca atâţia alţii, versatilul Poblet a stabilit o dată pentru totdeauna că ştiinţele exacte nu se

bazează pe acumularea statistică; pentru a-i arăta tineretului că trei şi cu patru fac şapte, nu se adună patru bezele cu trei bezele, patru episcopi cu trei episcopi, patru cooperative cu trei cooperative, nici patru ghete de lac cu trei ciorapi de lână; intuită în fine legea, tânărul matematician captează faptul că, invariabil, trei şi cu patru fac şapte şi nu are nevoie să repete experienţa cu caramele, tigri care au gustat carne de om, stridii şi telescoape. Istoria doreşte o metodologie similară. îi convine, oare, unei naţiuni de patrioţi o înfrângere militară? Desigur că nu. În ultimele texte aprobate de respectivele autorităţi, Waterloo e pentru Franţa o victorie asupra hoardelor Angliei şi Prusiei; din Pună de Atacama până la Capul Horn, Vilcapugio e o victorie năucitoare. La început, câte unul slab de înger a presupus că atare revizionism va parcela unitatea disciplinei şi, mai rău chiar, îi va pune în mare încurcătură pe editorii istoriilor universale. Acum ştim că teama noastră e lipsită de o bază cu adevărat solidă, căci şi cel mai miop înţelege că proliferarea aserţiunilor contradictorii vine din izvorul comun al naţionalismului şi autorizează *urbi et orbi* acest *dicturn* al lui Zevasco. Istoria pură ridică substanţial în slava cerului revanşismul just al fiecărui popor; Mexicul şi-a recucerit astfel, cu litere de tipar, puţurile de petrol din Texas, iar noi, calota polară şi inalienabilul său arhipelag, fără a pune în primejdie viaţa nici măcar a unui singur argentinian.

Şi mai mult încă. Arheologia, hermeneutica, numismatica, statistica nu sunt, în zilele noastre, slugarnice; ele şi-au recâştigat în

timp libertatea şi, comparate cu mama lor, Istoria, sunt ştiinţe pure.

Esse est percipi

Vechi turist al zonei Niinez şi al împrejurimilor ei, n-am putut trece cu vederea faptul că lipsea de la locul său dintotdeauna monumentalul stadion River. Consternat, l-am consultat cu privire la lucrul acesta pe prietenul meu Gervasio Montene-gro, membru al Academiei Argentiniene de Litere. În el am găsit motorul care m-a pus pe pistă. La vremea aceea, pana sa compila, în chip de *Istorie panoramică a jurnalisticii naţionale*, o lucrare plină de merite căreia i se dedica secretara sa. Întâmplător, documentările practice îl ajutaseră să adulmece clenciul. Cu puţin înainte de a adormi complet, m-a încredinţat unui prieten comun, Tulio Savastano, preşedintele clubului Abasto Juniors, la al cărui sediu, aflat în Edificiul Amianto, la colţul format de Avenida Corrientes cu strada Pasteur, m-am deplasat. În pofida regimului de dublă dietă la care îl supune medicul şi vecinul său, doctorul Narbondo, acest cadru de conducere se arăta capabil încă de mişcare şi agil. Oarecum plin de fumuri după ultima victorie a echipei sale asupra selecţionatei canare, s-a arătat la largul său şi, bând împreună *mate* după *mate*, mi-a destăinuit amănunte importante legate de chestiunea pe tapet. Deşi îmi repetam că Savastano fusese cândva tovarăşul isprăvilor mele de tinereţe la colţul străzilor Agiiero şi Humahuaca, maiestatea funcţiei mă obliga şi, doar ca să mai slăbesc tensiunea, l-am felicitat pentru ultimul *goal* pe care.

273

I în pofida intervenţiei oportune a lui Zarlenga şi f Parodi, l-a marcat, în calitate de *centru-half*, Renol vales, din pasa istorică a lui Musante. Sensibil la

[adeziunea mea la Unşpele din Obor1, personajul f a tras o ultimă duşcă din *bombilla* golită, spunând filosofic, ca unul ce visează cu voce tare:

— Şi când te gândeşti că eu le-am inventat numele.

— Alias? am întrebat printre gemete. Musante nu se numeşte Musante? Renovales nu e Renovales? Limardo nu e genuinul patronimic al idolului pe care-l aclamă microbiştii?

Răspunsul a făcut să mă lase toate membrele.

— Cum? Dumneata mai crezi în microbişti şi

1 idoli? Pe ce lume trăieşti, don Domecq?

I chiar atunci a intrat o ordonanţă care părea pompier şi a

şuşotit că Ferrabăs voia să-i vorbească domnului.

— Ferrabăs, crainicul cu voce de catifea? am exclamat. Promotorul cordialei după-amiezi de la treisprezece şi cincisprezece şi al săpunului Profumo? Propriii mei ochi îl vor vedea, oare, în carne şi oase? îl cheamă cu adevărat Ferrabăs?

— Să aştepte, a poruncit domnul Savastano.

— Să aştepte? N-ar fi mai prudent să mă sacrific şi să mă retrag? am spus cu sinceră abnegaţie.

— Nici să nu-ţi treacă prin minte aşa ceva, a răspuns Savastano. Arturo, spune-i lui Ferrabăs să intre. N-are importanţă…

Ferrabăs şi-a făcut intrarea plin de naturaleţe. Eram gata să-i ofer fotoliul meu, dar Arturo.

1. *Once* („unsprezece" – „Unşpe" în text) este numele unui cartier din Buenos Aires, al gării şi oborului (*abasto* în limba spaniolă) aferent lui, deci: *Oborul din Unşpe*. În cazul echipei de fotbal, unsprezecele *orice* face parte din (clubul) Abasto, deci *Unşpele din Obor*.

pompierul, m-a descurajat aruncându-mi o ocheadă ca o masă de aer polar. Vocea prezidenţială a dictat:

— Ferrabăs, am vorbit deja cu de Filipo şi Camargo. Data viitoare pierde Abasto, cu doi la unu. Jocul va fi impetuos, dar să nu repetaţi, ţine bine minte, pasa lui Musante către Renovales, că lumea o ştie pe de rost. Vreau imaginaţie, imaginaţie. S-a-nţeles? Poţi pleca.

Mi-am adunat puterile, ca să pot îndrăzni să întreb:

— Trebuie să deduc că orice *score* se numără pe degete?

Literalmente, Savastano m-a zvârlit în praf.

— Nu există *score*, nici cadre, nici partide. Stadioanele au ajuns să fie dărâmături care se desfac în bucăţi. Astăzi totul se petrece la televiziune şi la radio. Oare falsa excitare a crainicilor sportivi n-a izbutit niciodată să te facă să bănuieşti că totul e cai verzi pe pereţi? Ultima partidă de fotbal s-a jucat în capitala noastră pe 24 iunie 1937. Chiar din clipa aceea, fotbalul, la fel ca şi vasta gamă a sporturilor, e un gen dramatic, interpretat de un singur om într-o cabină sau de o echipă de actori cu tricouri în faţa unui *cameraman*.

— Domnule, cine a inventat asta? am izbutit să întreb.

— Nimeni nu ştie. Şi ar merita tot pe atâta să se cerceteze cui i-a venit mai întâi ideea inaugurărilor de şcoli şi a vizitelor fastuoase efectuate de capetele încoronate. Sunt lucruri care nu există în afara

studiourilor de înregistrări şi a redacţiilor. Convinge-te, Domecq, publicitatea masivă e cuvântul de ordine al vremurilor moderne.

— Şi cucerirea spaţiului?

— E un program străin, o coproducţie yankeo-sovietică. Un progres lăudabil, să nu o negăm, al spectacolului scientist.

I

— Domnule preşedinte, îmi băgaţi spaima-n oase, am bâiguit, fără a mai ţine seama de ierarhie. Atunci, nu se petrece nimic în lume?

— Foarte puţin, mi-a răspuns, flegmatic ca un englez. Dar eu nu-ţi înţeleg teama. Specia umană se lăfăie acasă, atentă la ecran sau la crainic, dacă nu la presa aurie. Ce mai vrei, Domecq? Asta-i mersul gigantic al secolelor, ritmul progresului care se impune.

— Şi dacă dispare iluzia? am zis cu un firicel de voce.

— Ce să dispară!? m-a liniştit.

— Pentru orice eventualitate, voi fi mormânt; – am promis. V-o jur pe adeziunea mea personală, pe loialitatea mea faţă de echipă, pe domnia voastră, pe Limardo, pe Renovales.

— Gpune orice ai chef, nimeni nu-ţi va da crezare.

A sunat telefonul. Preşedintele a dus receptorul la ureche şi s-a folosit de mâna liberă pentru a-mi arăta ieşirea.

Inutilii

Era atomică, perdeaua care cade peste colonialism, conflictul de interese, ipoteza comunistă, creşterea costului vieţii şi renegarea mijloacelor de plată, chemarea la concordie lansată de Papă, progresiva debilitare a semnului nostru monetar, practica muncii fără chef, proliferarea supermarket-urilor, extinderea cecurilor fără acoperire, cucerirea spaţiului, depopularea satelor şi avântul corespunzător al Oraşelor – Mizerie formează o panoramă neliniştitoare, care dă de gândit. Una e să diagnostichezi relele, alta să le prescrii terapia. Dar, fără să aspirăm la titlul de profet, îndrăznim să insinuăm că importarea de Inutili, în vederea fabricării lor în ţara noastră, va contribui substanţial, asemenea sedativelor, la scăderea nervozităţii azi atât de generalizate. Domnia maşinii este un fenomen pe care nimeni nu-l mai pune de-acum la îndoială; Inutilul presupune un pas înainte într-un proces inevitabil.

Care a fost primul telegraf, care primul tractor, care prima Singer? Sunt întrebări ce îl pun în încurcătură pe intelectual; problema nu se pune şi cu privire la Inutili. Nu există în toată lumea niciun

iconoclast care să nege că primul dintre toţi a acţionat la Mulhouse şi că indiscutabilul său părinte a fost inginerul Walter Eisengardt (1914 – 1941). Două personalităţi palpitau în valorosul teuton: visătorul incorigibil, care publicase două monografii importante, astăzi uitate, referitoare la figura lui

Molinos şi a gânditorului de rasă galbenă Lao Zi, şi solidul metodolog cu realizări tenace şi creier practic care, după proiectarea unui grup de maşini net industriale, a dat naştere, la 3 iunie 1939, primului Inutil de care ne aducem aminte. Vorbim de modelul păstrat la Muzeul din Mulhouse: abia de are un metru şi douăzeci şi cinci în lungime, şaptezeci de centimetri în înălţime şi patruzeci în lăţime, dar dispune de aproape toate amănuntele, de la recipientele din metal până la conducte.

După cum se obişnuieşte în orice localitate de frontieră, una din bunicile materne ale inventatorului era de neam gal, şi floarea cea mai aleasă a vecinătăţii o cunoştea sub numele de Germaine Baculard. Broşura pe care ne bazăm pentru această operă de largă respiraţie intuieşte că eleganţa, marca operei lui Eisengardt, îşi are originea în şuvoiul ei de sânge cartezian. Nu ne precupeţim aplauzele în faţa acestei amabile ipoteze, pe care o adoptă, de altfel, Jean-Christophe Baculard, continuatorul şi promotorul maestrului. Eisengardt a murit într-un accident de automobil marca Bugatti; nu i-a fost dat să vadă Inutilii care triumfă astăzi în uzine şi birouri. Dumnezeu să-l ajute să-i contemple din ceruri, micşoraţi de distanţă şi, din pricina asta, mai conformi cu prototipul pe care el însuşi l-a desăvârşit!

Să schiţăm acum imaginea Inutilului pentru cititorii care nu s-au dus încă să-l examineze la San Justo, în fabrica de Pistoane Ubalde. Monumentala maşinărie acoperă lăţimea terasei din centrul uzinei. După ochiul unui bun vânzător de găleţi, ea aminteşte un linotip disproporţionat. E de două ori mai înaltă decât maistrul; greutatea sa atinge câteva tone de nisip; are culoarea fierului vopsit negru; şi e confecţionată din fier.

O pasarelă cu scară îi îngăduie vizitatorului să o scruteze şi să o atingă. El va simţi în interiorul maşinii ceva ca un puls uşor şi, de va pune urechea, va detecta un susur îndepărtat. Într-adevăr, Inutilul dispune în interior de un sistem de conducte prin bezna căruia curg

apă şi câte-un bloc de piatră. Dar nimeni nu va pretinde că tocmai calităţile sale fizice sunt redundante în masa umană care îl înconjoară, ci conştiinţa faptului că în el palpită ceva tăcut şi tainic, care se joacă şi doarme.

Ţelul urmărit de Eisengardt în romanticele sale nesomnuri a fost pe deplin atins; oriunde se află vreun Inutil, maşina se odihneşte, iar omul, vindecat, munceşte.

279

Nemuritorii

And see, *no longer blinded by our eyes1*. Rupert Brooke

Cine-ar fi zis, în acea vară candidă a lui 1923, că povestirea *Alesul* de Camilo N. Huergo, pe care autorul mi-a dăruit-o cu o dedicaţie semnată şi pe care din fineţe am optat să o arunc înainte de a o propune spre vânzare unei succesiuni de librari, ascundea sub smalţul său narativ un avans genial? Fotografia lui Huergo, montată într-o ramă ovală, împodobeşte coperta. Ori de câte ori o privesc, îmi fac iluzia că va începe să tuşească, victimă a ftiziei care i-a secerat cariera promiţătoare. Într-adevăr, la puţin timp după aceea a murit, fără să-mi confirme primirea scrisorii pe care i-o trimisesem într-o magnifică demonstraţie de generozitate.

Citatul cu care încep această înţeleaptă lucrare l-am copiat din povestioara cu pricina şi i-am cerut doctorului Montenegro să mi-l potrivească cu rezultante negative. Pentru ca cititorul neprevenit să-şi facă un plan de bătaie, voi începe rezumatul comprimat al povestirii lui Huergo, pe care o voi condensa după cum urmează:

Naratorul face la Chubut o vizită unui moşier englez, don William Blake, care, pe lângă creşterea oilor, îşi foloseşte mintea şi la chestiile absconse ale grecului ăluia, Platon, şi la cele mai recente tatonări ale medicinei chirurgicale. Pe baza lecturii

1. Şi vedem, nemaifiind orbiţi de propriii noştri ochi.

sui-generis, don William apreciază că cele cinci simţuri ale trupului omenesc obstruează, sau deformează, captarea realităţii şi că, dacă am scăpa de ele, am vedea-o aşa cum e, infinită. Crede că în fundul sufletului stau modelele eterne care constituie adevărul lucrurilor şi că organele cu care ne-a dotat Creatorul sunt, *grosso modo*, nişte obstacole. Ca ochelarii negri care obstrucţionează ce-i afară şi ne distrag atenţia de la ce-avem înăuntru.

Blake îi face un copil unei tarabagioaice, pentru ca acesta să

contemple realitatea. Primele sale preocupări au fost să-l anestezieze pe vecie, să-l lase orb şi surdo-mut şi să-l emancipeze de miros şi gust. Şi-a luat, de asemenea, toate precauţiile posibile pentru ca alesul să nu aibă conştiinţa propriului trup. Restul l-a aranjat cu ajutorul unor dispozitive care luau asupra lor respiraţia, circulaţia, asimilarea şi excreţia. Păcat că cel astfel eliberat nu putea comunica cu nimeni. Naratorul pleacă, mânat de necesităţi care ţin de domeniul practicii. Revine după zece ani. Don William a murit, fiul dăinuie în legea lui, în mansarda plină de maşinării şi cu respiraţia regulată. Plecând pentru totdeauna, naratorul lasă să cadă chiştocul unei ţigări aprinse, care dă foc casei de ţară, şi nu va şti dacă a făcut-o înadins sau din pură întâmplare. Aşa se sfârşeşte povestirea lui Huergo, care în vremea lui era ciudată, dar pe care astăzi o depăşesc cu vârf şi îndesat rachetele şi astronauţii oamenilor de ştiinţă.

O dată compus aşa, din vârful peniţei, dezinteresatul compendiu al fanteziei unui mort, de la care de-acum nu mai pot aştepta nimic, revin la miezul chestiunii. Memoria îmi înapoiază o sâmbătă dimineaţă din 1964, când aveam oră la doctorul gerontolog Râul Narbondo. E trist, dar adevărat, că noi, băieţii de pe vremuri, am îmbătrânit: pletele ni s-au rărit, câte-o ureche ni se înfundă.

281

zbârciturile noastre prind scame, măseaua are concavităţi, tuşea prinde rădăcini, spinarea ni se face cocoaşă, piciorul ni se prinde în spărturi de piatră şi, într-un cuvânt, *pater familias* îşi pierde valabilitatea. Pentru mine venise, fără doar şi poate, momentul aparent să-i cer doctorului Narbondo să mă facă nou-nouţ, mai ales dacă ţineam seama că el schimba organele uzate cu unele care funcţionau bine. Cu durere în suflet, pentru că în seara aceea se juca meciul de baraj dintre Excursioniştii şi Deportivo Español şi poate că nu aveam să ajung printre primii la întâlnirea de onoare, am pornit spre cabinetul din colţul pe care îl fac Avenida Corrientes şi strada Pasteur. Acesta, aşa cum doreşte faima, ocupă etajul al cincisprezecelea al Edificiului Amianto. Am urcat cu liftul marca Electra. Ajung la uşa lui Narbondo, apăs pe butonul soneriei şi, după un timp, îmi iau inima-n dinţi şi intru chiar în sala de aşteptare. Acolo, singur cu *Voi* şi *Billiken*, n-am simţit trecerea orelor, până când cele douăsprezece ţignale ale unui ceas cu cuc m-au făcut să sar din fotoliu. M-am întrebat pe loc: Oare ce se petrece? Făcând pe detectivul, m-am dus să inspectez şi

m-am aventurat câţiva paşi în ambianţa din vecinătate, foarte hotărât, e drept, să-mi iau tălpăşiţa la cel mai mic zgomot. Din stradă urcau urletul claxoanelor, reclamele vânzătorului de ziare, scrâşnetul frânelor care îl salvează pe trecător, dar jur-împrejurul meu domnea o mare linişte. Am traversat un soi de laborator sau partea din spate a unei farmacii, dotată cu instrumente şi flacoane. Stimulat de ideea de a ajunge la toaletă, am împins uşadin fund.

Înăuntru am văzut ceva ce ochii mei n-au înţeles. Odăiţa era rotundă, văruită, cu tavanul jos, cu lumină de neon şi fără vreo fereastră care să slăbească tensiunea claustrofobiei. Era locuită de patru personaje sau mobile. De aceeaşi culoare cu pereţii; materialul – lemn; forma – cubică. Pe fiecare cub – unul mai mic, cu grătar, şi, sub acesta – fanta unei cutii poştale. Dacă priveai grătarul cu mare atenţie, observai alarmat că din interior te privea ceva ca nişte ochi. Crăpăturile emiteau, la intervale neregulate, un cor de suspine sau glăscioare, de nici Dumnezeu nu pricepea ce spuneau. Erau distribuite astfel încât fiecare stătea în faţa celuilalt şi câte două pe fiecare parte, formând un cenaclu. Nu ştiu câte minute au trecut. Atunci a intrat doctorul şi mi-a zis:

— Iartă-mă, Bustos, că te-am făcut să aştepţi.

Am fost să-mi iau bilet la meciul Excursioniştilor.

A continuat, arătându-mi cuburile: Am plăcerea să ţi-i prezint pe Santiago Silberman, copistul în retragere Luduena, Aquíles Molinari şi domnişoara Bugard.

Din mobile au răzbit sunete slabe, mai curând incomprehensibile. Imediat am întins o mână şi, fără să am plăcerea de a o strânge pe a lor, m-am retras disciplinat, cu surâsul îngheţat. Am ajuns de bine, de rău în vestibul. Am izbutit să bâigui:

— Coniac, coniac.

Narbondo s-a întors din laborator cu un vas gradat plin cu apă, în care a dizolvat nişte picături efervescente. Sfânt remediu: mirosul de vomisment m-a dat gata. Apoi, după ce a răsucit de două ori cheia în uşa care dădea spre odăiţă, a urmat explicaţia:

— Constat cu satisfacţie, *care* Bustos, că Nemu ritorii mei te-au şocat. Cine ar fi zis că *homo sapiens*, antropoidul pe care Darwin abia îl schiţase, avea să atingă asemenea perfecţiune? Te asigur că această casă, care e şi a ta, este unica din Indo-America unde se aplică riguros metodologia doctorului Eric Stapledon. Îţi aminteşti, fără indo iată,

consternarea pe care moartea regretatului

283

maestru, petrecută în Noua Zeelandă, a provocat-o în cercurile ştiinţifice. Mă mândresc, de altfel, că am adăugat la activitatea sa precursoare unele retuşuri conforme cu firea noastră *porteha*. Teza e, în sine, alt ou al lui Columb; e foarte simplă. Moartea corporală vine întotdeauna de la viciul unui organ, numeşte-l rinichi, plămân, inimă sau oricum ai dori. Dacă înlocuim componentele organismului, coruptibile în sine, cu piese similare inoxidabile, nu există nicio raţiune pentru ca sufletul, şi al tău de asemenea, Bustos Domecq, să nu devină Nemuritor. Fără a avea nevoie de niciun soi de argumentări subtile, corpul se reşapează din când în când, se călăfătuieşte, iar conştiinţa care îl locuieşte nu e caducă. Chirurgia aduce nemurirea speciei umane. S-a reuşit fundamentalul; mintea persistă şi va persista fără teama de a sta în loc. Pe fiecare Nemuritor îl reconfortează certitudinea, pe care i-o poate garanta întreprinderea noastră, de a fi un martor pentru *în aeterno*. Creierul, irigat zi şi noapte printr-un sistem de curenţi magnetici, e ultimul bastion animal în care mai convieţuiesc încă rulmenţi şi celule. Restul e *fârmica1*, oţel, material plastic. Respiraţia, alimentaţia, generarea, mobilitatea – chiar excreţia! – sunt deja etape depăşite. Nemuritorul e imobiliar. Lipsesc câteva tuşe, e adevărat; emisia de voci, dialogul sunt încă pasibile de îmbunătăţiri. În ce priveşte cheltuielile pe care lucrul acesta le implică, nu-ţi face griji. Printr-un demers ce presupune legalisme, aspirantul ne transferă patrimoniul său, iar firma Narbondo – eu, fiul meu, urmaşii lui – se angajează să-l întreţină *în statu-quo*, în vecii vecilor.

Exact atunci mi-a pus mâna pe umăr. Am simţit că voinţa lui pusese stăpânire pe mine.

— Ha, ha! Te-ai dedulcit, te simţi tentat, bietul meu Bustos? Vei avea nevoie de două luni pentru a-mi înmâna totul în acţiuni. În ce priveşte operaţia, îţi fac un preţ ca între prieteni: în locul obişnuitelor trei sute de mii, două sute optzeci şi cinci, de mii, se înţelege. Restul averii tale îţi aparţine. Investit în cazare, îngrijire şi *service*.

Intervenţia în sine e nedureroasă. O simplă ampu tare şi înlocuire. Nu-ţi face probleme. În ultimele zile, stai liniştit, fără griji.

Niciun soi de mâncăruri grele, tutun sau alcool, cu excepţia, la orele potrivite, a unui whisky bun, îmbuteliat în ţara de başină. Nu ceda nerăbdării.

— Nici vorbă de două luni, i-am răspuns. Una e prea destul. Ies de sub anestezie şi sunt un nou cub. Aveţi numărul de telefon şi adresa mea: mai vorbim noi. Reveniţi cel târziu vineri.

La plecare, mi-a dăruit chiar în uşă o carte de vizită a doctorului Nemirovski, care avea să-mi îndeplinească toate formalităţile testamentare.

Am mers cum nu se poate mai cumpătat până la gura metroului. Am coborât scările în goană. Şi mi-am început campania pe loc: chiar în acea seară am şters-o englezeşte din Noul Imparţial, în al cărui registru de pasageri figurez sub aşa-zisul nume de Aquíles Silberman. Dotat cu barbă falsă, scriu relatarea faptelor în odăiţa care dă în curtea din fund.

1. Un tip de material plastic.

285

Cu o contribuţie pozitivă

Dialogul cu Ortega e dintre cele mai tonice. Pune-i sare pe coadă, că omul azi ia microbuzul din Llavallol, iar mâine ne salută cum nu se poate mai plin de sine de la ferestruica trenului care transportă laptele, ăla de trece ca limbricul prin Burzaco şi, o dată dus, ce mai ştiu eu. Spirit neliniştit, îl putem zări pe la conferinţe, academii şi alte expoziţii de pictură; ciuguleşte ici şi colo, dar trebuie văzut cum asimilează. Se ştie deja, e comisionar.

Data trecută eram de-a dreptul sfârşit, incapabil să-mi ridic măcar capul, şi îngurgitam nişte ceaiuri *mate* care, vă asigur, se profilau peste poate de fierbinţi când, într-un târziu, pun farurile şi… pe cine zăresc? Nu vă daţi de ceasul morţii să ghiciţi, că asta n-o izbeşte nici cel mai bine dispus. L-am văzut, dându-şi aere, salutându-mă de la distanţă cu un organ publicitar şi ridicând praful cu încălţările, chiar pe tânărul Ortega, comisionara.

Erau orele şaptesprezece la bucătărie şi eu, bucurându-mă de răcoare, ocupam o bună parte din portalul casei ălei a a lui. Bărbatul înainta fără şovăială, mergând pe lângă cuptorul de cărămizi şi fundul tăbăcăriei. Când a trecut de balta uscată, mi-a zis de jos:

— Bum, bum, prietene scrib, bum, bum! Tocmai îţi aduc un calmant sub forma unei reviste de cultură contemporană. Arte plastice. Literatură. Teatru. Film. Muzică. Critică.

S-a lămurit misterul. Organul în chestiune, cel pe care-l flutura Ortega, nu era altul decât *Litera şi rândul*, numărul 3. Îmi veţi spune, şi nu vă contrazic, că prea îngâmfatele vorbe ale marelui meu prieten

trebuie că au acţionat ca o injecţie cu cafea cu lapte şi pâine cu unt în organismul meu lipsit de forţe, dar cel mai sigur e că mi-am şters de atâtea ori fruntea cu revistuţe dăunătoare şi lipsite de substanţă, încât – fir-aş să fiu – nu-i deloc uşor să-mi dau votul de încredere. Hebdomadarele eternilor juni ireverenţioşi, care pentru a-i face capul calendar lui Cutărică îl pocnesc pe Oarecine şi spun tot ce le vine la gură cu uimitoare suficienţă, sfârşesc prin a plictisi.

Mai mult resemnat decât altfel, am cântărit publicaţia, şi care nu mi-a fost reacţia favorabilă când am citit:

Vremea zâmbetului tău trezeşte ornicele vremea zâmbetului tău accelerează ornicele ai lansat cântecul ce nu-ţi poate fi oprit cântecul ce zguduie personajele imobile.

Am fost gata să mă împiedic din pricina impactului. Nicicând nu aveam să mai fiu acelaşi. Dar foarte curând mi-a fost dat să mă înalţ şi mai sus, când am dat de citatul ce străluceşte în continuare:

Nu mai putem aprecia valoarea opiniilor exprimate de cei pe care somnul letargic îi ţine departe de vremea lor şi care continuă să ignore actuala comunicare. *Scriitorul trebuie să-şi servească epoca*, *în pofida tramvaielor*.

Acest citat m-a delectat ca atunci când îţi umpli gura cu zahăr tos, dar mi-a picat bine şi am izbutit să şterpelesc şi alt concept care apare pe aceeaşi pagină:

Distrugerea, *apărarea atitudinilor insolite sau conjugarea eşecului sunt elemente cu o contribuţie pozitivă*.

Pentru tânărul Ortega – un bărbat dat dracului! – starea mea sufletească nu a fost o surpriză. Îmi surâdea uman şi binevoitor, de parcă ar fi fost domnul tata. Binefăcătorul meu ştia la perfecţie că, în pofida restrânsei marje de timp pe care ne-o îngăduie profesia, am întotdeauna un colţişor de rezervă pentru cele spirituale, atunci când sunt expuse cu toată seriozitatea, e drept!

Mi-a făcut un preţ special pentru numărul acela, care era un chilipir, şi şi-a dat cuvântul că-mi va mai face rost şi de altele asemănătoare. Tocmai atunci, un porc, care-l scoate mereu câte-un pic din sărite, i-a devorat panglica, iniţialele şi parte din panamaua neagră, iar pe Ortega l-a lovit strechea să se ducă. A plecat ca fugărit de-o fiară, iar porcul, a cărui culoare şovăie între alb şi negru, l-a întovărăşit personal până când i-am pierdut din vedere.

Ambianţa s-a luminat odată cu plecarea porcului etc, iar eu

m-am proptit în balansoar, unde, stând comod, m-am abandonat lecturii pe diagonală, în vederea trecerii în revistă ordonate şi judicioase, a broşurii de referinţă. Aşteptările nu mi-au fost înşelate! îmi aştern la repezeală impresiile pe hârtie:

Efortul nostru e salutat cu lăudabilă satisfacţie. Numărul din *Litera şi rândul* pe care îl avem în faţa noastră, tot atât de viguros ca şi cele cu care s-a pornit la drum, se spetеşte cu succes pentru a se menţine la nivelul pe care de-acum îl pretinde grosul publicului. Semnături ilustrisime, valori solide, condeie de marcă ridică prestigiul acestui buletin informativ, abordând, fiecare în felul: său, cu contribuţii mereu meritorii şi înnoitoare, cele mai arzătoare şi moderne tematici. Strălucesc, în splendidul grup, Vasco, Vanasco etc.

Să fim cinstiţi, cititorul neavertizat nu poate decât să se întrebe: aceşti scriitori, profesori şi tineri studioşi formează, oare, un nucleu? Aşteptând ca o minte mai bine pregătită să ne ofere cheia spinosului dedesubt, nu şovăim să avansăm ideea că ei constituie un întreg ateneu în care se luptă pentru drepturile culturii, iar voturile noastre sunt cele care multă vreme de aici înainte vor străluci în titlul din fruntea paginii: *Litera şi rândul*!

Această misiune cu vechi tradiţii în lumea noastră a avut deja importante antecedente în diverse publicaţii şi buletine academice, case de studii şi alte corporaţii. Dar ceea ce constituie amprenta sa specifică e tonul ponderat care, alături de relevantele calităţi ale solvabilităţii şi ilustraţiei, întruneşte sufragiile abonaţilor.

Alte povestiri de Bustos Domecq (*1977*)

O pretinie până la moarte

Thdeauna le mişţoacă cu spume vizita unui tânăr pretenar. La ora asta borţoasă, cu huidume dă nori grei, le mai bine ca omu' care nu ţine cu tinereţea să rămâie în ţintirim. D-aia l-am primit aşa filotim pă Benito Larrea şi i-am fredonat să mă viziteze la lăptăria din colţ, să nu-mi deranjez cartoafa, care da cu târnu pân' *patio*, tot mai şucărită. Ne-am zis unu la altu' vorbe coapte şi alta nimic.

Poate că vreunu' din voi îşi aduce aminte dă Larrea. Când tat-su a mierlit-o, au dat peste el nişte firfirici şi-un *quinton1* dă famelie, care-l luase bătrânu' lui pă parai dă la un turc. Marafeţii i-a tocat unu după altu' pân' chiolhane, da' n-a renunţat la *quinta* Magnoliile, care s-a tot coşmelit în jurul lui, iar iei nici că ieşea din casă, că era devotat ceaiurilor *mate* şi tâmplăriei, ca *hobby*. S-a preferat mai bine

amărăştean şi cu pardon decât căzut la pace numa o clipă cu strâmbătatea or flenderii. Azi, Benito ar bate în treizeci şi opt dă primăveri. îmbătrânim şi nime nu poate să scape. L-am văzut tare căzut; başca, nici n-a săltat capu' când Labă Murdară a adus laptele. Cum m-am prins din prima că era căzut pă rele, i-am suflat că un pretenar le mereu gata să pună umăru.

— Don Bustos! a gemut, şutind un corn fără să-mi cază fisa. Sunt băgat până-n gât, şi dacă

1. Augmentativul substantivului *quinta*, „casă de ţară".

nu-mi dai o gheară dă ajutor, sunt în stare dă orişice.

M-am chitit c-o să mă tragă dă mânecă şi m-am pus în gardă. Da la mandea îl aducea ceva şi mai rău.

— Anu' ăsta, 1927, am călcat pă broască, mi-a esplicat. D-o parte, creşterea iepurilor albinoşi, dă la un prăpădit dă anunţ dreptunghiular ca ale lui Longobardi, m-a lăsat cu *quinta* ciuruită ca strecurătoarea, plină ochi dă vizuini, peluze şi alte alea, şi n-am căzut pă luat vreo grăunţă nici la pronosport, nici la ipodrom. Pă bune, situaţea a luat-o razna pă căi care mi-e frică dă iele. În zare pândea vaci slabe. În mahala, furnizorii nu mai vrea să-mi vânză pă încredere. Când mă benoclau, pretinii d-o viaţă trecea strada pă ălălant trotal.

Luat în zvasturi pă peste tot, mi-am zis, cum să şi cuvine, că să mă dau cu Maffia.

Aniversau mierleala naturală a lui Carlo Morganti, şi mandea m-am înfiinţat încliftat ca laleaua neagră la pălăţelu lui Cosar Căpitano din bulivaru Oroflo. Fără să-i pun la patriarh mintea pă bigudiuri cu chestii-trestii d-alde bişatri, care-i cel mai naşpa, i-am cântat la cap cum că interes canei, da voiam să contribui la opera care o prezida aşa demn. Lu mandea îmi era frică dă riturile dă iniţiere, care ni s-a umflă bostanu cu iele, da cum te văd şi cum mă vezi mi-au dăşchis uşile Maffiei parc-aveam pile la Nunţiu. Între patru faruri, don Câsar mi-a fredonat secretu care mă onorează. Mi-a şoptit că situaţea era beton, da' i-adusese mai mulţi duşmani ca păduchi şi că poate îi vine la socoteală să stea o vreme într-o *quinta* uitată dă lume, unde să nu-l ajungă flintele. Cum nu-mi cade cu tronc să pierd chilipire, i-am turnat vitezoman:

— Am tomna ce cauţi: *quinta* mea Magnoliile.

Nu-i prea departe pentru ăl de ştie drumu', iar puhoiu dă *vizeacheras* îi sparie pă străinări. Ţi-o dau ca pretenar şi chiar pă

daiboj.

Ultima vorbă l-a dat gata. Dându-şi talente că-i simplu ca orişicare baştan, don Cesar a întrebat:

— Cu pansiune şi tot tacâmu?

Ca să nu mă las, i-am suflat:

— Poţi conta pă bucătar şi argat, la fel ca pă mine, pentru orişice toană.

Mi-a venit inima la loc în caraiman. Don Cesar s-a încruntat şi mi-a turuit:

— Nici să n-auz dă bucătar şi argat. Să mă încrez în tine, bă Neică Nimeni, poate că le o idioţie, da nici în ruptu capului n-o să împart taina cu ăia doi, care poa' să mă vânză lu' Caponsacchi drept fier vechi.

Nici bucătaru, nici argatu nu egzistau pă bune, da' i-am juruit că chiar noaptea aia o să-i zvârl în uliţă.

Marele *Capo* s-a îndoit peste mine şi mi-a suflat:

— Facem târgu. Mâine, la douăşunu fix, te aştept cu geamăndanu-n mână în gara Rosario Nord. Să se crează că merg la Buenos Aires! Nu mai spune nimic şi du-te; oamenii au gânduri rele.

Planu ieşise dă mai mare dragu. Cu un step dă improvizaţie, am şi fost la uşă.

A doua zi, am băgat un munte din bişţarii împrumutaţi dă la măcelaru Kosher în chiria p-un *break* dă la vecinu. Chiar io m-am dat vezeteu şi de la opt p.m. am trecut în revistă tot baru gării şi mă tot arătam în uşă la trei-patru minute o dată, să nu-mi şparleascâ veiculu. Don Căpitano a sosit aşa târziu că, de vrea să prinză trenu, îl perdea. Nu-i singuru' bişniţar aplaudat şi temut dă harnicu Rosario, da-n schimb le o meliţă dă aur care nu stă şi nu te lasă să scoţi o parolă, într-un târziu, am ajuns pă la cântatu cocoşilor. O cafea cu lapte zemoasă l-a întărit pă mosafir şi pă loc s-a pus din nou pă turuit. Care doar câteva minute avea să-i ajungă să se arate cunoscător straşnic al ălor mai sensibiloase şi prăpăstioase coclauri din arta dă operă şi mai ales dă tot ce se leagă cu carera lui Caruso. Îi ridica în slăvi triumfurile dă la Milano, Barcelona, Paris, Opera House din New York, Egipt şi Capitala Federală. Cum îi lipsea gramafonu, tuna din voce când îşi imita idolu în *Rigoletto* şi *Fedora*. Mândel mă arătam cam şovăielnic, că muzica mea proletară nu trecea dă Eazzano, aşa că m-a convins cum că p-o singură cântare londoneză i s-a plătise lui Caruso trei bătrâne dă

lire sterline şi că în Statele Unite Mână Neagră ceruse dă la iei bani căcălău, că amenința să-l facă arşici; numa Maffia izbutise să-i împiedice pă lepre să-şi ajungă ţelurile amorale.

O mică siestă întăritoare, care a ţinut pân' la nouă seara, a târcolit chestia cu prânzu. Da pă loc după aia, Căpitano era în picioare, fâlfâind fur-coacea şi cuţitu, cu şervetu pă grumaz şi urlând, mai fals ca tare, dă pân' *Cavalleria rusticana*. Cât a ţinut-o aşa, a băgat la dubă două porţii dă pudincă, udate c-un *fiasco* dă Chianti d-al lui; io m-am luat cu vorba ş-aproape că n-am băgat nimic sub nas, da' am prins dă veste cu ghiotura dă cum era Caruso acasă şi în poblic, de puteam să dau şi examen. Cu toate că mă umfla somnu, n-am pierdut nicio vorbă coaptă, nici n-am sărit peste şozu ăl mai mişto: Iu mosafiru îi păsa mai puţin dă ce băga la jgheab ca dă ce zicea. La unu s-a întors la mine în debara şi mandea m-am culcuşit în magazia dă lemne, care le al doilea ogeac dă nu plouă în iei.

A doua zi la crăpatu' zorilor, când, vai dă mămulica mea, am dat să mă coafez cu bonetu dă bucătar, am şi ginit că în cămară haleala făcea paşi. Nu era vreo minune: deşi prăpădea camătă din ochi dă dragă, pretinu Kosher mi-a cântat că n-o să-mi mai deie nicio copeică; furnizorii obişnuiţi mi-a dat decât Yerba Gato, o linguriţă scurtă dă zahăr şi nişte resturi dă coji dă portocală pă post dă magiun. Am zis la unu şi la toţi pă biteş că aveam mosafir la *quinta* un mahăr cu gabarit depăşit şi că-n curând o să-mi plouă mălaiu cheş ca grindina. Da ce-am meliţat nu le-a vâjâit glandile, de-am ajuns să crez că nu ţinuse mişcarea cu azilatu. Maneglia, brutaru, a făcut-o lată şi mi-a trântit că chiar îl oboseam cu iordanele şi că să nu aştept dă la dărnicia lui nici baremi un fir dă fărmitură pentru papagal. Mai multă baftă am avut cu magazineru Arruti, care l-am importunat atâta că i-am manglit un kil juma dă făină, care cu iei mă puteam lipsi să prânzesc. Nu-i totu' lapte şi miere pentru creştinu dă vrea să se tragă dă şireturi cu vipurile.

Când m-am întors dă la târguit, Căpitano sforăia cât îl ţinea chimiru. Da' când am suflat a doua oară din goarnă – care relicvă am salvat-o dă la o lichidare judicioasă la Studebaker – omu' s-a săltat urlând din culcuş şi a băgat cu zoru la raft două ceşti dă *mate* fiert şi nişte pilituri dă brânză. Atunci am vizionat, chiar lângă uşă, spaima spaimelor, flinta lui cu două ţevi. N-o să mă crezi, da' nu-mi place să stau în arsenalu care îl umple pârdalnicu.

Tomna înhăţam nescai făină să-i fac *gnocchi* la prânz, da don

Câsar nu a pierdut timpul, care le aur, şi a făcut percheziţie totală, care n-a lăsat sertar neumblat; a dat dă un clondir cu zamă d-aia albă dă strugurei, pierdut în talieru dă tâmplărie. Şi uite-aşa, *gnocchi-n* sus, *gnocchi-n* jos, a dat gata butelca şi m-a lăsat buşbeu cântându-l personal pă Caruso în *Lohengrin*. Puhoiu dă potol, băutură şi şuetă i-a trezit soileala şi la trei şi douăzeci p.m. s-a şi pus pă crivat. Mandea igieni-zam farfuria şi cinzeaca şi gemeam la gându că ce-o să servească diseară. M-a smuls din idei un urlet dă mai mare groaza, care-o să-mi rămână pregnant cât oi mai trăi. C-a depăşit în oroare orice cartoforeli. Cotoiu Cachafaz ăl bătrân să îndrăznise în prag la ogeacu meu după obicei lui înveterat, iar don Căpitano îl descăpăţânase cu forfecica dă unghii. Am deplâns, ba bine că nu, c-o mierlise, da' m-am veselit la suflet că maidanezu tigrat trecea căcălău nevoie mare în meniu nopţii.

Da' ce mai boambă! Nici nu băgase bine mâţa la burdihan, că don Căpitano a dat naibii refrenele muzicale care le fredona, ca să-mi arate că să încredea în mândel şi ca să mă apropie dă ideile lui mai intime, care i-o le-am socotit puzderie dă aiurea şi, matale n-are să-ţi vie să crezi, m-au alarmat. Planu, ce mai, d-a dreptu napaleonic era că să-i facă arşice cu acidu Prusie nu numa pă Caponsacchi şi tot neamu' lui adormit şi neadormit, ci şi p-o porţie dă fârtaţi potop dă cinstiţi: toţi, Fonghi, magu bombelor din pisoare, P. Zappi, duhovnicu la sechestraţi, Mauro Morpurgo, zis Golgota, Aldo Aldobrandi, Harlechinu Morţii, o să cadă unu după altu', fieştecare după puteri. A avut don Cesar motivu lui să-mi zică, dând cu pumnu' d-a împuţinat cristalurile: „Pentru duşmani, nema justiţie". A scuipat vorbele aşa dă plesnit, că era să se înece cu dopu care îl şterpelise pă post dă biscuit. Da tot a urlat:

— Un kil dă molan!

A fost fulgeru care a luminat bezna. Am mişculat niscaiva picăturici colorate într-un pahar mare dă apă, care omu' şi l-a trântit între piept şi cocoaşă de l-a scos din încurcătură. Tărăşenia, fără importanţă, de vrei matale, m-a ţinut dăştept până la piuitu vrăbiilor. Nicicând nu s-a gândit atâta într-o singură noapte!

Aveam şi vată, şi naftalină. Am pus din ele în crăpelniţa dă marţi, un blid cu *gnoechi* tare ţârâitori până atunci. Zi dă zi, am tot mărit porţia pă blat, în plină impunitate, pencă don Cesar să înflăcăra cu Caruso sau să bucura d-a-mprostulea dă planurile lui dă *vendetta*. Da melomanu nost ştia să cază cu zgaibaracele pă duşamea. Crezi-mi: m-a

certat un arşin că ieram prea cumsecade.

— Pari storcoşit. Haleşte, bagă cât poţi la raft, dragă Larrea. Pă tot ce ai mai scump, vino-ţi în fire. Răzbunarea mea are nevoie dă tine.

Ca întotdeauna, m-a pierdut raia. Nici nu-şi behăise bine strigarea în zori primu' ambulant dă sticle goale, că planu total îmi era gata d-acu. Sorţii au vrut să dau, într-un număr vechi din *Almanahul comisionarului*, dă nişte pesos bine călcaţi. M-am ţinut tare să nu-i investesc în două *completos* şi pă loc am târguit rumeguş, pitchpin şi vopsele. N-am avut pace în beci până n-am tocmit din şozurile alea o pudincă dă lemn, cu balama, dă vreo trei kile, ş-am zugrăvit-o artistic cu vopsea maronă. Dă la o chitară dizacordată şi ieşită la pensie am luat o garnitură dă cuie, care le-am bătut cu foarte bun-gust în bordură.

De parcă nu vream, i-am arătat la protectoru meu acel *capolavoro*. Dedulcindu-se, ăla şi-a înfipt un dinte în ea, care a cedat naintea halelii. A scuipat o singură parolă masculă, s-a pus în picioare cât era dă estraplat şi, cu flinta în dreapta, mi-a dat poruncă să cânt ultimu Ave Maria. Să mă fi vizionat cum boceam. Nu ştiu dacă din dispreţ sau milă, II *Capo* a catadicsit să lungească termenu cu nişte ceasuri, da m-a somat:

— În seara asta, la orele douăzeci, acilea sub vizualii mei, ai să înghiţi toată pudinca şi n-ai să laşi fărâme. Vezi că te fac arşice. Acu eşti liber. Ştiu că nu te ţin balamalele nici să mă torni, nici s-o iei la sănătoasa.

— Asta-i pătărania, don Bustos. Scapă-mă, te rog.

Căzu era cu adevărat delicat. Să mă bag în trebile Maffiei era ceva cu totu' *şi* cu totu' străin dă profesia mea dă scriitor; să-l las pă june în voia sorţii presupunea ceva coraj, da aşa mă sfătuia cea mai simplă înţelepciune. El însuşi mărturisise că găzduia în *quinta* lui, Magnoliile, un Inamic Public!

Larrea s-a cabrat cum a putut şi s-a dus la moarte. Lemnu sau plumbu. L-am privit fără compătimire.

Mai presus de bine şi de rău

I

Hotel des Eaux, Aix-les-Bains 25 iulie 1924

Dragă Avelino.

Fă-te, rogu-te, că nu ţi-a căzut vizualii pă lipsa la antetu oficial. Subsemnatu sunt d-acu gogea-mitea consulu şi reprezint patria în oraşu ăsta progresist, leagănu termalismului. Încă nu am hârtii şi plicuri reglamentare şi nici nu mi-au pus la dispoziţie localu unde-o să unduieşte ăla alb-albastru. Între timp, o scot la capăt după puteri la Hotel des Eaux, care a ieşit un fiasco. Avea până la trei stele în ghidu d-anţărţ şi-acu îl eclipsează stabilimente mai mult luxate dăcât dă încredere, care iei le dau drept *palaces*, pân' punere dă anunţuri. Mai pă şleau, elementu nu oferă perspective care să deie coraj la chilipirgiu creol. Sectoru fete în casă răspunde cu întârziere şi nasol la pretenţiile dă degustător sever, şi cât priveşte clientela din oţel… Te scutesc dă lista dă nume fără legătură şi trec la marea veste că p-acilea ce ne lipseşte ăl mai puţin sunt babele atrase dă o fată morgana dă ape sulfuroase. Răbdare, frate-miu.

Monsieur L. Durtain, patronu, le, ş-o zic pă şleau, primu' igzecutiv viu din istoria la oţelu lui, da scapă prileju să-şi deie talente cu asta, că să întinde la şuete cu a mai asortată amplitudine. Din când în când, să bagă în veaţa personală a Iu

chelăreasa Clementine. Sunt niscaiva nopţi, pă zău meu, care nu poci să pui geana dă cât rahat haleşte. Da când, în sfârşit, îmi uit dă Clementine, vin dă mă inervează şobolanii, plaga oţelăriei străinarde.

S-o luăm cu încetu' pân' chestia ştiută. D-un paregzamplu, o să-ncerc să-ţi pictez locu', în total. Fă-ţi idee d-o vale lungă între două caturi dă munţi care, de-i pui cu cordiliera la Anzii noştri, zici că nu-s mare sculă. Şi de-i pui la umbra la vârfu Aconcagua, mult trâmbiţatu Dent du Chat tre' să-l câţi cu lumânaşterea. Pline ochi cu bolnavi şi gutoşi, care îi duc la terme, micile omnibuze dă la oţeluri veselesc în felu' lor traficu' urban. Cât priveşte edificiu lor, observatoru ş-al mai dilima-che o bungheşte că-i copia în meniatură la gara Constitucibn, da' mai puţin încliftată, le drept. În jur le un lac mic, da cu pescari şi toate altele. În basca lui albastră, norii vagabonzi stă tolăniţi uneori sub perdeaua ploii. Din cauza munţilor, aeru stă pă loc.

O calitate dezolantă care i-o o zic cu cele mai vii presimţiri: lipsa totală, cel puţin sezonu' ăsta, dă argentinieni, ARTRIT – ici or nu. Ai

grijă ca vorba asta coaptă să nu să infiltreze în minister. Că află şi închid consulatu, şi cine ştie unde mă depeşează.

Fără un compatriot cu care să mă nechez, n-am cum să-mi omor vremea. Unde să dai dă unu care să poţi juca cu iei *truco* în doi? Deşi pă ruandezu nu mă prinzi la un *truco* în doi. Canei. Prăpastia creşte tot timpul, că lipseşte aia care pă vulgăreşte îi zicem subect dă vorbă, şi dialogu stă pă loc. Străinardu le iegoist, care nu-l priveşte decât ce-i a lui. Oamenii dă p-acilea trăncănesc decât dă alde Lagrange, care sunt pă sosite. Îţi zic veridic: ce-mi pasă mie dă ei? îmbrăţişez toată gaşca din Cofetăria Molino. Al tău.

Fâlix Ubalde, Indianu etern

II

Dragă Avelino.

Poştala ta mi-a adus un strop dă căldură umană hăt din Buenos Aires. Promite-le la băieţi că Indianu Ubalde nu-şi pierde speranţele să se întoarcă la gaşca iubită. P-acilea totu-i neschimbat. Burdihanu meu încă nu poa' să halească *mate*, da cu toate şozurile care să previzibilează, mandea insist, fi'ncă mi-am pus în scăfârlie să beau *mate* în fiecare sfântă ziulică cât oi sta pân' străinătăţi.

Veşti grase, canei. Da aseară blocase coridoru o tabără dă valize. Chiar Poyarră, care-i franţuz d-ăia dă protestă, a urlat cât l-au ţinut bojocii, da s-a tras gigea deoparte când i-a zisără că toată curelăraia era proprietatea la alde Lagrange sau, mai la fix, Grandvilliers-Lagrange. Să lăţeşte zvonu că iei sunt mahări baştani. Poyarre mi-a vândut pontu că alde Grandvilliers le una din ale mai vechi spiţe din Franţa, dacă când s-a dus veacu al şapşpelea, care, dă blestemat ce-s, împrejurările mă-nteresează, s-a schimbatără aşa dă nume. Maimuţa bătrână nu să suie-n tufă putredă; pă mine nu mă îmbrobodesc cu una, cu două şi-arunc şi io întrebarea dacă alde ăştia, pentru care n-au ajuns ăşi doi hamali din oţel, or fi pă bune granguri pă cai mari sau numai nişte prăpădiţi dă ficiori dă imigranţi, care s-a umplutără la buzunar, în via Domnului le dă toate.

O tărăşenie care să pare ca toate alelante mi-a dat coraj. Pă când stăteam în salonu dă sofragerie, spate în spate cu masa mea înveterată, c-o mână pă polonic şi ailantă în coşu cu pâine, un picolo mi-a suflat că să mă trambalez la mesuţa dă urgenţă, tomna lângă uşa du-te-vino, care personalu, când duce tăvile, o dăşchide cu bulanu. Era să-mi ies din bărci, da d-acu să ştie că deplomatu tre' să-şi ţie impulsurili în frâu,

şi mi-am zis că să dau

303

cuminte ascultare la orde nu ăla, poa' că fără voia la maître *d'hôtel*. Nici bine nu m-am tras, c-am şi ginit pă bune că şleahta ţalilor îmi alipea masa la una mai baştană, iar stătu major din salon să îndoia slugarnic în plecăciuni, pencă să-nfiripa alde Lagrange. Pă parola mea dă bărbat că nu-i tratează ca pă gunoaie.

Prima, mi-a atras atenţia dă chilipirgiu creol două gagioale care seamănă ca surorile, da' a mare le pistruiată, că trage a morcoveaţă, iar a mică le la fel, da pă brun şi palid. Din când în când, un urs dăstul dă vânjos, care tre' să le fie tata, îmi arunca priviri foribunde, dă parcă io ieram vreun chibiţ. N-am dat atenţie şi am vizionat atent toată ceata lui Piţigoi. Chiar de nu mă dă timpul afar din casă, am să ţi-i zugrăvesc pă toţi. Da acum, culcarea şi ultimu trabuc dă pănuşi pă azi.

Te îmbrăţişează Indianu

III

Dragă Avelino.

Ăi fi cetit deja cu mare interes ce-ţi ziceam i-o dă alde Lagrange. Da acu ţi-i pot zugrăvi pă larg. *Inter nos*, ăl mai simpatic le bunelu. Acilea toţi îi zic *Monsieur le Baron*. Tipu' le dat şi neluat: n-ai da un marafet pă iei, că le pirpiriu, scundac şi măsliniu, da are baston împletit şi parpalac siniliu bine croit. Am vestea coaptă la primă mână că a văduvit şi l-au botezatără Alexis. N-ai ce-i face, ăla le şi cu iei defilăm!

Ca vârstă îi urmează fiu Gaston cu remorca. Gaston bate în cinzeci dă ani şi ceva, pare mai degrabă un măcelar morcoviu, da le tot timpul în stare dă pază la remorcă şi la bibilici. Dă otravă nu ştiu dă ce să-ngrijeşte atâta. Libelulele le altă mâncare dă peşte, care Chantal, blonda, io nu m-aş osteni să mă benoclez la ea, dă n-ar fi Jacqueline, că poa' să i-o ia nainte. Gagicăresele le cât hău dă dezgheţate şi crede-mă că te scoală din morţi, da bunelu le o piesă dă muzeu care, cât te distrează, te şlefuie domn.

Mă chinuie îndoiala dacă iei sunt pă bune proti-pendari. Io-te: n-am nimic cu ăi dă jos, da' nici nu uit că io sunt consul şi tre' să păstrez, chiar dacă nu le chestii-trestii, aparenţele. Un pas alături cu drumu' şi nema cap săltat. La Buenos Aires nu rişti canei: tipu' distins îl miroşi din depărtare. Da acilea, în străinătăţi, te ia cu ameţeli: nu alegi vorba mitocanului de-a împăratului. Te îmbrăţişez, Indianu

IV

Dragă Avelino.

Norii negri dă vijelie s-a destrămatără. Vineri m-am rezemat dă uşa dă la intrare, parcă aşa, fără voie, şi, pă când portaru dormea somnu morţilor, am citit memorandumu: „9 a.m. Baronul G.L. Cafea cu lapte şi cornuri cu unt". Baron: du-te dă-l cântăreşte.

Veştile dă la mine, poate nu truculente, da suculente, merită pă bune şi atenţia donşoarei sor-ta, care-i moartă după tot ce se leagă cu grangurii. Promite-i vorbe coapte dă la mine.

Te îmbrăţişez, Indianu

V

Dragu meu Avelino.

Pentru observatoru argentinean le d-al mai grandoman interes să se frece cu barosanii ăi mai râncezi. Îţi promit c-am intrat pă uşa din faţă în aşa şoz sensibil. Ieram în grădina dă iarnă şi tomna îl învăţam, să zicem, fără mare izbândă pă Poyarre" să consumeze *mate*, când s-a arătatără alde Grandvilliers. S-a pusără dă nici usturoi nu mâncase, nici gura nu le putea la masa mea, care le lungă. Gaston, gata să întreprindă un trabuc, ş-a pipăit caraimanu, să vază lipsa dă foc. Poyarre s-a încercat să mi-o ia nainte, da ca creol ce sunt l-am devansat c-un chibrit din lemn. Atunci am luat prima lecţie. Granguru nici că mi-a zis mersi, da s-a pus pă fumegat care nici că-i păsa, cu parpalacu pă iei, parcă io ieram neică nimeni lângă vânzătoarea dă havane Hoyos de Monterrey. Gestu ăla, care atâtea altele aveau să-l confirme, mi-a fost dă revelaţie. M-am prins pă loc că candriu era dă alt soi, din ăi dă călăresc pă cai mari. Ce să scornesc ca să mă bag în lumea lui dă grubări? Nu-ţi pot amănunţi acilea avatarurili şi piedicile care nu le-am putut târcoli în campania care am dus-o cu pardon, da dârz; da în două ore juma io stăm bot în bot cu famelia. Şi mai şi. Pă când mandea trăncăneam ochei şi încliftat, zicând că da la toate, ca iecou, alta îmi era ariergarda. Cu frâna pă schimonoselile şi pantomimile care îmi săreau din suflet, trimiteam lui Chantal, bibilica pistruiată, decât surâse inigmatice şi ocheade languroase care, aşa cum stătea cei dă faţă, au luat-o-n faruri pă Jacqueline, a cu bustu mai dezumflat. Poyarră, cu servilismului, ne-a făcut cinste c-un rând dă lichior dă anason; mandea, ca să nu rămân mai prejos, m-am săltat strigând „Şampanie la toţi!", care din fericire ţalu a luat-o dă banc, da Gaston i-a dat peste nas c-o parolă. Fieştecare clondir destupat mi-a fost ca glonţu-n pept şi am

şters-o din terasă, cu gându că văzduhu are să mă învioare, da mi-am văzut chipu în oglinde, mai zăpeziu ca hârtia dă la socoteală. Funcţionaru argentinean tre' să-şi joace rolu, aşa că, după neşte minuţi, m-am întors, da' îmi venisem oareşcum în fire.

Doar atâta am avut să-ţi spui, Indianu

VI

Dragă Avelino.

Ce halima le în tot oţelu! căzu ar pune la o-ncercare naşpa mintea la orişicare gabor. Asear, p-a doua consolă din *pâtisserie* sta, spune Clementine şi alţi baştani, un clondiraş cu hârca şi oasele dă pă otrava dă şobolani. Azi neaţă, la zece a.m., clondiraşu a făcut paşi. Domnu' Durtain ş-a luat pă loc toate precauţiile care le cerea profilurile situaţiei; într-o pornire dă încredere care n-o s-o uit cu una, cu două m-a trimis galop la gară, să caut paznicu. M-am executat momental. Nici n-am ajuns bine la oţel, că jăndaru a început să-i interogheze pă toţi, până hăt noaptea târziu, da canei. Cu mine a parolat o vreme şi, fără să-mi sufle vreunu', am răspuns la toate întrebările.

N-a rămas cameră necăutată. A mea a controlat-o prolix, care-a umplut-o dă chiştoace şi scrum. Numa morcovu ăla dă Poyarre, care cine ştie ce pile are, şi – pă bune – alde Grandvilliers n-a fostără deranjaţi. N-a luat-o la întrebări nici pă Clementine, care dăduse pă faţă furtişagu.

Toată ziua s-a vorbit decât dă Dispariţia Otrăvii (aşa cum i s-a pus pata la un ziar să-i zică la chestie). Unii a stat pă raftu gol, care le ierea teamă că toxica să infiltrase în meniu. Io am repudiat decât maioneza, omleta şi porţia dă *sambayon*, galbene ca otrava dă şoareci. Ici-colo, purtători dă cuvânt s-a dus cu mintea la o pregătire dă sinucidere, da josnicu lor pronostic încă

nu s-a adeverit. Io sunt mereu atent la mersu pătăraniei, care o să ţi-o zic în viitoarea.

La cât mai multe dă văzut, Indianu

VII

Dragă Avelino.

Ziua dă ieri a fost, pă bune, adevărat romanţ dă peripeţii, care au pus la încercare călirea la ierou lui (bănuieşti d-acu cine le), cu final bombă. Am început c-un chilipir. La micu' dejun, dă la masă la masă,

şoricuţele au pus pă tapet paragrafu excursii. Am profitat că cafetiera a fluierat la tanc ş-am strecurat o şoaptă: „Jacqueline, dac-am merge p-ormă la lac…” Chiar dă crezi că-mi dau talente, mi-a ciripit: „La douăşpe în salonaşu dă ceai”. La fără zece mandea ieram pă meterezi, cu mintea la ale mai roz perspective şi molfăindu-mi mustaţa neagră. În fine, a apărut Jacqueline. N-am întârziat o secundă ş-am tulit-o în aer liber, da’ am vizionat că ecou la paşii noştri era mai curând toată famelia, başca Poyarre, care s-adăugise şi mergea festiv pă urma noastră. Pentru transport am luatără omnibuzu dă la oţel, care mi-a ieşit mai ieften. D-aş fi ştiut că pă malu lacului aveam restorant care, başca, mai era şi luxat, mi-aş fi înghiţit limba nainte să propun spaţiru. Da d-acu era prea târziu. Cu coatile pă masă, cu tacâmurile în mâini şi dând gata coşu cu pâine, protipendarii cerea meniu. Poyarre mi-a şoptit în gura mare: „Felicitări, biete pretenar. Dă băftos, ai scăpat dă apetitiv”. Ideea involuntară n-a mers pă apa sâmbetei. Chiar Jacqueline a cerut prima un rând dă Bitter de Basques pentru toţi, care n-a fost ultimu. Apoi a venit rându la gastronomie, care n-a lipsit nici *foie gras*, nici fazan, trecând prin *fricandeau* şi *filet*, şi s-a rotunjit cu creme dă vanilie. S-a crăpat potol cu caru când s-a destupat vinurile dă Bourgogne şi Beaujolais. Agapa s-a sfârşit cu cafea, Armagnac şi trabucuri. Chiar Gaston, care le tare ţanţoş, nu ş-a precupeţit atenţiile şi, când baronu în personal mi-a dat cu mâna lui garafa cu oţet, dă era goală, io aş fi angajat fotografii, să dau instantaneu la Cofetăria Molino. îl şi văz la vitrină.

Pă Jacqueline am tentat-o cu râsu, că i-am zis bancu ăla cu călugăriţa şi papagalu. Pă loc, cu lipsa dă gust a cârlanului care i s-a termină subiectele, am zis ce mi s-a năzărit mai întâi: „Jacqueline, şi dacă p-ormă am merge la lac?” „P-ormă?”, a zis şi m-a lăsat buşbeu. „Să mergem mai bine repede decât uşor”.

Acu nu ne-a mai urmatără nime. Ierau ca Buddha cu haleala. Singuri-singurei, am dat în băşcălie şi *flirt*, da aşa cum cerea, ba bine că nu, înaltu nivel al pretinei mele. Raza soarelui şi-a piruetat fugitiva mâzgăleală pă apele dă anilină şi toată natura s-a nălţat să răspundă momental. Oaia behăia în ţarc, vaca mugea în munţi, iar în biserica vecină clopotele să ruga pă limbile lor. Da, cum să cerea politeţe, m-am supus ca stoicu şi ne-am întors. Ne aştepta o surpriză şucară. Sub pretextu închiderii dă seară, patronii la restorant îl făcuseră pă Poyarre, care repeta ca gramafonu vorba *estorcare*, să cumpere toată

socoteala, başca ceasu. Cre' că eşti dă acord că o zi ca asta îţi dă poftă dă viaţă.

Pă curând, Felix Ubalde

VIII

Dragă Avelino.

Sezonu' d-acile mi s-arată ca călătoria dă studii pă bune. Fără prea mari sforţări pătrund în studiu dă fond al păturii sociale care, în treacăt fie zis, e pă stinselea. Pentru ginitoru alert, ultimele

vlăstare ale feudalismului le spectacolu care reclamă oareşce interes. Nu mai departe dă ieri, la ora dă ceai, Chantal a intrat în salonaş c-un blid dă clătite pline ochi cu căpşune, care ea singură, prin politeţea la patiseru, le pregăteşte chiar la bucătăriile din oţel. Jacqueline a servit tuturor un *five o'clock* şi mi-a întins o ceaşcă. Pă neaşteptate, baronu a dat atacu la bunătăţi: a luat câte două odată, care ne făcea să murim dă râs, când cu cazuri, când cu bancuri potop dă obscene, cu arşini dă băşcălii despre clătitele lui Chantal, care le-a declarat dă nemâncat. A zis că Chantal era pricepută canei, că nu ştia să le gătească, da Jacqueline a ciripit că mai bine să nu vorbim dă gătit după Marrakesh, care guvernu' d-acolea îl salvase cum putuse, repatriindu-l în Franţa pân' valiza deplomatecă. Gaston a oprit-o pă loc, pontificând că nu egzistă famelie care să n-aibă cazuri dă delicte şi chiar dă cenzurat, care-i dă cel mai prost gust să le ventilezi în faţă la necunoscuţi perfecţi, pântre care s-a infiltrat unu dă naţionalitate străinardă. Jacqueline i-a fredonat că, dă nu i s-ar fi năzărit la dogu să-şi bage boticu în daru dă la baron şi să cadă lat, Abdul Melek n-ar fi avut ce înşira. La rându lui, Gaston a fredonat şi iei decât că, din fericire, în Marrakesh nu să face autopsii şi, după diagnosticu în veterinaru care îl deservea pă guvernator, aia era o streche dă *sourmenage*, puhoi dă comună între canini. Mandea încuviinţam pă rând cu capu' ce zicea fiştecare şi mă bungheam cu coada dă la ochi la bătrânelu care nu perdea vremea şi anexa noi clătite. Io nu sunt ciung, aşa că m-am aranjat parcă pă nevrute să rămân cu alelante.

A l'avantage, Felix Ubalde

IX

Dragu meu Avelino.

Ţinte tare că acu îţi glisez o scenă de-ţi îngheaţă sângele în Gaumont. Azi-dimineaţă lunecam plin dă fumuri pă coridoru cu covor

roş care să varsă în lift. Când să trec pân' faţa la debaraua lui Jacqueline, am bunghit că uşa principală era pă juma dăşchisă. Să văz crăpătura şi să mă filtrez pân' ea a fost unu ş-acelaş şoz. În ogeac nu era nimeni. P-o masă cu roate am dominat intact micu' dejun. Şi, să vezi şi să nu crezi, sau şi auzitără paşi dă mascul. M-am pierdut cum am putut mai bine din vedere pântre hainile din cuier. Masculu cu paşii era baronu. S-a rezemat pă furiş dă măsuţă. Mandea aproape m-am dat dă gol din pricina la râs, fi'ncă ghicisem că baronu dădea să hăpăie potolu din tavă. Da canei. A scos clon-diraşu cu hârca şi oasele şi, sub farurile mele, care făcea portretu groazii, a pudrat cafeaua c-un prăfşor verzuliu. După ce-a împlinit misiunea, s-a dus cum a venit, făr' să atenteze la cornuri, pudrate şi ele. Pă loc am suspicionat că complota să-şi elimine nepoata, doborâtă dă fatalitate, nainte dă vreme. Am rămas şi nu şteam de visasem or nu. La o famelie aşa unită şi baştană ca alde Grandvilliers nu-i stă în obicei aşa chestii-trestii! Mi-am pus frână la spaime ş-am dat să m-apropii dă masă ca sonambulu. Percheziţea obiectivă a confirmat ce simţeam: acolo era cafeaua încă văruită verde, şi tot acolo cornurile rele. Într-o secundă am cântărit tot ce era în joc. De vorbeam, dam un pas alăturea cu drumu'; pă loc îmi înşelau aparenţele şi mandea, ca alarmist şi calomniator, cădeam în dizgraţie. De tăceam, puteam s-o mierlesc pă biata Jacqueline şi poate că mă ajungea braţu legii. Gându din urmă m-a făcut să-mi sparg bojocii strigând d-a surda, să nu m-auză baronu.

311

Jacqueline s-a iţit înfăşată în halatu dă baie. Am dat, aşa cum cerea situaţea, să mă bâigui; apoi i-am cântat că ieram dator să-i spui cevaşilea aşa monstruos că vorbele nici nu voia să se scuipe. Cerându-i iertare pentru îndrăzneli, i-am zis, da nainte am închis uşa, că domnu' bunelu ei, şi gata, m-am blocat. Ea s-a pus pă râs, a privit la cornuri şi la ceaşcă şi mi-a ciripit: „Tre' să cer alt mic dejun. Ş-ăsta otrăvit dă Tata Mare să-l deie la şobolani". Am rămas ca mulamentu. C-un fir dă glas am întrebat-o cum dă ştia. „Toţi ştie", a zis. „Lu Tata Mare i se pune pata să otrăvească oameni şi, pencă-i tare nendemânatec, aproape mereu îi iese naşpa".

Abia atunci mi-a căzut fisa ş-a făcut şi poc. Iera concludent. În faţa vizualilor mei dă argen-tinean s-a deschis pă loc o mare *terra incognita*, grădină interzisă la ăi dă jos: protipendada fără

PREJUDECĂŢI.

Am ginit pă loc că reacţia Jacquelinei, başca farmecu ei feminin, avea să fie şi a întregii famelii, cu mic cu mare. A fost ca şi cum mi-ar fi fredonat în cor, fără rea-voinţă, „ciucolată pentru veste". Însuşi baronu, n-o să-ţi vină a crede, a acceptat râzând bonom eşecu la planu care îl costase multe nesomnuri şi a repetat, cu pipa în mână, că nu ne purta ranchiune. La prânz, a crescut număru bancurilor şi, la căldura pretiniei, le-am mărturisit că a doua zi era onomastica mea.

Au ciocnitără în sănătatea mea la Molino?

Al tău, Indianu

X

Dragă Avelino.

Azi a fost ziua a mare. Ie zece noaptea, care acilea le târziu, da' nu-mi pot frânge nerăbdarea şi te informez cu lux dă amănunte. Pân' Jacqueline, alde Grandvilliers m-a invitatără să mâncăm în onoarea mea, la restorantu care le lingă lac! La depozitu dă-l ţine un algerian am închiriat haine încliftate şi perechea potrivită dă jampieri. Îmi dăduse întâlnire la şapte în baru din oţel. La şapte jumate trecute fix s-a apărut baronu şi, punându-mi o mână pă umăr, mi-a zis făcând un spirit dă glumă d-al mai prost gust: „Predă-te pă loc". Venise fără restu' fameliei, da toţi era d-acu pă scări şi-am urcat în omnibuz.

În locantă, care nu doar unu mă cunoaşte în ea din vedere şi mă salută cu respect, am mâncat şi-am şuetat dă mai mare dragu. A fost o cină cu toate pânzele sus, fără baremi o aluniţă: chiar baronu cobora mereu la cuhne, să supervizească cratiţile. Io stăteam între Jacqueline şi Chantal. Şi dă-i cu bere, dă-i cu vin, m-am simţit la largu meu, dă parcă ieram în strada Pozos, ş-am fredonat fără şovăială tangou *Cerşetoru care caută-n gunoaie*. Traducându-l p-ormă, am aflat că limba galilor n-are scânteia care clipoceşte în *lunfardo porteno* şi că nu halisem d-ajuns. Burdihanu nost, obişnuit cu grătare şi *buseca*, nu face faţă la atâtea *voulez-vous* dă le cere bucătăria franceză. Când a sunat ora fostului, mi-a venit greu să mă salt pă vâslele din spate, să mersi, nu atât în numele meu cât în al patriei dă peste mări şi ţări, pentru omagiu adus comemorării zilei mele dă naştere. Cu ultimu strop dă *champagne* dulce, am bătut în retragere. Afară am respirat văzduhu din fundu' bojocilor ş-am simţit începutu uşurării. Jacqueline m-a pupat în tenebre.

Te îmbrăţişez, Indianu

P.S. dă la unu a.m.: Am iară crampile alea. N-am putere să

m-atârn dă para dă la sonerie. Ogeacu urcă şi coboară la moment şi mă tre*c în* sudori reci. Nuşce-au pus în sosu tartar, da gustu ciudat nu pere. Mă gândesc la voi, mă gândesc la gaşca dă la Molino, mă gândesc la duminicile cu fotbal şi…”

Avertizăm cercetătorii tă cele trei puncte de suspensie au fost introduse în manuscris de Succesorii lui Félix Ubalde, care fac publice aceste *Scrisori savoiarde*. În ceea ce priveşte adevărata pricină a acestui *fait divers*, cum se spune în Franţa, ea este învăluită în mister (nota domnului Avelino Alessandri).

Sărbătoarea Monstrului

Aici i-a început necazul Hilario Ascasubi, *La Refalosa*

— Să nu zici, Nelly, că nu ţ-am cântat c-a fost o zi civică dă toată frumuseţea. Mandea, cu condiţia mea că am platfus şi că mi să taie respiraţia din pricina la ceafa scurtă şi la burdihanu hipopotam, am ţinut serios pept la osteneală, mai ales dacă te socoteşti că aseară mă chibzuiam să mă culc odată cu găinile, să nu rămân ca mârlanu în performanţa zilei nelucrătoare. Planu meu era una peste alta: să mă prezant în persoană la douăzeci juma la Comitet; la douăzeci şi unu să cad ca leşinu în patu-colivie, să dau curs, cu Colţu’ pus ca bolovanu sub pilotă, la Marele Somn al Veacului şi să sar pă zgaibarace la primu’ cotcodac, când să treacă să m-adune ăia cu camionu’. Da spune-mi cevaşilea: nu crezi că soarta le ca loteria, care să dă obstinantă să-i ajute p-alţii? Chiar pă podeţu dă scânduri, în faţa sticloanţei cu beutură dă drum, ieram gata-gata să învăţ să not în apă stătută, cu surpriza să curg în întâmpinarea la pretinu Dinte dă Lapte, care le unu din punctele care dai din când în când peste iele. Nici nu i-am văzut bine moaca dă bugetivor, că mi-a şi sărit inima că şi iei să ducea la Comitet şi, gata să abordez panarama zilei, ne-am pus să trăncănim dă distribuţia dă levorvele pentru grandioasa paradă şi d-un rusnac care doar nu căzuse din cer, şi le plătea la toţi în parai d-ăia vechi în Berazategui.

315

Ne-am pus la coadă şi ne-am îndărătnicit să ne spunem eu d-a-ndărătelea că, dă cum primim puşcoacea, ne şi cărăm la Berazategui, chiar dă ne-am duce unu pă altu’ în cârcă, d-a mielu gras, şi acolo, după ce ne umplem burdihanele cu *escarola*, pă bază dă arme, o să cumpărăm, ca să-l uimim dă tot pă funcţionaru dă serviciu, două bilete de întors la Tolosa! Parcă şuetam inglezeşte, fi’ncă Dinte dă

Lapte pescuia neraa boscârţi, ca şi mandea, iar tovarăşii dă coadă făcea pă dragomanii, care aproape îmi ciuruia timpanu, şi-şi trecea dă la unu la altu' Faberu paradit, să-şi zgârie adresa la rusnacu. Din fericire, don Marforio, care le mai subţire ca fanta dă la otomatu cu firfirici, le un antic d-ăia care tu-l confunzi c-o grămăjoară dă mătreaţă şi iei atinge cele mai fine resorturi din sufletu' poporan, aşa că nu să egzistă chichirez care să pună pă loc frână la şmecheria noastră, amânând distri-buţea chiar pentru ziua festivă, sub pretextu că Departamentu dă Gabori tărăgăne transportu dă puşcoace. Nainte să stau o oră juma planton, la o coadă care nici baremi nu era la benzine, am primit chiar dă pă gingiile la don Pizzurno porunca s-o şterg trap-galop, care am împlinit-o cu câte un trăiască entuziast care furioasele lovituri dă târn a la damblagiu dă să dă portar la Comitet n-au izbutit să-l tuflească cu totu'.

La o depărtare prodentă, gaşca s-a făcut la loc. Loiâcomo s-a pus pă turuit mai ceva ca radio la vecina. Necazu cu căpoşii ăia în vervă le că ţi s-a încălzeşte *mate* şi apoi tu – adică, pă limba ta, subsemnatu – nu mai ştii pă un s-o apuci şi te ţin să joci *tresiete* în dughiană la Bernârdez, care tu poa' că te amărăşti cu gându că mi-am făcut dă cap cu gaşca şi tristu adevăr le că m-au curăţat şi dă ultimu fetrama, da făr' dă consolarea că cânt măcar o dată o napoletană.

(Stai calmă, Nelly, că acaru s-a plictisit d-acu să te mai halească cu vizualu şi să retrage pă loc ca peştile pă laiţă la soilit. Lasă-ţi Răţoiu Donald să te mai ciupească o dată dă ceafă.)

Când, în sfârşit, m-am colăcit în culcuş, înregistram aşa o oboseală, că pă loc mi-a căzut fisa că soileala reparatoare era d-acu a mea. N-aveam adversaru ăla dă le ăl mai sănătos patriotizm. Mă gândeam decât la Monstru şi că a doua zi o să-l văz zâmbind şi turuind ca marele lucrător argen-tinean ce le. Îţi promit că ieram aşa escitat, că pă loc cearşafurile nu m-au mai lăsat să suflu ca balenoiu. Abia când au sositără îngherii am putut să dau cu soiu, care le tot aşa obositor ca nesomnu, deşi întâi am visat o seară dă când ieram io puştan, care răposata mama m-a dus la o *quinta*. Îţi sunt veridic, Nelly, că nu mă gândisem canei la seara aia, da în vis am înţeles că era a mai fericită din veaţa mea, şi uite că-mi amintesc decât o apă care oglindea nişte frunze ş-un câine Lomut, foarte zăpeziu şi blând, care io-l mângâiam; din fericire, am trecut dă puştisme ş-am visat temele moderne dă pă panou dă afişaj: Monstru mă numise mascota lui şi, puţin după aia,

Marele lui Câine Bonzo. M-am trezit şi, să vezi şi să nu crezi, da ca să visez câte toate aiureli dormisem cinci minuţi. Mi-am zis să tai rău din rădăcini: m-am frecat cu prosopu dă bucătărie, mi-am băgat toate bătătu-roaiele în umblătorii Fray Mocho, m-am încurcat mai rău ca o caracatiţă în mânecile dă la mâinile şi crăcii dă la salopeta dă lână – mameluc –, mi-am pus crăvăţica cu desene animate care mi-ai dat-o tu dă Ziua Şoferului dă Autobuz ş-am ieşit sudând gras, pencă un ăla cu obrazu gros să săltase probabil peste calea publică şi io l-am crezut camion. La fieştecare alarmă falsă care-aş fi putut, sau nu, s-o iau dă camion, mandea ieşeam cu zgomot dă dop în trap gimnastic şi străbăteam ale şaizeci de *varas1* dintre al treilea pavilion şi poarta care

1. *O vară* măsoară 83, 5 cm.

da în uliţă. Intonam cu entuziasm juvenil marşu care ni-i drapel, da la douăşpe fără zece m-am făcut afonic şi nu mă mai putea lua drept un magnat din primu' pavilion. La treişpe şi douăzeci, camionu' a sosit mai devreme şi, când tovarăşii dă cruciadă s-au bucurat potop să mă vază, care nici nu apucasem să halesc la micu' dejun pâinea la papagalu doamnei femeia dă serviciu, toţi votau să mă lase acolo, cu pretextu că mergea cu camionu' dă măcelărie şi nu cu macaraua. M-am prins dă ei ca remorca şi mi-au zisără că, dacă promiteam să nu nasc nainte s-ajungem la Expeleta, o să mă ducă ca p-un bagaj, că doar asta şi ieram, da la urmă s-a lăsatără convinşi şi m-a tras pă juma în sus. Camionu' dă juni a prins viteză ca rândunica şi nainte să ajungă pă la jumatea cvartalului s-a oprit brusc în faţă la Comitet. A ieşit un indian *guarani* cărunt, care era o plăcere cum ne brutaliza şi, nainte să ni să poată oferi, cu tot respectu', registru dă lăcrimaţii, transpiram d-acu în ţarc, mai rău ca dacă am fi avut cefi din brânză Mascarpone. Distribuţia alfabetică s-a făcut cu levorvelu în barbă; pricepe, Nelly; era pentru fiecare din noi câte-un levorvel. Fără a mai mică marjă dă prodenţă, care să stai la coadă la Domni, sau măcar să scoţi la licitaţie o puşcoace în bună stare, indianu *guarani* ne ţinea în camionu' din care nu mai puteam evada fără o mică recomandare la camionagiu.

Aşteptând să ne strige că gata, a trecut! ne-a ţinutără o oră juma în bătaia soarelui, cu ochii din fericire la iubita noastră Iblosa, că, dă câte ori ieşea gaboru să-i alunge, băieţii ne ţinea *fair-play* la o aruncătură dă praştie, parc-ar fi apreciat pă patriotu dezinteresat din noi mai puţin ca p-un cocoloş dă *polenta*. După prima juma dă oră, în

camion domnea tensiunea dă la baza orişicărei reuniuni sociale, da p-ormă tagma m-a bine dispozat cu întrebarea că dacă mă înscrisesem la concursu lui Regina Victoria, vorbă coaptă, ştii tu bine, pentru burdihanu meu tobă mare, care i-o tot spui că ar trebui să fie dă geam ca să-mi pot vedea baremi un pic bazamenţii măsura 44. Mandea ieram afonic, parcă mă podobisem c-o botniţă, da la ora şi minuta când să dau ortu' popii mi-am recuperat limbuţă dă Clopot* şi, umăr la umăr cu toaişii dă suferinţe, n-am vrut să-mi precupeţesc ajutoru dat la masa corală care urla din toţi bojocii mărşuleţu lui Monstru şi-am intentat chiar ş-o juma dă răget care mai izact a ieşit la drept vorbind un sughiţ dă plâns care, dacă nu deschid umbreluţa care am lăsat-o acasă, mă plimb cu canoa pân' fieşce scuipat şi mă confunzi cu Vito Dumas, Navigatoru Solitar. În fine, am demarat, şi chiar că atuncea a luat-o văzduhu la trap, parcă făceam baie în oala cu lături, şi unu dejuna un sandviş cu cârnaţ, altu' un rulouaş cu salam, unu un panetun, altu' juma dă clondir dă Vascolet şi ăl dă dincolo o *milanesa* rece, da toate s-a petrecutără mai curând aldată, când am fost la Crescătoria dă Vite, da, cum mandea n-am fost acolea, mai bine tac. Nu oboseam să mă gândesc că toţi junii ăia moderni şi sănătoşi gândea toate alea la fel cu mine, fi'ncă şi ăl mai abulic aude emisiunile la radio, chiar dă nu vrea. Toţi ieram argentineni, toţi scurţi dă veaţă, toţi din sud şi ne grăbeam să-i primim pă fraţii noştri gemeni care, în camioane identice, venea dă la Fiorito şi Villa Domfnico, dă la Ciudadela, Villa Luro şi La Paternal, deşi în Villa Crespo umblă

* în timp ce ne întremam cu *ensaimadas*, Nelly mi-a zis" că în momentul acela bietul plictisit a scos limba de referinţă (notă donată de tânărul Rabasco).

** Ba mie mi-a zis-o întâi (notă suplimentară a lui Nano Battafuoco, zilier la Direcţia de Curăţenie).

forfota muscalii şi mandea zic că mai mult să merită să-ţi declari domiciliu legal la Tolosa dă Nordy

Ce entuziasm partidist ai pierdut, Nelly! În fiecare centru dă oraş mort dă foame voia să se strecoare pântre noi o adevărată avalanşă care să înverşuna în cel mai pur idealism, da *îi capo* Garfunkel sta în fruntea căruţei şi ştia să respingă pă bune şmechereala la care-i murise lăudătorii, cu atât mai mult cu cât bagi la cap că pântre *mascalzoni* patentaţi să putea infiltra teribil dă uşor unu din coloana

cincea ca faru, din ăi care, nainte ca tu să faci înconjuru lumii în optzeci dă zile, mi te conving că eşti mitocan, iar Monstru – instrumentu lui Compania dă Telefoane. Nu-ţi zic *niente* dă mai mulţi căcăcioşi care să punea la adăpostu diareilor ca să se piardă în confuzionism şi să se repatrieze la căsuţa lor cât mai vitezo-mani; da perde-ţi vremea şi zi că din doi proşti unu se naşte desculţ şi altu' cu saboţi cazoni, pencă, dă câte ori credeam io că pic din car, lovitura la don Garfunkel mă restituia în sânu la curajoşi. În etapele dintâi, localii ne primea c-un entuziasm d-a dreptu contagios, da don Garfunkel, care nu le din ăia dă poartă păduchelniţa doar dă podoabă, îl oprise pă camionagiu să apese pă viteză decât dacă vreunu' s-ar fi înviorat să intenteze o fugă fulgerată. Alta a fost chestia în Quilmes, unde mârlănimii i-a datară voie să-şi dezmorţească bătăturile din tălpi, da când răsplata era aşa dăparte, cine s-ar fi despărţit dă ceată? Până în clipoiu ăla, ar spune chiar Zoppi, sau mă-sa, totu' a mers ca pă roate, da nervii s-a lăţitără în mârlănimea destrăbălată când beţivu care pă vulgăreşte îi zice Garfunkel ne-a muiat cu impunerea să ştergem dă pă fieştece zid numele lui Monstru şi p-ormă să suim iar în veiculu ăla cu viteză dă coproale, nu cumva vreun supărăcios să se facă foc şi să ne tragă o bătaie soră cu moartea. Când a venit ora încercării, am pus mâna pă pistol ş-am coborât gata la orice, Nelly, *anche* să-l vânz pă mai puţin dă trei parai. Da niciun client nu şi-a iţit boticu şi mi-am făcut plăcerea d-a zmângăli pă gard un talmeş-balmeş dă litere care, dă mai investeam alt minut, camionu' da colţu' şi-l înghiţea orizontu pă drumu' spre civism, aglomeraţie, *fratellanza*, la sărbătoarea Monstrului. Când m-am întors ca belferu şi cu limba afară cât cotu', camionu' era aglomerat stup. Avea frânele puse şi stătea aşa gigea, că-i trebea decât o ramă artistică ca să pară pozâ. Mulţumită lui ăl dă Sus, pântre ai noştri era fonfu dă Tabacman, ştiut mai bine ca Şurubu Fără Sfârşit, care le ahtiat după mecanică, şi, după ce i-a căutat juma dă oră motoru' şi mi-a luat toată apa Bilz din al doilea stomac dă cămilă, care aşa stăruiesc io tot timpul să-i zică toţi la plosca mea, a poruncit de-a dreptu „pă mine să mă luaţi în evidenţă", fi'ncă Fargo i s-a părea evident o semnătură indescifrabilă.

Îmi le veridic c-am citit la unu din chioşcurili alea mişloace că tot rău le spre bine şi-aşa, că Taica Dumnezeu ne-a dat o bicicletă uitată p-o *quinta* cu verdeţi, că după mine biciclistu era în proces dă reşapare, pencă nu şi-a arătat fosa nazală când Garfunkel însuşi i-a

încălzit locu cu chiulasa. D-acolo a demarat parc-ar fi mirosit un cubuleţ întreg dă *escarola* şi părea mai la fix că chiar Zoppi, sau mă-sa, i-ar fi pus în anusu dă păsărică o petardă Fu-Man-Chu. Unii ş-a dat drumul la chimir să surâză văzându-l pedalând aşa veselos, da după ce i-au mers pă urme vreo patru cvartale l-a pierdutără din vedere, că pietonu, deşi înzestrează mâinile cu pantofi Pecus, nu obişnuieşte să-şi păstreze laurii neînvinşi în faţa la don Biciclu. Entuziasmu conştiinţei în mers a făcut ca în mai puţină vreme decât investeşti tu, grăsulico, ca să laşi tejgheaua fără factură, ăla să se piarză în

zare, că io crez că s-a dus în patu lui, care-i la Tolosa.

Purceluşu tău ţi-e confidenţial, Nelly; pedalam d-acu unii mai mult, alţii mai puţin, cu nerăbdarea lui Marele Hoţoman dă Biciclete, da, cum mandea nu renunţ nicicând să subliniez la moment că luptătoru a fost inervat şi să aglomerează ale mai beznite pronosticuri, apare naintaşu fenomen şi marchează un *goal*; pentru patrie – Monstru; pentru tagma noastră în adevărată descompunere – camionagiu. Patriotu ăla, pentru care jos pălăria, a gonit ca la patinaj şi a oprit brusc lângă cel mai înviorat din ceata care fugea. I-a aplicat subit masaje care a doua zi, din pricina la cucuie, toţi mă confunda cu iapa bălţată a la brutaru. Dă jos am strigat dă fieşcare dată ura! că vecinii îşi încrusta degetu' mare în timpane. Şi-n acelaşi timp, camionagiu ne-a pus pă patrioţi în şir indian, care dacă vreunu' voia să se tragă mai hacană beşică, ăla din spate avea *carte blanche* să-i atribuie un şut în gazometru, dă încă mă mai doare când mă pun jos. Socoteşte-te, Nelly, ce tărtăcuţă mai era ultimu din rând că nime nu-i da vreun şut în ariergardă! Era, ba bine că nu, camionagiu care ne-a mânat cu forţa, ca la adunarea dă platfusuri, până la o zonă care nu şovăi s-o caracterizez din orbita lui Don Bosco, camaradu lui Wilde. Acilea întâmplarea a vrut ca destinu să ne pună la îndemână un omnibuz care mergea la latrina dă pă moşia Cioroaica, şi nici mort la Baigorri. Camionagiu, care-l remaniase bine dă tot pă gardia-nu-conductor, din pricină dă motiv că amândoi fusese – în eroicele timpuri ale Zoologicii Populare din Mahalaua Dominico – ca două cocoaşe puse la aceeaşi cămilă, l-a implorat pă catalanu ălci că să ne ia. Înainte să pună în practică „Urcă, Zubizarreta!", cu toţii îngroşam contingentu la ăia dă umplea vehiculu şi ne râdeam, gata-gata să ne-arătăm vegetaţiile, dă grămada *senza* potentă care, din cauză că

stătea la coadă, n-a izbutit să se încruste în vehicul, şi ne-a rămas, cum s-ar zice, „cale liberă" să ne întoarcem, fără atâta sânge rău, la Tolosa. Îţi exagerez, Nelly, care mergeam ca-n omnibuz şi sudam chiar ca sardelile, că dacă tu arunci o privire, aia dă Doamne din Berazategui îţi e mică. Şi ce mai povestioare dă interes comun a ieşitără! Nu-ţi zic *niente* dă înmiresmata care a cântat în şoaptă tangoul Potasman, chiar sub vizualii lui Sarandi, şi d-acilea l-am aplaudatără la patru mâini pă Şurub Fără Sfârşit care a venit să-şi câştige pă bune medalionu dă *Vero* Dezobstruant, obligându-mă, sub ameninţarea c-un bobârnac în opinci, să casc gura şi să-nchid ochii: care banc s-a folosit dă iei fără leşin ca să-mi umple golurile dintre măsele cu scame şi alte produse din turu la pantaloni. Da chiar şi potârnichile obosesc şi, când chiar nu mai ştiam ce să facem, un veteran mi-a dat cuţitaşu dă ascuţit creoane şi-am începutără toţi să-l înfigem până am făcut strecurătoare din pelea dă pă scaune. Ca să distragem atenţia, toţi ne râdeam dă mine; şi p-ormă n-a lipsit nicio veţuitoare d-alea dă sar ca purecii şi stă ascunse în asfaltic, care pentru iele a tret să ne ievacuăm din hărăbaie nainte ca gardianu-con-ductor să vizioneze imperfecţiuni. Primu' care a aterizat a fost Simbn Tabacman, care a rămas pur şi simplu cârn dă chiulasă; mai p-ormă, Fideo Zoppi, sau mă-sa; în fine, deşi ai să plesneşti dă furie, Rabasco; imediat, Spâtola; *doppo*, bascu Speciale, între ei, Morpurgo s-a oferit, pă blat, să ia parte la marea adunare dă hârtii şi pungi din hârtie, idee fixă ca să adune din belşug elemenţi pentr-un foc dă tabără în toată legea, care ar fi dat întregu Broackway pradă la foc, doar să ascunză la un examen sever urma lăsată dă cuţitaşu dă ascuţit creoane. Pirosanto, care-i un fârnâit fără nimica

323

sfânt, din ăia dă au în caraiman mai puţine scame ca chibrituri, s-a dispersat la primu' viraj, doar i-o târcoli împrumutu lui Rancherita, da' a luat-o la goană, şi încă cum, c-o fumegantă Vulcan, pe care mi-a racolat-o din gingii. Mandea, fără să mă vreau ostentativ şi ca să-mi dau niscai talente, schimonoseam botu' ca să trag primu' fum din fumigenă, când, dintr-un foc, Pirosanto mi-a capturat-o, iar Morpurgo, ca să-mi îndulcească pilula, a luat chibritu care-mi aurea d-acu degerăturile ş-a dat foc la hârţoage. Fără baremi să-şi scoată panamaua, pălăria dă soare sau cilindru, Morpurgo s-a cărat în uliţă, da mandea, cu burdihan cu tot, i-am luat-o nainte şi m-am aruncat o clipuţă mai dăvreme, ş-aşa i-am putut fi saltea, care a amortizat

impactu şi *cuasi* mi-a desfundat ghirlanda cu ale nouăj dă kile care le-acuză. Mămulică Doamne, când mi-am descălţat umblătorii din gura până în genunchiu lui Manolo M. Morpurgo, omnibuzu ardea în zare, chiar ca un *spiedo* a lui Perosio, iar gardianu-conductor-propietar plângea dă mama focului, şi dă-i şi luptă, după capitalu care i s-a ducea în fum negru pă apa sâmbetei. Gaşca să râdea, gata, ţi-o jur pă Monstru, s-o ia la sănătoasa, dacă să supăra gândacu. Lu Şurub, care le bufonu cât huiduma, i s-a năzărit un banc care, de-l asculţi bușbeie, te faci gelatină dă râs. Fă-ţi atenţie, Nelly. Despoar-că-ţi urechile, că acuşa vine. Unu, doi, trei şi buf! A zis – da să nu te mai uiţi la şpionoiu care-i faci cu ochiu' – că omnibuzu ardea chiar ca un *spiedo* a lu' Perosio. Ha, ha, ha.

Io ieram indiferent, fudul, da procesu era înuntru. Tu, care înregistrezi cu dalta p-ai doi creieri fiecare parolă care i-o o scuip din molari, poate că-ţi aminteşti dă camionagiu, care a fost pă juma cămilă cu ăla din omnibuz. Mă-nţelegi, din scăfârliele lu' ăi mai lincşi dintre noi nu pleca gându că namila o să-şi acopere fieşcare alianţă cu lacrimogenu, ca să ne pedepsească purtarea nasoală. Da să nu-ţi fie teamă pentru iepuraşu tău iubit; camionagiu s-a pacificat şi-a dat în bobi că, fără omnibuz, ălălant era decât un oligarh care să merita să-şi rupă toate alea. S-a râs singur, ca marele bun ce le; a împărţit, ca să ţie deciu-plina, câte-un genunchioi pretinar (uite colţu' care mi l-a săltat, care i l-am cumpărat după, amintire dă suvenir), apoi strângeţi rândurile şi pas alergător: la mare!

Ce ţi-e şi cu adeziunea asta! Coloana chipeşă să infiltra ba în lagunele inundabile, ba în munţii dă gunoaie care-şi fac intrarea în capitală, fără să peardă decât a treia parte, *grosso modo*, din adunătura dă la-nceput, care ridicase ancora în Tolosa. Poa că vreun căpos să întrecuse cu gluma pă când tomna îşi aprindea fumegantă. Sigur că Salutaris, Nelly, după ochiu' bun dă aprobator a lu' camionagiu. Ce tablou mişto dă colorat: Spâtola, cu uşortu dă toată încrederea pus peste restu' hainelor dă lână, ducea steagu; îl urma câte patru în rând, Şurub etc.

Să fi fost abia orele nouăşpe după-masă când, în fine, ne-am ajuns la Avenida Mitre. Morpurgo s-a râs tot la gându că ieram d-acu în Avellaneda. Râdea şi grangurii care, mai-mai să cază din balcoane, veiculi şi alte căzi, să râdea fi'ncă ne vedea pă jos, fără baremi ale mai mici roţi. Din fericire, Babuglia să gândeşte la toate şi pă ălălant mal a

lu' râuleţu ruginea neşte camioane dă naţie canadiană, care Institutu, mereu atent, le cumpărase pă post dă sparge-capete pentru Secţia Demolări a armatei americane. Ne-am căţărat ca maimuţile p-un ăla kaki şi, fredonând *Adio*, *io plec plângând*, am aşteptat ca nebunu' dă la Entitatea Autonomă, fiscalizat dă Şurub Fără Sfârşit, să pună în mişcare instalaţia dă la motor. Noroc că Rabasco, cu toate că obrazu îi era ca curu', avea o şustă c-un gardian dă la Monopol şi, plătind dânainte beletele, am completat un vagon d-ăla electric, care făcea mai mult zgomot ca un singur cimpoi. Vagonu – talanga, balanga – a luat-o spre centru; mergea baban, ca o mamă tânără care, *sotto* privirea unui *babbo*, duce în pântece generaţiile moderne care mâine îşi vor cere locu la marile picnice ale vieţii. La sânu ei, c-un călcâi pă scară şi altu' fără domiciliu legal, mergea polişinelu tău iubit, adică mândel. Un observator ar zice că vagonu cânta; văzduhu plesnea sub impulsu la cântec; cântăreţii ieram noi. Puţin nainte dă strada Belgrano, viteza s-a oprit brusc, după douăjpatru dă minuţi; mandea transpiram ca să înţeleg şi *anche* din cauza la gloata nesfârşită care furnică pântre tot mai multe automotoare, care nu lăsa mijlocu nostru dă locomoţie să facă practic niciun pas.

Camionagiu a scrâşnit lozinca „Jos, ageamiilor!", ş-am şi coborât la crucea lui Tacuari cu Belgrano. Când am trecut dă două sau trei cvartale, s-a pus pă tapet chestia: gâtiţa ne era secetă dă uscată şi cerea udătură. Depozitu şi dughiana dă beuturi Puga y Gallach oferea începutu dă rezolvare. Da, ia să te văd, puşcoace: cum plăteam? Pă coclaurili alea, camionagiu ne-a părut puhoi dă expeditiv. Sub privirea şi răbdarea la un câine doge, care la sfârşit l-am văzut pă dos, mi-a pus câteva pedici în faţă la gagiii ilarianţi, dă mi-am tras radiatoru-n cap drept galibardă până la năsoi, iar din vestă mi s-a rostogolit *chirola*, care o pusesem acolea ca să nu joc un rol prea naşpa când avea să deie în fiert camionu' cu *ricotta*. Da *chirola* a-ngroşat buzunaru comun şi camionagiu, dă cum m-a terminat, a dat să se ocupe dă Souza, care le mâna dreaptă a lui Gouveia, ăla dă la Cataplasmele Pereyra – ştii tu – care data trecută s-a impus şi ca Tapioca Ştiinţifică. Tapioca, care trăieşte doar pentru Cataplasmă, le încasator acolo şi nu-i dă mirare că, dat de-a berbeleacu, a pus în circulaţie atâtea *biglieti* dă până în zero cinzeci câte n-a văzutără împreună nici Nebunu' Calcamonia1, care a fost priponit când zugrăvea caraghioz primu' lui *bigliete*. Da oamenii lui Souza nici că era laşi şi-a plătitără în marafeţi cheş preţu net pentru

Chissottis şi io am ieşit dă cum a uscat iei damigeana. Bo, când pune mâna pă chitară, să crede Gardel. Mai mult, să crede Gotusso. Mai mult, să crede Garâfalo. Mai mult, să crede Giganti-Tomassoni. Chitară propriu-zisă nu era acolo în locantă, da lui Bo i s-a pus pata pă *Adio*, *Pampa mea* şi toţi am fredonat în cor şi coloana jună era toată decât acelaşi urlet. Fieştecare, cu toate că scundac dă vârstă, cânta ce vrea muşchii lui, până când veaţa s-a pus să ne distrugă atenţia, da' n-a şters-o la fel dă uşor altu' mai dă buzunar, mai uşor dă mânuit, mai practic, manevrabil cu mai multă uşurinţă. Iera un mizerabil cu patru ochi, fără muşchi dă sportiv. Avea păru roş şi cărţi dă studiu sub braţetă. S-a dat distrat, care *cuasi* i-a luat-o nainte portdrapelu nostru, Spâtola. Bonfirraro, ploşniţa amănuntelor, a zis că n-o să îngăduie la un nepedepsit să s-arate fără răşpect faţă cu stindardu şi poza lui Monstru. Chiar acolo l-a întărâtat pă Copilu' Tonă, după apelativ Cagnazzo, să porceadă. Tonă, care le mereu acelaşi, mi-a deznodat fieştecare urechelniţă, care le aveam răsucite ca coajili dă arahidă, şi care pentru fapta aia i-a căzut cu tronc lui Bonfirraro, i-a zis la rusovitu să arate ceva mai mult răşpect la opinia străinardă, dom'le, şi să salute chipu lui Monstru. Ălălant a spus că avea şi iei o părere. Copilu', care-l obosesc esplicaţiile, l-a înghiontit c-o mână care, de-o vede măcelaru, s-a sfârşit cu lipsa dă friptane şi cârnăţoi

Posibilă stâlcire a cuvântului *calcomanla*, „abţibild". Cântăreţul cel mai cunoscut al acelui sezon (n.a.).

327

la grătar. L-a împins p-un loc viran, din alea care când nici nu gândeşti să construieşte pă iele un loc dă parcat, şi gagiu s-a lipit d-ăle nouă caturi dă la un calcan *senza finestra* nici geamuri. Între timp, ăi din urmă ne împingea, nerăbdători să vază, şi cei din rându zero am rămas ca sandvişu cu salam între infliii care să lupta pentru vedere panoramică, iar bietu' chimicoi sta înconjurat care, tre' să ştii, să inerva. Tonă, atent la pericoluri, a dat napoi şi toţi ne-am făcutără evantai, lăsând dăşchis locu cât juma dă cerc, da fără orificiu dă ieşire, pencă gagiii stătea dă la un zid la altu'. Toţi mugeam ca pavilionu cu urşi şi ne scrâşneam din dinţi, da la camionagiu, care nu-i scapă niciun fir dă păr în supă, i-a tremurat sufletu' că mai mult sau mai puţin dă unu îşi făcea *în mente* planu lui dă cum să se evade. Ş-aşa, dă-i cu fluierături, ne-a pus pă urmele la o grămadă aparentă dă moloz care ne-a căzut sub vizuali. Ţi-aminteşti, ş-încă cum, că în după-amiaza aia

telmometru arăta o tempelatură dă lături şi n-ai să întrebi dă ce un procent ne-am scos şpenţările. Le-am pus în grandirop la băiatu' Saulino, care d-aia n-a putut participa la intifadă. Primu' bolovan i l-a izbit chiar în tărtăcuţă Tabacman, dă i-a împrăştiat gingiili, iar sângele era şuvoi negru. Mandea m-am încălzit cu sângele şi-am trimis în voiaj alt bolovan care i-am turtit urechea cu iei, şi p-ormă am pierdut şiru la lovituri, fi'ncă borbamentu era masiv naşpa. A fost găuritor; jidanu s-a pus în genunchi, a privit la cer şi s-a rugat absent în jumatea lui dă limbă. Când au bătut clopotele la Montserrat, a căzut, pencă să mierlise. Noi ne-am mai vărsat năduhu o vreme, cu petroaie care d-acu nu-l mai durea. Pă zău meu, Nelly, că am lăsat hoitu ca vai dă mămulica lui. P-ormă, Morpurgo, ca să se râdă gagiii, mi-a înfipt cuţitaşu dă ascuţit creoane în aia dă-mi ţine loc dă moacă.

După ezerciţiu dă încălzire mi-am pus şpenţăru, care manevră era să evit guturaiu, care în partea dă jos îţi prezintă zero treizeci la Genioles. Grumazu mi l-am înfăşat în fularu care l-ai cârpit cu degetele tale dă zână şi mi-am adăpostit urechile *sotto* galibarda aia mică şi naltă, da marea bombă a zilei a adus-o Pirosanto, c-a zis că să-i dăm foc la primitoru dă Petre, nainte dă a-i licita bicicleta şi hainele. Dă licitaţie s-a ales prafu'. Bicicletele îi era bolmăjite cu urdori din faruri şi costumu dă haine fără laibăr să încleiase dă sânge. Cărţile au fost la urma urmelor şi iele tot o pagubă, fi'ncă erau saturate cu resturi organice. Noroc că camionagiu (care era chiar Graffiacane) a putut cumpăra ceasu pă sistem Roskopf cu şapşpe rubine, Bonfirraro a pus mâna p-o şervetă Fabricant, cu numai nouă pesos douăzeci, şi p-un instantaneu c-o donşoară profisoară dă pean, iar neghiobu dă Rabasco a tret să se mulţumească c-un etui Bausch dă biciclete şi cu stilou Plumex. Ca să nu mai vorbesc dă inelu vechii case Poplavski.

Ei, grăsuţo, iepisodu ăsta dă stradă a fost *presto* dat uitării. Steagurili lui Boitano care unduieşte, sunetele dă goarnă care înviorează pă peste tot masa populară, formidabilă. În Piaza de Mayo, ne-a chemat la luptă marea descărcare electrică care-o semnează doctoru' Marcelo N. Frogman. Ne-a pus pă roate pen ce-a urmat: discursu lui Monstru. Cu urechile astea l-am ascultat, grăsuţo, chiar odată cu toată patria, pencă discursu să transmitea la radio.

Pujato, 24 noiembrie 1947

329

Fiul pretenarului său

Tu, Ustâriz, crezi ce-oi vrea, da io-s mai căpos ca bascu cu tărăboanţa. Pentru mândel, capitolu bucherniţe le una şi cinemau alta. Micile mele romanţuri or fi ca răfuielile maimuţii cu maşina dă scris, da io-mi ţin rangu dă scriitor. D-aia, dă câte ori mi-a comandatără vreo comedie bufă pentru S.U.P.A. (Sindicatul Uvrierilor şi Producătorilor Argentinieni), le-am cerut cu pardon să facă paşi în zare. Io şi cinemau… mai du-te-n prispă! Nu s-a născut ăl dă să mă facă să zgârii hârtiile pentru celuloid.

Când m-am prins că Rubicante gravita în jurul la S.U.P.A. aia i-am lăsat, ba bine că nu, să-mi pună botniţă şi să mă priponească. Başca, sunt şozuri care tre' să-ţi scoţi pălăria. Din anonimat la fotolu dă orchestră, nici nu mai ştiu socoteala la anii care am urmărit cu interes iubitor pă bune campania din S.U.P.A. aia dă producţie patriotardă, care în fieştecare Bolintin dă ştiri bagă ca-n cârnaţ, pântre ceremonii şi bancheturi, talmeş-balmeşe dă chestii care te iei ba cu confecţionarea dă umblători, ba cu sigilarea dopurilor sau cu ietichete dă ambalaje. Mai pune, başca, şi că în seara-n care a pierdut Excursioniştii, Farfarello s-a arătat în trenuleţu dă Zoologică şi m-a făcut surcele cu bomba că S.U.P.A. avea în ezerciţiu din '43 nişte filme care gândea să spargă cu iele piaţa fină, semnate dă oameni dă letere, ca să nască producţii d-alea pă cai mari, fără concesiile dă rigoare la factoru belete. Mi-a zis, da mandea nu i-am crezut-o până când n-a spus-o chiar cu gingiile lui. Şi mai mult. Mi s-a jurat pân-a obosit, pă ghiujuleţu care ne supărase potop cântând *Sole* mi-o că dă data aia n-avea să-mi deie dă lucru, ca nainte, fără alte roade decât un butoi dă blocnotese Coloso consumate. Formalităţile era să le negociem di granda: un contract cu letere din bani, care ţie ţi-l scot împapionat pă nas şi p-ormă pui semnătura care, când ieşi la aer, porţi lanţ la gât şi lanţ la ceas; un avans dă mai mare dragu în mălai cheş, care îngraşă *ipso facto* bunu la tot poporu', care i-o am dreptu să mă cred aderent la iei; făgăduiala, pă paroldoner, că direcţia o să ia în seamă, or nu, subiectele propuse dă semnataru, care, cu aprobarea din prima a lui Fetiţa Nux (care, după mandea, are un romanţ c-o piticanie fonfăită care ştie să meargă cu liftu), o să ajungă, când i-o suna ceasu, anteproiecte dă scenar şi dialoguri pă bune.

Crezi-mi barimi o dată în viaţă, Ustâriz: dacă-i căzu, pă loc îmi sare muştaru. Da' m-am dedulcit şi nu l-am mai lăsat să se uşchească pă Farfarello; i-am făcut cinste c-o milenară cu fâs care am consumat-o

sotto paza la un *zebu*; i-am plombat o juma dă Toscanini în rât şi, mai cu poveşti la obiect, mai cu pălmuţe, l-am dus cu birja la Noul Parmezan a lui Godoy Cruz. Ne-am pus la cale burdihanu, băgând sub nas o broască dă căciulă; p-ormă a venit la rând un *minestron* şi după iei ne-am degresat pă d-a-ntregu c-o ciorbă; başca, cu Barberá ne-a venit orezu *à la Valenciana*, care l-am aşezat pă juma c-un Muscat şi-aşa ne-am pus să dăm gata viţeaua împănată, da nainte am căzut în ispita la nişte cheftele şi ghiftuiala s-a sfârşit cu clătite, fructe pă juma verzi, mă-nţelegi, o brânză ca năsipu şi alta băloasă, ş-un cafetoi-espres cu

spume, că te îmboldea mai mult să-ţi razi barba decât să-ţi tunzi păru. În toiu la cafeaua spumoasă s-a arătat chiar don Chissoti, în formă dă *grappa*, care ne-a făcut limba ca cărămida, şi io m-am împrofitat ca să le dau ştiroaia-bombă care şi cămila cu cocoaşa ei cade pă spate. Fără să mă pierz în prefaţe sau anticamere, mi l-am aranjat uşurel pă Farfarello ca să-i tai chefu cu bomba că io aveam subiectu care doar celuloidu-i lipsea ş-un casting dă artişti care în ziua dă plată S.U.P.A. intră pă bune în faliment. M-am împrofitat că i s-a lipise dă palat o bombonoaie din muntele lor lipicios, de nici băiatu' cu coşu dă pâine n-a putut să i-o scoată dă tot, şi m-am pus să-i ciripesc şozu *grosso modo*, cu toate amănuntele. Bietu' ascultător şi-a aruncat toate drapelele albe şi mi-a nechezat în urechi că chestia aia i-o cântasem mai des ca frunza şi iarba. Ia pulsu la pătăranie: Farfarello mi-a pasat că de mai ciripeam alte alea n-o să mă mai prezante, când nici cu gându gândeai, la guvernu-marionetă din S.U.P.A. aia. Zi şi tu, ce mai puteam face, decât să cumpăr nota, să-l îndes în taxi şi să-l distribui la şandramaua din Burzaco?

Nici nu trecuse bine luna dă când filasem răbduriu cărţile, că mi-a venit cetaţie să mă prezant la un „edificiu propriu" din Munro, unde ştiam că sforăie tigrimea ălor care calcă apăsat în S.U.P.A. noastră.

Ce mai espoziţie cu schepsis! Chiar în seara aia am izbutit să-mi lăfăi farurile pă eminenţele cenuşii care pun jaloane în viguroasa îndustre dă cinema. Ginitorii mei, în care-ţi reflectezi moaca dă bulcă cu lapte, a trăit şi vremuri mai mişţoace, da să bunghea ca doi linguşitori la Farfarello, un blond tip cărămidă, cu rât dă cioroi şi stâlceşte spaniola; la doctoru' Perski, ăla cu surâsu dă cutie poştală şi

biciclete, că pare o broască râioasă sub apă; la doamna Mariana Ruiz Villalba de

Anglada1, cu subţirimea care o obligă la ea Patou, şi la bietu' furnic Leopoldo Katz, care face pă secretară la doamna şi tu *piu tosto* îl iei dă japonez. Ca să închiză fleoanca chiar la ăl mai hămesit, orişicând putea s-apară Copilu' din Centru, impresaru dă mari succese, regele nencoronat din capitala noctambulă, peştele din Pigall şi din La Emiliana, *porteno* pân' antonomasie, care numele lui le Paco Antunano y Pons. Ş-asta nu-i totu': era să vie şi Rubicante, bancaru dă le-nzestrează pă imere cu baze peşine. Şi mai mult: io n-am pierdut capu'. M-am prins pă loc că fugeam în cerc pă cai mari ş-am stat decât să privesc fix, să mă tuşesc, să-mi înghit saliva, să lucesc dă năduşeală, să mă fac atent la moacă, da ieram cu gându aiurea şi să repet da, da, ha, ha, ca coru dă greci. Apoi am servit coniac în baloane şi mandea am trecut ca valiza deplomatică la tărăşeniile ale mai repugnante, la pantomima pă bune şi, pă scurt, la aia de-i zice risipă dă parole fără cap şi pardon.

Patinaju ăla a fost naşpa: doctoru' Perski, care nu înghite să se strălucească ş-altu, s-a schimonosit la moacă dă invidie şi d-atunci mă plesneşte dă mai mare dragu; încălzită dă performant, doamna Mariana a crezut că io sunt zlataust, maşină dă *causeur2* care nainte să purta pân' saloane şi mandea mă văd întâmpu la strâmtoare care nu deschiz gura nici să înghit musca.

O noapte, stăm mai fericit ca eu premiu care îl dă regina Victoria, şi să apare pretinu Julio Cârdenas. Nu-mi veni cu gogoaşa că nu-l ştii, că

Doamna Mariana, pe numele ei de domnişoară Ruiz Villalba, care în *Şase enigme pentru don Isidro Parodi* se numea de Munagorri (*de* nu e particulă nobiliară, ci marchează doar adăugarea numelui soţului la cel de domnişoară), şi-a schimbat soţul: conform particulei, s-a măritat cu domnul Anglada. Deformare a fr. *causer*, „a sta la şuetă".

333

faci mereu, dreptu tău, deferentă între indienii neapţi dă luptă şi cioroi. Adu-ţi aminte: e fiu la ghiuju Cârdenas, ăla cu gherocu cenuşiu, care, fi'ncă înoată ca câinele, da şi-a păzit pipa dă porţelan care o ţine dă podoabă în bot, tomna mi-a salvat viaţa când cu a mai nouă viitură pă Maldonado. Julio, băieţaşu îndoliat, cu faruri dă-ţi vine să-i pui telmometru şi care mandea îţi garantesc că m-am vizionat cu iele

bănuitor pă veridic din pricina la grandiroba lui sărăcăcioasă şi aeru lui dă morcov prăpădit, că venea la marile mece dă celuloid cu ideea naşpa să vândă niscaiva subiecte. Ie-te ce leterat avem, mi-am zis şi i-am pus cruce, văzând în pretenaru ăla bombă concurentu cu primejdie. Ia o vitamină şi vezi-mi situaţea: dacă *giovinotto1* arată un notes şi ne repugnă timpanile c-o cine dramă în formă dă creaţie inedită, io sunt în stare să mă gripez dă furie. Chestia am văzut-o naşpa, Ustâriz, da pă ultima sută dă metri soarta m-a scutit să halesc pilula aia amară. Cârdenas nu venea ca leterat, ci ca studinte amator dă maşini filmatoare. *Anche* dă doamna Mariana, după fabula care a vrut să ne-o bage între sprâncene prăpăditu dă Farfarello intrusu. Mândel i-am esplicat până m-am ostenit (că aveam decât chef să trag la moment o sforăială în patu-cuşcă) că comunicarea lui n-avea bază d-a dreptu, fi'ncă cum, spune-mi şi mie, avea să-i pese dă doamna Mariana, dacă io am zis că-l interesau decât maşinile filmatoare? Farfarello a muşcat ţărâna înfrângerii!

Ai să crezi că, între puhoiu dă stele, io ieram ca ăla de-a înghiţit lături uscate. Fugi d-acilea. Mandea mi-am uns bostanu cu ulei şi l-am pus la treabă de nu părea scăfârlie, ci ventilator cu gali-bardă Borsalino. De mă vedeai, cu bidineaua la două mâini, că dam curs la un libret pă cai mari.

1. Deformare a it. *giovanotto*, „tânăr, flăcău". 334

unde să profila o pătăranie dă iubire c-o bibilică socială, cu viloi propriu pă Avenida de Mayo, ca să nu mai zic nimic dă fermuliţa unde, ca să-şi facă pretinele să razã, l-a făcut pă micuţu *gaucho* prota-gonic să crează că să înamorase dă iei şi la coadă – să nu te dezlipeşti bucăţi dă mirare! – s-a aprins pă bune şi i-a însurat căpitanu' dă piroscaf care făceau cu iei o croazeră la Ushuaia, fi'ncă nainte dă toate tre' să le ştim p-ale noastre. O cinebiju-terie cu interesu ei pentru docent; pencă tu treci pampa scoţând sufletu' la catâru dă tracţiune şi escortezi perechea şucară care nu să face că n-aude imperativele telurice şi faci să meargă camera ca să filmezi meleagu. Şozu e că, după atâtea zile, io v-am nelinişti pă bune cu bomba că am pus dă podoabă punctu final la o comedie bufă – inedită, ba bine că nu. Aţi vrut s-o luaţi dă garagaţă, da' i-o dă-i şi iar dă-i, şi v-a rămas decât să vă sacrificaţi o dată pentru lecturat. *Ipso facto* aţi promulgat statutu cu articol unic, care dădea sfatu acolo ca actu să se facă cu uşile închise, ca mandea să nu vă supăr cu plictisuri.

Am simţit lovitura din plin, da, ce curva mă-sii, io ieram mai blindat ca genunchera cu *Au sfârşit prin a se lua*! care i-am lipit asta dă titlu, să ţie loc dă nume pentru comedia bufă dă referinţă. Mandea ieram calm-calm, fi'ncă ştiam că comedioara mea era o pilulă d-alea dă nu scapă impactu şi care comitetu dă lecturat avea ideea fixă să vină fără chef cu interesu palpitant. Tu mă ştii, aşa că nu juca tristu rol să crezi că io o să perd gogeamitea spectacolu. A trecut nişte zile şi am concretizat decât că mă gineam la ceas, neliniştit c-o să îngroş gaşca lui ăia dă ciulesc receptoru ş-o să rămân în şandrama, chiar dacă baremi ca burdi-hanu sub blana cu cap dă tigru. Am văzut înscris pă tablă cu litere dă cretă că titlu *Lectură şi respingere* la pesia *Au sfârşit prin a se lua*! îl amânase pentru vineri la opşpe treiş'cinci.

m

II

— După ce că soileam pă juma, m-ai chiaunit dă nu să mai poate cu filmu' vizitei pentru celuloid. Crez că te-au scos ca la plivit.

— Nu-ţi face vise, Ustâriz. O să-ţi fredonez ce-a fost cu cea mai cea prolixitate. Vinerea dă citeală, abia d-au amânat-o pă peste trei luni. Ţ-o dau coaptă c-a păstratără reglamentu ca io să nu pot asista dă faţă. La ziua fatală, ca şmecheria să-mi steie mult peste ale mai josnice bănuieli, m-am apărut la orele şaişpe şi-am acceptat să iau plasă cu zvonu că la opşpe treiş'cinci să inaugura la micu' birt *ex profeso* Espoziţia Muncipală dă Produse Falsificate care chiar şi tu, cu moaca ta dă mitocan, ştii că n-o perd nici pentr-un Provolone, pencă io am chilipiru-n sânge şi ideea fixă să cumpăr la preţ dă balamuc, care mă face să iau toate transpoartele dă brânză Mascarpone nefolosită care, dacă mi-o asigură într-o cursă, nu-i rozător înjur să lipsească la întâlnire. Farfarello, care le tot mereu la alertă când le dă cumpărat muniţii dă gură, a vrut să-mi steie alăturea, şi corpu director din S.U.P.A. noastră era gata-gata să se mute în masă la birtuleţu care mandea îl inventasem pă bază dă braşoave fripte şi a mai gigea scorneală; din fericire, Poldo Katz ăla mi-a tăiat din rădăcini înclinaţia şi-a fost pentru noi câinele deciuplinei, care ne-a amintit, mai ales la mandea, că seara aia trea să se fluiere *Au sfârşit prin a se lua*! după voia afişierului. Perski, care nici baremi calu calculator nu-i numără pistruii, mi-a dat un termen prodent s-o şterg pă loc, ca bicicleta. Io nici că voiam altceva, da scârba cine mi-o extrage?

C-un arşin dă marjă dă eroare care, pă bune, nu ierta depozitu

dă târnuri şi măturicioaie care le o demonstraţie dă cum prăpădeşte mălaiu bosu dă personal din S.U.P.A. noastră, am tras pă curat concluzia că lectura avea să fonţioneze în salonaşu mesei rotonde, care le o mobilă dă forma aia în iei. Din fericire, mai le ş-un paravan, dă la chinejii ăia cu animale dăunătoare, şi în dos să face o debara, foarte mititică, da atât dă beznită că nici nu vezi unde le musca. După *Adio-ţi spun*, *inimă de săpun1*, care împune ăl mai congelat convenţionalism, am ieşit schimonosindu-mă şi mai şi, ca să dau în foarte clar c-am ajuns în stradă, da cel mai sigur le că, după ce m-am plimbat cu liftu dă serviciu, am intrat ca ţiparu în salonaşu cu masa idemă şi m-am băgat – dacă ghiceşti, îţi dau beletu ăsta folosit – în ariergarda la paravan.

Abia d-am stat la pândă vreo trei fârtaie dă ceas, cu Tic-Tacu-n mână, c-a şi început să se propage alfabetic sus-numiţii, da nici să nu visezi că şi fitangiu ăla dă Katz, că pentru mine a rezertat ca ăl dă nu-şi onorează semnătura. S-a pus fieştecare barbă pă scaunul iei şi unu a pus mâna p-un fotol d-ăla dă să-nvârte. La început, parla-mentu era capricios, da Perski i-a dus la realitate cu duşu rece a lui „citiţi, puah!”. Toţi voia să nu lectureze, da inegzorabilu *Zet ballet* a favorizat-o pă doamna Mariana, care s-a pus pă buchisit întrepestiv, c-un firicel dă glas care în fiecare clipă să perdea iar. Farfarello, care-i uns cu alifie dă amu-şinat, a tret să prezante comunicarea:

— Pân’ glasu la doamna Ruiz Villalba, pluş şi cristal, cea mai oribilă hărmălaie le tranzitabilă. Ierarhia, distincţia născută, rangu, frumuseţea, dacă vreţi, îndulceşte pilula şi ne face să înghiţim orice lături. Io aş zice mai bine să cetească junile Cârdenas, care fi’ncă n-are simpatie contagioasă va accepta, în schimbu să rămânem ca mumiile, o judecată aproximativă.

1. În original, *Adiâs*, *adios*, *corazón de arroz*, „adio, adio, inimă de orez”.

mm

— O ciucolată pentru aşa vorbă coaptă – a ciripit doamna. Iera să spui că să ştie d-acu că io cetesc mişto.

Perski a opinat liniştit:

— Să lectureze Cârdenas. La cititoru prost, scenariu şi mai prost. Cuibu le pregătit pentru uliu.

S-au râs dă mai mare dragu. Farfarello, care ştie decât să se sprijine pă opinia totală, a zis un şoz care era o jignire pă bune la purtarea şi moaca mea. Da a avut succes! ăl mai bine au zis că io ieram

mai mult butuc ca altceva. Ce nu-şi putea palpita bieţii cristoşi le că mandea stăm şi ascultam din dosu la paravan şi-i întreceam mişto şi nu le perdeam nicio parolică. Da totu' n-a mai fost nimic când pisălogu insuportabil s-a pus pă buchisit cu ciripi tu lui dă robinet stricat. Las să facă gara-gaţă, îmi ziceam io, că d-acu pesia să împune pân' propria ei greutate. Zis şi făcut. La început să râdea ca nebunii, p-ormă s-au obosit. Din dosu la paravan, io urmăream lecturarea cu curiozitate babană, că apreceam la valoarea ei fiecare parolă, da când nici nu gândeşti m-a luat soiu ca pă ăilanţi.

M-a trezit înţepături ş-un gust dă potol în gură. Pun mâna pă nopteră, da dau dă paravan. Vedeam decât negru. După o vreme care mi-a monopolizat-o Friculicea am captat sinceru adevăr. Toţi să retrăsese şi io rămăsesem închis năuntru, ca ăla de şi-a petrecut noaptea la Zoologică. Şi venise, ba bine că nu, vremea să pun totu' p-o carte, aşa c-am mers pisiceşte spre ce credeam io că era uşa ş-am dat, ce mai, d-o lovitură în cap. Canturili la masa cenuşie şi-a luatără tributu dă sânge şi p-ormă am rămas una cu subpatu dă la fotolu-otomană. Oamenii fără voinţă, care să obosesc subit – tu, Ustâriz, să zicem, d-un paregzamplu – ar fi dat să se salte pă labele dinapoi şi să aprinză lumina. Da mandea nu, io sunt dă fabricaţie specială şi nu-s ca numitoru comun: i-am dat nainte cât mai patruped pân' tenebre ş-am dăşchis fiecare breşă cu cucuiele care încă mă mai doare raţiunea socială, adică firma A. Căpăţână. Am strâmbat din nas, am sucit clanţa şi pă loc, *mamma mia*, auz că în imobilu care nu era în iei niciun suflengăr urca liftu. Un Otis cu gabaritu mărit! Marea chestie era să mă asigur dacă era borfaşii care o să mă devalizeze până la mătreaţă or paznicu dă modă veche, capabil să nu să chiombească cu ochi buni la măndel. Ambile oportunităţi m-a lăsatără fără niciun chef să servesc un *completo* cu cornuri. Abia d-am avut vreme să reculez, că liftu s-a şi apărut ca cuşca luminată ş-a dăscârcat doi pasageri. A intratără fără să-l ginească pă servitor, au închis, *ciao*, uşa şi m-au lăsat unic în vestibul, da d-acu îi marcasem. Nici borfaşi, nici paznic! mai izact junile Cârdenas şi doamna Mariana, da' io sunt domn şi nu umblu cu bârfologii. Am pus ochiometru la gaura dă la cheie: negru, negrini, negrotto. Nu-ţi face vise, Ustăriz, că l-am închis ca să nu văz nimic. Pă şoptite, am uşchit-o pă scări ca pă drumu' drept, ca să n-auză liftu. Uşa din stradă să putea dăşchide pă dinăuntru şi oricum ieram după raezu nopţii. Am şters-o ca trenuleţu cu ecartament îngust.

N-am să te mint c-am soilit-o noaptea aia. În cearşaf ieram mai agitat ca urticaria. Poate că ramoleala îmi dă *mezzo* mangă, da până n-am plătit micu' dejun la *pizzeria*, nu m-am prins pă bune dă posibilităţile întâmplării. Toată 'neaţa am investit-o în frământatu nencetat la o idee fixă şi, când am ras ouă la capac la Popolare, localu lui Godoy Cruz, incubasem d-acu planu dă campanie.

Am obţinut, cu caracter dă împrumut, hainile noi ale la spălătoru dă vase dă la Popolare şi nentârziat le-am pus deasupra canotiera neagră a la bucătaru, care le un monden d-ăia dă trăiesc pentru figuraţie. O raită la tunderia din colţ m-a lăsat să abordez trancavaiu 38. M-am evacuat la răscrucea cu Rodríguez Pena şi foarte natural am defilat prin faţă la spiţeria Achinelli şi p-ormă am ancorat în fine în Quintana. Să găsesc *grosso modo* număru dă la casă a fost decât chestie dă palpitat lovele. Niciuna, nici alta, cu autoritatea care i-o da bronzu dă la nasturi, portaru nu să învoia să se şueteze cu mine pă teren dă frăţească igalitate; da ţoalile mele şi-a făcut efectu: celtu a acceptat să urc cu liftu dă serviciu, luându-mă poate cel puţin dă încasator la Igienica. Am ajuns potop dă mişto la destinaţie. A dăşchis uşa dă la 3 D bucătaru, care chiar putea să crează că obiectivu meu era să-i restitui panamaua dă pai, da supus la examen era altu': adică era *chef* la doamna de Anglada. L-am dus dă nas c-o carte dă vezetă a lui Julio Cârdenas care am pus în ea un desenuţ confidenţial, aşa ca doamna să mă lase să trec, crezând că ieram Cârdenas. Imediat, am trecut dă lavoare şi răcitoare, am ajuns la un salonaş care te bucuri în iei dă ultimele cuceriri, cum ar fi lumina electrică şi canapeaua dă damă culcată, care îi făcea masaj unu din japoni, iar altu' cu mutră dă străinard îi peria păru care era, cum să spune în popor, un vis dă aur, şi al treilea care tre' că era profesor, aşa harnic şi miop era, îi arginta unghiili la craci. Doamna purta păpele un halat dă casă şi surâsu dă pă afiş era marca dă onoare a la mecanicu ei dinţar. Ochii luminoşi mă privea ca nişte pretenari cu gene false. M-am bâlbâit pă juma, c-am socotit mai mult d-un maser şi abia am putut să bâigui pântre mustăţi c-al mai mirat dă obrăznicia la cartea dă vezetă ieram io, care nici nu visasem că-i dăduse desenuţu.

— Desenuţu le simpatic şi nu umbla cu prejudecăţi, a ciripit dama c-o voce care mi-a căzut ca ranga dă fier la burtă.

Noroc că io sunt om dă lume. Negru dă-mi sărise muştaru, m-am pus să-i desenez, fără să-mi perd conştiinţa, marele tabel sinoptic cu

istoria lui Sportivo Palermo ş-am avut baftă că japonii mi-a corectat erorili mai crase.

Doamna, care după mine nu-i deloc sportivă, ne-a întrerupt p-ormă:

— Că n-ăi fi venit aici decât să-mi vorbeşti ca radio care dă partidele, mi-a zis. D-aia n-ai venit înotând în haine cu miros dă biftec creol.

Am profitat dă puntea aia ca să mă întind şi i-am spus la obraz cu şi mai mare avânt:

— *Goal* pentru River, madam! Io voiam să vorbim dă scenar, adică dă libret, ăla de l-aţi înfruntat asear. O Carte Mare, Produsu la o Ţeastă Gigantă. Matale nu ţi s-a pare?

— Ce să-mi pară mie lăturili alea cu opiu! Nimic, da chiar nimic nu i-a plăcut lui Telescop Cârdenas.

Mi-am permis o schimonoseală necurată.

— Părerea la matale, i-am zis, nu-mi strică metabolismu. Io vorbesc dă toată promisiunea că t-ei face întreguliţă luntre şi punte pentru ca toată S.U.P.A. să-mi filmeze scenaru. Jură şi contează pă eterna tăcere a la mandea, că io sunt omu-mormânt.

N-a întârziat cu răspunsu':

— Eterna tăcere le atacabilă, a zis dama. Ce-o face p-o femeie să sară din şalupe le să nu-mi recunoşti că-s mai mişto ca Petite Bernasconi.

— Io ştiu un Bernasconi care avea umblători 48, i-am întors-o, da lasă-n pace canoele. Important pentru matale, madam, le să-mi pui cinebiju-teria în S.U.P.A. aia, să nu dea dracu' ca vreo păsărică să ducă vorba la domnu' soţu'.

— M-am năucit, a opinat doamna. De ce spui ce nu pricep?

Încurcătura era încurcată, da' io ieram pă cai mari.

— Acu ai să mă pricepi. Că vorbesc dă perechea delictuoasă care matale o faci cu sus-numitu Cârdenas. Amănunt care l-ar putea interesa pă bărbătuşu.

Fraza mea bombă a fost un fiasco. Japonii s-a râs cât i-a ţinutără curelile, iar dama mi-a zis, făcând garagaţă dă mine:

— D-aia ţi-ai luat haine măsură mare. Dacă te duci cu tărăşenia la bietu' Carlos, o să-ţi spună că ştirea le fumată.

Am primit lovitura ca românu'. Abia d-am brodit să pun mâna

pă fotolu dă să-nvârte ca să nu mă duc nesensibel rostogol sub *quillango*. Şmecheria care o pregătisem cu atâta dragoste era praf, o vânturase dă tot eternu feminin! Cum zicea dinţosu din ălălant cvartal: cu muierile îţi vine să te omori.

— Doamnă, i-am zis cu glas tremolat, oi fi io incorectibil, romanţios, da matale eşti o imorală care nu-mi plăteşti nesomnu dă observator. Sunt dezamăgit pă bune şi nu-l pot asigura că-mi voi reveni cu rapiduleţu din lovitură.

Pă când îi turnam parole pă coarda dă sentiment, mergeam d-acu la uşă. Şi, fluturând canotiera neagră a la bucătaru, m-am sucit leneş şi i-am trântit-o demn şi amărât:

— Să ştii că n-am gândit să mă mulţumesc cu ajutoru care mi l-ai fi dat la scenar; başca, aveam să-ţi pap şi nişte biştari. Visam că în unele locuri valorile erau tratate cu pardon. M-am greşit. Ies din casa matale cum am intrat, cu mâinile curate.

N-ai să spui c-am luat baremi un firfiric.

I-am zis adevărurile dă la obraz şi p-ormă mi-am îndesat în cap cu ambele gheare canotiera neagră până ce boru mi-a ajuns pă umeri.

— La ce-oi vrea parale, dacă tot eşti neam dă măscărici? mi-a strigat oligarha dă pă divan, da mandea ieram d-acu în vestibulu dă la bucătărie şi n-am auzit-o.

Mă jurămintez c-am ajuns la ieşire în stare avansată dă fierbere, cu materia cenuşie făcută ventilator, iar transpiraţea îmi lichefia d-acu plastronu care mi-l dăduse băiatu' noctambul dă la Popolare.

Iera să cicatrizez grandiroba la sponsorii mei, aşa c-am trecut drept ca bolidu omenesc pân' tra-ficu uşor dă la şaişpe şi ceva p.m., până am pierdut cevaşilea din presiune. Orice-ar zice pozitivizmu, pă loc s-a produs miracolu: liniştit, calm, bun până-n măduva dă la oase, uman în ăl mai fecund sens al vorbei, plin dă iertare pentru toate alea create, m-am trezit deodat la Pizzeria Zoologică, hăpăind ca bărbatu simplu o temeritate dă *ensaimadas* care – măcar odat să fim sinceri mi-a căzut mai gustoase ca toate meniurili à la franceză ale tristei Mariana. Io ieram ca filozofu cocoţat pă ultimu fustei la scară, care-şi vede semenii ca furnicile şi să râde ha, ha. Consultarea pă alfabetică a cărţii argentinene dă telefoane mi-a confirmat adresa la tânăru Cârdenas, care-o ştiam dă obosisem. Am aflat un şoz care mi-a puţit nasol: mizerabilu să domicilea în a mai amărâşteană mahala care poţi să dai dă ea. Sărăntoc, patogen, fără niciun patacioc, am spus cu amar.

Jenanta confirmaţie proiecta soldu favorabel: Cârdenas locuia după colţ.

Încrezător că zarafii din Popolare n-avea să mă recunoască cu uşurătate, pă bază că mandea purtam haini care nu era obişnuite, m-am târât ca tenia chiar până-n faţă la uşile la menţionată locantă dă restorant.

Între garaju lui Q. Pegoraro şi fabrica dă sifoane am înregistrat *de visu o* coşmelie c-un singur cât, două balconaşe dă imitaţie şi poartă cu ciocan. Pă când măsurăm şandramaua aia cu vizualu, ca s-o jignesc bine, a dăşchis poarta o însă respectabilă, sex feminin şi umblători papuci, care am identificat-o, cu toată vârsta, că era văduva la salvatoru *mmm* meu şi mama la pretenaru meu. Am întrebat-o dacă aşa, din întâmplare, Julito făcea act dă prezenţă. Făcea, şi m-am băgat năuntru. Doamna m-a făcut să trec în revistă patru hârdaie nebune şi a zis nuşce plictiseală că îmbătrânea – le-te, ce veste coaptă! – şi că era bună decât să-şi îngrijească fiu şi iasomiile. Cu aşa sărbezeli am ajuns în sofragerie, care dădea şi ea în ălălant *patio*, care pă loc am ajuns să-l verific în iei pă băieţică Cârdenas, da iei, favorizând producţia străinardă, să cufundase în volumu 3 al *Istoriei universale* dă Cantu.

Când veterana a bătut în retragere, i-am dat o palmată în spate lui Julito, care era gata-gata să cumpere bilet dă Cosquin, cu tuşea lui dă câine, şi i-am zis dă la obraz, başca duhoarea care i-am trimis:

— Hop-ţop! S-a aflat clenciu şi tu, fiu-miu, care îmi pare că ţi s-a dus fumurile. Vin să-ţi dau tributu în condoleanţe.

— Da ce spui tu, Urbistondo? mi-a zis pă numele dă famelie, parcă nu mă cunoştea d-ajuns ca să-mi zică Gândăcel.

Doar l-oi face să fie la largu lui, mi-am scos dinţătorii care mi-i luase cu împrumut scobitoarea dă la Popolare şi i-am descărcat pă masă, îndulcind manevra c-un festiv şi alarmant bau-bau. Cârdenas s-a făcut ca chihlimbaru alburiu şi mandea, care văd sub apă, am avut o bănuială vie că dă spăimos o să leşine. Da' nici vorbă, mi-a oferit o fumigenă, care i-o am refuzat-o dă tot, ca să întăresc suspansu şi anguasa densă. Bietu' dezorientat, să-mi vină mie cu fumegante, care i-o sunt obişnuit cu legăturile din mahalalele rezidenţiale din Buenos Aires, ca să nu zic din apartamentu dă lux a la doamna de Anglada chiar în după-amiaza aia, ca să nu merg mai departe.

— Ajung direct la concret, i-am zis, anexându-i fumigena. Vorbesc dă perechea delictuoasă care o formezi cu o damă însurată din

elită. Ie un moft care-l poate interesa pă bărbăţelu la soţia lui Carlos Anglada.

A amuţit parcă i-aş fi tăiat carnea din beregată.

— Nu poţi fi aşa mizerabil, mi-a zis până la urmă.

I-am râs a băşcălie în nas:

— Nu trage alice în mine, dacă vrei să scapi ieftin, i-am zis atins în amoru propriu şi privat. Or îmi aloci o cotă babană dă marafeţi peşin, or reputaţea damei care ambâţu meu să refuză să-i zică pă nume rămâne, *şi voce în entende*, pătată.

Voinţa la bietu' nehotărât părea să tremure între pofta să mă pedepsească şi greaţă. Io tomna asudam rece după nişte *ensaimadas* asumate vizavi dă Zoologică, ca să nu mai vorbesc dă fideaua fină care dăduse prestigiu la masa dă prânz când – să-mi trăiesc! – a câştigat factoru greaţă. Adversaru şi-a muşcat buzele şi m-a întrebat, ca şi cum stătea dă vorbă c-un alt sonambul, cât ceream. Bietu' dă iei. Nu ştia că io sunt dur cu blânzii, da blând şi servil cu durii. Ba bine că nu, ca sistem nervos, prima mea lozincă a dat în marşalier. Orbit dă propria mea lăcomie, nu prevăzusem întrebarea or nu puteam pă bune să ies să consult un consiler d-ăia care le toată vremea la Popolare, ca să-mi indice tarifu corect.

— Două mii cinci sute dă naţionali, am zis pă loc, cu glas îngroşat.

Pomanagiu s-a zăpezit la mutră şi în locu moralei care i-o mă aşteptam la ea, mi-a cerut o săptămână. Mie nu-mi place să mă târgui şi i-am dat două zile, doar două:

— Două zile. Niciun minut, nicio zi, niciun an mai mult. Poimâine, la nouăşpe şi cinzeşcinci trecute fix, în cabina telefonică număru doi din Constituţie, vii cu mălaiu-n plic. Io o să port un parpalac dă cauciuc şi-o garoafă roşie la botoneră.

— Catanga, a protestat Cârdenas, da dă ce să ne obosim până acolo, că doar stai la doi paşi.

I-am înţeles punctu dă vedere, da lozinca mea le să nu dau napoi.

— În Constituţie, am zis, poimâine în cabina doi. De nu, n-acept niciun firfiric.

Am scuipat parolele inegzorabile, mi-am dat lustru la dinţi cu faţa dă masă prăzulie, mi-am plombat-o cu al doilea hau-hau şi, fără baremi să-i dau mâna, am ieşit pă repede nainte, ca unu care îi le

teamă că să răcească terciu.

Luni, la ora fixată, mare mi-a fost mirarea când am dat în plină Constituţie dă tânăru Cârdenas care, c-o moacă severă, mi-a înmânat un plic. Când l-am dăşchis ştii tu unde, năuntru era paraii.

Nu ştiu dă ce-am ieşit cu gându numai la cârnaţi şi ciucolată. Am oprit brusc un 38 şi, ca unu din ăi 36 dă pasageri care stăteam jos, da locului, nu m-am lăsat până când vagonu dă trancavai nu m-a repatriat la colţu' cu Darragueyra. Serata s-arăta favorabelă: m-am oprit aşa, ca-n silă, la Noul Parmezan, fi'ncă, nainte să mă-nchid în patu-cuşcă, am vrut să sărbătoresc victoria, buchisind, fără mare grabă, capitolu supe. *Pavesa* cu zarzavat şi cu orez era deja o ietapă depăşită, iar gustu neplăcut al unei *buseca* îşi dăşchidea drum pân' ăl dă ceapă când, ducând la fălci un Sâmburoi ultimu model, am văzut că în uşa aia dă să-nvârte să hlizea nişte maseri. La examenu dânainte m-a putut identifica: io ieram domnu' cu sacou hui-dumă, care duhnea a potol şi începuse s-o estoarcă pă doamna Mariana, iar ei, japonii dânainte. Din puru plictis să halesc singurel şi ca să arăt că pă bune ieram în fonduri, mi-am înmulţit manifestările dă iubire şi, nainte ca să mă pot răzgândi, toţi în număr dă patru degusta d-acu o pudincă la masa la ruandezu. Tortu pascalin i-a ţinut ocupaţi cât mi-am hăpăit io grişu. Şi boiangiţii dă-i şi dă-i cu Bilz, până când contumacia m-a inervat oareşcum. Ca să le încuie ce-i bun am trecut dă la vinu' Toro la vinu' Titan, udând un *minestron* cu cidru La Farruca. La primele schimbări, rasa galbenă să chinuia să-mi calce pă urme, da' io mă ţineam tare. Ca campionu dă bras, am dat rostogol dintr-o singură lovitură rotundă toate steclele dă Bilz, că dă n-aş fi avut io mergători cu talpa dublă, tu ţi-ai fi rupt crăcii. Pă juma înfierbântat, poa' să ştii tu dă ce, mi-am lansat primu' hau-hau din noaptea aia şi i-am zis la picolo să înlocuiască clondirele zobite cu unele întregi dă spumant. Că, ce mai, decât cu mandea o să învăţaţi să deosebiţi Muscatu d-un cafet cu lapte şi cornuri! le-am strigat pretenarilor mei. Săltasem glasu, aşa-i, şi bieţii japoni, dă buimaci, a tret să-şi învingă sila şi să sărute gâturile dă la clondire. A venit rându la beutură, le rându la beutură! le striga energumenu ţinând capu' sus şi unind exemplu cu preceptu. Belitoru veteran, găşcosu în formă, marele bufon dă la chiolhanele din Mahalaua Găinii renăş-tea pă cai mari în mine! Bieţii dă ei mă privea fără niciun interes. Io n-am vrut să le cer prea mult din prima noapte, fi'ncă japonistu n-are rezistenţă şi vine ca matol dă ameţală.

Marţi dă *matina*, ţalu mi-a fredonat că, când m-am dus rostogol jos, japonii m-a cărat şi m-a pus în patu meu privat. În noaptea aia jalnică, mâini necunoscute m-a uşuratără dă două bătrâne juma dă pesos. Legea o să mă apere, am dat să zic cu gâtu' ca limba dă papagal şi, mai ceva ca cât ai clipi din gene, ieram d-acu în secţiune, ajutând cu sincer dezinteres forţele dă ordine. Dom'le Vice, am repetat, mandea vă rog decât să-l aflaţi pă holbatu dă mi-a şparlit alea două bătrâne juma dă pesos, să mi să deie napoi şi valoarea la furt şi să faceţi să cază codu cu toată greutatea pă netrebnicu ăla josnic. Petiţea mea era semplă, ca

347

orice melodie smulsă dă la o inemă mare, da Vicele, care le un amănunţit şi-i place să bată câmpii, mi-a venit cu întrebări cu totul aiurea dă subect şi pen care, sincer să fiu, mandea nu ieram gata. Ca să nu merg mai departe cu paregzamplu, a pretins să-i esplic dă unde aveam paraii! Mi-a căzut fisa şi-a făcut şi poc că din curiozitatea aia nesănătoasă putea ieşi decât rele ş-am părăsit comisariatu că-mi venise jitia. După două cvartale, la dughiana lui N. Ibmaşevici, care le iminenţa cenuşie dă la Popolare, dă cine crezi matale că dau? Când ţ-oi zice, faci comoţie cerebrală. Dă japoni, morţi dă râs şi cu haini noi, care-şi cumpăra biciclete. Un japon pă biciclu, asta mai lipseşte! Infantili dă neiertat, nici nu bănuia tragedia care îmi rodea precum carii peptu' dă om ş-abea a răspunsără cu chiţcăitu lor la superficialu hau-hau care le-am aruncat dă pă celălalt trotal. S-a depărtat pedalând; oraşu indiferent i-a halit, fără să se strâmbe.

Io sunt ca mingea dă cauciuc care dai cu picioru' în ea şi ricoşază. După ce mi-am permis o oprire în drum (aşa, ca să acostez la măsuţa mea din Popolare şi să halesc un kil dă lături), am ajuns cu un timp mentor la şandramaua lui Julio Cârdenas, de altfel ipotecată. Chiar interesatu mi-a dăşchis uşa.

— Ştii tu, tovarăşele, i-am zis, puşcându-l cu arătătoru în buric, că ieri noi doi ne-am ciocnitără dăgeaba? Aşa-i, Julito, nu da apă la umblători. Tre' să fii în ton cu iepoca, tre' să te ţii dă hârtii. Cine n-aleargă, zboară. Ca biznisu să ţină, tre' să-mi dar a doua rată. Învaţă cifra pă dă rost: biştari, două bătrâne juma.

Fraieru' a căzut din starea sufletească pământie că părea mulamentu fărmiturii şi-a bâiguit nuşce aiureală care n-am vrut s-o auz.

— Lozinca tre' să ne fie să nu dăşteptăm bănuieli, am sublineat. Mâine miercuri, la nouăşpe şi cinzeş-cinci te-aştept la mulamentu lui Don Esteban Adrogue, în focaru suburban cu acelaşi nume. Am să am parpalac negru, dă împrumut; iar tu poţi flutura un ziar în mână.

Am ieşit fără să-i las timp s-o strângă p-a mea. „Dacă mâine încasez", mi-am zis „jur să-i invit pă japoni". În noaptea aia aproape n-am lipit geana dă poftă să mângâi parale. Ziua a mai lungă s-a sfârşit. La nouăşpe şi cinzeşcinci trecute fix, în parpalacu negru dă referinţă, circulam dă ceva vreme pân' pelimetrele la statuie. Ploaia, care la şaptesprezece şi patruzeci era decât o burniţă insistentă, şi-a energizat contururile dă pă la patruj-nouă şi io m-am temut că felinaru şi chiar domnu' Adrogue, jucării sub vântu uraganos din pampa, aveau să mi să facă pălărie. Dă ailantă parte a peţii, lângă eucaliptu care nu da niciun semn dă linişte, era un chioşc nestricat care îmi da un azil precar, cu acordu la domnu' vânzător dă ziare. Altu', mai puţin parolist ca mandea, n-ar fi rămas dă lemn Tănase, sfidând elementţili şi cu parpalacu negru pă juma muiat, care mă negrea la moacă; junile Cârdenas, d-un paregzamplu, care a strălucit pân' neprezentare. Până la douăjdoi, n-am dat îndărăt, nenfricat sub ploaie, da orişice are sfârşit, chiar şi răbdarea dă sfânt. Bănuiala că junile Cârdenas nu venea mi-a meritat atenţia! Fără alte aplauze decât ale conştiinţei mele, m-am înşurubat în fine în omnibuz. La început, vorbele sincere ale pasagerilor că-i udam mi-a distras pă juma atenţia, da nici n-am apucat-o bine pân' Montes de Oca, că m-am şi prins dă gogeamitea tărăşania: Cârdenas, care i-o n-am şovăit să-l numesc pretenar, nu venise la întâlnire! Vestitu caz a la idolu cu crăcii dă lut! Din omnibuz m-am dus la metro şi dă la metro la casa lui Cârdenas.

fără baremi să-mi fac programare la Popolare, ca să-mi pun burdihanu la cale c-un gris, chiar cu riscu ca personalu să mă pedepsească fi'ncă stricasem parpalacu negru vopsindu-mi moaca şi ălelante hanţe. Am dat cu toţi crăcii şi pumnii proprii în uşa dă la stradă, întărindu-mă pentru tot şozu eu d-acu clasicu şi violentu hau-hau. A dăşchis chiar Cârdenas.

— Inima bună le mereu în pierdere, i-am trân tit-o, străpungându-l până în osatură c-o singură palmă. Mentoru tău financear, al doilea tată a tău, dă-i şi-aşteaptă la picioru' ploii, şi tu, inactiv, sub coperiş. Dă-ţi sama cât sunt dă scârbit. Te credeam d-acu

muribund, indispus – fi'ncă decât un cadavru putea lipsi dă la întâlnirea ta dă onoare şi dau dă tine acilea, mai sănătos ca turta dă ovăz. Despre chestia asta tre' scrisă o carte.

Mi-a zis nuşce trăsnaie, da mandea care parcă-mi vorbea inglezeşte.

— Dacă poţi, fii rezonabil, i-am zis, plecându-mi capu' peste el. Ce încredere pot să am în tine, când mă laşi baltă din prima? Dacă tragem împreună, putem ţine la drum lung; dacă nu, mă tem că ăl mai negru eşec va pune capăt la visele noastre. Pricepe că nu le vorba nici dă tine, nici dă mine, simplă combinaţie dă doi-trei atomi, ci dă două bătrâne juma dă pesos. Plata, plata, s-a zis.

— Nu pot, don Urbistondo, a răspuns. N-am parai.

— Cum să n-ai, dac-ai avut data trecută? i-am răspuns cu prima poştă. Scoate lovelele din salteaua care tre' să fie ca cornu abundenţei.

Pă jumate dificultos la vorbit, mi-a răspuns târziu:

— Marafeţii nu era ai mei. I-am scos din casa dă la firmă.

L-am privit cu uimire şi scârbă.

— Stau, adicălea, dă vorbă c-un manglitor? am întrebat.

— Da, c-un manglitor, a zis chestia aia dă nimic.

Am continuat să-l privesc şi-am zis:

— Pramatie improdentă, nu ştii că asta mă întăreşte. Suveranitatea mea le acu pă bune. D-o parte, te domin cu dilapidarea dă la firmă; dă alta, cu aventuricile damei.

Ultimu şoz i l-am zvârlit dă pă podea, fi'ncă săracu' ăla cu duhu mă bacşişa c-un perdaf că ce să mai zic, mai bine tac. Pă loc, din cauza dă motiv a la ameţelile care mi-a dat atacu, arhitectura frazei mi-a ieşit deficientă, ba bine că nu, şi bietu' boxer a priceput tare greu:

— Poimâine… nouăşpe şi cinzeşcinci… drept în buricu la Peaţa Canuelas… ultima amânare, două bătrâne juma dă naţionali distribuiţi în plic unic, nu mai da aşa pregnant… am să viu cu parpalac şi garoafă… nu-l mai lovi aşa tare pe pretenaru la bătrânu' tău… mi-ai scos ciucolata pă nas, fă o pauză… ştii că io sunt inegzorabil… spectacolu n-o să se suspende din cauză dă motiv dă vreme rea, du-te cu Borsalino care bate-n praz…

Ultimu şoz i l-am trântit dă pă trotal, că până colea mă însoţise cotonogindu-mă cu vârfurili dă la ţurloaie.

Mi-am adunat verticalitatea cum am putut şi, ba jos, ba sus, m-am pus în pat, care m-am bucurat în iei d-o soileală binemeritată.

Am dormit ca buşteanu: două nopţi şi două zile, da o să fiu domn pă două bătrâne juma la cursu legal.

A sosit, în fine, şi după-amiaza la randevu. Pă mandea mă sfredelea spaima că plătăreţu o să călătorească cu acelaşi tren. Da ce-o să fac de să întâmpla carambolu? Cădeam unu în braţe la ălălant, amânam salutu până-n buricu la Peaţa Canuelas, ne întorceam în convoaie diferite, or cu acelaşi convoi, în maşini diferite? Atâtea necunoscute interesante îmi dădea tempelatură.

Cum nu-l vedeam pă Cârdenas pă peron, stăm cu Borsalino şi plicu şi respiram uşurat. Ce să-l văd pe neseriosu ăla, că n-a venit! însuşi ca în Adrogue, am stat dă planton în Canuelas; şi în toate locurili astea din sud decât plouă. Am jurat să împlinesc porunca conştiinţei mele.

A doua zi, Farfarello m-a primit cu un surâs glacear. Io am bănuit că îi era frică să nu vin să-l sâcâi cu cinebijuteria. Cu aia, i-am luat peatra dă pă inemă.

— Dom'le, i-am zis, vin ca domn să scuip o trosneală. Ai să socoti singur cât face; în ăl mai rău caz, mă consol pă jumate cu siguranţa că mi-am făcut datoria. Mă inspiră, îţi sunt veridic, pruritu că o să câştig prietenia la toată S.U.P.A.

Domnu' Farfarello mi-a răspuns:

— Laconism le numele la cum să câştigi pre tenia asta. Că ţ-au tras bătaia ca să-ţi ţii gura n-are pentru mine niciun chichirez.

Tonu încrezător m-a făcut să mă întind la parole.

— Dom'le, încălzeşti un şarpe la sân. Ofidianu ăla le fonţionaru Julio Cârdenas, dă-l ştie pleava dă Telescop. Nu-i ajunge că calcă morala în ogeacu ăsta sever: cu scopuri dă nu să poată zice, a furat dă la matale două bătrâne juma dă pesos.

— Acuzaţia le gravă, m-a asigurat, cu moaca lui dă câine. Cârdenas a fost, până acu, un fonţional corect. Mă duc să-l caut şi trec la confruntare. Din uşă a mai turuit: Ţ-ai luat precauţia să vii d-acu lovit belit, da tot mai ai locuri pă trompă care să se facă ca roşia.

M-am întrebat dacă Cârdenas n-o să fie iar violent ş-am şters-o chiar atunci inglezeşte. Cu avântu cu care am coborât patru etaje odată, am sărit într-un microciclop al Corporaţiei. Să crăpi dă furie, nu alta; dă nu trecea rotatu pă loc, stăm la spectacolu-şef: că să descoperise defalcarea şi Cârdenas s-a zvârlit dă la etaju patru al propriului edificiu dă-l avea S.U.P.A. aia şi-a rămas distribuit pă trotal

ca o turtă Gramajo. Da, dom'le, taratu s-a sinucis, cum ai aflat şi matale din pozişoara pusă în ziarele dă seară. Mi-am pierdut fonţia, da unu din marile noastre suflete argen-tinene – frate-miu dă lapte, doctoru' Carbone – încearcă să mă console, observând, cu lux dă amănunte, că, dacă mai întârziam, îmi cădea drept în glagore toate ale şaizeci dă kile a lui Cârdenas şi răposatu ieram mandea. Are dreptate Momo Carbone, Providenţa ie cu mine.

Chiar în noaptea aia, fără să mă impresioneze dezertarea la asociatu meu, mi-am pus mergătorii Birloco ş-am trimis un răvaş, care păstrez copia lui şi tu n-ai să scapi fără s-o asculţi:

Don Farfarello.

Cu toată consideraţia mea: Aştept dă la proverbealu tău cavalerizm să crezi că, când mandea ţ-am pictat *grosso modo* neagra delincventă a lui Cârdenas, te-ai gândit că lăudabilu zel care mi-a inspirat tot ce se leagă dă S.U.P.A. noastră poa' să mă stimule să fac din ţânţar armăsar, cu o „gravă acuzaţie", care mi-e cu totu' străină dă caracter. faptele mi-a dat justificarea. Sinuciderea lui Cârdenas arată că acuzaţia mea era *izactă* şi nu unu din arşinii dă braşoave dă fantazie. O campanie dârză şi nenteresată, dusă cu a mai mare prolixitate, pă socoteala la nesomnurile şi sacrificiile mele, m-a lăsat, la urmă, să demasc masca la un pretenar. Laşu ăla şi-a făcut dreptate cu mâna proprie, sustrăgându-se dă la cod, care purtare mandea sunt primu' s-o repudiez dă la mine.

Ar fi dă regretat pă d-a-ntregu dacă firma dă filme care cu onor o conduci n-ar recunoaşte că io trudesc pentru ea, care muncă io bucuros i-am sacrificat ăi mai buni ani din veaţă.

Al tău cu toată dragostea, (urmează semnătura)

353

O dată băgat răvaşu la cutia poştală care le dă toată încrederea, că primeşte parada chiar în faţă la Popolare, am petrecut patruşopt dă ore la voltaj înalt, care n-au fost, ba bine că nu, balsamu dă pace care are nevoie dă iei omu' modern, unu mai mult, altu' mai puţin. Nu-ţi exagerez, da îţi jur că m-am arătat nesuferit şi chiar nesuportabil, verificând dacă nu aducea o misivă particuleră pă numele meu, cu clasicu antet dă la S.U.P.A. noastră. Dă cum mă vedeau plantat în uşă, şi-arătau o moacă aşa dă tristă, că pă loc ştiam că nu sosise răspunsu'; da aia nu mă făcea să renunţ la interogatoriu lor adânc şi să le cer pă daiboj să-şi golească gentoiu ba în prima ogradă, ba în antrée, ca să

savurez chiar bomba cu plicu aşteptat. Da' n-a sosit, mama mă-sii!

În loc dă aia, a sunat telefonu. Era Farfarello, care îmi da întâlnire chiar în seara aia la localu propriu a lui Munro. Mi-am zis: scrisoarea mea bombă, cu atâta căldură omenească, le-a mers la suflet. M-am pregătit ca pentru noaptea nunţii; înghiţituri dă răsuflătură, retezat dă coamă, spălat cu săpun galben, lenjerie oferită d-a dreptu dă personalu din Popolare, o namilă dă sacou pă măsura la bucătaru, mănuşi galben ca paiu ş-o pereche dă *pezzutos* în caraiman, ca să înfrunt orice ventualitate. Şi p-ormă, opa sus în omnibuz! în S.U.P.A. aia era Perski, Farfarello, Băiatu' dă la Centru şi Rubicante însuşi. Şi Fata Flux, care mandea am crezut că era pentru rolu principalist.

Da' nu m-am prins. Fata Flux era pentru rolu dă slujnică, că ăl dă gagioală mondenă l-a jucat, cum d-acu nime nu mai poa' să ignore, Iris Inry. M-a felicitat dă misivă, doctoru' Perski a dat drumul la un discursel dă categoria semigrea, c-a cântărit dovada mea dă credinţă, ş-am trecut la semnat contractu şi la dăstupat pă don Arizu. Am toastat pentru succesul producţiei, d-acu pă juma veseloi.

Filmatu fulger s-a produs ba pă vaste scene naturale, ba pă unele din Sorolla care, cum ar esplica doctoru' Montenegro, „nu le încă pensulă, da le d-acu paletă". La Centru şi-n mahalale, tărăşenia a convins pă mai mult d-un pesemist că imera alei d-a şaptea arte argentinene nu-i la ora asta un şoz imposibel. P-ormă am avut premera cu S-*a sinucis ca să nu meargă la pârnaie*! şi p-ormă cu *Lecţie dă iubire în Carterul dă Nord*. Nu surâde aşa larg dăşchis că ţi s-a văz cariile molare: ultimu titlu nu l-am pus ca să fac poblici în cele patru vânturi clasicii care i-am parcurs şi-i parcurg cu doamna Mariana. *Au plaisir*, Ustâriz. Ai aici belete dă fotol la o *premiere cu un bărbat dă succes*. Plec cașcum grişu mi-ar fi fost gătit cu benzină dă arioplan; doamnele nu tre' lăsate s-aştepte.

Pujato, 21 decembrie 1950

355

Umbră şi pompă

Mare chestie! Io, care privesc totdeauna fără interes societăţile dă binefacere şi alelante comisii din premărie, alta crez dă când sunt trezorier la Pro Bonu Public şi-mi vin răvaşe cu ghiotura care le potop cu iele în ale mai babane contribuţii. Totu' mergea ca pă roate, până când unu care s-afla în treabă, că niciodată nu lipseşte, s-a băgat la bănuieli, iar doctoru' González Baralt, avocatu meu, m-a făcut pachet

cu primu' tren, să mă radieze la periferie. Patru zile şi patru nopţi m-am aranjat cum am putut într-un vagon dă poştă, d-alea parcă date la gunoi, în localitatea Ateliere. În fine, chiar doctoru' González Baralt a apărut frecându-şi mâinile, ca să-mi deie soluţea: o sinecură în Expeleta, plătită pă nume prezuntiv. Ogeacu lui Ramón Bonavena, care mandea l-am vizitat când ieram la *Ultima oră*, era făcut muzeu, care să ducă în veci numele şi memoria la romancieru secerat în plină vârstă. Şi, ironia sorţii, io era să fiu curatoru.

Doctoru' González Baralt mi-a dat cu împrumut barba lui falsă; am agrementat-o cu nişte biciclete negre şi cu uniforma dă irotonisire care cere aşa investitură şi m-am aranjat, da speriat pă bune, să primesc şiru dă oameni dă ştiinţă şi turişti care sosea în otocare dăscoperite. Nu s-a arătat niciun suflender. Ca om dă muzeu, m-am deziluzionat corespunzător, da ca fugar, m-am uşurat. Voi n-o să-mi credeţi, da pitit în gaura aia mă plictiseam dă mai mare dragu ş-ajunsesem să buchisesc operele lui Bonavena. Cred că poştaşu mă jefuia; trecuse puhoi dă vreme şi nicio misivă, nicio broşurică dă propagandă. Aia da, împuternicitu la doctoru' îmi aducea la sfârşitu lunii ba salariu, ba un cadou, scăzând mai nainte cheltuielile dă deplasare şi reprezentare. Mandea nici nu mă iţeam la stradă.

Nici bine n-am aflat vorba coaptă cu prescripţia, că am şi trântit câteva parole tari în cabinet, ca ăl dă zice adio pertujur; am îndesat într-o sacoşă tot ce m-a lăsat graba să prăduiesc, am pus-o pă umăr, am făcut otostopu la colţ dă stradă şi m-am reintegrat în Buenos Aires.

Să petrecuse un şoz ciudat, care mie nu-mi cădea fisa, da plutea în văzduhu metropolei, un nuşce ceţos, un iz care mă pândea şi fugea pă vechile mele urme: frontispiciu din colţu' casei îmi părea mai mic şi cutia poştală mai mare.

Atracţiile din strada Corrientes – pizzeria şi femeia – mi-a tăiat calea: cum nu-s chiulangiu, le-am ţinut pept. Şi ce să vezi: după o săptămână, am rămas, cum s-ar zice pă vulgăreşte, fără mălai. Oricât le dă necrezut, am căutat dă lucru care d-aia a tret să mă rog fără rezultantă la marele cerc dă rude şi pretenari. Doctoru' Montenegro a fost decât sprijinitor moral. Cum mă aşteptam, P. Fainberg nu voia să se deie jos pă concret dă pă masa lui rotundă în favoarea la poligamia ecleziastă. Toaişu nedespărţit Lucio Scevola nu mi-a zis nici ora. Un *cuoco* negru dă la Popolare mi-a respins hotărât negocierile ca să intru ajutor dă bucătar la ei şi, cu jignitoare ironie, m-a întrebat că de ce nu

învăţam io să gătesc pân' răvaşe. Fraza aia, zvârlită la întâmplare, a fost axu şi pivotu tristei mele sorţi. Ce-mi mai rămânea, vă zic, decât veşnica rentoarcere la escrocheriile şi povestea grosolană a la tipu'? Vă spui: a fost mai uşor să iau decât să pun în practică decizia. Prima grijă, numele. Pă orice bigudele mi-am pus creierii, nicicum n-am putut să-l substituiez p-ăla dă tristă amintire de-l am acu, dă Pro Bonu Public. Încă-i mai zumzăia ecou! Ca să-mi bag coraj, mi-am adus aminte că o axiomă dă comerţ zice să nu schimbi marca. Cum vândusem la Biblioteca Naţională şi la a lui Congresu şapte opere complete d-a lui Bonavena, başca două busturi din gips a la numitu, a tret să mă despart dă parpalacu la două rânduri care mi-l împrumutase cantoneru din Ateliere şi dă uituca umbrelă dă ploaie care fiştecine o fură din grandirob, ca să plătesc tot preţu la plicurile cu antet şi hârtie dă misive. Chestia cu destinatarii am rizolvat-o pân' selecţie cu deştu' din cartea dă telefoane a la vecinu, care cu starea ei ciufulită pă veridic că n-am putut-o pune la loc. Am lăsat ce-a rămas pentru ştampile.

P-ormă m-am procedat pân' la Poşta Centrală, care i-o m-am dus acolo ca peştele, umplut cu răvaşe până-n gât. Sau mă lăsa pă mandea mintea, sau să lăţise pogon şandramaua: scările dă acces îl făcea maiestuos şi p-al mai vai dă mama lui, uşile dă să-nvârt îl ameţea şi era gata-gata să-l pună la podea să strângă pachetile; ceru liber, opera lui Le Pare, dădea ameţeli şi chiar frica să nu cazi în sus; duşameaua era oglindă dă *marmolina*, care mi te arăta foarte clar, cu hibe cu tot. Mulamentu lui Mercur să perdea în susu la cupolă şi mărea misticismu propriu din distribuţia dă răvaşe; ghişeele te ducea cu mintea la confesionale; după tejghea, fonţionarii făcea schimb dă poveşti cu papagali şi fete bătrâne sau juca *Iudo*. Niciun suflender în sectoru poblic. Sute dă vizuali şi biciclete s-au ciocnit ţintind la mine. M-am simţit pasăre rară. Cu gând să m-apropii, mi-am tras saliva-n pept ş-am cerut la ghişeu ăl mai dă aproape o ştampilare pertinentă. Mi-am făcut cererea, da fonţionaru mi-a întors spatile, să-şi consulte egalii. După ce s-a adunatără spontan dă vreo câteva ori, doi sau trei au săltat trapa din duşamea şi mi-a explica-tără că o să fugă până-n beci, unde ţinea depozitu. P-ormă s-a întors pă scăriţa cu ostreaţă. N-au acceptat plata în patace şi mi-au dat o porţie dă timbre, că mi-ar fi căzut mai bine să fac filatelie. N-are să-ţi vină a credere: nu le-a numărat. Dacă prevedeam ieftinătatea, nu vindeam busturili dă gips, nici parpalacu. Plimbam vizualii după cutiile poştale, da' nu dam dă iele; ca să nu să

căiască autoritatea c-a acceptat plata în grăunţe, mi-am zis *să* mă retrag pă loc şi să lipesc timbrele acas. În ogeacu din fund, am lipit timbrele unu după altu' cu răbdare şi salivă, care le lipsea cu totu' lipiciu. Cântase d-acu ultimu cocoş, când m-am aventurat pân' la colţu' cu Rio Bamba, c-o porţie dă răvaşe gata dă trimis. Acolo-i pregnantă, după cum ţ-aminteşti, o cutie poştală d-alea dă categorie grea, care să poartă actualmente şi care nişte enoriaşi le podobise d-acu cu flori şi câte un *ex voto*. I-am dat ocol după gură, da' m-am învârtit fără să găsesc nici a mai mică în care să infiltrez răvaşe. Nicio soluţie dă continuitate, nicio crăpătură la un celindru aşa impunător! Am ginit că paznicu mă viziona ş-am luat-o din loc spre casă. Chiar în după-amiaza aia, am dat raită pân' mahala, da' m-am păzit, aia da, să ies fără pachet aparent, să nu dăştept bănuiala forţelor dă ordine. Oricât nu m-ai crede acu, nime nu s-a mirat că cutiile poştale percheziţionate era fără gură sau crăpătură. Am chemat un poştaş în uniformă, unu care ştie să-şi dea talente pă Ayacucho şi nu dă nicio atenţie la cutiile poştale, parcă n-ar avea dăloc d-a face cu iele. Io l-am invitat la o cafeluţă, l-am umplut dă speceale, l-am saturat cu bere şi, când am văzut că cobora garda, mi-am luat cora-ju-n dinţitură şi l-am întrebat că de ce cutiile

poştale, care i-o ieram primu' să le laud că era gigea, n-avea gură. Mi-a răspuns grav, da' nu trist:

— Dom'le, tema anchetei care o faci le peste capacităţile mele. Cutiile poştale n-are gură fi'ncă nu să mai pun răvaşe în iele.

— Şi tu ce faci? l-am întrebat.

Mi-a răspuns, băgând sub nas alt kil:

— Să pare, dom'le, c-aţi uitat că staţi dă vorbă cu poştaşu. Ce ştiu eu dă chestii-trestii?! Io-mi fac decât datoria.

N-am putut să scot altceva dă la iei. Alţi informatori, din ale mai diverse straturi – domnu' cu bivolii dă la Zoologică, un călător care tomna picase dă la Remedios, un *cuoco* negru dă la Popolare etcetera – a ajunsără să-mi zică, pă separatelea, că nu văzuse în veaţa lor cutie poştală cu gură şi că să nu mă las ameţit d-aşa fabule. Cutia poştală argentineană, au repetat, le o erecţie sigură, masivă, una şi fără cavitate. A tret să accept chestia. Am priceput că noile generaţii – domnu' cu bivolii, poştaşu – au văzut în mine un învechit d-ăia care aduc vorba dă raritäţi dă când era bunica fată şi m-am redus la tăcere. Când gingiile tac, creierii ferb. Am spus că, dacă poşta nu fonţionează,

opinia ar primi bine mesageria privată, rapidă, fără prejudecăţi, în stare să canalizeze răvaşe, şi mi-ar aduce parai căcălău. Alt element pozitiv era, după mine, că mesageria aia pusă în mişcare ar ajuta să se propage înşelăciunile la renviata Pro Bonu Public.

La oficiu dă mărci şi brevete, care m-am dus acolo să înregistrez în gura mare mult iubita creaţie a la mandea, domnea o atmosferă pă multe chestii ca aia din Poştă: era identică tăcerea sacerdotală, identic absenteismu în poblic, identic număru fără cap dă oficianţi care să se ocupe dă iei, identice întârzierili şi abuliile. Abia mi-a datară un formolar pă care am scris ce aveam să comunic.

Mai bine mă lăsam păgubaş. Puntu ăsta a fost primu' pas dintr-o *via crucis* privată.

Cum am dat formolaru, am şi bunghit mişcarea totală dă repulse. Unii mi-a întors spatele pă faţă. Altuia i s-a distorsionat moaca la vedere. Doi sau trei au formolat pă faţă înjurături şi garagaţe. ăl mai indolgent mi-a arătat uşa aia dă să-nvârte şi şi-a lăsat mâna strânsă perpendicular în încheietura ăluitant braţ. Nimeni nu mi-a dat vreo chitan-ţie ş-am priceput că era mai bine nici să nu cer. Stând iar în siguranţa oarecumă din ogeacu meu legal, am hotărât să suport totu' până când s-o calma ambianţa. După nişte zile, am obţinut cu împrumut telefonu la domnu' care să ocupă cu pronosportu ş-am luat legătura cu confesoru meu juridic, doctoru' Baralt. Asta, prefăcându-şi glasu cumva să nu să compromită, mi-a zis:

— Să ştii că io am fost întâmpu dă partea ta, da de data asta ai sărit calu, Domecq. Io-mi apăr clientu, da bunu nume dă-l poartă birou meu le deasupra la aproape tot. Nimănui n-are să-i vină să crează: sunt porcării care i-o nu le ocrotesc. Poliţia le pă urmele tale, nefericite fost pretenar. Nu insista şi nu importuna.

A închis telefonu pă loc şi aşa energic, că mi-a scos ceara din ureche.

Prodenţa m-a închis cu cheia în debara la mine, da chiar şi ăl mai mărginit să prinde în câteva zile că, dacă le absente distracţiile, frica dă rădăcini; aşa că, riscând totu' sau nimic, am ieşit în stradă pă socoteala mea. Am umblat razna la voia întâmplării. Pă loc, am ginit cu inema la gură că ieram vizavi la Departamentu Central dă Gabori. Nu mi-a ajunsără ăia doi craci să găsesc azil în prima tunderie unde, fără să mai ştiu ce ziceam, am cerut să-mi radă barba falsă. Frizeru era chiar don Isidro Parodi, cu halat alb şi chipu bine păstrat, deşi

oareşcum ologit. Nu mi-am ascuns stupoarea; i-am zis:

361

— Don Isidro, don Isidro! Un om ca matale le la fel de bine la pârnaie ca şi la mare distanţă.

Cum de ţi s-a năzărit să te instalezi chiar în faţă la Departament? Că cum nu eşti atent, te şi caută…

Parodi mi-a răspuns indiferent:

— Pe ce lume te crezi, don Pro Bonu? Eram la 273 din Penitenciarul Naţional când, într-o bună zi, am observat că uşile rămăseseră pe jumătate deschise. Întregul *patio* era plin cu deţinuţi eliberaţi, cu valijoare în mâini. Gardienii nu ne dădeau nicio atenţie. M-am întors să-mi strâng ceaiul *mate* şi ibricul şi m-am rezemat de uşa de intrare. Am ieşit în strada Las Heras şi uite-mă aici.

— Şi dacă vin să te prindă în jbilţ? am zis cu glas perit, fi'ncă mă gândeam la siguranţa mea.

— Cine să vină? Totul e numai vorbe goale. Nimeni nu face nimic, dar trebuie să recunoaştem că se păstrează aparenţele. Ai fost atent la biografi? Oamenii continuă să se întâlnească, dar nu se mai văd. Ai observat că nu e zi în care câte-un serviciu administrativ să nu înceteze lucrul? La loterii nu sunt bilete. Cutiile poştale nu au fantă. Mama Maria nu face minuni. În zilele noastre, singurul serviciu care funcţionează e cel al tombe-roanelor la gropile de gunoi.

— N-o lua razna, l-am implorat. Roata Mare din Parcu Japon continuă să se învârtească.

Pujato, 12 noiembrie 1969

Formele gloriei

La Plata, 29 mai 1970 Domnului Jorge Linares University of New York New York, N.Y. U.S.A.

Dragă Linares.

Cu toate că lunga noastră prietenie dă creoli egzilaţi în Bronx mi-a arătat pân' la sastisire că pă bune nu poţi fi taxat dă bârfitor, te implor din tot sufletu' să fii mormânt dăspre misiva mea cu caracter *pur* „confidenţial". Nicio vorbă la doctoru' Pantoja, nici la irlandeza care-o ştim, nici la gaşca din *campus*, nici lui Schlessinger, nici lui Wilckinson! Chiar dacă s-a dus o chenzină dă când ne-am despărţit pă Kennedy, pun pariu că ţii minte în mare că doctoru' Pantoja a dat un mic brânci pentru ca Fundaţia Mackensen să mă trimită să iau un interviu lui Clodomiro Ruiz, care acum s-a mutat în La Plata. Pantoja să

gândea chiar, ca şi mandea, că pelerinaju la izvoare va fi dă mare şi nepreţuită valoare pentru provocările din teza mea; da azi văd că tărăşenia are nişte hăţişi. Ştii d-acu: nicio vorbă la mutu' Zulueta.

O săptămână după ce-am sosit, am şters-o impacient la Gualeguaychu, patria iubită a lui Ruiz, dă unde poetu îşi semnează scrupulos toată bilio-grafia. Prima cercetare am făcut-o cât dam gata tonica cafea cu lapte, mână-n mână cu patronu

din oţel, bărbat democratic şi simplu, care nu s-a simţit înjosit să se paroleze cu servitoru. Don Gambartes mi-a turuit că alde Ruiz era antic în meleag, că sosise cu intervenţia care o ordonase Yrigoyen şi că ăl mai important din famelie nu era Clodomiro, ci Francisco, polecrit Peticitoru, din cauza la grandiropa lui. P-ormă a fost amabel şi m-a dus juma dă cvartal, pân' la conacu la alde Ruiz, care era mai mult o dărăpănătură d-alea care să dărâmă fără ajutor omenesc, cărămidoaie după cărămidoaie. Uşa dă aces, de-i pot zice aşa, era închisă, fi'ncă, mi-a esplicat don Gambartes, alde Ruiz luase încă dă mulţi ani „drumu' Capitalei", iar Clodomiro s-a dus primu'. N-am pierdut ocazea să-l pun să mă pozeze p-un băiat, care i-am dat aparatu ca să ne prindă pă oţelier şi pă mine chiar în faţă la conac. Cre' că pozna aia va fi pă bune un merit nou, şi nu ăl mai mic, a la cartea mea, când o s-o deie la tipar universitatea. Alătur una di granda, care pune pregnantă semnătura la ambele modele. Aş fi vrut să ies c-un *mate* în mână, da aşa o investiţie dă capital nu făcea parte din planu meu dă cheltuieli.

Cum a sublineat Julio Camba în *Broasca voia-joare*, viaţa dă turist le o diaree dă oţeluri. Cum m-am întors la Buenos Aires, m-am şi instalat la unu din Piaţa Constituţiei, cu gându să-mi pregătesc viitoarea călătorie în La Plata, care am făcut-o cu microbuzu.

Domnu' şoferu' dă autobuz, care a fost gata să se ciocnească d-un coleg în sens opus, mi-a dat adresa lui Clodomiro Ruiz, care s-a nimerit să fie vecinu lui şi care i-a mărit valoarea că a semnat cu mâna lui. Dă cum am ajuns în oraşu la Studenţii din La Plata, pă loc am început campania. Am ajunsără la colţu' Iu 68 cu Diagonal 74. Cu deştu' ăsta care nu-şi pierde cu una, cu două coraju am apăsat pă sunerie. Pân' la urmă, mi-a dăşchis bucătăreasa în persoană. Don Clodomiro era acasă! Asta mai lipsea, să trec pân' antre şi pân' *patio*, ca să dau ochii cu stimatu poet. O frunte, nişte ochelari, un nas, gura ca dă cutie poştală; în spate, beblioteca la savantu, cu *Grădinarul ilustrat* şi

colecţia Araluce. În faţă, silueta ca sfera, cu sacou dă lustrin. Interviuvatu nu s-a săltat din scaunul lui pluşat, unde a stat ca rahatu şi mi-a arătat băncuţa dă pitchpin. Io i-am arătat răvaşu dă la Fundaţie, paşaportu, instrucţiunile lui Pantoja şi – *not least* – hârtia care o zăngălise domnu' din microbuz. Le-a confruntat cu a mai mare atente şi mi-a zis că puteam să rămân.

După taifasu informai dă încălzit motoru', i-am espus adevăratu mobil care-l vizitam şi care nu i-a picat strâmb. Fără mangă, i-am lămurit aşa cum am putut că ţelu meu era să scriu o monografie despre el ca să-l cunoască d-a lungul şi d-a latu lui America dă Nord, baremi în lumea universitară. Am scos pixu şi notesu cu coperte dă muşamale. După minutu dă căutare am şi dat dă chestionaru care i-o îl pregătisem cu Pantoja la Harvard. Pă loc am aruncat interoganta:

— Unde v-aţi născut şi data?

— Pă 8 februarie 1919, la Gualeguaychu, în provincia Entre Ríos.

— Bătrânii?

— Un paznic dă pă strada 17, care l-au avansat politician, şi o damă din Resistencia1, care a venit la vale pă Parană.

— Prima amintire dă suvenir?

— O marină, în ramă dă catifea, cu încrustaţii dă sidef, ca să copieze spumanta.

— Primu' maestru?

1. Originalul *una señora de Resistencia*, „o doamnă din (localitatea) Resistencia", poate fi înţeles şi ca „o doamnă rezistentă" sau „o doamnă din Rezistenţă".

— Un manglitor dă găini care mi-a iniţiat săcretele din artă.

— Prima terfeloaga?

— *Recado para don Martiniano Leguizamân1*. Un succes dă stimă în peisaj, mai ceva ca Pacea Generală. Pă lângă tăieturile obişnuite, păstrez laurii Premiului Iniţiere pentru clasa din 19, care am avut marea plăcere să-l împart cu toaişu meu dă premiu Carlos J. Lobatto, dăvreme răpit gloriei când a dat ortu' popii, un cincinal după ce-a publicat *Oul nagăţ*.

— Cum aţi trăit, Maestre, primu' premiu?

— Cu sănătosu entuziasm dă ageamiu care încearcă să dea prima lovitură cu mâna. Presa s-a arătat deferentă, da' n-a făcut totdeauna destinţie între eseu meu leguizmonian, un portret critic, şi

scălâmbăielile şi prostiile la defuntu.

— Ce alte consideraţii vă trezeşte primu' rod care aţi dat?

— Acu că întrebi, io socotesc că chestia are mai multe feţe, că dacă nu te ţii bine, te ia bâţu. D-acilea a pornit pă bune încurcătura. Niciodată n-am vorbit d-asta cu nimenea, da le altceva cu tine, care vii dă aşa dăparte, care pentru mine nici nu există, ce să-i faci. Îţi deschid larg inema, ca să scurmi în ea după pofta ta.

— Sunteţi pă puntu să-mi oferiţi ceva inedit? l-am întrebat.

— O să fii primu' şi ultimu care să auză ce-ţi spui azi. Omu tre' să se defuleze odată ş-odată. Mai bine s-o facă c-o pasăre călătoare, cu unu care o să se risipe ca fumu după ce ai tras ultima oară din trabuc. La urma urmelor, chiar dacă trăieşte

1. În funcţie de sensul atribuit cuvântului *recado*, titlul poate fi tradus fie „Mesaj pentru don Martiniano Leguizamân", fie „Harnaşament pentru don Martiniano Leguizamân".

din pungăşii şi dilapidări, cetăţeanu onorabel vrea să triumfe dreptatea.

— Bine spuneţi, da mă îndrăznesc să vă dau coraju că le mulţi cei care sondăm în adânc producţea matale şi-l iubim cu corecţie, dacă mă înţelegeţi, pă bărbatu care ni-l revelă babilonia asta.

— Pă meritate. Da' io îţi sunt dator să-ţi fredonez că ţ-ai băgat deştu' pân' la subţiori în ventilator.

Uite, de nu, ce-am pătimit cu bucherniţa aia. Pentru c-am împărţit premiu cu altu', am rămas legat pă vecie dă răppsatu Lobatto şi strofele lui din zece versuri, care reflecta stări dă suflet folclorice. Io folosisem vorba *recado* cu sensu dă „mesaj" or „misivă", care a avut nişte ani în urmă iepoca iei dă glorie, da prefesorii şi criticii au luat-o toţi dă „tipic harnaşament dă *gaucho*". Bănui în sinea mea că i-a dus pă căi nasoale confuzia cu trubadurizmile indigeniste a lui Lobatto. Ca răspuns la speranţa sucitată dă primirea dă bun augur, am scris cu repezitoru a doua contribuţie: *Iubiri gitane*.

Dându-mi talente, mi-am luat inema-n dinţi şi l-am întrerupt.

— Uneori, discipolu cunoaşte opera maestrului mai avan ca maestru. Matale v-aţi încurcat rău dă tot în titlu. Cu zboru anilor, îţi sunt sincer, memoria să tocească. Închideţi ochii şi amintiţi-vă.

Cartea, propria terfeloaga, să cheamă *Iubiri jidane*.

— Aşa zice copertele. Adevăru, care pân-acu l-am îngropat în foru interior, le c-au încurcat-o naşpa dă tot la potigrafi. În loc dă *Iubiri*

gitane, cum pusesem io în micu' belet, au pus pă coperte şi pă supracoperte *Iubiri jidane*, ieroare care în zoru dă momental mi-a scăpat. Rezultanta: critica m-a declarat *vates* a la coloniile israelite a la baronu Hirsch. Şi io, care nu-i pot înghiţi pă muscali!

Am întrebat jalnic:

— Cum adică, domnu' nu-i un *gaucho* evreu?

367

— Parcă parolez cu pereţii. Nu ţ-am lămurit şozu? Mai mult, îţi spun: am conceput tomu ca pă o ghioagă contra la hoţii şi bişniţarii care a pus cruce la orice *gaucho* pă bune şi nu i-a lăsatără nici baremi să-şi tragă sufletu'. Asta înseamnă să-ţi faci singur harakiri; nime nu poate înota în contra la corent. M-am supus ca cavaleru la hotărârea care-o luase destinu, care, n-am să zic că nu, mi-a adus dăstule satisfacţii legitime. Am răspuns pă loc la atenţie. Dacă cauţi cu lupa ta în prima şi a doua ediţie, ai să te prinzi pă loc că în ultima nişte versuri îi ridică în slăvi chiar pă plugarii şi comerceanţii care mecanizează ogoru naţional. Pă când faima mea creştea, mandea am auzit cum clopoţea strident chemarea telurică şi nu l-am negat. Nişte luni mai încolo, Editura Molly Glus mi-a publicat broşura dă conciliere *Cheile neoiordanismului*, rodu cercetării şi a unei zeloase ardori revizioniste. Fără să dispreţui respectu' care îl merită figura lui Urquiza, m-am cufundat în apele la iordanism, unde făcea d-acu bras José Hernández, care şi-a pus pretenarii dă familie să-i spună *Gaucho* Martin Fierro.

— Îmi aduc bine aminte dă lectura care a făcut-o doctoru' Pantoja, când a elogiat fără scârbă opera despre Iordan, care nu şovăi s-o pun lângă *Autobiografia Nilului*, a nu mai puţin evreului Emil Ludwig.

— Hop şi tu din Onolulu. Cum se vede, doctoru' Pantoja ţi-a pus biciclete dă cal şi nu le mai scoţi nici trase cu tunu. Broşurică mea ciripea dă crima din Palatu San José şi tu-mi vii cu pâraiele tale străinarde. A zis şi poetu: când soarta înclină balanţa, nu mai ai nimic dă făcut. Uneori, duşi dă ameţală, chiar noi facem jocu la steaua noastră cu ghinion. Fără să ştiu, şi io mi-am adus contribuţea. Cu pruritu care mă clasifica critic dă substanţă, am dat naştere la abordarea centrată şi personală a cărţii la *bambina* şi *Catârca* dă Luis Mana Jordăn1. Aia a fost luată dă continuare consolidată a alei dânainte despre acelaşi torent.

— Te captez, dom'le, am exclamat bătându-mă cu pumnii în

pept. Contează pă mine. Mă voi dărui cu totu' la munca dă scundac care cere adevăru. Vom pune chestiile în ţâţânii lor!

Mi-a părut obosit pă veridic. Şi era să cad dă stupefiaţie când mi-a zis:

— *Piano*, *piano* şi nu-ţi lua nasu la purtat.

Dacă defectezi, o să-ţi dau amendă dă exces dă viteză. Ţi-am turuit aşa cum ţi-am turuit fi'ncă io crez că le vremea să pui punctele pă i, da niciun minut mai devreme. Faci un pas prematur, faci cunoscut că io nu sunt ăla care mă ia iei şi mă laşi în stratosfera. Ie vorba d-un şoz delicat. Vorba dă ordine le că să merge pă ouă! Imaginea care critica o ridică în slăvi – doctoru' Pantoja al tău, d-un paregzamplu – le tot mai viabelă ca autoru, care abia de-i un *primum mobile*. Dacă dărâmi poza asta, pă mine mă dărâmi. Sunt om la apă.

Mă vedeţi d-acu ca pă aedu din colonii; sau aşa, sau dăloc. Ia dă la omu' modern mitu, şi-i iei pâinea care o mestecă, aeru care îl respiră şi ceaiu *mate* Napaleon, care i-o ţi-l recomand! În concluzie şi momental, io sunt cântăreţu rusofil care îl presupune prefesoratu. Am parola ta şi retrage-te. Cu cât turuim mai mult, cu atât le toate mai vage.

Am ieşit care parcă bătuse toba2 în mine cu crăcanele. La fel dă analog cu unu de-şi pierde credinţa, mi-am căutat azilu în ştiinţă. Arătând carnetu dă universitar, m-am infiltrat în muzeu. Egzistă nişte momente care nu să poată transmite în limba spaniolă, numele râului Iordan este *Jordăn*. În original, în locul verbului *propalar*, (fig.) „a bate toba", personajului i se atribuie cu scopuri umoristice folosirea participiului *propelido* al presupusului, dar inexistentului verb *propeler*.

369

cu una, cu două. Pă zgaibarace în faţa la ghptodontu din Ameghino, nu mi-am făcut dăgeaba examenu dă conştiinţă. M-am prins că Ruiz şi Pantoja, care poate niciodată n-o să se topească într-o îmbrăţişare dă fraţi, ierau două guri a la acelaşi adevăr. Vestitu lanţ a nenţelegerilor era, pă bune, marea confirmare. Imaginea care şi-o proiectează scriitoru le mai valoroasă ca opera lui, care le un gunoi mizerabil, ca tot ce le omenesc. Cui îi poate păsa în viitor că *mesaj* i-o judecată critică şi că neo-iordanismul să trage din la *bambina* lui L6 pez Jordăn?

Îmbrăţişări călduroase la toată gaşca. Iar ţie îţi recomand iar că

Cayetano le un bun pretenar. Plecăciuni lui Pantoja, care o să-i scriu io în lung şi-n lat, cum îmi iau inima-n dinţi.

Până la întoarcere, îşi ia la revedere de la tine

Tulio Savastano.

Inamicul numărul 1 al cenzurii

(*Portret al lui Ernesto Gomensoro pe post de prefaţă la* Antologia *sa*)

Biruind sentimentul pe care mi-l dictează inima, scriu împreună cu Remington acest portret al lui Ernesto Gomensoro, în loc de prefaţă la *Antologia* sa. Pe de-o parte, mă chinuie părerea de rău că nu pot împlini până la capăt mandatul defunctului; pe de alta, îmi face o mare şi melancolică plăcere să-l portretizez pe bărbatul curajos de care paşnicii locuitori din Maschwitz îşi amintesc şi astăzi sub numele de Ernesto Gomensoro. N-am să uit prea uşor seara în care m-a primit, cu *mate* şi furse-cuţe, sub o streaşină de la *quinta* lui, nu departe de linia de tren. Pricina pentru care trecusem pe lângă coclaurile acelea fusese naturala emoţie de a fi obiectul unei cărţi poştale trimise la domiciliul meu, prin care mă invita să fac parte din *Antologia* pe care o incuba la vremea aceea. Finul fler al unui atât de remarcabil mecena mi-a trezit interesul neîntrerupt treaz. Başca, am vrut să-i prind vorba din zbor, nu cumva să se răzgândească, şi am hotărât să desfăşor colaborarea cu propria-mi mână, ca să evit clasicele întârzieri care se pot reproşa poştei noastre.

Ţeasta pleşuvă, privirea pierdută în zarea rurală, pomeţii lătăreţi, părul cenuşiu, gura îndeobşte în aprilie 1971 a apărut, sub un *nihil obstat* de la Harvard, bjne fundamentata teză de doctorat a lui Tulio Savastano, *Ruiz*, *cântăreţul coloniilor* (n.e.).

Textul pe care l-am dus a fost *Fiul pretenarului său*, pe care cercetătorul îl va găsi în acest corpus al volumului, de vânzare în librăriile bune (n.a.).

prevăzută cu *bombilla* şi *mate*, batista fină sub bărbie, torsul de taur şi un costum uşor de in doar pe jumătate călcat mi-au fost primul instantaneu. Din balansoarul de răchită, ansamblul atrăgător al amfitrionului l-a complementat rapid vocea mucalită ce mi-a indicat băncuţa de bucătărie pe care să mă aşez. Ca să păşesc pe teren sigur, am fluturat mândru şi tenace în faţa privirilor sale cartea poştală-invitaţie.

— Da, a articulat în silă. Am trimis circulara tuturor.

Asemenea sinceritate m-a revigorat.

În atari cazuri, cea mai bună politică e să te pui bine cu omul în ale cărui mâini îţi stă soarta. I-i. În declarat cu maximă sinceritate că eram reporter pentru arte şi litere la *Ultima oră* şi că ţelul meu roal era să-i dedic un reportaj. Nu s-a lăsat rugat. A scuipat verde pentru a-şi clăti gâtul şi a spus cu acea simplitate care este podoaba figurilor ilustre:

— Îţi primesc propunerea din tot sufletul. Te previn că n-am să-ţi vorbesc de cenzură, pentru că nu sunt puţini cei care repetă că eu sunt tematic şi că războiul contra cenzurii e singura mea idee fixă. Mă vei combate, obiectând că în actualitate sunt rare temele care ne pasionează ca aceasta. Nu-i lucru de colo.

— Dacă aş şti, am suspinat. Pornograful cel mai lipsit de prejudecăţi observă cum zilnic se iveşte o nouă piedică pe terenul său de acţiune.

Răspunsul m-a lăsat fără replică, dar cu gura căscată.

— Bănuiam eu c-ai s-o apuci pe drumul acesta.

Îţi recunosc pe loc că a pune oprelişti pornogra fului nu e, ca să spunem aşa, ceva prea simpatic.

Dar cazul ăsta răstrâmbiţat nu este, ce mai încolo şi-ncoace, decât o faţetă a chestiunii. Am consumat atâta salivă contra cenzurii morale şi a cenzurii politice, că am trecut cu vederea alte varietăţi, care sunt, de departe, şi mai atentatoare. Viaţa mea, dacă-mi îngădui să-i spun aşa, e un exemplu moralizator. Fiu şi nepot de progenitori pe care comisia de examinare i-a trimis mereu la plimbare, încă de copil am fost menit celor mai diverse misiuni. Aşa m-au târât cu sine vâltorile şcolii primare, a misitiei de valize din piele şi, atunci când am lăsat treburile deoparte, a compunerii câte unui vers. Ultima chestiune, lipsită de interes în sine, a trezit curiozitatea spiritelor neliniştite din Maschwitz şi nu a întârziat să ia amploare şi să zboare din gură-n gură. Am simţit, la fel ca cel care vede cum creşte fluxul, că tocmai consensul popular, fără deosebire de sex şi etate, avea să primească cu uşurare faptul că începeam să public în periodice. Atare sprijin m-a îndemnat să trimit prin poştă, la reviste specializate, oda la *drum*! Răspunsul a fost o conspiraţie a tăcerii, cu excepţia onorabilă a unui supliment care mi-a înapoiat-o pur şi simplu.

Acolo poţi vedea plicul, înrămat.

Nu m-am descurajat. A doua şarjă a fost de natură masivă; am trimis la un mai puţin de patruzeci de organe simultane sonetul *în Betleem* şi apoi, continuând bombardamentul, decimele *Moralizez*. Aceeaşi soartă au avut-o, n-ai să-mi crezi, şi *silva* intitulată *Covorul de smarald* şi un *ovillejo* intitulat *Pâine de secară*. Această aventură nespus de stranie au urmărit-o, cu simpatic suspans, autorităţile şi personalul oficiului nostru poştal, care s-au grăbit să o popularizeze. Rezultanta a fost previzibilă: doctorul Palau m-a numit, cu podoabe şi miez, dacă ele există, director de directori la suplimentul literar de fiecare joi al ziarului *Opinia*.

Am îndeplinit această funcţie civilă vreme de aproape un an, apoi m-au concediat. Am fost, mai

ales, imparţial. Nimic, apreciatul meu Bustos, nu-mi sperie conştiinţa la ore târzii. Dacă am dat naştere vreodată fiului muzei mele – un *ovillejo* intitulat *Pâine de secară*, care a dezlănţuit o persistentă campanie de petiţii şi anonime – am făcut-o sub bine venitul pseudonim *Micimanul Nemo*, ca o aluzie, pe care nu au observat-o toţi, la Jules Verne. Dar nu numai pentru asta mi-au arătat drumul străzii; n-a existat fiinţă vie care să nu-mi scoată vorbe cum că foaia de joi era mai curând un tomberon sau, dacă preferi, ultimul jeg. Făceau, în cel mai bun caz, aluzie la calitatea infimă a colaborărilor prezentate. Neîndoios, acuzaţia era justă; dar nu şi înţelegerea criteriului care îmi servea de busolă. Ameţeli mai multe decât ale celor mai răi Aristarhi continuă să-mi provoace lectura retrospectivă a hârtioarelor fără niciun Dumnezeu pe care, fără măcar să le fi răsfoit, le încredinţam domnului director al atelierelor grafice. Sunt sincer cu tine, după cum vezi: treceau direct din plic la linotip şi nu mă oboseam să văd nici măcar dacă erau în proză sau în versuri. Te rog să mă crezi: arhiva mea tezaurizează un exemplar în care se repetă de două sau trei ori aceeaşi fabulă, copiată din Iriarte şi semnată contradictoriu. Reclame la Ceai Sol şi la *Mate* Gato alternau gratuit cu restul colaborărilor, fără să lipsească niciunul din versuleţele pe care şomerii le lasă la toaletă. Apăreau şi nume de femei demne de cea mai mare cinste, cu numărul de telefon alături.

Aşa cum a mirosit consoarta mea, doctorul Palau a sfârşit prin a da lovitura şi m-a înfruntat, spunând că s-a sfârşit cu foaia literară, că nu-mi putea mulţumi pentru serviciile aduse, pentru că nu-i ardea de

glumă, şi că să-mi iau tălpăşiţa.

Îţi spun sincer: după mine, concedierea trebuie atribuită, oricât de incredibil ar părea, publicării fortuite a vestitei *silva* intitulate *Atacul indienilor*, care evocă un episod mult îndrăgit în acest ţinut, al devastatoarei incursiuni întreprinse de araucani, care au făcut totul harcea-parcea. Istoricitatea flagelului a fost pusă la îndoială de mai mulţi iconoclaşti din Zărate; este indiscutabil că acesta a inspirat eroicele versuri ale lui Lucas Palau, ciocănar şi nepot al directorului nostru. Când tu, tinere, vei fi aproape gata şi numai cu puţin înainte să te urci în tren, am să-ţi arăt acea *silva*, căci am pus-o în ramă. O publicasem, după regula mea, fără să mă uit nici la semnătură, nici la text. Bardul, mi-au zis, s-a năpustit cu alte versuri proaste, care şi-au aşteptat rândul şi n-au apărut, pentru că eu am respectat întotdeauna ordinea sosirii. Le amânam, una după alta, neghiobie după neghiobie; nepotismul şi nerăbdarea au umplut cupa până a băltit, şi atunci a trebuit să nimeresc uşa de ieşire. Şi m-am retras.

De-a lungul tiradei, Gomensoro mi-a vorbit fără amărăciune şi cu evidentă sinceritate. Pe chipul meu se desena concentrarea celui care contemplă un porc zburător, şi am întârziat mult până să articulez:

— Poate că sunt obtuz, dar nu vă înţeleg întru totul. Voi să pricep, voi să pricep.

— Încă nu ţi-a sunat ceasul, a sunat răspunsul.

Din câte văd, nu vii din zona intimă a tuturor dragostelor mele, dar, după cât eşti de obtuz, ca să-ţi repet sentinţa, pe cât de obiectivă, pe atât de severă, ai putea într-adevăr să vii, căci n-ai prin ceput nicio iotă din tot ce ţi-am tocat la cap. O mărturie în plus cu privire la această răspândită lipsă de înţelegere a adus Comisia de Onoare a Jocurilor Florale, care au dat multă strălucire viguroasei noastre urbe, când m-a invitat să fac parte din juriul lor. Nu înţeleseseră nimica! Aşa cum îmi dicta datoria, am refuzat. Ameninţarea şi mita s-au zdrobit de hotărârea mea de om liber.

Ajuns aici, ca unul care a oferit de-acum cheia enigmei, a început să tragă din nou din *bombilla* şi s-a adâncit în forul său interior.

După ce a goliptavita, am îndrăznit să-i murmur cu voce de flaut:

— Şefule, nu izbutesc să pricep.

— Ei bine, o să-ţi explic cu vorbe pe înţelesul tău. Vreau să cred

că cei care subminează cu pana bazele bunelor obiceiuri sau ale Statului nu ignoră că riscă să dea cu capul în rigorile cenzurii. Chestiunea e incalificabilă, dar comportă anume reguli de joc, şi cine le încalcă ştie ce face. În schimb, să vedem ce se petrece când duci personal la o redacţie un original care, oricum l-ai privi, e un adevărat talmeş-balmeş. îl citesc, ţi-l înapoiază şi-ţi spun să faci ce-oi vrea cu el. Pun pariu că, la plecare, eşti convins că ai fost victima celei mai nemiloase cenzuri. Să presupunem acum neverosimilul. Textul pe care îl supui atenţiei lor nu e un cretinism, iar editorul îl ia în considerare şi-l trimite la tipografie. Chioşcurile şi librăriile îl pun la îndemâna celor lipsiţi de precauţie. Pentru tine e un adevărat succes, dar adevărul inevitabil este, stimate tinere, că originalul tău, bun sau rău, a trecut de furcile caudine ale cenzurii. Cineva l-a parcurs, măcar *de visu*; cineva l-a judecat, cineva l-a pus la coş sau l-a strecurat în tipografie. Oricât de demn de oprobriu ar fi, faptul se repetă fără răgaz la orice jurnal, la orice revistă. Dăm mereu peste un cenzor care acceptă sau respinge. Asta n-o suport şi nici n-o voi suporta. Începi să-mi înţelegi criteriul de la conducerea de joi? N-am revăzut şi n-am judecat nimic; totul a încăput în *Supliment*. Zilele astea, hazardul, sub forma unei subite moşteniri, îmi va îngădui în sfârşit să realizez *Prima antologie deschisă a literaturii naţionale*. Sfătuit de cartea de telefon şi de câte altele, m-am adresat fiecărei fiinţe vii, inclusiv ţie, rugându-te să-mi trimiţi ceva după cum te taie capul. Voi respecta cu cea mai mare echitate ordinea alfabetică. Fii liniştit: totul va apărea cu litere de tipar, oricât de slinos ar fi. Nu te mai reţin. Mi se pare că aud deja fluierăturile trenului care te va duce din nou la treburile cotidiene.

Am ieşit gândindu-mă că poate, cine ar fi zis, prima vizită făcută lui Gomensoro va fi – ce să-i faci?! – şi ultima. Dialogul cordial cu prietenul şi maestrul nu se va mai reînnoda cu altă ocazie, cel puţin pe acest mal al lagunei Stigia. Câteva luni după aceea, Parcele l-au doborât în *quinta* lui din Maschwitz.

Ni se spune că, respingând orice act care ar fi necesitat o minimă opţiune, Gomensoro a amalgamat într-un butoi numele colaboratorilor şi, la tombola aia, de câştigat am câştigat eu. Mi-a revenit o avere a cărei valoare depăşea cele mai strălucite vise arghirofile, doar cu obligaţia să public cât mai repede antologia completă. Am acceptat, cum e de presupus, în grabă şi m-am mutat la *quinta* care şi înainte îmi oferise ospitalitate, unde m-am plictisit să

număr magaziile pline ochi cu manuscrise care ajunseseră deja la litera C.

Am rămas trăsnit când am vorbit cu tipograful. Averea nu-mi ajungea să trec, nici pe hârtie serpentină şi cu cele mai mici litere, de numele *Arian*! Am publicat deja într-un tom nebroşat tot talmeş-balmeşul ăla de opere. Cei excluşi, de după *Anan*, aproape că m-au înnebunit cu procese şi plângeri. Avocatul meu, doctorul González Baralt, pledează în van, aducând drept probă a corectitudinii mele faptul că şi eu, care încep cu B, am rămas pe dinafară, ca să nu mai vorbesc de imposibilitatea materială de a mai include şi alte litere. Mă sfătuieşte ca, între timp, să-mi caut refugiu la hanul Noul Imparţial, sub un nume de împrumut.

Pujato, 1 noiembrie 1971

377

Salvarea prin opere

I

Îi dau toată dreptatea colegului meu de birou Tulio Savastano, care în dimineaţa asta părea să-şi fi ieşit din fire după entuziasmul cu care elogia petrecerea pe care doamna Webster de Tejedor1 a dat-o într-una din nopţile trecute pentru o vastă porţie din prietenii săi, la reşedinţa de la Măslini. Fără doar şi poate că a asistat personal la petrecere José Carlos Pârez, figură de mare încărcătură socială sub porecla de Cufăraşu. Nu prea ţanţoş, vânjos în hainele-i strâmte, mic de stat, dar bine îmbrăcat şi flexibil, un derbedeu în stilul vechii gărzi, vestit pentru proasta dispoziţie şi încăierările lui, Cufăraşu e, pe drept cuvânt, un tip popular, iubit în toate cercurile, mai ales în cele cu coriste şi cai.

Pentru simplul fapt că îi aduce cărţi, don Tulio se bucură de acces nelimitat în casa eroului nostru, unde a izbutit să se infiltreze în atenanse, dar n-a iertat nici beciul din pivniţă. Pentru moment, Cufăraşu îi acordă toată încrederea şi îi dezvăluie, în formă de confidenţe, toate dedesubturile: mamă, mamă! Vorbesc serios: de cum îl zăresc pe don Tulio, eu îl prind bine şi nu-l mai las să scape până nu scot de la el toate bârfele din ajun. Trec la ultima şarjă; ca să scape cumva de mine, azi-dimineaţă Savastano a specificat:

— Să vezi şi să nu crezi: Cufăraşu, care, deşi nu pare pă veridic, s-a sastisit dă Tubiana Pasman, să uită acum după donşoara Ines Tejerina1, care le nepoata dă sânge a la doamna de Tejedor, care a dat

baiu. Tejerina le o dulce mahără socială, coconară şi junâ. Îi caută în coarne lui Cufăraşu; uneori îmi vine pă chelie să merg la Institutu Pasteur să-mi facă injecţii dă invidie. Da Cufăraşu ştie ce face; vrea ca femeile să fie sclave la despotu care îl are iei în sânge şi, ca s-o ţină în frâu, la bal s-a pus să-i cânte osanale lui Marfa Esther Locarno, o rudă amărăşteană d-a lui Tubiana, care a lăsat în urmă o tinereţe niciodată prea stup dă graţii. Bârfa totală zice că are şi alte stricăciuni mai naşpa. Ştiu toate şozurile, fi'ncă mi le-a zis chiar Cufăraşu, când trimitea răvaşu la clubu dă box, iar io lingeam timbru.

Totu' a ieşit ca mutarea lui Marele Maestru dă şah Arlechin. Tejerina era şucărită, da Cufăraşu să dixtra parcă îl gâdila unu. I-a plăcut mai ales că Maria Esther nu-i împărtăşea prea luxuriant sentimentele. Vezi, dă poţi, absurdu: Cufăraşu, catindat dă lux, îi făcea greaţă la femeia a mai urâtă din toate. Tejerina a înghiţit cum a putut, pencă, la urma urmelor, i-a datară o educaţie îngrijită; da la trei şi cinşpe în zori n-a mai înghiţit şi a văzut-o ieşind în goană şi smiorcăind. Unii zic că cauza dă motiv era că să troscănise praştie, da consensu ăl mai generalizant le că să bocea dă oftică, fincă-l iubeşte.

Când m-am dus a doua zi să-l văz, Cufăraşu era radios, şi ba să arunca jos, ba sărea sus din trambulină în piscină. Ţi-ar fi plăcut.

1. Ţesător (sp.); intrigant (sp. am.).

1. *Tejerina* < (probabil) *tejedor*, „ţesător" + *sobrina*, „nepoată", dar şi aluzie sonoră la *tijerina*, „forfecuţă".

379

II

Miercuri am reluat dialogul. Savastano a sosit cu oarece întârziere, dar un servitor îi marcase cartela. Omul râdea ca un anunţ, iar pe rever îi strălucea o garoafă mai ceva ca a domnului Zamora. Mai una, mai alta, mi-a făcut confidenţe:

— Asear, Cufăraşu mi-a glisat în caraiman o movilă dă mălai, că cică să cumpăr din florăria dă pă Avenida Alvear un buchet dă garoafe pentru donşoara Locarno şi să i-l duc cu mâna mea. Am avut noroc d-o rudă de-i florar pă Chacarita şi mi-a făcut un preţ mai dă-nţeles; cu restu', mi-am plătit voiaju.

Donşoara stă în mansarda la casa din colţu' Iu Mansilla cu Ecuador, care la parter le un ceasornicar. După ce-am urcat cu limba scoasă pă scara dă malmură, mi-a dăşchis uşa chiar propinenta. Am recunoscut-o pă loc, că era oglindă cum o zugrăvise Cufăraşu. Iera

ciufută la moacă. I-am înmânat garoafele şi cartea de vezetă şi m-a întrebat că de ce să deranjase Cufăraşu. A mai ciripit şi că, ca să nu mă ostenesc, o să oprească juma din ele şi mi-a trasat, fără ca să-mi deie vreo para chioară, să duc ce-a rămas şi cartea ei dă vezetă la donşoara Ines Tejerina, de stă pă Arroyo. N-am avut încotro ş-am ascultat-o, da decât după ce-am pus deoparte nişte garoafe pentru franţuzoaica mea, care le aşa dă leală. Cât priveşte pă Tejerina, chiar portaru s-a ocupat dă ce-a mai rămas.

Când i-am şoptit odiseea mea, Cufăraşu a fredonat cu înalta simplitate care mi-a amintit dă don Zarlenga: „Îmi plac femeili care nu cad din prima". A adeverit că numita Locarno nu era proastă dăloc şi că florile era foarte la fix ca s-o turbeze pă Tejerina şi să dea din craci.

III

Până în săptămâna următoare, Savastano s-a închis într-o imensă tăcere vestitoare de furtună. În sfârşit, l-am descusut, pe o Salutaris, despre cele petrecute. Mi-a explicat:

— Nu le zi să nu apar cu garoafe la etaj. Cum zice mereu popa Carbone, istoria să repetă. Donşoara nu dăşchide decât peste o juma dă oră; dă cum mă recunoaşte, îmi şi trânteşte uşa în profil, da' nu nainte să-mi deie o carte dă vezetă, aşa, ca să-i scoată vizualii lui Tejerina, şi nici baremi nu mă mai iscodeşte că de ce s-a obosit Cufăraşu.

Şi încă un şoz. Alaltăieri, în vila dă pă Arroyo, slujitoru în livrea m-a poftit într-un salonaş cu un Figari, adevărat salon dă dans, şi Tejerina m-a orbit pă loc cu farurile iei gagioale din care lăcrăma şiroi. Mi-a zis că, oricât s-ar da cu capu' dă pereţii din *living*, nu poa' să se prinză ce era şi că uneori să credea pă puntu să-şi piarză minţile. Simţea că o învăluia ura la femeia aia la care nicicând nu-i făcuse nimica. Ba-l chema pă Cufăraşu la telefon, ba i-l trântea. I-am spus că, dacă mă cumpăra pă bune, putea să se bazeze pă mine ca pă pretenaru dezinteresat. Mi-a dat cu avans o bătrână şi dus am fost. Ce diversă le dă Locarno, am meditat. Ieri, dau să acostez la Locarno cu buchetu d întotdeauna, da mă aştepta bomba. Donşoara nici c-a dat să-l prinză din zbor şi, dă p-un fustei mai dă sus, a urlat la mine că d-acu era sătulă dă şozuri d-astea mincinoase care tre' puse în apă şi că mâine dimineaţă să nu mă îndrăznesc să mai vin fără o ofertă solidă, un ghiul dă aur cu zmarald, d-ălea ca-n vitrină la Magazinu dă Bijuterii Guermantes. După-amiază, Baulito s-a ambiţionat în persoană să facă negoţu, care m-a lipsit dă comision. Daru a fost dă mare succes, care i-o

i l-am sucit pă inelaru cu unghia ruptă. Nainte să merg la biro.

381

Cufăraşu a primit vestea dă fericire, care m-a răsplătit cu bătrânele astea. Trai pă vătrai, după cum vezi.

IV

La următoarea întâlnire, Savastano şi-a continuat romanul-foileton:

— După tărăşenia cu ghiulu, Cufăraşu a prins coraj şi s-a pus pă telefoane. I-am receptat din uşă glasu mascul ca dropsu, că întreba dacă-i plăcuse ghiulu. P-ormă am bâţâit, c-am recunoscut jigniri ingrate şi fără suflet, care ea-l sfătuia să lase sârma să se odihnească şi pă loc i-a trântit receptoru.

Cufăraşu a glisat un hohot, care nu i-a ieşit convingător, şi mi-a mai dat o bătrână ca s-o şterg.

Povestea vorbei: cine riscă câştigă. Departe dă să se sperie cât dă cât, Cufăraşu, pus la patru ace, şi-a luat temutu baston dă balene şi mi-a zis să viu după iei, să văz cum rezolvă cavalerii ches-tii-trestii. Am mers după iei ca umbra, plin ochi dă speranţă.

Cu Cufăraşu a suit la Locarno şi veteranu ceasornicar olandez, ca să predeie un dăşteptător. N-am vrut să blochez accesu ş-am rămas în josu scării, parcă ţineam dă şestache. Uşa s-a dăşchis ospitaleră. Strâmbă dă jitie, s-a iţit Locarno. La primu' semn al damei, ghiuju, care nu ştia că tre' să se ţină departe dă tigru din ring, l-a luat pă Cufăraş dă umeri, l-a săltat în aer şi l-a zvârlit pă scări în jos, unde mandea l-am prins cu repezitoru din zbor, nu cumva să ne facă zob pă ambii. Paznicu ne-a sărit în ajutor şi a făcut paşi ca fumu cu bastonu şi parpalacu. Cufăraşu s-a pus pă cotoaie cum a putut şi-am făcut şi noi paşi în primu' taxi. În uşă la ceasornicărie, bietu' ghiuj, cu moaca ca roata dă brânză dă Olanda, râdea cu fermuaru dăşchis pân' la urechi.

V

Modernul nostru Şahrazad, Savastano, şi-a reluat cronica în felul acesta:

— Cufăraşu, care pân' vinele lui curge lături dă învingător, mi-a poruncit, din nou lui pat ortopedic, să cumpăr imediat un ceas dă mână, din aur dă paişpe, ca s-o umplu şi mai şi dă farfastâce pă Locarno. Radiografiile arătase veridic: patru coaste rupte, başca vânătăile din chelie şi ghipsu până-n femur; da, se vede d-acu, don Spirit îşi râde dă doña Materia.

Tomna îmi dădea bîştarii, când a târâit telefonu. „Tre' să fie Locarno, care-şi face griji din cauza la accidentu meu", a intuit, sigur pă iei, Cufăraşu. Să greşea. La ălălant capăt dă fir era nici mai mult, nici mai puţin ca secretaru cu Sportu, să-i ofrendeze preşidinţia la Cercu dă Box. N-o să-mi credeţi: Cufăraşu nu s-a lăsat rugat.

Dă cum am ieşit, mi s-a pus pata să iau dă la cap vechea prietenie cu Scuipatu Brun. Ce dă amintiri dragi şi uitate dă la hanu Noul Imparţial! Omu ştia să facă haltă la colţu' Iu Sarmiento cu Ombu; acolo am şi dat dă iei, cu pletane dă cal pag, cu moaca d-acu plină dă creţi şi, cum să zice, mai jegos, da acelaşi mare suflender d întotdeauna. Ca să nu-i spui pă mandă, l-am întrebat dă la bun început dacă nu ar vrea să vie cu mine, p-un stipend care-o să-l alegem, în misie delicată. Brunu mi-a părut cherchelit şi a zis că da.

În faţa scării fatale, Brunu, care, când nu te-aştepţi, să bagă în egoizmu lui abulic, a zis că n-avea să meargă sus şi s-a pus la şuetă c-un vecin, care am aflat că era ceasornicar şi chiar dă ultimă oră. Io am urcat sus bâţâind cu brăţara care o cumpărasem nainte din Emporiu cu Reduceri. Deştu' îmi mai tremola încă pă sunerie, când Locarno s-a arătat din întâmplare c-o găleată, să

spele treptile. I-am arătat daru şi l-a primit, da' a zis că d-atunci încolo preferă parai cheş dă hârtie şi, fără altceva, a glisat la spălat.

Ceasornicaru m-a invitat să intru în dughiana lui să-mi usuc hăinile la sobiţa cu benzină, aşa că le-am scos. Şi ne-am pus pă şuetat parole. Ceasornicaru m-a asigurat că donşoara Locarno era dă folosinţă curentă în parohie şi că doar iei şi un cioroi o neglijase, pencă era oameni dă casă.

A venit timpul să ne uşchim. În stradă, Scuipatu mi-a dat napoi servieta şi mi-a zis verde-n faţă că-şi luase d-acu partea. M-am văzut obligat să mă întorc în goana mare pân' cvartal.

dă glumă! Tre' să fim la înălţimea la evenimentul zilei. Dublez miza!"

Mi-a dat un plic care avea nume şi cifre în letere şi numere. Şi, după o pălmuţă cu cârja, mi-a zis: Pa!

În faţa femeii Locarno, jos galibarda. A dăşchis plicu fără fasoane, a numărat la fix marafeţii şi mi-a dat orden că a doua zi să viu mai dăvreme. Şi pă loc a urmat vestita uşă trântită. Punte în locu meu, don Bustos. A tret să reviu fără chitanţie. Dacă şteam ce-o să fie,

rupeam plicu şi mă rămâneam cu zece bătrâne, care-mi venea ca picate din cer.

VI

Azi-dimineaţă, chestii noi cu Cufăraşu. Locaţea, unde nu făcea excepţie nici fosa dă lubrifere, era luminată *a giorno*! Voia să ştiu m-a împins pă scări în sus. Altă boambă! Cufăraşu era treaz şi mânuia ăl mai înfumurat trabuc. Mi-a zis că avea veşti bune şi m-a sfidat frăţeşte să le ghicesc. „A zis Locarno da?", am şopocăit. „Încă nu, da dă cum le află, îmi dă cale liberă. Din cauza la intrigaţii d întotdeauna, preşidinţia la Cercu dă Box s-a dus pă apa sâmbetei, da-n locul ei mi-a datară un loc pă cai şi mai mari în organigramă: Subsecre-tariatu dă Cultură. Demnitate, salariu, negocieri!" Io suspicionam că, când plouă, toţi să udă, aşa că i-am cântat în strună. Cufăraşu i-a dat nainte: „Savastano, chiar şi ţie o să-ţi fie pregnant că nu le am io prea din gros cu cultura, da din fericire ajunctu meu a scurmat în braşoavele alea dă la à la *zi*: vorbesc, aşa cum crezi, dă sergentu Fonseca, care stă în staţia dă birje Trei Sergenţi. îl pun braţu meu drept şi tu, ca să nu pierzi avantajuri, ai să te-ngrijeşti dă Locarno. Ca primă cotizaţie, gândisem să-i dau zece bătrâne dă parai; că nu-i

VII

La Direcţia dă Cultură, cerimonia a fost un iveniment pă bune. Cufăraşu a buchisit poticnit parolele care Fonseca şi io le scrisesem pă domneşte unu cu altu'. Ploua cu *champagne* şi *sandvişes*. Lu ministru, care le, ca şi ruandezu, Idipendent, i-am smuls să-mi promită o ambasadă. După conferinţa dă presă, Cufăraşu a luat hotărârea care-l define dă sus până jos: m-a delegat să-i duc lu' Locarno plicu şi s-o informez că, chiar dup-amiază, la şase p.m., iei o să vie cu maşina oficeală să-i buchisească descursu care îl răsplătise c-o tonă d-aplauze. M-am dus la datorie, nu fără regretu că Fonseca rămânea stăpân pă poziţii ş-o să câştige, cântându-le în strună, favorurile dă la oficealii d-acolo. Cum era d-aşteptat, Locarno a pus mălaiu la raft, da pân' persoana mea l-a avertisit pă Cufăraş că, dacă să înfiinţa la ogeacu ei, ghiuju ceasornicar o să-l gonească nemilos.

VIII

La nouă m-am înfiinţat la Direcţia dă Cultură. Dă data aia, Fonseca a ajuns cu noaptea mai în cap ca mandea; Cufăraşu dăduse d-acu la semnat anteproiectu la prima iediţie din Zilele lui Folcloru dă

Provincie, care o să se ţie în capitalile dă provincii din ţară. Io, călcând pă urma lui, i-am strecurat ciorna la o notă pentru Itindenţă, unde proponea, după sentimenti mai actualizaţi, să se schimbe numele la unele străzi. Cufăraşu şi-a trântit vizualii pă ea. Otostrada Repatrierea Rămăşiţelor şi Avenida Furnica Neagră s-a bucuratără dă atenţia lui preferată. Atâta oboseală punea în pat pe orişicine, da Cufăraşu n-a lăsat-o mai moale şi, când tomna îmi chirăia stomahu, s-a dedicat total la sarcina lui specifică. A făcut, ca adevăratu Napaleon, un plan dă bătaie, A început că io să-i dau o sârmă la doamna de Tejerina şi să-i zic că vorbeam dă la Comisia dă Cultură. Apoi a pus chiar iei mâna pă riceptor şi i-a turuit cu semplitatea aia care-i monopolu la grubări. A rugat-o să-i puie o vorbă bună la donşoara Locarno, p într-o comisie care o să-l intereseze. Nici nu şi-a tras suflengăru. A făcut vira la nouăj dă grade şi s-a dezlegat la limbă cu Monsenioru de Gubernatis. Şi-a dat drumul la gingii şi i-a esplicat şozu, l-a trimis în vezetă la Locarno, cu aucatu lui, doctoru' Kuno Fingermann, şi i-a zis că, de să lăsa cu nuntă, o să-i deie cerimonia pă mână, fără să-i pretandă reduceri din buget. O sârmă rapidă la rusnacu a completat truda dă dimineaţă. Lu Fonseca şi la mandea ne-a dat otomobilu oficeal, să urmărim *atenţi* şmotru la ăşi doi fanfaroni.

Ne-am întâlnitără în uşă. Fingermann, ăl mai îngrijat dă olocaust, a pus personal deştu' pă sunerie. Dă cum a crăpat donşoara, Monsenioru a pus picioru' în fisură ş-a binecuvântat ogeacu. Am dat buzna năuntru, iar io am închis ariergarda. Tăieţeii în cârlionţi, care Fonseca ş-un servitor îi duceam în blidu dă lut, şi clondirile în coş dă Chianti, care Monsenioru le sustrăgea unu după altu' din sutană, au dezarmat-o dă juma pă Locarno, care ne-a invitat în bucătărie. Nimeni n-a rămas fără taburet, iar faţa dă masă din papură s-a umplut pă loc cu pete dă *tuco* şi vin. Ne-am pus cot la cot nainte dă unu şi-am rămas lipiţi până-n cinci. Tăcerea impunătoare, care făcea pregnant meşte-catu lu' ăia cinci, ne-a făcut pe toţi să tăcem. O dată umplut burdihanu, Monsenioru s-a pus pă perorat. Cu elocinţa care o transmite amvonu, i-a propus lu' Locarno alba mână a lu' Cufăraşu, care, başca averea-i proprie, îndăstul dă babană, primea ş-un munte dă salar în Avenida Alvear. Verigile o să le cumpere Cufăraşu, iar el o să celebre sfânta unire a noii perechi cu postu' dă radio şi TV. Doctoru' Kuno Fingermann a difuzat fotocopii care dovedea că Monsenioru să păstrase *grosso modo* în pelimetru dă adevăr; a mai claxonat că

clientului nu era zgârcit şi că, nainte dă sfârşitu lunii, o să-i transfere cifra care ea o vrea, fără prejudicii dă avans, şi pentru aia Savastano şi Fonseca aducea cu ei carnetu dă cecuri. Locarno, care deja avea plicu dat dă mine, a acceptat mălaiu care la început era să ne provoace spasmu. Locarno s-a arătat mulţumită cu negocierili dă la început, da' a zis că decât într-o chestie n-o lasă baltă. Ne-a trântit-o în gura mare să nu-i mai ciripim nicicând în veaţa ei blestemată dă don Pérez, care era un plicticos şi nici tăiată nu l-ar lua dă bărbat. Monsenioru şi Kuno s-a trasară un pic deoparte să se paroleze dă cum s-a schimbat pă loc chestia. La întors, a declaratără că era convinşi dă argumentele damei. Despărţirea n-a fost amară. Ne-am înţeles să ne adunăm încă o dată, pentru altă porte dă tăieţei cu Chianti.

387

IX

Da, don Bustos, când buchiseam azi-dimineaţă ziaru era să dau pă spate dă uimire. Apoi mi-am adus aminte din memorie. Ieri, când m-am întors dă la ghiftuială şi m-am soilit în debara, a cârâit telefonu. Iera Pérez, care m-a năucit la cap cu încrederea la pretenara, că Fonseca îi povestise d-acu tărăşenia. Mi-a promis să-i facă dă tot râsu pă Monsenioru şi pă Kuno, c-o papară la fel cu a mea. Pretenarii îl lăsasem baltă şi, oricât dă ciudat, să hotărâse să stea dă vorbă faţă-n faţă cu Locarno. Io mai plesneam încă dă aghioase şi tăieţei şi l-am ascultat ca pă ploaie. Da-n zori, când am văzut vorba coaptă cu letere dă tipar, mi-am adus aminte în memorie dă sârma lui şi-am trăit din nou emoţia vocii dă energumen. La mari ocazii nici nu ştii cum îţi aduni coraju. Da m-a ajutat întâmplarea şi m-am cărat singur până în strada Mansilla. Donşoara Locarno mi-a asigurat că, dacă bănuia care ce-o să să-ntâmple, mai bine îşi halea limba decât să-i zică că nu. Să vedem ce-o să câştige. Io n-o să primesc cecu zilnic, iar Cufăraşu, grăbit să-şi tragă glonţu, poa' să nu-i lase nimic în testament. În parolele dă durere am auzit, cu consternarea normală, propria-mi sentinţă. Egoistu dă Pérez, care să sinucide fine-o urâtă nu-i răspunde la apropont, le în stare să-i uite, la ananghe, p-ai dă l-au slujit şi suportat.

Pujato, 7 decembrie 1971

Delimitând responsabilităţi

La repetatele insistenţe ale autorului, *al cărui nume este Mejuto*, *ofer un loc restrâns în buletinul meu curiosului raport* Viaţa şi opera Morarului, *care ne-a sosit cu poşta aeriană şi maritimă*.

H.B.D. Viaţa şi opera Morarului

Nu fără o urmă de dreptate, câţiva impulsivi, împinşi de zelul cel mai lăudabil, au avut pretenţia să dea de pământ cu recentul opuscul al doctorului Puga y Calasanz: *Minuţioasa cercetare a compoziţiilor atribuite în general Meşterului Pedro Zuniga*, *poreclit Morarul*. A fost mare, desigur, scandalul de presă din Zaragoza, mai ales în *Vocea Pretillei*. În realitate, acest caz chiar şi-a meritat soarta. Sprijinindu-se pe erudiţia sa bogată în idei şi pe agerimea sa imparţială, dârzul Puga tocmai a demonstrat că o mare parte din iubitul volum pe care – pe bani spanioli!

— Casa Rivadeneyra l-a consacrat Morarului nostru e cu adevărat o lucrare minoră, dacă nu chiar impertinentă. Ba să-şi pună pofta-n cui! Nici vorbă să i se poată atribui Morarului delicioasele *romances* cu robustă savoare populară *Brânzică şi brânză de vaci*, *Marinată de iepure* şi *Mare domn mai e şi greful*, care-au făcut deliciul lui don Marcelino Menendez y Pelayo şi al atâtor alţi critici sagaci. Dar să nu punem prea repede în berna steagul de luptă: dincolo de dureroasa uzură, distingem un fenomen pozitiv, care ne întăreşte ca niciun altul: suntem în prezenţa morarului. O dată înlăturate vorbele goale, Omul stă drept în faţa privirilor noastre.

E adevărat şi că dezbaterea continuă. Niciun iconoclast, nici măcar Calasanz însuşi, nu va îndrăzni să nege că, întrebat de presupusa maternitate a bucăţii *Brânzică şi brânză de vaci*, Morarul a replicat cu vorbe îndărătnice că a eternizat bronzul: „Nu e vorba, oare, de versuri? Nu-i poetul cel care face versurile? Nu-s eu poetul?”

Să examinăm lucrurile flegmatic. Dialogul a avut loc, aşa cum stă mărturie Părintele Buitrago, la 30 aprilie 1799; *Brânzică şi brânză de vaci* figura de-acum în *Culegerea de cântece baturros* din 2 ianuarie 1721, adică treizeci de ani înaintea naşterii lui Zuniga. Zadarnic am lungi dezbaterea. Nu trebuie să uităm, totuşi, că Garrido a detectat în acel episod o trăsătură platonică: Morarul, generos şi deschis, a văzut în poeţi Poetul şi a anexat dezinteresat acel *romance* de odinioară. O bună lecţie dată exorbitantului nostru egoism.

Înainte de a înfăptui selecţia pretinsă de gravitatea cazului, primul nostru ţel e să ne aducem salutul ilustrului bărbat care a ştiut să discearnă şi să publice enorma activitate, dispersă pe atunci, a Meşterului Pedro Zuniga, Morarul. Ne referim, desigur, la contele de Labata. Iată-ne, deci, în 1805. Contele e seniorul ogoarelor cultivate cu

cereale, care înconjură terenurile stâncoase din Guarra; umil, Zuniga nu iroseşte apele care îi învârt moara. În tăcerea rurală, el îi zice din chitară. Se întâmplă un lucru căruia nicicând nu-i vom afla tâlcul. Poate răgetul unei lăute, poate cântecul unei sirene intonat la n-ai, poate versul pe care, repetându-l nepăsător, ecoul îl risipeşte cu dărnicie. Marele turn secular nu e un obstacol. Fermecat, Labata cedează în faţa chemării. Glasul plebeu îl mişcă până-n adâncul sufletului. Începând din acea clipă, a cărei dată precisă ne-o fură calendarul avar, ilustrul bărbat nu mai are alt ţel decât să facă cunoscute versurile trubadureşti izbucnite din pieptul ţăranului. Faima îşi pregăteşte coroanele. Abundă literele de tipar: *Foaia din Alberuela* îi oferă bizonului cea mai sinceră ospitalitate. *Farul din Ballobar* nu-l mai exclude cu regularitate. Elita Parnasului îi iese hotărât şi în goana mare în întâmpinare. Orgolios, contele îşi aduce protejatul la curte. Onoruri şi soarele. Jovellanos, sărută-l pe frunte.

Atari binemeritate sclifoseli nu ne vor îndepărta de momentul tihnit pe care ni l-am propus pentru această lovitură. Oricât de ciudat ar părea, nimeni nu a dat atenţie până acum celei mai pregnante trăsături a Morarului, modul natural în care stăpânea el limba, superbul său dispreţ pentru toate legile retoricii, chiar şi pentru cele pe care le promulgase el însuşi. Ca în felicitarea pe care i-a trimis-o domnului Larranaga, când l-au ales membru corespondent al Academiei:

Pe cel ce vocea-şi schimbă… Cu bastonu-ai să-l baţi.

În primul din aceste versuri deja clasice, cititorul grăbit va întrezări o sinalefă, figură repudiată de auzul fin al lui Zuniga; în al doilea, cuvântul *baston* poate îngreuna mersul. Două conjecturi îl tentează pe savant. Una că *baston*, vorbă rar folosită acum, e o relicvă preţioasă a limbii din acea epocă, chiar şi între cele mai rustice hotare; alta, cea care se potriveşte perfect cu viguroasa ei sorginte, e că Morarul a vrut să afirme, o dată pentru totdeauna, că limba era a sa şi că el o potrivea după voia inimii.

Cândva, un *dominus* pedantesc, din cei de care nu ducem lipsă nicicând, i-a reproşat cine ştie ce vers care, dacă ţinem seama de sinalefă, greşise numărul silabelor. Ziiniga i-a dat o replică ajunsă faimoasă: „Număr greşit? Număr greşit? O să număr cu degetele”. Orice comentariu e de prisos. Chiar dacă era un catolic get-beget cam din topor, Morarul nu a ignorat claxoanele democratice care asurzeau

secolul. A simţit profund democraţia, deşi cuvântul franţuzit, dacă l-a auzit vreodată, l-o fi scârbit *ad nauseam*. Încă de la început a pretins deplina independenţă a fiecărei litere. Iată două mostre ale formidabilului arago-nez. Sunt, evident, versuri pe care gustul mort de oboseală al vremii noastre, insensibil la muzica lor, nu le va intona cu deplină eufonie. Primul, sub pseudonimul Garduna, face parte din piesa pe care a intitulat-o *Respectuoasă înştiinţare către Domnul Primar din Magallon*. Iată cum sună octosilabul:

Chiar că îţi pute, *Manuel* pe care, numărând, trebuie să-l scandăm:

Chiar I că I îţi I pu I te I Ma I nu I el.

Un alt exemplu, chiar mai irezistibil, e cel pe care-l copiem:

Vino, *femelă cu aripi*

(*Pasărea cu picioroange*)

Cititorul instruit va scanda în felul următor:

Vi I no Ife / me I laicula / râpi.

Şi când te gândeşti că modernismul lui Ruben1, pe care atâta l-a vânturat critica de peste ocean, nu s-a aventurat niciodată în atari chestii bizare şi ostentative!

1. Rubbn Dari o. 392

Iată aici o mărturie demnă de încredere. Se observă în coloana doi a paginii nouăsprezece din buletinul anonim El *Complutense*, anul 1795, că erudiţii cei mai prudenţi şovăie dacă să-l atribuie sau nu penei Părintelui Terranova. Transcriem paragraful după foaia ruptă din exemplarul pe care neîntârziat l-am înapoiat Bibliotecii Episcopale din Alicante.

„Aflându-se la curte zisul Ziiniga, pe care obişnuim a-l numi Morarul, acesta a asistat la lectura unui *ovillejo* al marchizului de Montiifar, a cărui măsură a considerat-o defectuoasă. Marchizul, bărbat nu prea îngăduitor, i-a trântit-o: «St, fii animal!»".

Ajungând la momentul decisiv, textul e incomplet. Cât de teribilă trebuie să fi fost reacţia, şi chiar ghionturile Morarului nostru, dacă cronicarul, deşi ascuns în anonimat, nu şi-a luat inima-n dinţi să o înregistreze şi nici măcar să o sugereze printr-un mic semn sau indiciu. Cu siguranţă, nu visez să pun ceva în locul a ceea ce lipseşte; dar mi se face pielea de găină.

Să trecem imediat la un episod marţial, la fel de înalt ca *Bazaconiile* lui Goya. În vremurile de tristă amintire ale vandalei

invazii napoleoniene, generalul Hugo a intrat în conacul lui Labata, unde contele cu poreclă omonimă l-a primit cu cea mai mare ospitalitate, pentru a-i da acelui *gabacho** o lecţie de politeţe de pe vremuri. Abia a ajuns insolitul caz la urechile lui Ziiniga, că ăla a şi aflat cum să se alăture ghinionistului străin. Care n-avea să-i fie mirarea când l-a văzut pe gigant încercând să-i sărute inelul şi strigând, în timp ce dansa o *jota*:

ui

Ia – a folosit cuvântul *gabacho* pentru *franchute* (nota 1 H.B.D.). (*Gabacho* are, printre altele, la fel ca deprec tivul *franchute*, sensul de „franţuz" [n.tr.]).

— *Oui*, *oui*, *musiu*. Trăiască Napoleon!

Sau altă mică pildă. De la o mie opt sute patruzeci şi ceva, imaginea pe care ne-o facem despre figura lui e cea a unui enorm gigant, care ţine în dreapta ciomagul şi-n stânga daireaua cu discuri. Se ştie că imaginaţia populară nimereşte mereu la ţintă. Fără să fie copleşitoare, singura efigie *vera* pe care o oferă acea *editio princeps* a operelor lui, publicată în 1821 de către fratele său de lapte, Pedro Paniego1, e aceea a unui bărbat de statură sfioasă, cu ochi somnoroşi, nas cârn, prevăzut cu o livrea însăilată din pânză şi nasturi de bronz. Artistul, nu mai puţin decât Părintele Terranova în cronicoaia lui, fură trupul robustului adevăr şi reneagă pensula!

Pana noastră are, în schimb, răutăcioasa satisfacţie de a oferi spre tipărire peripeţia pe care o înregistrează *Culegerea de vorbe de duh şi clovnerii* (Madrid, 1934) a lui don Julio Mir y Baralt. Nicio fărâmă nu se mai poate adăuga textului plin de haz pe care l-am exhumat; faptul străluceşte în totala-i integritate:

„Pe când Morarul era în trecere prin Jaca, nişte mici derbedei l-au zărit stând la şuetă în stradă cu un tip cu purtări foarte distinse şi, vrând să-şi râdă de simplitatea lui, i-au strigat:

— Ei, bărbate, cu ce bărbat stai?

La care Ziiniga, fără să-i vină sângele-n obraji şi fără să-şi piardă sângele din obraji, le-a răspuns prompt:

— Cu Solduleţ.

S-a putut verifica după aceea că era vorba de un comisionar de la care el aştepta, pur şi simplu, să obţină o reducere de preţ".

Altă analiză pe bune care ne incită. Chiar Calasanz, pe care unii îl acuză de pizmă vinovată

Numele de familie al fratelui de *lapte*, *Paniego*, trimite la *pan*, „pâine" + y, „şi „+ *agua*, „apă".

şi prost ascunsă, pricepe cu prisosinţă, aşa cum subliniază la p. 414 a menţionatei *Minuţioase cercetări*, că un *entremes* cum e cel intitulat la *un taur bun*, *un bou şi mai bun*, de Cornejo1, tezaurizează deloc puţine rânduri chiar de pe imaşul Morarului. *Primus inter pares*, impunătorul endecasilab, care chiar şi acum sperie şi înspăimântă auditoriul: *Scot scapapapapapada* pe care actorii, îngroziţi de atâta curaj, l-au redus la:

Scoscoscot scapapapapapada aşa cum şi astăzi răsună pe scenă. *Scap apapapapada* ne fixează în minte imaginea uimitoare a unui *montante*.

Vom menţiona, în încheiere, o hiperbolă sugerată de numele plural Behemot, pe care Scripturile (*Iov*, XL, 10) îl dau hipopotamului şi care e valabil pentru animale: Morarul îi atribuie armăsarului care i-a trântit contelui de Jaca o vorbă îndrăzneaţă remarcabilul vers care îi îngheţa sângele în vine lui don Marcelino:

e mai mare ca doi sau trei iepuri

Aşa rumega Morarul Cuvântul Domnului, înjugându-l la carul său de învingător, atunci când i-o cerea Muza! Şi când te gândeşti că există ticăloşi care îi neagă calităţile de poet!

Alberuela, 25 mai 1972

1. Traducerea în limba spaniolă a numelui lui Corneille, „cioară", dar în forma masculină „cioroi".

— Văd în dicţionar că un *montante* este un *espaddn* (nota lui H.B.D.). Cât priveşte un *espaddn*, acesta este o „spadă foarte mare, care în general se mânuia cu ambele mâini" (n.tr.).

Indice alfabetic de nume şi tematic

Álvarez, José Sixto. Scriitor argentinian (1858 – 1903), poreclit *JFray* Mocho". A desfăşurat o intensă activitate jurnalistică şi a publicat numeroase proze scurte, dintre care se remarcă cele reunite în volumele *Esmeraldas* (*Smaralde*, 1885) şi *Cuentos de* Fray *Mocho* (*Poveştile lui* Fray *Mocho*, 1906).

Arterial, Concepción. Sociologă şi eseistă autodidactă spaniolă (1820 – 1893). Şi-a consacrat întreaga activitate reformelor sociale legate de situaţia clasei muncitoare, sistemul penitenciar, instrucţia şi drepturile femeii.

Aşa fetida. Cunoscută şi sub numele de „suc fetid", *Ferula assafoetida* este o plantă exotică umbeliferă, cu frunze lobate, flori gălbui şi fruct în formă de capsulă. Gomorâşina extrasă din sucul ei se foloseşte în medicină ca antispastic.

Azorân. Pseudonimul lui *José Martínez Ruiz* (1873 – 1967), reprezentant de seamă şi cronicar al generaţiei de scriitori spanioli de la 1898. Opera sa literară meditează pe marginea timpului trecător şi contemplă liric peisajul, într-o proză transparentă, opusă retoricii secolului al XIX-lea. Sunt bine cunoscute eseurile în care glosează despre peisaje şi teme tipic spaniole, dar a excelat şi în romane, memorii şi piese de teatru.

Azotea. Acoperiş în formă de terasă.

Bazaconii. Nume sub care sunt cel mai adesea pomenite în Spania *Proverbele* pictorului Francisco de Goya, gravuri în acvaforte realizate între 1816 şi

1823. Iniţial, mapa urma să cuprindă 25 de gravuri. Academia de San Fernando a editat 18 planşe în 1864, iar revista *L'Art*, alte 4 în 1877. Belgrano, Manuel. Militar şi om politic liberal argentinian (1770 – 1820). Ca general, se distinge în Războiul de Independenţă: după o serie de înfrângeri dezastruoase la Vilcapugio şi Ayohuma (1813), revine la Tucum în unde se alătură generalului San Martin, sub conducerea acestuia. A fost convins, ca şi San Martin, de necesitatea de a proclama independenţa şi de a instaura monarhia prin instalarea pe tron a unui descendent încă. Besugo. Peşte oceanic (*Pagellus acarne*) de pradă, comestibil, ce trăieşte în apele de coastă la adâncimi de 200 – 500 m; are până la 50 cm lungime, culoare argintie, înotătoare roşii şi o pată neagră la începutul liniei laterale; folosit *fig*. şi *fam*., numele său sugerează prin extensie un „prost, tâmpit; nerod, prostănac; dobitoc". Brown, Părintele. Iată cum îl descrie însuşi părintele său literar, G.K. Chesterton: „Preotul reprezenta tipul clasic al acestor indivizi cu totul şterşi ca personalitate din estul ţării: avea o faţă rotundă şi anostă, ca o găluşcă de Norfolk; ochii erau la fel de goi ca Marea Nordului. […] Putea trezi mila oricui. Avea o umbrelă mare şi ponosită, care îi cădea tot timpul pe jos. Părea că nu-şi dă seama care este capătul bun al biletului de călătorie. […] Amestec caraghios de platitudine specifică omului din Essex şi de simplitate canonică…" (G.K. Chesterton, *Ne-maipomenitele întâmplări ale unui preot detectiv*, Bucureşti, Ed. Arc, 1994, pp. 7 – 8, traducere de A.D. Grigorescu). Buseca. Mâncare

preparată *din porotos* (fasole uscată), *papa* (cartofi dulci) şi *mondongo* (burtă de vacă), condimentată cu boia de ardei dulce.

Calchaqm. Triburi indiene din nord-estul Argentinei, ce locuiau în unele zone din provinciile Tucum în Catamarca, La Rioja şi din vecinătatea lor.

397

Calila şi Dimna. *Kalīla wa-Dimna* este o culegere de apologii moralizatoare redactate în limba arabă de către Ibn al-Muqaffa (sec. VIII). Cartea, care poartă numele a doi şacali, protagonişti ai primei apologii, a exercitat o substanţială influenţă asupra literaturii europene. Prima versiune spaniolă, realizată din însărcinarea regelui Alfonso al X-lea cel înţelept, se păstrează în manuscrise datate 1251.

Camba, Julio. Scriitor şi jurnalist spaniol (1882 – 1962), corespondent de presă în Europa şi America. În cărţile sale (*Germania* – 1916, *Londra* – 1916, *Oraşul automat* – 1932, *Aventurile unei pesete* – 1942) îmbină însemnările de călătorie, cronica jurnalistică şi naraţiunea umoristică.

Campo, Estanislao del. Poet argentinian (1834 – 1880) care a cultivat poezia *gauchesca*. Cea mai bună scriere a sa este *Fausto*: *impresiones del gaucho Anastasio el Pollo en la reprezentación de esta ăpera* (*Faust*: *impresiile lui Anastasio Puiul*, el gaucho, *la reprezentarea acestei opere*, 1866), considerată a fi lucrarea cea mai genuin argentiniană, după poemul lui *Martin Fierro*. Poemul lui Estanislao del Campo aduce în prim-plan mentalitatea primitivă a personajului, peisajul din pampa, de o frumuseţe simplă şi naturală, precum şi o serie de tipuri caracteristice epocii.

Candial. Pronunţarea vulgară a cuvântului *candreal*, numele unui cocteil întăritor preparat din ou bătut cu lapte cald, zahăr, scorţişoară şi o cantitate nu prea mare de vin, rachiu sau lichior.

Cantu, Cesare. Istoric, scriitor şi om politic italian (1804 – 1895), autor al romanului istoric *Margherita Pusterla* (1838) şi al unei *Istorii universale* (35 de volume, 1838 – 1846).

Carbonada. Mâncare specific argentiniană, preparată din carne, *zapallo* (< quéchua *sapallu* „dovleac"), *choclo* (< quéchua *choclo*, „cocean de porumb") şi cartofi.

Camera, Primo. Boxer italian (1909 – 1967). În 1933 a cucerit de la Sharkey titlul mondial la categoria grea, dar un an mai târziu a fost înfrânt de Max Baer.

Carriego, Evaristo. Scriitor argentinian (1883 – 1912), unul din principalii exponenţi ai postmodernismului din ţara sa. Sunt celebre poemele din volumul la *canci în del barrio* (*Cântec de mahala*, 1913), drama *Los quepasan* (*Cei ce se duc*, 1918) şi povestirile din volumul *Fior de arrabal* (*Floare de mahala*, 1927). J.L. Borges l-a admirat în mod deosebit şi, în 1930, i-a dedicat un volum care îi poartă numele şi care ni-l revelează ca pe un scriitor profund ancorat în argentinitate. Ceceo. Pronunţarea sunetului's ca [9], asemenea grupului *th* din engleză. Cejador y Frauca, Julio. Erudit spaniol (1864 – 1927) născut la Zaragoza, capitala regiunii Aragón, autor al ediţiilor definitive ale unor cărţi celebre, printre care *Libro de buen amor* (*Cartea iubirii frumoase*) şi *La Celestina* (*Celestina*), al studiilor la *lengua de Cervantes* (*Limba lui Cervantes*, 1905 – 1906), ca şi al unei *Historia de la lengua y literatura castellana* (*Istoria limbii şi literaturii spaniole*, 1915 – 1920).

Chinchon. Prin Fernando de Cabrera, familia conţilor de Chinchon din Spania a primit titlul de la Carlos al V-lea, în 1520. Luis Jerónimo (m. 1647), al patrulea conte de Chinchon, a fost vicerege în Perú. Titlul, cumpărat în 1738 de infantele Felipe, fiul lui Felipe al V-lea, a fost cedat fratelui său. Fiicei acestuia, Marfa Teresa (1779 – 1828), căsătorită cu Godoy, Goya i-a făcut portretul în 1800. Artistul a renunţat la notele satirice, imprimând tabloului nuanţe extrem de delicate. Fondul întunecat al uleiului subliniază o întreagă simfonie de tonuri albe şi cenuşii, ce pun în relief eleganţa şi farmecul figurii feminine.

Chirimoya. Fructul alb şi dulce al arborelui tropical *chirimoyo* (*Anona cherimola*).

Chiripă. Cuvânt de origine indigenă (< quéchua *chiri*, „rece") care denumea o bucată dreptunghiulară de pânză groasă purtată de araucani, iar mai târziu de *gauchos*, pe post de pantaloni, trecută printre picioare şi susţinută, în faţă şi în spate, cu un brâu sau chimir lat; colocvial, acest nume se dă şi triunghiului de pânză care, pus între scutecul mare şi micul dreptunghi dintre picioare, constituie primul pantalonaş al unui nou-născut.

Chirola. Nume dat monedei de 20 de *centavos*.

Cochafaz. Nume împrumutat de la unul dintre protagoniştii poemului *La Gatomaquia* (*Pisicomahia*) aparţinând marelui dramaturg spaniol din Secolul de Aur, Felix Lope de Vega Carpio.

Completo. Cafea cu lapte şi pâine cu unt sau cornuri.

Complutense. Adjectivul gentilic al orăşelului Alcalá de Henares, satelit al Madridului.

Contele Lucanor. Operă a lui don Juan Manuel (1330 – 1335), al cărei titlu complet este *Libro de los enxiemplos del conde Lucanor et de Patronio*; a fost publicată pentru prima oară în 1575 şi este considerată reprezentativă pentru sfârşitul Evului Mediu spaniol. Printre numeroasele sale surse, amintim *Calila şi Dimna*, o serie de predici şi legende medievale, ca şi tradiţii ale istoriei spaniole.

Creol. Traducere a cuvântului *criollo*, care în limba spaniolă are mult mai multe conotaţii şi o mai mare expresivitate, înglobând o multitudine de sensuri: ca *substantiv*, „fiu sau descendent al unor familii de europeni, născut în America pe când aceasta era teritoriu colonial”; „negru născut în America”; „persoană născută în America hispanică”; „autohton hispano-american”; „limbă sau dialect american care mixează elemente ale unei limbi europene, adaptată ca instrument de comunicare, cu elemente indigenţe şi indigene din colonii”; ca *adjectiv*, se aplică la „tot ceea ce este autohton şi caracteristic Americii hispanice”; „deschis şi direct”. „Creol de pe timpuri, neaoş” era numele dat descendenţilor de europeni, născuţi în America pe când aceasta era teritoriu colonial. Prin extensie, însemna „autohton, tipic Americii”. Creolii au fost întotdeauna un grup minoritar faţă de metişi, dar au constituit clasa dominantă în coloniile spaniole din America: aristocraţia latifundiară şi burghezia negustorească şi birocrată. Cuartilla. Unitate de măsură: 13, 8 1; pentru *solide*: vadră, 12, 8 1; pentru *lichide*, trei ocale, 4 1; sfert de *arroba*, 2, 9 kg.

Dantas, Julio. Scriitor portughez (1876 – 1962) care a exaltat în opera sa spiritul naţionalist şi aristocratic al secolului al XIX-lea. Scrierea sa cea mai reprezentativă este *Cina cardinalilor* (1902).

Dario, Ruben. Pseudonimul lui *Felix Rubin García Sarmiento* (1867 – 1916), poet din Nicaragua considerat tatăl poeziei hispanice moderne, duşman al exagerărilor romantice şi al îngustimilor realiste; şi-a scris opera poetică sub influenţa parnasianismului şi a simbolismului francez.

Empanada cu diminutivul *empanadita*; plăcintă mică, din aluat de pâine sau din foi de plăcintă, specifică bucătăriei spaniole şi hispano-americane, umplută cu carne, peşte sau verdeţuri, coaptă la cuptor sau prăjită în ulei.

Ensaimada. Cu diminutivul *ensaimadita*; specialitate din insula Mallorca: un rulou spiralat din aluat franţuzesc uşor îndulcit, care se poate umple cu *cabello de ăngel* (peltea pregătită din partea fibroasă a chitrei fiartă în sirop de zahăr), frişca sau cu un cârnat de porc numit *sobrasad*. Entremes. În istoria teatrului spaniol, comedie într-un singur act, care descinde, pe filiera genului scurt, din *paso* şi *sainete* şi descrie sau satirizează moravuri, reprezentată de obicei în secolele XVI-XVII în pauzele dintre cele cinci acte ale unei piese de teatru.

Escarola. Plantă (*Cichorium endivia*) foarte asemănătoare salatei verzi; are frunzele foarte creţe şi se foloseşte la prepararea salatelor.

Estancia. Fermă cu conac, unde se practică în mod special creşterea vitelor.

401

Făcând. Cuţit mare, drept, cu montură; cel folosit de *gauchos* avea peste 40 cm lungime…

Finochietto. Diminutiv it. *finocchio*, „mărar", considerat purtător de noroc.

Florida. Strada elitei din Buenos Aires, şi astăzi extrem de luxoasă, străbate o parte din centrul ideal, elegant şi cosmopolit al oraşului; aparţinea aristocratizanţilor, esteţi rafinaţi, şi avangardiştilor, care au creat, cu formula artei pentru artă, o literatură ce a învăţat multe lucruri din Europa; aceştia aparţineau cercului de artişti din jurul revistei *Sur*, frecvent acuzată de cosmopolitism, pe care Victoria Ocampo, cumnata lui Adolfo Bioy Casares, a fondat-o în 1931 şi la care au colaborat atât Borges, cât şi Bioy. Conform „mitologiei" literare argentiniene, în anii '20 cele două cartiere din jurul străzilor *portenas* Florida şi Boedo îşi împrumută numele polemicii dintre „avangardişti" şi „revoluţionari". Borges adusese de la Madrid noutăţi despre ultraism, mişcare spaniolă a avangardei europene, îmbrăţişată şi de latino-americanii González Lanuza, Marechal, Molinari, Norah Lange, Bernărdez, Mastronardi. În general poeţi, ei veştejeau prostul-gust al celor ce reprezentau strada Boedo, situată într-o suburbie cenuşie, sărăcăcioasă, aproape de centru! capitalei. Strada Boedo aparţinea masei *criolla*, emigranţilor şi revoluţionarilor, care se întovărăşeau cu muncitorii, fiind într-un fel fiii recentei Revoluţii Ruse, care se afla încă în etapa idealistă şi promiţătoare, şi doreau să reformeze lumea; reprezentanţii săi, Barletta, Cosar Tiempo, Nicolás Olivari, Râul González Tunbn, Gustavo

Riccio, Enrique Amorim, Santiago Gânduglia, Roberto Mariani, au creat, cu formula artei sociale, o literatură ce a învăţat multe din Rusia. Autori de povestiri şi romane, ei acuzau strada Florida de lipsa idealurilor socialiste. Dar iată ce declara Borges: „Lucrul acesta a fost o glumă, ca şi polemica dintre Florida şi Boedo, de pildă, care văd că acum e luată în serios. [...] Ernesto Palacio şi Roberto Mariani au organizat totul. S-au gândit că ia Paris existau cenacluri literare şi că existenţa a două grupări opuse şi ostile ar fi fost o bună publicitate. Aşa s-au constituit cele două grupări" (F. Sorrentino, *Şapte convorbiri cu Jorge Luis Borges*, Buenos Aires, Ed. EI Ateneo, 2001, p. 26).

Fregoli, Leopoldo Ceasornicar (1867 – 1936), pionier al cinematografului, fotograf şi prestidigitator italian, vestit pentru reprezentaţiile în care îşi schimba extrem de repede hainele, machiajul şi vocea.

Funès Funès, Gregorio. Cunoscut ca *el Dean*, „Decanul" (1749 – 1829), a fost un ecleziast şi om politic argentinian, liberal şi reformator.

Gagiu. Traducerea dată cuvântului *compadre*, „cumătru", cu diminutivul *compadrito*, care denumeşte un personaj pitoresc al mahalalei, simplu, fanfaron şi bătăuş, ce se distingea prin modul său de a se îmbrăca (exagerând liniile modei), de a vorbi (*lunfardo*, argou în stilul celui practicat de delincvenţii din mahalalele oraşului Buenos Aires) şi de a se purta. Un *compadrito* era un fel de – cum ar fi spus Miron Radu Paraschivescu – „fante de gagiu".

Gaiferos. Personaj de *romance* fabulos, pe care legenda l-a transformat în nepotul lui Roldán (Roland) şi unul dintre cei doisprezece pairi ai Franţei.

Gandfa, Enrique de Istoric argentinian (n. 1906), autor al unor substanţiale cercetări: *Historia critica de los mitos y leyendas de la conquista americană* (*Istoria critică a miturilor şi legendelor cuceririi Americii*, 1929), *Nueva historia de America* (*Noua istorie a Americii*, 1946), *Historia de las ideas politicos en la Argentina* (*Istoria ideilor politice în Argentina*, 10 vol., 1961 – 1967) şi *Historia politica y politica histânca* (*Istorie politică şi politică istorică*, 1971).

Gardes Gardel, Carlos. Cântăreţ şi actor argentinian de origine franceză (1890 – 1935). În 1928, cu 70.000 de discuri vândute în trei luni, a fost recunoscut drept cel mai bun interpret din lume

al tangoului argentinian, istoria acestuia împărţindu-se în două etape: înainte şi după el. Moare în plină glorie, într-un accident de avion. A cântat tangouri celebre (*Caminito*, *Por una cabeza*, *Yira*) şi a fost interpretul propriilor sale tangouri (*Arrabal amargo*, *Mi Buenos Aires querido*, *Melodia de arrabal*, *Sus ojos se cerraron*, *Volver*), dintre care multe sunt faimoase şi astăzi. Cele mai cunoscute filme ale sale sunt: *Fior de durazno* (1917), *Luces de Buenos Aires* (1931), *Cuesta abajo* (1934) şi *Tango Bar* (1935). Gaucho. Crescător de vite itinerant, descendent al vechilor colonişti spanioli. Este numele dat locuitorilor pampei din Rfo de la Plata şi Río Grande. Prin extensie, înseamnă „bun călăreţ, ale cărui virtuţi şi îndemânare sunt mândria tradiţiei locale". De remarcat, ca dovadă a popularităţii cuvântului, impresionanta sa familie lexicală: *agauchado* (adjectiv care se referă la cel care a asimilat aspectul şi obiceiurile unui *gaucho*), *agauchamiento* (asimilarea aspectului şi a obiceiurilor unui *gaucho*), *gauchada* (ispravă caracteristică unui *gaucho*), *gauchaje* (grup sau întrunire de *gauchos*), *gauchear* (a hălădui; a duce o viaţă *de gaucho*), *gauchesco* (adjectiv ce denumeşte tot ceea ce se referă la viaţa unui *gaucho* şi la literatura care evocă existenţa şi obiceiurile deprinse *de gauchos* în pampa argentiniană. Sufixul acestui termen încearcă să sugereze o oarecare alterare peiorativă sau satirică). „*Omul nostru* – spunea Sábato în revista *Culture* – are contururi independente, complexe, variabile, haotice. E ca o tabără în mijlocul unui cataclism natural. Va fi nevoie de multe romane şi de mulţi scriitori pentru a reda cadrul complet şi profund al acestei realităţi încâlcite şi contradictorii: o oligarhie decadentă, un *gaucho* la trecut, un *gringo* ascendent, un emigrant sărac sau care a eşuat, fiul şi nepotul acestui emigrant, locuitorul cosmopolit din Buenos Aires (indiferent şi apatrid, un om care trăieşte aici ca şi cum ar sta la un hotel). Şi toate sentimentele încrucişate şi resentimentele reciproce".

Gaumont, Leon. Unul dintre primele nume importante ale cinematografiei mondiale (1864 – 1946); este, printre altele, inventatorul aparatului de cronofotografiat, cu care se poate fotografia un obiect mobil şi se pot obţine instantanee succesive ale fazelor unei mişcări. *Gil Blas de Santillana*. Celebru roman scris în 1715 – 1735 de autorul francez Alain René Lesage (1668 – 1747). În pofida sursei de inspiraţie picareşti spaniole, romanul descrie, cu pronunţat realism, societatea franceză. Gongora y Argote, Luis de Poet baroc (1561 –

1627), reprezentant al culteranismului spaniol, curent care urmăreşte în principal frumuseţea poetică formală şi îndepărtarea de realitatea cotidiană. *Las soledades* (*Solitudinile*, 1612 – 1613) este una din operele sale poetice fundamentale, în care se vădeşte întreaga forţă expresivă a acestui curent literar. Oarecum uitat după moarte, opera i-a fost reabilitată, la sărbătorirea tricentenarului, când poeţii Generaţiei de la 1927, printre care Dámaso Alonso, Federico García Lorca şi Rafael Alberti, şi-au exprimat admiraţia şi s-au declarat urmaşii marelui poet cordobez, începând să desfăşoare o intensă activitate de redescoperire a vieţii şi operei lui G6 ngora. Groussac, Paul. Unul dintre primii poeţi parnasieni argentinieni (1848 – 1929), autor de povestiri şi romane. Ca şi Borges, marele său admirator, care îl evocă în *Poema de los dones* (*Poemul darurilor*), a fost orb şi director al Bibliotecii Naţionale (1896 – 1898).

Guano. Fertilizant natural, organic, foarte bogat în acid fosforic şi azot, obţinut din excremente, cadavre şi resturi de pene ale unor păsări marine (în special cormorani), care se formează doar pe insulele cu precipitaţii foarte sărace sau inexistente, cum sunt cele de pe coasta sud-americană a Pacificului, în special de lângă Chile şi Perú. Folosit multă vreme ca îngrăşământ agricol, a fost înlocuit de cele chimice, mai ieftine.

Guarani. Populaţie amerindiană care ocupa, în secolul al XVI-lea, coasta atlantică a Americii de Sud. Nuclee izolate supravieţuiesc în prezent în Paraguay (unde sunt majoritari) şi Brazilia.

Hernández, José. Scriitor (1834 – 1886) considerat marele bard naţional argentinian, autor al poemului epic *El gaucho Martin Fierro* (1872), urmat de la *vuelta de Martin Fierro* (*întoarcerea lui Martin Fierro*, 1879).

Herrera y Reissig, Julio. Poet modernist urugua-yan (1875 – 1910); sub influenţa lui R. Darfo şi L. Lugones, scrie, printre altele, *Wagnerianas* (*Wagneriene*, 1900), *Los extasis de la montana* (*Extazurile munţilor*, 1904 – 1907), *Sonetos vâscos* (*Sonete basce*, 1906), *Los parques abandonados* (*Parcurile lăsate de izbelişte*, 1908) şi *Los pianos crepusculares* (*Pianele crepusculare*, 1910). Se remarcă prin imaginaţia debordantă, sonoritatea versurilor şi frumuseţea limbajului.

Holandilla. Tutun slab şi puţin aromat, fabricat în Olanda.

Jota. Dans popular (în ritm ternar, marcat de castaniete, cu

mişcări vioaie şi sărituri) din Aragón şi alte regiuni ale Spaniei.

Jovellanos, Gaspar Melchor de Celebru scriitor şi om politic iluminist spaniol (1744 – 1811), care pare să fie „contemporan" cu contele Labata.

Lacroze. Fraţii Julio şi Federico Lacroze au fondat în 1870 una dintre primele companii de tramvaie din Buenos Aires, care s-a desfiinţat abia în 1962. Prin lexicalizare, *lacroze*, cu sau fără majusculă, a ajuns sinonim cu „tramvai". În epocă, *lacroze* mai însemna şi „bancnotă de zece *pesos*", căci aceasta era verde ca şi tramvaiele companiei Lacroze (numite şi *bichos verdes*).

Lata. Arbore (*Muyrrhinium loranthoides*), care creşte în nordul Argentinei.

Leche asada. „Lapte fript", o cremă de casă preparată din lapte, zahăr şi ou, bătute şi amestecate, fiartă la *bain-marie* în cuptor. Levene, Ricardo. Istoric şi jurist argentinian (1885 – 1959). Cele mai cunoscute lucrări ale sale sunt *Introducción à la historia del derecho indiano* (*Introducere în istoria dreptului amerindian*, 1924), *Lecciones de historia Argentina* (*Lecţii de istorie argentiniană*, 1924) şi, mai ales, *Historia del derecho argentino* (*Istoria dreptului argentinian*, 1945). Lima. Fructul sferic şi galben al arborelui tropical *limero* (*Citrus limetta*), un soi de lămâie dulce şi aromată.

Lopez, Vicente. Pictor spaniol (1772 – 1850) de tradiţie academică, discipol al lui Maella, la curtea regelui Fernando al VII-lea. A pictat tavanul salonului Carlos al II-lea din Palatul Regal de la Madrid şi numeroase portrete de monarhi şi alte personalităţi din epocă. Ludo. Cuvântul latin, intrat în limba spaniolă prin intermediul limbii engleze, denumeşte un joc cu piese de diferite culori, asemănătoare celor de la jocul de dame, care se deplasează în căsuţele unei table asemănătoare celei de şah. Câştigă piesa care ajunge prima la căsuţa centrală, după ce a avansat făcând un număr de paşi stabilit cu ajutorul a două zaruri aruncate pe masă. Lugones, Leopoldo. Una din figurile cele mai importante ale literaturii argentiniene (1874 – 1938). În opera sa se observă succesiunea curentelor care au dus de la modernism la primele avangarde ale secolului XX. Din etapa sa modernistă fac parte volumele de poeme *Las montanas de oro* (*Munţii de aur*, 1897) şi *Los crepusculos del jardin* (*Apusuri în grădină*, 1905), volumele de proză *El imperio iezuitico timperiul iezuit*, 1904) şi de proză narativă *la guerra gaucha* (*Războiul gaucho*, 1905), *Las fuerzas extranas* (*Forţe ciudate*,

1906), *Historia de Sarmiento* (*Povestea lui Sarmiento*, 1911) şi *El payador* (*Payador*, 1916). Volumul de poeme *Lunario sentimental* (*Luni sentimentale*, 1909) este considerat capodopera sa. Tot la maturitate scrie *Poemas solariegos* (1927). Este cel mai elocvent exemplu de scriitor „pur". După ce a aderat la modernism, al cărui maxim reprezentant argentinian a fost, şi-a cântat patria (preocuparea sa constantă), pământurile natale şi tradiţiile naţionale.

Lull, Ramón. Numele catalan corect al Fericitului este Ramón *Llull* (în spaniolă, *Raimundo Lulio*). Scriitorul catalan (1235 – 1315) este considerat făuritorul limbii poetice, literare şi filosofice catalane. În tinereţea laică, a cultivat poezia trubadurească; aceasta însă nu s-a păstrat. În urma unei crize spirituale, în jurul vârstei de 30 de ani, renunţă la familie, îşi vinde bunurile şi se dedică vieţii contemplative. Studiază filosofia, limba arabă şi filosofia Islamului, se retrage pe muntele Randa, unde, în urma unei „iluminări divine", scrie o carte despre erorile păgânilor, *Calea scurtă a găsirii adevărului*; pentru această lucrare primeşte titlul de Doctor iluminat. Combate doctrina lui Averroes la Paris şi predică în sinagogile din Catalonia. Face planuri pentru recucerirea Locurilor Sfinte. Lapidat în Tunisia, moare pe nava care îl readuce acasă. Se păstrează 243 de opere ale sale, scrise în latină *şi* catalană, dintre care cele mai importante sunt: *Arbol de la ciencia* (*Arborele ştiinţei*), *Libro del gentil y de los tres sabios* (*Cartea păgânului şi a celor trei înţelepţi*), *Libro de contemplación* (*Cartea contemplării*) etc.

Lunfardo. Argoul (probabil e fr. *lombard*) delincvenţilor (care şi ei se numesc *lunfardos*), format în Buenos Aires la sfârşitul secolul al XIX-lea şi începutul secolului XX prin asimilarea de cuvinte din limbile imigranţilor sosiţi în Argentina mai ales din Italia. Mulţi termeni şi multe expresii ale acestuia au intrat în limbajul colocvial.

Manrique, Jorge. Mare poet medieval (1440 – 1479), a cărui operă, redusă ca întindere, dar deosebit de importantă pentru istoria literaturii spaniole, este alcătuită dintr-o serie de compoziţii minore, scrise sub influenţa poeziei tradiţionale a epocii şi a liricii provensale, şi un vestit poem cu caracter elegiac: *Coplas à la muerte del maestre don Rodrigo* sau *Coplas por la muerte de su padre* (*Strofe la moartea maestrului Rodrigo* sau *Strofe la moartea tatălui său*), la baza căruia stă motivul poetic *ubi sunt*.

Marmolina. Marmură poroasă, mai puţin fină decât cea

obişnuită. Marţi, José Juli în Om politic şi scriitor cubanez (1853 – 1895), promotor al cauzei independenţei naţionale. Cunoscut şi apreciat atât pentru scrierile politice, cât şi pentru volumele de poeme *Ismaelillo* (1882) şi *Versos sencillos* (*Versuri simple*, 1891, printre care figurează şi cele ale celebrului cântec *Guantanamera*). Martânez Sierra, Gregorio. Scriitor spaniol (1881 – 1947). A participat la înfiinţarea celor mai importante reviste ale modernismului spaniol: *Helios* şi *Renacimiento*. Este autorul a numeroase comedii în stilul lui Jacinto Benavente, idealizante şi sentimentale: *Canción de cuna* (*Cântec de leagăn*, 1911), *Don Juan de España* (*Don Juan de Spania*, 1921) etc. A scris pentru Manuel de Falia libretul baletului *El amor brujo* (*Iubire vrăjită*).

Matambre. „Omoară-foamea"; carnea ce acoperă coastele şi burta vacii, imediat sub piele.

Mate. Infuzie (numită şi „ceaiul iezuiţilor") care conţine cofeină şi are proprietăţi stimulatoare; se prepară din frunze, uscate sau prăjite şi apoi fin măcinate, de iarbă *mate* (< quéchua *maţi*, „tărtăcuţă"), cu apă clocotită şi puţin zahăr, în mod obişnuit într-o tărtăcuţă specială ce serveşte drept cană, şi apoi se bea cu o *bombilla*, un pai sau tub subţire din metal ce are la capătul de jos o linguriţă cu găuri ale căror dimensiuni îngăduie să treacă lichidul, dar nu şi frunzele. Prin extensie, *mate* desemnează orice altă infuzie. Se bea în Argentina, Bolivia, Chile, Paraguay, Perú, Uruguay şi Brazilia, la orice oră, în multe ocazii, în loc de alt ceai sau de cafea, deşi nu se serveşte în restaurante, fiind considerat o băutură mai curând ţărănească sau de intimitate. În prima jumătate a secolului XX era considerat băutura săracului, dar mai târziu conotaţia s-a pierdut şi ceaiul *mate* îl beau în marile oraşe toate clasele sociale. Frunzele de *mate*, mici, lanceolate şi coriacee, aparţin unui arbust acvifoliaceu (*Ilex paraguayensis*) înrudit cu ilica românească, originar din America de Sud (în special Argentina, Brazilia şi Paraguay, unde se şi cultivă), înalt de 4 – 5 m, cu fructe albicioase având forma unor mici bace.

Menéndez y Pelayo, Marcelino. Erudit spaniol (1856 – 1912), a cărui operă de istoric literar a început printr-o pledoarie în favoarea Spaniei catolice şi a spiritului său latin şi a contribuit la formarea conştiinţei naţionalist-burgheze. Printre operele sale, adevărate jaloane istoriografice şi filologice, strălucesc prin echilibru şi deosebită maturitate *Istoria ideilor estetice din Spania* (1882 – 1891), *Antologia*

poeţilor lirici castilieni (1890 – 1906), *Antologia poeţilor hispano-americani* (1892) şi *Originile romanului* (1905 – 1910).

Meng-tzu. *Mengzi* sau *Mencius*, filosof chinez (cca. 372 – 289 î.Hr.), discipol al lui Tse-Se, nepotul lui Kongfuzi (Confucius). A scris *Mengzi Shu* (*Maximele lui Mengzi*), un tratat de morală ce l-a făcut celebru. A aprofundat studiul *Marelui Cod Chinez*, care tezaurizează cele *Cinci cărţi clasice* (*Jing*) ale lui Confucius: *Yijing* (*Cartea schimbărilor*), *Shujing* (*Cartea istoriei*), *Shijing* (*Cartea poemelor*), *Liji* (*Cartea etichetei*), *Chungin* (*Primăvara şi Toamna*), urmate de cele *Patru Cărţi Sacre* (*shu*) ale confucianismului: *Daxue* (*Marea învăţătură*), *Zhongyong* (*Mijlocul invariabil*), *Lunyu* (*Analecta lui Confucius*) şi *Mengzi Shu* (*Maximele lui Mengzi*).

Mesonero Romanos, Ramón. Dramaturg şi prozator spaniol (1803 – 1882) ale cărui articole dedicate obiceiurilor şi moravurilor spaniole formează trei tomuri: *Panorama matriţense* (*Panorama Madridului*.

1835), *Escenas matriţenses* (*Scene din Madrid*, 1842) şi *Tipos y caracteres* (*Tipuri şi caractere*, 1862). Milanesa. File subţire de carne, preparat sub formă de şniţel sau escalop. Milonga. Dans lent, în măsură binară, care se execută în ritmul chitarei şi aminteşte *habanera*, apărut în jurul lui 1870 la balurile populare din Buenos Aires. *Milonga* a fost numele dat în satele hispa-no-americane cântecelor (iniţial nedansante) interpretate de *payadores*, *o* specie de rapsozi populari de mult timp stinsă, ce trăia din improvizaţii, ai cărei patriarhi (hibrizi de chitarişti şi *machistas*) au fost miticul Santos Vega (un îndrăcit şi legendar cantautor, poate chiar imaginea literară a altui legendar chitarist, Gabino Ezeiza, care improviza adeseori versuri despre imagini proiectate cu ajutorul lanternei magice pe un ecran; amândoi evocaţi adeseori de Borges) şi mulatrul Silvino, un comic de tavernă.

Minestron. Supă groasă (< it. *minestrone*) din legume, cu macaroane groase şi scurte, la care se adaugă bucăţele de slănină şi de şuncă, boabe de fasole, varză, cartofi tăiaţi mărunt şi brânză rasă. Miro, Gabriel. Scriitor spaniol (1879 – 1930) care a cultivat un stil narativ personal, amestec de impresionism şi descriptivism. Dintre cele mai cunoscute romane ale sale semnalăm: *Las cerezas del cementerio* (*Cireşele din cimitir*, 1910), *La Pasiân del Señor* (*Patimile Domnului*, 1916), *Nuestropadre san Daniel* (*Tatăl nostru Sfântul Daniel*, 1921), *El obispo leproso* (*Episcopul lepros*, 1926) şi *Anos y leguas* (*Ani şi leghe*,

1928). Momo. Personaj mitic, considerat regele carnavalului din Buenos Aires. Moreira, Juan. *Gaucho* răzvrătit şi viteaz, erou legendar argentinian urmărit de lege, pe care Borges îl evocă şi în celebrele sale *milongas*.

Nume de familie. În lumea hispanică, orice persoană poartă, drept nume de familie, atât pe cel al tatălui (primul), cât şi pe al mamei (al doilea), unite prin conjuncţia y, „şi". Prin căsătorie, indiferent dacă renunţă sau nu la cel de-al doilea, femeia îşi adaugă (în general) primul nume de familie al soţului, precedat de particula de marca genitivului, şi nu a nobleţei, situaţie care rămâne valabilă şi în cazul văduviei. Niiiez de Arce, Gaspar. Romantic spaniol târziu (1834 – 1903), influenţat de Campoamor, autor, printre altele, al scrierilor *Un idilio* (*O idilă*, 1879), *La ultima lamentación de lor Byron* (*Ultima lamentaţie a lordului Byron*, 1879), *Maruja* (1886) şi la *vision de fray Martin* (*Viziunea călugărului Martin*, 1880).

Ovillejo. Strofă de zece versuri: primele şase au rimă împerecheată (un octosilab cu unul mai scurt) a-a, b-b, c-o şi sunt urmate de o *redondilla* (în general, patru versuri octosilabe, cu rimă îmbrăţişată, a-d, b-o) ce reia rima ultimei perechi şi al cărei ultim vers este format din cele trei versuri scurte.

Paladion. Termenul generic cu care era desemnată orice imagine a lui Pallas Athena.

Palermo. Fostă mahala, în care a copilărit Borges, astăzi un frumos cartier de locuinţe din Buenos Aires.

Palomita. „Porumbiţă"; guler detaşabil, foarte scrobit şi cu vârfurile îndoite în afară.

Pampa. Echivalentul stepelor eurasiatice, o formaţiune vegetală caracteristică zonelor de câmpie din America de Sud, în care predomină gramineele şi lipsesc aproape complet arbuştii şi copacii.

Papaya. Fructul de culoare portocalie şi de mărimea unui pepene mic, cu un singur sâmbure în centru, al arborelui tropical *papayo*, înalt de aproape 8 m. Are miezul galben, cărnos şi dulce. Atât arborele, cât şi fructul produc un latex utilizat la fabricarea gumei de mestecat.

Parană. Râu sud-american care străbate Brazilia, Paraguayul şi Argentina şi se varsă în Ri o de la Plata.

Pardo Bazân, Emilia, contesă de Scriitoare spaniolă (1851 – 1921). Atentă la noutăţile pe care sfârşitul de secol le aduce în Europa,

volumul la *cuesti în palpitante* (*Chestiunea palpitantă*, 1883) o acreditează drept unul din principalii promotori ai naturalismului spaniol. Naturalismul său culminează cu *Los pazos de Ulloa* (*Conace boiereşti din Ulloa*, 1886 – 1887), capodopera artei sale narative, patetică frescă a decadenţei lumii aristocratice şi rurale din Galicia. Pardo de Figneroa, Mariano. Erudit şi scriitor spaniol (1828 – 1918), cunoscut cu pseudonimul *Doctor Thebussem*.

Pa tio. Spaţiu în interiorul caselor din Spania sau din America Latină, închis cu pereţi sau galerii şi lăsat descoperit. Decorat cu faianţă, gresie, plante ornamentale, mici fântâni sau palmieri, în funcţie de zonă, la casele de ţară este situat între edificii şi ţine uneori rolul ogrăzii. Pava sau pavita. Vas special din metal smălţuit, cu mâner în partea superioară, capac şi cioc, folosit la încălzirea apei.

Pavesa. Supă de carne cu (uneori) usturoi, crutoane şi ouă.

Payro, Roberto J. Jurnalist şi scriitor (1867 – 1928), reformist argentinian, care a evocat în opera sa obiceiurile lumii latino-americane, populată de *gau-chos şipicaros*. Principala sa scriere este *Divertidas aventuras del nieto de Juan Moreira* (*Distractivele aventuri ale nepotului lui Juan Moreira*, 1910); Moreira a fost un cunoscut *gaucho* din secolul al XIX-lea, evocat şi de Borges într-o celebră *milonga*. Pejerrey. Peşte oceanic sau de apă dulce, cu carne comestibilă, având de-a lungul spinării o dungă argintie.

Pemán, José Maria. Scriitor spaniol (1898 – 1981) de orientare tradiţionalistă şi monarhică, membru al Academiei Regale Spaniole din 1936. Scrie, cu talent şi umor, o serie de comedii de moravuri, printre care *Cuando las Cortés de Cádiz* (*Când cu Cortes-urile din Cádiz*, 1934), *Julieta y Romeo* (*Julieta şi Romeo*.

1935), *La sânta virreina* (*Sfânta viceregind*, 1939), *Metternich* (1942).

Peperina. Plantă medicinală (*Minthostachys verti-cillata*), cu multe ramuri, puţine frunze frumos mirositoare, de culoare verde-cenuşie, şi flori albe, ce poate atinge 2 m înălţime.

Pereda, José María de Scriitor spaniol (1833 – 1906) de un viguros realism, considerat cel mai important reprezentant al curentului care promovează descrierea obiceiurilor şi vieţii tipice din regiunile Spaniei în secolul al XIX-lea.

Pérez Galdis, Benito. Romancier spaniol (1843 – 1920), din 1897 membru al Academiei Regale Spaniole; puternic influenţat de

Cervantes, Balzac şi Dickens; a practicat un socialism umanitar. Proza sa narativă oferă o amplă panoramă a vieţii spaniole din secolul al XIX-lea; este, după Lope de Vega, cel mai fecund autor spaniol: 77 de romane (dintre care cele mai celebre sunt cele 22 de volume de *Episodios nacionales* [*Episoade naţionale*], scrise între 1873 şi 1879), 22 de piese de teatru şi o serie de volume de eseuri şi proză jurnalistică.

Pe (s) ceto [pesheto]. Jambon uşor din pulpă de vacă.

Piaza de Mayo. Vestită piaţă din centrul oraşului Buenos Aires, unde, prin tradiţie, au loc majoritatea acţiunilor civice din capitală.

Polenta. Terci din făină de mălai, asemănător mămăligii româneşti.

Ponchillo. Un *poncho*, pătură-pelerină confecţionată dintr-o ţesătură fină şi uşoară, în general de vigonie, care se poartă de obicei îndoit şi pe umăr, ca semn al eleganţei.

Prea etc. Reviste latino-americane de avangardă.

Puchero español. Mâncare preparată prin fierbere din carne, slănină, zarzavaturi şi legume, dintre care nu lipseşte năutul.

Puerta cancel (a). Uşă din fier forjat care, în casele din Andaluzia, desparte vestibulul de restul casei, nepermiţând accesul străinilor *împatio*, care rămâne însă vizibil; uşă-paravan ce separă spaţiile dintr-un salon sau o altă încăpere.

Querandi. Populaţie din familia lingvistică *puelche*, aparţinând subrasei din pampa, astăzi practic dispărută.

Quillango. Numele (< guarani *quiyapî*, „blană de nutrie" + sufixul – *ango*) unei pături confecţionate din blănuri de animale.

Quinta. Conac sau casă de vacanţă la ţară.

Rambla. La Barcelona şi în alte oraşe din lumea hispanică, *rambla* este o stradă lată, mărginită de arbori, destinată numai traficului pietonal. Refalosa. „Alunecoasa"; numele unui dans argentinian de perechi, în stil picaresc, foarte ritmat şi cu o coregrafie care variază de la o regiune argen-tiniană la alta, şi titlul unui cunoscut poem de Hilario Ascasubi. Rioplatense. Adjectiv gentilic care defineşte tot ceea ce se leagă de *Rio* (râul) *de la Plata* sau de acest estuar (287 km lungime şi 222 km lăţime la vărsare) pe care râurile Uruguay şi Parană îl formează între capul San Antonio (Argentina) şi Punta del Este (Uruguay). Suprafaţa bazinului La Plata nu coincide cu regiunea râului Plata, nume dat în general celor două ţări care înconjoară

estuarul, Argentina şi Uruguayul. Rivadavia, Bernardino. Om politic argentinian

(1780 – 1845), mort în exil, în Spania. Rodo, José Enrique. Scriitor uruguayan (1871 – 1917) considerat unul din cei mai mari teoreticieni ai modernismului hispano-american; este autorul volumelor *Ariel* (1900), în care propune idealismul spiritualist ca armă de apărare culturală a ţărilor ibero-americane în faţa politicii invazioniste a S.U.A., *El mirador de Próspero* (*Foişorul lui Próspero*, 1914), şi *Nuevos motivos de Proteo* (*Noi motive ale lui Proteu*, 1927), două culegeri de eseuri despre scriitori de limbă spaniolă. Romance. Poem epico-liric scurt, recitat pe muzică sau cântat; majoritatea specialiştilor consideră că îşi are originea în vechi fragmente de cântece de

gestă, anterioare secolului al XV-lea. De asemenea, un *romance* denumeşte şi o „poveste de iubire", o „aventură amoroasă", precum şi naraţiunea sau romanul care o povesteşte. Rosca. Produs de patiserie preparat din făină, ou, unt, apă şi drojdie de bere, în formă de covrig rotund, umplut cu dulceaţă sau cremă, cu variante specifice pentru Paşti şi Crăciun.

Sambayon. Cremă care se prepară din gălbenuş de ou şi se foloseşte la prepararea prăjiturilor şi îngheţatelor.

Sánchez, Florencio. Dramaturg naturalist uruguayan (1875 – 1910), autor de drame şi comedii, dar şi de *zarzuelas* (operete) şi *sainetes* (comedii într-un act).

Sarmiento, Domingo Faustino. Scriitor (1811 – 1888) şi fost preşedinte al Argentinei (1868 – 1874), autor al romanelor *Facundo* (capodopera sa) şi *Civilización y barbarie* (*Civilizaţie şi barbarie*). A călătorit în Europa, unde i-a cunoscut pe Honoré de Balzac şi George Sand. Proza viguroasă şi analiza dură a societăţii hispano-americane a epocii l-au consacrat ca pe un precursor al marelui roman latino-american.

Sastre, Marcos. Scriitor şi pedagog uruguayan (1809 – 1887). A fost proprietarul unei *Libreria Argentina*, în al cărei depozit s-a inaugurat vestitul Salon Literar din 1835, unde s-a format generaţia aşa-numită a „proscrişilor".

Silva. Poem scris în endecasilabi, uneori combinaţi cu heptasilabi, dispuşi fără o ordine precisă, în care numărul versurilor şi

rimele depind de gustul poetului.

Tao-te-king sau Daodejing. *Cartea căii şi a virtuţii*, operă filosofică chineză, redactată aproximativ în secolul al III-lea î.Hr. şi atribuită lui Laozi, în care este expusă, prin intermediul unei serii de parabole, doctrina mistică a taoismului.

Tapioca. Aliment important în multe ţări latino-americane, o feculă obţinută, prin uscare sau prăjire, din rădăcina de *mandioca*, plantă perenă din familia euforbiaceelor.

Tatii Gigante. *Priodontes giganteus*, măsoară până la 1 m lungime şi atinge 60 kg. Are urechi de mari dimensiuni şi trăieşte în regiuni puternic irigate, cum sunt selvele tropicale ale Americii de Sud. Thebussiene. *Vezi* Pardo de Figueroa, Mariano. Tortilla quemada „Omletă arsă"; prăjiturică rotundă, preparată din făină, grăsime, apă şi sare, ornamentată cu un strat de zahăr ars. Tresiete. Joc de cărţi numit *tres sietes*, „de trei ori şapte", având drept scop obţinerea a 21 de puncte. Traco. Joc de cărţi cu mărire a mizei, practicat în Argentina, Paraguay şi Uruguay, pentru care Borges şi prietenii săi aveau un adevărat cult (dus până la mitizare) şi în care şiretenia şi prefăcătoria sfidează hazardul. Despre el scriitorul argentinian a spus că „este jocul unor oameni care au foarte puţine sau nimic de făcut; e jocul câmpiilor, cuţitelor şi al moşiilor. Eu l-aş compara cu ceaiul *mate*, în sensul că este mai curând o distracţie cu care să îţi treci timpul decât altceva". La o partidă de *truco* participă două, patru sau şase persoane, care primesc de fiecare dată câte trei cărţi, pentru a le juca una câte una şi a face levate, pe care le câştigă persoana cu cartea cea mai mare sau care izbuteşte să-şi convingă adversarii că ar avea-o. Ordinea valorilor este *as*, *trei*, *doi*, *rege*, *valet*, *damă* şi alte numere. Pentru mărirea mizei trebuie să ai două cărţi de aceeaşi culoare. Cu trei astfel de cărţi se face o *floare*, superioară ca valoare oricărei mize mărite. Tuco. Sos de roşii gros, preparat cu carne şi diferite mirodenii, folosit la asezonarea pastelor făinoase.

Ultraism. Curent poetic spaniol (activ timp de doar patru ani) din a doua decadă a secolului XX, înrudit cu futurismul şi dadaismul; şi-a prezentat primul manifest în 1919, în revista spaniolă *Grecia*. Principalul său teoretician, Guillermo de Torre, îşi propunea să unifice toate tendinţele avangardei mondiale, să reabiliteze poemul (unde aveau să predomine imaginea şi metafora) şi să combată confesiunea, anecdoticul, naraţiunea şi efuziunile sentimentale. În America Latină,

cei mai importanţi reprezentanţi ai săi au fost Jorge Luis Borges, González Lanuza, Norah Lange, F. Pinero şi R. Ortelli.

Valera, Juan. Scriitor spaniol (1824 – 1905). În anii 1850 devine celebru mai întâi ca jurnalist literar: *E*l *Quijote y las diferenţes maneras de comentariu* (*Don Quijote şi diferitele moduri de a-l comenta*, 1864) şi *Apuntes sobre el nuevo arte de escribir novelas* (*însemnări* despre *noua artă de a scrie romane*, 1887), în care critică tezele naturaliste ale Emiliei Pardo Bazân. Cel mai izbutit şi celebru roman al său este *Pepita Jimânez* (1874).

Valle-Inclân, Rămân Marfa del. Scriitor spaniol (1866 – 1936) al cărui nume era *Rămân del Valle y Pena*, aparţinând Generaţiei de la 1898. Consacrarea literară i-o aduce publicarea volumului *Sonata de otono* (*Sonată de toamnă*, 1902). Opera sa narativă şi dramatică, strălucind prin îndrăzneţe experimente formale şi o tematică cu nuanţe anarhiste, este una din culmile literaturii spaniole. Este, printre altele, creatorul speciei dramatice numite *esperpento*.

Vara. Unitate de măsură egală cu 83, 5 cm.

Veste. Procedeu de codificare semantică bine cunoscut şi frecvent folosit în *lunfardo*, argoul *porteno*: constă în citirea de la dreapta la stânga a succesiunii silabelor unui cuvânt, dar a fiecăreia în parte de la stânga la dreapta. Conform acestui procedeu, cuvântul românesc *minuscul* (minuscul) ar suna *culnusmi*, iar *veste* este forma codificată a cuvântului *revis*, „pe dos". Dacă *uafeaca* este *cafeaua*, în alte cazuri în care ne-am văzut obligaţi să creăm echivalente ale unor astfel de cuvinte am lăsat cititorului întreaga plăcere de a le identifica şi descifra.

Vizcacha. Rozător (*Lagostomus maximus*) din familia şinşilelor, care trăieşte în pampa sud-americană; este cenuşiu-închis pe spate, are până la 66 cm lungime, capul mare, turtit şi picioarele dinapoi mai lungi, coada de 20 cm şi burta albă. Trăieşte în grupuri de până la 30 de indivizi, săpându-şi galerii şi încăperi subterane (*vizcacheras*).

Xirgú, Mărgărita. Mare actriţă spaniolă de origine catalană (1888 – 1969). A studiat şi debutat la Barcelona, unde a repurtat mari succese cu roluri atât din tragedii clasice greceşti şi spaniole, cât şi din drame, comedii şi vodeviluri contemporane. În 1939 se stabileşte în America de Sud, unde interpretează roluri în piese scrise de Rămân del Valle-Inclân şi de bunul său prieten Federico Garefa Lorca.

Yrigoyen, Hipólito. Om politic argentinian (1852 – 1933),

cofondator al Uniunii Civice Radicale (1891), preşedinte al republicii (1916 – 1922 şi 1928 – 1930), autor a numeroase şi importante reforme sociale şi politice care au condus la democratizarea ţării. Este iniţiatorul represiunii împotriva puternicelor mişcări contestatare ale studenţilor şi muncitorilor din săptămâna Tragică (1919). Criza s-a rezolvat prin lovitura militară de stat dată în 1930, în timpul celui de-al doilea mandat al său, de J.F. Uriburu. Yunnan. Provincie din sudul Chinei, la graniţa cu Vietnamul, Laosul şi Birmania.

Zebu. Bovină (*Bos taurus indicus*) folosită în activităţi domestice clasice. Are pe spate o cocoaşă de grăsime, iar carnea ei este comestibilă.

419

La patru mâini

E o minune. Unii mă întreabă:

„Şi n-ai suferit că, poate, Borges te-a pus în umbră?"

Iar eu le răspund:

„Dar cum pot compara lucrul acesta cu fericirea pe care am trăit-o fiind prietenul său atâţia ani?

Şi conversând cu el noapte de noapte şi zi de zi?"

Bioy

Cu câteva zile înainte de Anul Nou 2004, vechiul meu prieten, romancierul spaniol Ignacio Vidal-Folch, îmi scria de la Barcelona, felicitându-mă cu ocazia Crăciunului: „Ileana, fii prudentă cu traducerea cărţilor pe care Borges şi Bioy Casares le-au scris împreună; presupun că te referi la cea despre don Isidro Parodi şi la altele de acelaşi soi: majoritatea sunt umoristice, pline de calambururi şi jocuri de cuvinte şi aproape imposibil de tradus. În fine, sper să le vii de hac…"

Poate că ar fi trebuit să iau avertismentul lui Ignacio mai în serios, oricum, mai dramatic. Adeseori, de-a lungul întregului an, am regretat, de altfel, că nu am făcut-o, renunţând la o traducere care îmi apărea într-adevăr, cu cât înaintam, din ce în ce mai imposibilă, căci a trebuit să iau parte, fără armele de rigoare (vreau să spun, fără dicţionare de primă mână), la un război mai mereu extrem de dificil: acela cu argoul marginalilor din Buenos Aires, asezonat cu argoul fantezist şi calamburesc a doi mari scriitori.

Până la urmă, în cartea aceasta s-a putut parcurge copleşitoarea majoritate a naraţiunilor scrise de

Jorge Luis Borges şi Adolfo Bioy Casares împreună. Tocmai aţi terminat lectura primei lor versiuni româneşti, într-un argou pe care, pastişându-l oarecum, sper că am izbutit să-l tai din aceeaşi mucava, dar nu bi-l, ci tricoloră, în care comun este, cum era de aşteptat, numai albastrul, culoarea purităţii şi limpezimii şi, tocmai de aceea, a ceşcuţei din care don Isidro Parodi îşi bea veşnicul ceai *mate2*. Poate că rândurile care urmează ar fi trebuit să preceadă traducerea. În fine, oriunde le-aş aşeza, la începutul sau la sfârşitul acestui volum, ele aduc unele necesare clarificări.

1. *O prietenie pentru toată viaţa*. Borges şi Bioy au colaborat substanţial de-a lungul a mai bine de o jumătate de secol, scriind povestiri şi articole, cronici şi prefeţe, conducând colecţii, elaborând traduceri şi concepând antologii. „Spre 1884 – comentează Borgesă – doctorul Henry Jekyll s-a transformat, printr-un *modus operandi* pe care s-a abţinut să-l reveleze, în domnul Hyde. Era unul şi au ajuns să fie doi. (Peste ani, ceva foarte asemănător avea să se petreacă şi cu Dorian Gray.) Arta colaborării literare produce miracolul invers: izbuteşti ca doi să fie unul". Rezultatul acestui fericit proces de contopire a doi mari scriitori argentinieni au fost volumele *Şase enigme pentru don Isidro Parodi* (1942) 4 şi *Două fantezii memorabile* (1946).

Aţi aflat, desigur, din text că steagul argentinian este alb-albastru.

4.

Mai mult ca sigur că textul borbioyesc este contagios. J.L. Borges, *Obras en colaboración*. *I*. *Con Adolfo Bioy Casares*, Madrid – Buenos Aires, Alianza Editorial – Emecă Editores, 1981, coperta IV. Este semnificativ faptul că pe coperta volumului apărea o pisică profilată pe cer, râzând de numeroase personaje din cărţi de joc. Deşi iniţial autorii se gândiseră la unul din labirinturile lui Piranesi, au ales motanul care, precum Bustos Domecq, râdea de toate personajele din carte. Pe de altă parte, volumul le-a fost dedicat în mod ironic lui Picasso, Joyce şi Le Corbusier, căci autorii considerau că publicul acorda prea multă atenţie „acestor trei mari uitaţi".

culegeri de povestiri publicate sub pseudonimul comun H. Bustos Domecq; *Un model pentru moarte* (1946), lucrare semnată cu pseudonimul B. Suárez Lynch; două scenarii cinematografice: *Mahalagiii* şi *Paradisul credincioşilor*; şi două culegeri de povestiri:

Cronicile lui Bustos Domecq şi *Alte povestiri de Bustos Domecq*, publicate sub numele celor doi autori.

În paginile acestora ni se revelează, alături de „bucuria prieteniei şi reuşitele pe care le-am împărtăşit unul cu celălalt", întregul univers al gusturilor lui Borges, aşa cum el însuşi le descrie: „Cultul Nordului, care m-a stimulat să întreprind, ca William Morris, un pelerinaj în Islanda. Doctrina lui Buddha, către care mi-a arătat calea Schopenhauer. Deprinderea poeziei *gauchesca*, ce face din bătrâna-mi memorie arhiva lui Hernández şi Ascasubi, care cu siguranţă nu au fost *gauchos*, dar s-au jucat de-a *gauchos*. Lugones, pe care nu-l pot uita, tot aşa cum nu-l pot da uitării pe Quevedo. Şi dragostea pentru literatura fantastică, mult mai adevărată şi mai veche decât imperfectele imitaţii ale realismului".

Ştim, şi uneori chiar ne amuzăm pe seama faptului că Borges ura oglinzile, deoarece – spunea –, în apele lor limpezi şi necorupte, fiinţele şi lucrurile se perpetuează prin multiplicare. Dar eu continuu să cred că aceste vorbe erau, ca multe alte paradoxuri la fel de abracadabrante, simple butade borgesiene. Căci ce altceva a fost Bioy pentru Borges decât o oglindă plină de simpatie, mai tânără şi, poate, mai sprinţară, în care el şi-a reflectat o imagine mai raţională şi mai precisă decât însuşi originalul, desigur că mai în etate? Şi poate exista, oare, satisfacţie naturală mai deplină decât aceea de a-ţi descifra reflexul într-un spirit la fel de fin, de subtil şi de ludic ca al tău?

Când se cunosc şi se împrietenesc instantaneu în 1932 (după cum afirmă Bioy în *Şapte convorbiri cu Adolfo Bioy Casares* de Fernando Sorrentino1), în vila

1. Prietenul meu, scriitorul şi eseistul argentinian Fernando Sorrentino, a publicat, la editura argentiniană

Victoriei Ocampo, care avea să devină cumnata lui Bioy, acesta are 18 ani şi o droaie de nelinişti literare, iar Borges – 33 şi o timiditate comparabilă doar cu cea a noului prieten.

La vila Victoriei este invitat în seara aceea celebrul Georges Duhamel. Borges şi Bioy se iau cu vorba şi pur şi simplu îl uită singur într-un colţ. Victoria se supără pe cei doi şi, colac peste pupăză, miopul Borges se ridică din fotoliu şi sparge fără voie un preţios vas de flori. Ca să atenueze incidentul, cei doi se ridică şi pleacă cu automobilul lui Bioy, continuându-şi conversaţia: *tre' vorbeam cu* «dumneavoastră» – îi va relata Bioy lui Sorrentino1. […] Simţeam că jucam pe teren străin.

Că în casa Victoriei, acolo, în San Isidro, era o lume literară care nu era lumea noastră literară. Aveam alte simpatii şi admiram alte lucruri… Când Borges şi eu am început să vorbim despre literatură, ne-am înţeles mult mai bine decât cu cei care mai erau pe-acolo. Cu toate că Borges nu putea fi de acord cu gusturile mele de atunci".

Între cei doi, prietenia se naşte neîntârziat şi creşte apoi an după an, compensând substanţială diferenţă de vârstă. Căci, nu întâmplător, ei descind din stirpea lui Calderón de la Barca, cel care aflase că „prietenia adevărată este o rudenie fără sânge". Pe atunci, Borges nu era încă monumental ca astăzi. Bioy îşi aminteşte pe aceeaşi pagină: „Era un *enfant terrible*, cum spun francezii: *le petit Bob* al literaturii… Pentru că toţi îl vedeau ca pe o persoană paradoxală: în loc să fie judicios, el era paradoxal".

Încă înainte de a face cunoştinţă, Borges citise câteva lucrări ale lui Bioy şi scrisese despre ele

El Ateneo, două cărţi simetrice de dialoguri cu Borges şi Bioy, intitulate amândouă *Şapte convorbiri*. Multe din opiniile exprimate de Borges şi Bioy pe temele de interes pentru această postfaţă le-am denişat în aceste două volume extrem de interesante, iar la citatele preluate am marcat doar numărul paginii. 1. P. 32.

recenzii elogioase în vestita revistă *Sur*, condusă de Victoria, în 1935 şi în 1937. În 1940, Bioy publică *Invenţia lui Morel*, căreia Borges îi adaugă o *Prefaţă* pe cât de strălucită, pe atât de entuziastă. Romanul după cum se ştie, o poveste de iubire între doi tineri din lumi diferite – este influenţat mai mult de concepţia decât de stilul lui Borges.

Între cei doi scriitori prieteni, atât de diferiţi ca temperament, vârstă şi stil, se naşte o adevărată simbioză literară. Borges îl consideră pe Bioy mai raţional şi mai precis. Pe sine, mai extravagant şi mai maniac. Oricare ar fi adevărul, azi trebuie să fim conştienţi doar de faptul că, datorită colaborării lor, Borges a putut redacta o parte a operei sale căreia, fără ea, cu siguranţă că i-am fi simţit lipsa.

Cei doi editează împreună revista *Destiempos*, scriu prefeţe şi, mai ales, stau fără răgaz de vorbă. Bioy va evoca de nenumărate ori „nopţile atât de plăcute în care conversam îndelung despre literatură, prietenia cotidiană care ne făcea să ne vedem zilnic, comentându-ne unul celuilalt realităţile".

În 1993, când l-am cunoscut la Buenos Aires, Bioy era de multă vreme un bărbat în etate, un domn din generaţia bunicului meu,

nespus de fermecător încă, şi folosea, ca şi el, pentru a-şi exprima entuziasmul, cuvântul *admirabil*. Nu-şi mai amintea, sau pur şi simplu n-a vrut să-mi mărturisească, cum scriseseră el şi Borges „la patru mâini" (unul, Borges – tema şi celălalt, Bioy – variaţiunile, acompaniamentul) o serie de naraţiuni memorabile, aproape intraductibile.

Dar mi se pare că-i văd aievea, în sufrageria din Pujato, culţi şi spirituali, veseli şi fără griji, în Argentina încă nemaculată de Peron, pe Bioy splendid ca jucătorii de tenis şi pe Borges subtil ca zeii, chinuind fără milă Remington-ul. Beau ciocolată după ciocolată, poate chiar din cănite azurii precum cea a lui don Isidro Parodi, râd fără oprelişti, îşi pasează cu cea mai mare îndemânare vorbele, cu revere impecabile. Undeva nu prea departe, Silvina, soţia lui Bioy, pictează ascultând muzică la fonograf: „După

425

un timp – i-a povestit Borges lui Sorrentino – ne-am dat seama că unele discuri ne tăiau elanul sau ne enervau; erau piese de Debussy sau Wagner. În schimb, altele ne transmiteau un soi de entuziasm, ajutându-ne să lucrăm, şi am observat că erau piese de Brahms".

O mare parte dintre cele mai izbutite şi mai originale pagini scrise de Bioy poartă, spre cinstea gustului său, amprenta imaginaţiei lui Borges. „Noi – îi comentează Bioy lui Sorrentino2 – eram adepţii intrigii şi ai literaturii deliberate3. Dar, în realitate, când am scris povestirile noastre de Bustos Domecq, am primit o lecţie de umilinţă. Pentru că voiam să scriem naraţiuni poliţiste clasice, care să pună în faţa cititorului o enigmă şi soluţia ei clară; şi am scris nişte istorii baroce, cu glume în care ne pierdeam. Ne întrebam unul pe celălalt: «Ce să facem cu personajul ăsta?» sau «Cum construim istoria asta?»".

În aceste istorii „baroce", obişnuiţii lui Borges denişează, totuşi, cu uşurinţă nu numai formulări şi motive ale acestuia devenite clasice, ci şi embrionul unor foste sau viitoare povestiri. Ne mărginim la două exemple, lăsând cititorului deplina libertate de a face pe detectivul literar: Paladion ca pandant umoristic al lui Menard şi foarte sugestivă imagine a copleşitoarei Sfinte Treimi alături de Aleph.

Trebuie subliniată însă şi neîndoielnica influenţă exercitată de Bioy asupra anumitor naraţiuni ale lui Borges. Căci nu numai din simplă prietenie paginile celebrei povestiri *Tlon*, *Uqbar*, *Orbis Tertius* încep prin a-l evoca pe Bioy. Cel mai probabil e că o serie de găselniţe

borgesiene care fac astăzi deliciul cititorilor s-au copt tocmai în cursul nesfârşitelor lui şuete cu Bioy.

1. P. 64.

2. Pp. 33 – 34.

3. Bioy va lămuri (p. 74) că aceasta înseamnă „ordonarea scriiturii astfel încât totul să privească în aceeaşi direcţie şi să faciliteze lectura; să ajungă la cititor şi să îl amuze".

Oricum, e sigur că se simţeau tare bine împreună. Borges îi mărturiseşte chiar lui Sorrentino1: „... mă simt atât de în largul meu, încât uit că lucrez cu Bioy Casares: căci de lucrat, lucrează cu adevărat al treilea, bărbatul pe care l-am numit când Bustos Domecq, când Suárez Lynch. [...] Uităm că suntem trei şi gândim în totală libertate. Niciunul nu e uşor afectat dacă i se respinge o sugestie; niciunul nu acceptă politicos sau resemnat ce spun ceilalţi. Nu: e ca şi cum toţi trei am fi unul singur, care lucrează pe deplin liber şi nu are de ce să se simtă jignit dacă ceilalţi dezaprobă ce i s-a năzărit lui şi care nici nu se aplaudă singur dacă i-a venit o idee bună. Eu cred că, fără această uitare de sine a diverselor personalităţi, colaborarea nu e posibilă".

La rândul său, Bioy mărturiseşte2 că „Borges era o persoană care credea la fel ca mine în literatură. El şi eu credeam [...] că, într-un fel sau altul, literatura era lucrul cel mai important din vieţile noastre. Dar el era mai coerent ca mine. Borges [...] credea că literatura era mai importantă decât adevărul. Eu, în schimb, nu".

2. *O insolită simbioză literară*. Cei doi scriitori argentinieni practicau cu voluptate o formă activă şi agreabilă a lenei: şueta nocturnă inteligentă, o horbotă spumoasă de cuvinte schimbate între prieteni, împletite după criteriul drag mai ales lui Borges: cel hedonist. În fina ei ţesătură detectăm azi nu numai ciornele mentale pe care Borges era obligat să le practice din pricina miopiei sale avansate, ci şi talentul în plină formare al lui Bioy.

Uluitorul Honorio Bustos Domecq se naşte într-o zi, pe când Borges şi Bioy prânzeau în casa părinţilor acestuia din urmă, dar nu el semnează primul text scris în doi. Unchiul lui Bioy, Miguel Casares, le propune să redacteze o broşură care să facă reclama modului de preparare şi a virtuţilor iaurtului La Martona.

Pp. 100 – 101. P. 108.

Pentru că le promite considerabila sumă de 16 pesos pe pagină, Bioy îi propune lui Borges, care nu era în fonduri, să-l însoţească o săptămână la moşia Pardo şi să scrie acolo împreună broşurică. Bioy îşi aminteşte1: „Ne aflam la moşie (n.n.: a lui Bioy), era cât se poate de frig şi nu puteam ieşi; sufrageria era singura încăpere cu şemineu şi, în iarna aceea geroasă, pe când redactarea broşurii progresa, noi beam cantităţi infinite de cacao foarte tare şi fără lapte. Eu făceam multe lucruri din raţiuni literare şi cred că repetatele căni cu cacao făceau aluzie la cele băute de Leopold Bloom şi Stephen Dedalus în *Ulysses*. […] în zilele pe care le-am petrecut atunci la moşie, Borges mi-a propus să scriem o povestire poliţistă despre un oarecare profesor Praetorius2, un sadic care recurgea la mijloace hedoniste, jocuri, dansuri şi cântece, pentru a ucide nişte copii dintr-o colonie de vacanţă. Nu am scris niciodată naraţiunea, dar ea a stat, fără îndoială, la originea seriei de povestiri poliţiste scrise trei ani mai târziu. Iniţial, aveam de gând să ridicăm câte o problemă şi să o soluţionăm cu claritate. Poate că sămânţa devierilor noastre rezidă în hotărârea de a semna cu un pseudonim”.

Peste trei sau patru ani, considerând că experienţa fusese amuzantă, Borges şi Bioy îşi reiau colaborarea. Ei recunosc că, de atâta haz, purtaţi de valul râsetelor şi glumelor, au ratat multe subiecte sau le-au lăsat pur şi simplu nescrise. „Am vrut – povesteşte Bioy pe internet – să scriem lucruri serioase, dar am eşuat. Bustos Domecq devenise un glumeţ insuportabil”.

Borges a iubit foarte mult esenţa net argentiniană, de *porteno*, aş zice, a lui Bustos Domecq, deşi acesta nu e originar din Buenos Aires, ci din Santa Fé (evident, din Pujato), şi locuieşte în zona de vest

1. Pp. 115 – 116.

2. Un personaj cu numele acesta apare în *Cronici*: flamand sau olandez, el se numeşte Frans Praetorius, cel „aruncat de steaua lui bună într-un bordel simbolist pe care-l frecventa, chiar dacă precum pasărea călătoare, chiar perimatul Viele-Griffin”.

a capitalei, în mahalaua Concepción. Iată cum l-a descris în diferite interviuri: Bustos, care se îmbracă doar în gri-închis, poartă mereu o vestă uzată şi un ghiul de aur pe degetul mic; „are şaptezeci de ani. E gras şi chiar are burtă. Măsoară 1, 75 m în înălţime. Şi cântăreşte 82 kg”. Lucrează într-un birou public la Direcţia Generală a Impozitelor, citeşte foarte puţin şi este tradiţionalist, chiar învechit, în

politică: crede că în spectrul politic există numai radicali şi conservatori şi probabil că a votat întotdeauna cu radicalii. În fine, nu a pomenit niciodată că ar fi căsătorit, dar Borges ştie că soţia sa, care este grasă şi înspăimântătoare, îl consideră un intelectual de excepţie, ea neputând urmări şirul gândurilor lui.

Domecq e plin de prejudecăţi, dar lipsit de loialitate, ticălos şi sărac ca un *picaro*, dar tandru şi duios uneori, ca orice *porteno*. E chilipirgiu şi egoist, laş, mincinos şi fanfaron. Îşi dispreţuieşte prietenii ajunşi la ananghie, îi vorbeşte de rău şi aleargă cu limba scoasă după succes. Dar – a explicat Borges – cu ajutorul lui „ne puteam exprima nemulţumirea în legătură cu anumite situaţii din Argentina. În legătură cu superstiţiile şi defectele argentinienilor".

Scriitorul merge adeseori la cinematograf; îi plac filmele americane de război. „Romantismul său e periferic. Plânge mult la cinema. îi plac filmele de amor, cu condiţia să nu fie prea sentimentale". E dintotdeauna îndrăgostit – şi în sensul acesta e conservator – de actriţa de film Gloria Guzmán. „Dar obişnuieşte să adaste la ieşirile teatrelor de revistă când ies coristele". Casanova de doi bani, Bustos are succes la femei, obişnuieşte să le facă daruri, dar, cum e convins de farmecul său personal, s-ar supăra foarte tare dacă cineva ar crede că astfel încearcă să le cumpere favorurile.

Când îl întâlnesc – mărturiseşte Borges – „vorbim despre vreme. Şi despre cât de scumpă e viaţa. Se plânge mult de inflaţie. Şi ne povesteşte, în repetate rânduri, despre ultima vară pe care a petrecut-o la Mar del Plata. […] în general, ne dăm întâlnire într-o cafenea din Corrientes, între San Martin şi Reconquista. De multe ori, încercăm să-l ducem la La Fragata, dar ne refuză de fiecare dată; nu-i plac cofetăriile, preferă cafenelele".

Bioy a observat că au dus caricatura la limita sa extremă şi a explicat1: „Nu a fost un plan deliberat, ci rezultatul unor circumstanţe de moment. Aşa ne amuzam Borges şi eu, şi aşa am scris. Poate că nu voiam să scriem opere minunate, ci doar să petrecem momente plăcute, nimic mai mult. Borges şi eu scriam râzând în hohote".

3. *Un corpus fără precedent*. O parte considerabilă a operelor lui Borges a fost scrisă în colaborare cu alţi scriitori2 şi merită, cu siguranţă, să fie studiată separat. Înainte de 1956 (anul în care oftalmologii îi interzic total să citească şi să scrie), scrierile lui Borges în colaborare alternează cu cele personale, ultimele mai numeroase,

desigur, decât primele. După 1956, Borges, care îşi compune povestirile şi poemele în minte, începe să recurgă mult mai frecvent la colaboratori. Majoritatea sunt copişti devotaţi3 sau „dactilografi" cărora le dictează cele concepute mental. Criticul Emir Rodrfguez Monegal comentează, în cartea sa *Borges par lui-même*, că, deşi deosebit de amabil şi răbdător cu colaboratorii, Borges e cel care cântăreşte, discută, examinează şi aprobă fiecare cuvânt din text. Astfel încât volumul rezultat din

1. P. 97.

2. Printre aceştia, alături de Adolfo Bioy Casares, dar într-o postură uşor diferită, Esther Vásquez, Delia Ingenieros, Leonor Acevedo de Borges (mama sa) şi Maria Kodama (soţia sa).

3. Aceştia transcriu un mare număr de manuscrise acoperite cu scrisul său minuţios şi mărunt, dar, mai ales, încărcate la maximum cu propriile lui corecturi. Emir Rodrfguez Monegal îi consideră „colaboratori ocazionali, care l-au ajutat să pună la punct o carte de eseuri, care i-au citit sau copiat textele, i-au tradus şi pregătit materialele, i-au transcris observaţiile".

atari colaborări1 e, înainte de orice, o carte de Borges.

Dar Bioy este, fără nicio îndoială, un colaborator mai mult decât excepţional: „Aproape toate aceste prime naraţiuni – mărturiseşte el peste ani2 – au intrigi concepute de Borges, pentru că timiditatea nu-mi îngăduia să tratez cu el de la egal la egal. Nu mă refer la redactarea, ci la conceperea intrigii. […]

Primele naraţiuni de Bustos Domecq au mult mai multe de la Borges decât de la mine. Eu aduceam fraze, detalii, lucruri de genul acesta, dar primele intrigi le-a inventat Borges. Pe urmă nu: în cărţile care au urmat, colaborarea a fost practic egală".

Opera scrisă în doi, pe care Borges şi Bioy (Biorges sau Borbioy?) au publicat-o sub un pseudonim comun, operă de o importanţă insuficient evaluată şi, mai ales, nesatisfăcător comentată până acum, formează o parte intrinsecă a corpusurilor borgesian şi bioyca-sarian, în general ignorată nu numai de copleşitoarea majoritate a cititorilor, ci chiar şi de mulţi dintre cei mai importanţi exegeţi ai celor doi. Una dintre principalele cauze ale acestei bizarerii, care condamnă la o nedreaptă marginalizare respectiva parte a operei lor, savuroasă nu numai prin limbaj, a fost însăşi atitudinea celor doi.

Ei au publicat pentru întâia oară povestirile „la patru mâini" în

cel mai mare secret şi fără a şi le atribui. Au pus în vânzare numai prima culegere, *Şase enigme pentru don Isidro Parodi*. Pe celelalte le-au încredinţat tiparului începând din 1946, pe propria lor cheltuială, şi o parte din ele nici nu au mai fost reeditate. Singurele limbi în care au fost traduse până acum sunt engleza şi franceza, mai pregătite pentru o traducere în argou.

E de presupus că mare parte din plăcerea de a scrie asemenea povestiri sub pseudonim unic i-o dădea lui Borges tocmai publicarea lor aproape clandestină. Zămislirea lor e, cu siguranţă, o farsă bine pusă la

1 Ele erau bazate pe cursuri universitare sau conferinţe ţinute anterior de Borges. 2. Pp. 35 şi 98.

cale. Pentru început, prin alegerea pseudonimelor, căci cele sub care au fost publicate1 fac aluzii directe la străbunii celor doi.

Honorio Bustos Domecq îmbină nume purtate de strămoşi ai fiecăruia din cei doi scriitori: Bustos se numea al lui Borges, Domecq – al lui Bioy.

Acelaşi procedeu se regăseşte şi în formarea numelui lui B. Suárez Lynch. Autor imaginar acreditat, pentru a implementa mistificarea în verosimil, drept discipol al lui Bustos, Suărez este numele unui străbunic al lui Borges evocat de nenumărate ori în poeme; Lynch – al unui străbunic al lui Bioy.

Dintre toţi scriitorii imaginari în spatele cărora s-au ascuns, Borges şi Bioy l-au îndrăgit mai ales pe fanfaronul şi veleitarul Bustos Domecq, i-au inventat o poreclă, *Bicho Feo*, un critic propriu, *Gervasio Montenegro*, şi chiar o editură care să-i publice opera: *Oportet & Haereses* (nume care se fac ecoul celebrelor vinuri de Porto şi Jerez), editură la care este corector don Wenceslao Zalduendo, protagonistul uneia din „fanteziile memorabile".

Dar, după *Şase enigme pentru don Isidro Parodi*, gluma celor doi prieteni ţinteşte mult mai departe. *Două fantezii memorabile* (1946) şi *Un model pentru moarte* (tot 1946) au fost încredinţate tiparului la (şi ea) imaginata editură Oportet & Haereses (vezi nota din text).

Au urmat două povestiri publicate în reviste din Montevideo, *Fiul pretenarului său* (1953) şi *Sărbătoarea Monstrului* (1955), reluate abia mai târziu, în culegerea *Alte povestiri de Bustos Domecq* (1977).

Trebuie subliniat, în al doilea rând, că textele care compun

culegerile sunt tot atât de elaborate ca pseudonimul unic ales de autori şi ca numele editurii căreia aceştia îi atribuie publicarea lor. Şi asta pentru că Borges şi Bioy trec printr-un proces de analiză-sin-teză a unui scriitor nou. Acesta are un ascuţit simţ al umorului, gustul satirei literare, sociale şi chiar politice mai profund decât fiecare din ei în parte.

1. H. Bustos Domecq şi B. Suárez Lynch.

plăcerea de-a dreptul joyceană de a se juca cu vorbele, de a le exploata posibilităţile parodice, de a desface şi reface structurile orale din care se compun acestea, calităţi ce fac din Borbioy, Biorges, Bustos Domecq sau Suárez Lynch, cum ni-e voia, un foarte important scriitor contemporan cu ei, fără de care niciodată n-am putea nici înţelege, nici explica cele mai izbutite pagini scrise de Leopoldo Marechal sau Julio Cortázar, atunci când şi ei îşi propun să inventeze un limbaj „marca" Rfo de la Plata.

Doar pe coperta ultimului volum pe care îl publică împreună, *Cronicile lui Bustos Domecq* (1967), apar explicit numele lui Borges şi Bioy. Poate că sunt întrucâtva inferioare naraţiunilor anterioare, mai ales celor *Şase enigme*, dar cronicile sunt un document deloc minor şi extrem de distractiv, plin de săgeţi trase drept şi eficient în ţinta vieţii culturale şi literare a Argentinei contemporane. Bioy a venit cu propunerea scrierii lor, în după-amiaza unei zile în care făcuse, în cursul dimineţii, împreună cu fiica sa şi fiul bucătăresei, o plimbare prin cartierul Palermo, unde se născuse Borges1: „... în timp ce se încălzea motorul automobilului, fiecare din copii îi descria celuilalt păpuşa pe care o ţinea în mână. De aici mi-a venit ideea unui scriitor care să descrie de plăcerea descrierii. [...] I-am propus lucrul acesta lui Borges şi aşa s-a născut *o seară cu Rămân Bonavena*, care a fost primul text. După două luni, Borges mi-a mulţumit, căci înţelesese că eu îi propusesem să începem să lucrăm doar ca să o uite pe Cutărică, de care era îndrăgostit şi la care se gândea la toate orele zilei, şi ca să nu mai mediteze la iubirea lui ratată... Dar eu nici gând n-avusesem de aşa ceva..."

Dar ceea ce au inventat cu privire la fictivul Bonavena, Bioy2 a crezut că s-a împlinit aproape simultan în Robbe-Grillet şi şcoala sa, sau chiar i-a precedat: „Şi este foarte adevărat că în Franţa au luat cronica noastră drept o aluzie batjocoritoare la

1. P. 98.

2. P. 100.
3.
4.
1.
2.
433

adresa lui Robbe-Grillet, deşi adevărul e că nici nu ne-am amintit de el când am scris-o. […] Toate situaţiile au fost inventate de noi, fără să urmăm modele reale. *Cronicile* sunt atât de caricaturale, încât nu au nicio legătură cu ceea ce poate face lumea".

În toate aceste mici texte definitive, articole sau povestiri debordând de fantezie şi intenţii precise, Borbioy face, cum ar zice argotinii, „garagaţă" de numeroase prejudecăţi literare şi reduce anumite personaje din preajma lor la adevăratele lor dimensiuni. Totodată, *Cronicile* sunt probabil ultima mărturie decisivă despre existenţa scriitorului unic, dar pluriono-mastic. Nu trebuie să uităm că, alături de Francisco Bustos, Mir Badahur Ali, Pierre Menard, Herbert Quain, H. Gering şi Gaspar Comeranius, pentru a nu-i cita decât pe cei mai celebri, în textele cronicilor Borges şi Bioy izbutesc să aducă în faţa noastră un scriitor a cărui operă este profund înrădăcinată în realitate, un veritabil dublu atât al fiecăruia din ei, cât şi, în acelaşi timp, al amândurora.

4. *O originală proză poliţistă*. Fără îndoială că, răspunzând mai ales pasiunii cu care Borges şi Bioy au citit, comentat şi antologat de-a lungul întregii lor vieţi proză poliţistă, căci aceasta răspundea cel mai adecvat exigenţelor lor naratologice, *Şase enigme pentru don Isidro Parodi* constituie punctul culminant al colaborării simbiotice a celor doi prieteni.

Simptomatic pentru Borges şi Bioy, ei datează prima naraţiune-enigmă cu subtilitate: 27 decembrie 1941, adică ajunul Zilei Inocenţilor, care, chiar dacă ţine trează în memoriile catolicilor amintirea masacrării tuturor copiilor nevinovaţi, poruncită de Irod la Betleem, azi e în principal ziua păcălelilor inocente, un fel de 1 aprilie al lumii hispano-americane. A doua şi a treia povestire sunt scrise la Quequen, celelalte la Pujato, localitatea „de baştină" a lui Bustos Domecq. Toate şase sunt datate între 27 decembrie 1941 şi 21 octombrie 1942. Tunurile bubuiau straşnic în întreaga Europă, dar acolo, în Argentina, domnea încă liniştea, iar cei doi se distrau de

minune, fără să ignore totuşi ce se întâmpla în jurul lor. Ultimele cuvinte ale ultimei povestiri din volum au, tocmai de aceea, în pofida nelipsitelor accente satirico-umoristice, valoarea unei profesiuni de credinţă: „— Vei spune că nu sunt tocmai eu cel mai potrivit să vorbească astfel, de vreme ce trăiesc pe spinarea statului. Dar continuu să cred, domnul meu, că omul trebuie să se descurce singur.

— Şi eu la fel, domnule Parodi, a spus molcom Fang She. Mulţi oameni îşi dau acum viaţa în lumea asta întru apărarea acestui crez".

Dar să fim atenţi: nu ne putem juca mereu cu gluma. Aşa demonstrează, dincolo de hazul nebun şi chiar de hohotele de râs pe care le poate trezi marginalul narator fără nume din poate enigmaticul, pentru un român, monolog *Sărbătoarea Monstrului*. Despre ce sărbătoare poate fi vorba şi despre ce Monstru cu majusculă? Monstrul argentinian e un prieten al monstrului român căruia nu de mult încercam să-i luăm majusculele de la numele propriu Nicolae Ceauşescu, fără să i le punem la funcţia de monstru: este chiar dubiosul lider, justiţialisf-fascist Juan Domingo Per în sub al cărui mandat un mare scriitor ca Jorge Luis Borges e drept că nu a ajuns să se usuce în vreo Jilavă, dar a fost numit inspector al păsăretului din oboare. Sărbătoarea e una din acele manifestaţii multitudinare în onoarea Monstrului, cu care începusem să ne obişnuim şi noi în ultimii ani ai Iepocii dă Aur, poate că doar cu accente naţionalist-xenofobe mai sincere şi mai deschise decât cele româneşti. Atenţie, ne avertizează Borbioy, istoria se poate repeta pe orice continent şi la orice oră. Pericolul e unul şi acelaşi.

Când încep să scrie aceste bijuterii ale genului, cei doi prieteni sunt deja recunoscuţi ca mari iubitori de intrigi poliţiste. Înclinaţia lui Borges pentru povestirea poliţistă se bazează în primul rând pe raţiuni legate de tehnica literară. În opinia sa, faptul estetic trezeşte în cititor o emoţie. Dar, în timpul lecturii, fiecare revelare parţială a misterului (ce pare să facă iminentă revelaţia care, în loc să se producă, se amână la infinit) e pentru cititor un egal motiv de tainică

emoţie. Mimând identificarea revelării secretului cu faptul estetic, pentru că amândouă sunt motive ale unor emoţii secrete, făcând din prima fapt estetic, Borges ajunge la concluzia că indirecta, treptata şi iminenta (dar mereu amânată) revelare a enigmei constituie pentru cititor o inepuizabilă sursă de bucurii estetice.

Borges a dominat, de altfel, ca nimeni altul tehnica echivocului, care, în viziunea sa, presupune că secretul nu trebuie descoperit instantaneu, ci revelat treptat şi ascendent, prin cuvinte sau fapte-cheie succesive, care ajută în subsidiar la suprimarea pas cu pas a efectelor duplicităţii.

Subliniem totuşi că, deşi există indicii care pregătesc finalul, în ficţiunile poliţiste borbioyeşti tensiunea se menţine constantă până la producerea deznodământului, prin revelarea soluţiei de către detectivul Parodi. În graniţele jocului logic unde se desfăşoară intriga, el corectează sau modifică frecvent o parte dintre ipotezele sugerate, la adăpostul vertiginoasei naraţiuni, cel mai adesea argotice, de-a lungul povestiri, aşa cum s-a întâmplat şi în borgesiana naraţiune *Emma Zum*, unde mecanismele caracteristice justiţiei operează ca ficţiuni impuse adevărului.

Borges nuanţează, de altfel, într-un eseu consacrat prozei poliţiste, faptul că povestirea de gen este nu „explicaţia inexplicabilului, ci a ceea ce e confuz" sau *aparent* confuz, arătându-se dispus să facă imediat ordine. Aşa devine clar de ce a insistat de atâtea ori asupra faptului că rigoarea, care trebuie să guverneze întotdeauna desfăşurarea povestirii poliţiste, impune şi ea cu necesitate ca ficţiunea să se supună autorului, tocmai pentru ca astfel acesta să poată ţine piept confuzei şi dezordonatei realităţi.

Borges a subliniat adesea importanţa atât a invenţiei, cât şi a rigorii construcţiei, a îndepărtării de realismul descriptivist, prin ingeniozitatea şi eleganţa subiectului şi a soluţiei alese, dar şi prin explicarea caracterului personajelor cu ajutorul comportamentului (în cazul nostru, mai ales cu ajutorul limbajului protagonic) şi, deopotrivă, al faptelor pe care ele le comit.

În ce priveşte construcţia acestor naraţiuni poliţiste, ale căror intrigi Bioy mărturiseşte că îi aparţin întru totul lui Borges, semnalăm că pentru marele argentinian primul element important de ficţiune poliţistă îl constituie moartea violentă, crima care închide în ea ceva esenţialmente atrăgător. Atracţia generează plăcerea pe care o trezesc în noi furtuna nervilor şi teama în faţa perspectivei pline de oroare că faptul criminal e posibil şi probabil. Al doilea element, poate chiar mai important decât primul, este enigma, plăcerea incitantă pe care o simte „creierul" când deschide poarta situaţiilor paradoxale, imposibile, absurde şi inimaginabile ca ale ghicitorilor.

Semnalând că *Oedip rege* e antiteza romanului poliţist, pentru că

publicul ştie tocmai ceea ce detectivul ignoră, Roger Caillois a subliniat1, pe de altă parte, că în aventura poliţistă naraţiunea urmează *ordinea revelaţiei* şi se desfăşoară între cadavrul victimei şi arestarea asasinului, curs care înlocuieşte *ordinea întâmplărilor*, ce se desfăşoară de la conflict la cadavru. Uneori însă, însuşi conflictul, ca ingredient psihologic şi prim motor al acţiunii, e anterior acestei ordini, aşa cum se întâmplă în *Moartea şi busola* lui Borges.

Într-un studiu deosebit de documentat, Francisco Gutierrez Carbajo2 s-a referit pe larg la polemica dintre Borges şi Caillois: „Caillois neagă faptul că în povestirile lui Voltaire însuşi putem găsi primele exemple de naraţiuni poliţiste. Crede că romanul lui Balzac *Une tenebreuse affaire* marchează mai curând începutul genului. Această afirmaţie e unul dintre elementele care au dezlănţuit polemica sa cu Jorge Luis Borges. Criticând cartea lui Caillois în revista *Sur*, Borges dă ca sigur faptul că acesta doreşte să derive genul poliţist «de la o circumstanţă concretă: spionii anonimi ai lui Fouché»; şi continuă cu un paragraf foarte interesant unde, analizând diferite particularităţi ale

1. *Puissances du roman*, Marseille, Sagittaire, 1942, p. 79.

2. „El relato policía! en Borges", în *Cuadernos hispano-americanos*, nr. 505 – 507, iulie-septembrie 1992.

3.

4.

genului, aminteşte că *Une tenebreuse affaire* – lucrare care prefigurează vag romanele poliţiste din epoca noastră – datează din 1841, adică din chiar anul în care a apărut *The Murders in the Rue Morgue*, perfectă mostră a genului. La rândul său, Caillois admite, în *Rectification a une note de Jorge Luis Borges*, originalitatea operei lui Poe şi recunoaşte cu plăcere că *Dublu asasinat* şi, mai ales, *Scrisoarea furată* sunt «primele şi admirabilele manifestări ale tehnicii proprii genului poliţist, primele povestiri exemplare care au fost realizate în ordinea nu a întâmplărilor, ci a descoperirii»".

Într-o „replică finală", Borges a mărturisit că nu a făcut distincţii suficient de clare între istoria tehnicii şi cea a materiei, dar a conchis că „presupunerea lui Caillois nu e greşită; cred că e ineptă şi neverificabilă". El abordează teoretic naraţiunea poliţistă, aşa cum arăta în foarte cunoscuta *Prefaţă* la volumul al doilea al antologiei pe care a realizat-o chiar împreună cu Adolfo Bioy Casares, *Cele mai bune*

povestiri poliţiste: urmând singurul criteriu posibil în concepţia sa, cel „hedonist".

De-a lungul elaborării celor şase „enigme", concepţia lui Borges şi Bioy despre intrigi şi personaje evoluează. Astfel, în prima povestire, *Cele douăsprezece zodii ale lumii*, Bustos Domecq scrie, să spunem, normal şi pune vorbe ridicole doar în gura lui Aquíles Molinari şi a altor personaje. Parodia funcţionează numai cu trimitere la personaje, nu şi la narator. După aceea, Borbioy nu se mai mulţumeşte cu atât, şi în povestirile următoare însuşi naratorul Domecq cade în păcatul stilului parodic: „… dar noi – va mărturisi Bioy1 – nu eram conştienţi de aceasta. Ne-a târât în acest sens «dependenţa» noastră de Bustos Domecq, de parcă nu ne puteam elibera de el".

În plus, după prima povestire, povestitorul începe să „înflorească", deschizându-şi dezinvolt multitudinea de petale-voci narative. Nu uită însă punctul de vedere al naratorului, care se proiectează în povestire într-o

1. Pp. 34 – 35.

formă chiar mai spectaculoasă, tocmai din pricina existenţei a numeroşi naratori. Invazia naratorilor în povestire aduce cu sine nu numai diversitatea, ci şi divertismentul. Faptul prezintă un deosebit avantaj: autorii pot renunţa la caracterizarea psihologică a personajelor, care se autodefinesc cu propriile lor cuvinte.

Printre alte numeroase motive pentru care, alături de cultul hedonismului, atât lui Borges, cât şi lui Bioy le convine să abordeze genul amintim şi gustul pentru suspans şi surpriză. Fără a-i contraria pe autori, el coincide cu tendinţa numită de Amado Alonso „planurile strategice ale ziarului popular pentru a cărui pagină fuseseră scrise".

Am dori să facem şi câteva cuvenite referiri la don Isidro Parodi, detectivul care ocupă, pe drept, un loc bine determinat printre cei mai celebri colegi de literatură: Auguste Dupin al lui E.A. Poe, Sherlock Holmes şi prietenul său, doctorul Watson, ai lui Conan Doyle, Hercule Poirot şi Mrs. Marple ai Agathei Christie. Ei opun infracţiunii dezordonate – logica anchetei; impresiei superficiale – cercetarea minuţioasă; eterogenului, prolixităţii şi turbulenţei – organizarea; emoţiei – ordinea şi claritatea; delictului – norma, legea; anarhiei – pe omul legii. Dar se încadrează, oare, don Isidro în toate aceste tipare? Este el unul dintre detectivii „poeţi" ceruţi de Iordan Chimet? Răspunsul nostru este un „nu" categoric.

La vremea scrierii celor şase proze atent şlefuite împreună cu prietenul său, Borges era deja convins că pe cititor nu îl amuză şi nu îl emoţionează nici acţiunea, nici elementele romaneşti ale „tărăşeniei", şi cu atât mai puţin psihologia umană, ci o „problemă" algebrică (cu una sau mai multe necunoscute) sau geometrică (cu una sau mai multe drepte ce se intersectează) care dezlănţuie un joc ce acceptă şi impune norme şi restricţii severe, prin intermediul cărora povestirea şi cititorul ei se îndepărtează de literatură şi se apropie de enigmistică.

Ca şi lui Borges, criminalilor săi le plac simetria, rigoarea, diagramele, silogismele, deducţiile logice – 439

Într-un cuvânt, tot ce este cuantificabil pe căi matematice. Peisajul însuşi ajunge să se reducă la o faimoasă „plăcuţă de faianţă hexagonală care omoară", unde nu se comit crime, ci se demonstrează teoreme. Această enigmistică a alegoriilor, bântuită de idei şi simboluri, poartă nume de fiinţe omeneşti. Bucuria, emoţia estetică nu se iscă din descrierea unor personaje şi întâmplări, ci din *revelarea*, *pas cu pas*, *treptată*, *a soluţiei* găsite pentru enigmă. Dar nu acesta e cazul enigmelor rezolvate de detectivul Isidro Parodi, personaj care i-a fost inspirat lui Borges de coaforul Faustino Camarotta din Androguă.

Dar, dacă argoul şi jargoanele sunt, aşa cum vom arăta, personaje şi chiar protagonişti ai naraţiunilor, don Isidro e doar umbra unui detectiv sau, aşa cum îi spune şi numele, o parodie. Contrar imaginii impuse de detectivul clasic, e un simplu trup sedentar, aproape imobil, a cărui mână mestecă din când în când, „reglementar", un ceai *mate*. Stând aproape nemişcat pe paturile şi ele „reglementar" suprapuse, Parodi e, teoretic, inapt să desfăşoare o cercetare poliţistă.

Simplă ipoteză enunţată special pentru a face cât mai dificilă deducţia, Parodi pare să fie, la prima vedere, atât fundalul, cât şi publicul între care actan-ţii enigmelor îşi reprezintă în chip necesar propria piesă de teatru. Dispunem, în ceea ce-l priveşte, de minime elemente de caracterizare, de altfel cu totul nesemnificative. Chipul şi trupul său formează o simplă siluetă, căci – la fel cu celebrul năsos, omul „lipit de-un nas" din decima lui Quevedo, pe care îl iubeau atât Borges şi Bioy, cât şi mai tânărul lor urmaş întru poliţisme Arturo Pârez-Reverte – don Isidro Parodi e *un om lipit de-o minte*. Dovada că e aşa şi nu invers o constituie însuşi faptul că, deşi instalat în condiţiile cu totul aseptice ale celulei 273 din Penitenciarul Naţional de pe strada Las Heras, de multă vreme demolat, el îşi protejează fără răgaz capul

(i.e. mintea, bunul lui cel mai preţios) cu o nelipsită bonetă, şi ea „reglementară".

În ce priveşte condiţiile „aseptice" în care Parodi îşi desfăşoară activitatea, ele au menirea să sublinieze prevalenta deducţiei poliţiste asupra investigaţiei, şi ea poliţistă. Iar sedentarul şi chiar imobilul Parodi este prototipul anti-detectivului, căci duce la paroxism – alt cuvânt înrudit sonor cu numele său – şi, totodată, pe culmi de glorie procedeul deducţiilor, tocmai într-o celulă goală, nefrecventată decât de rari vizitatori ai Penitenciarului unde el însuşi ispăşeşte pedeapsa pentru o crimă.

5. *Un lunfardo de mucava*. Cunoscutul critic literar Nestor Ibarra, prieten cu Borges şi Bioy, le-a reproşat celor doi că intenţiile umoristico-satirice nu rimează cu tematica poliţistă1: „E păcat […] că scrieţi povestiri poliţiste; ar trebui să înfăţişaţi pur şi simplu personaje disparate, pentru că cititorul le poate urmări, şi ele chiar îl pot amuza, dar îi este total imposibil ca, pe deasupra, să mai urmărească şi intriga poliţistă şi să afle rezolvarea enigmei; voi scrieţi cu două intenţii incompatibile".

Abordarea lui Ibarra e interesantă şi parţial pertinentă; aşa cum vom explica în continuare, însă, argoul-personaj este şi el un element de camuflare şi amânare atât a rezolvării enigmei, cât şi a revelării acesteia.

Desigur că, pentru a pătrunde tainele argoului, vorbire paralelă destinată în acest caz tocmai relatării de aventuri din lumi paralele, nu strică să dispui de ceea ce George Astaloş numeşte un „pedigree etno-cadastral". Dar, cum nici Borbioy nu a dispus de el, ne-am văzut în situaţia de a răspunde personal la întreaga serie de întrebări despre modul în care folosise şi, mai ales, inventase el elementele argoului ficţional. Aşa am ajuns la conceptul *argoului de mucava* în care considerăm că sunt scrise aceste texte.

Vom lămuri încă de la început că cei doi au practicat un *lunfardo* (argoul marginalilor din Buenos Aires) de operetă, un limbaj cu elemente argotice clare, detectabile în orice dicţionar de gen, dar mai ales argotizant, adeseori efuziv şi tumultuos, în cea

1. *Cf*. cele relatate de Borges lui Sorrentino, p.

201.

mai mare parte inventat chiar de ei, vehicul care străbate, plin de haz, umor şi fantezie, cuibul cu vipere al lumii interlope, fiind

adevărata cutie de rezonanţă a bine cunoscutelor jocuri literare borgesiene. Ne-am întrebat, deci, ce a vrut Borges să spună când a recunoscut în faţa lui Sorrentino că, „în general, noi scriitorii, când vrem să scriem în *lunfardo*, comitem greşeli" 1. Cu siguranţă, a vrut să spună că în literatură nu are ce căuta argoul, ci doar ficţiunea argoului. Aceasta este similară, măcar în parte, unui sugestiv decor teatral întocmit din mucava, în care evoluează, în proiecţii armonice, o armată de marginali cu fel de fel de arme şi bagaje. Pentru că argoul, chiar atunci când poartă numele de *lunfardo*, sau poate că mai ales atunci, e o ficţiune: rădăcinile acesteia sunt aceleaşi şi în Oborul de Carne din mahalaua Once, şi la Moşii de la Bariera Vergului. Iar micile diferenţe vin tocmai de la hrana, uşor diferită, pe care o extrag aceste radăcim la sud de Río Grande şi la nord de Munţii Balcani. În rest, pe asfalturile fierbinţi ale micilor oraşe vecine cu Pampa argen-tiniană sau cu Bărăganul românesc, nu vorbele sunt importante, ci complicitatea cititorului cu argoul.

Dar poate că, pentru ca cititorul să înţeleagă mai adânc textura borbioyescului *lunfardo*, ar fi utilă o paralelă între acest excentric argou de laborator, care evoluează în universul nebulos al unei vorbiri, dacă ne putem exprima astfel, cu totul şi cu totul paralele şi modul, poate că tot atât de aseptic, în care Mihail Sadoveanu simulează sau, mai exact, oferă senzaţia limbii vechi. Simplă iluzie estetică, stilistică. În acest decor de mucava, înseşi „costumele" sunt o iluzie optică, oferită nouă după canon, în limitele verosimilului şi ale necesarului. Asumând argoul, Borbioy conferă, în planul unei deloc exagerate ingeniozităţi sintactice, rang stilistic evaziunilor lexicale şi poeticii substitutive a argoului. În plus, şi spre deosebire de Sadoveanu, Borbioy scrie astfel doar ca să se distreze, bucurându-se cu voluptate de propriul joc hedonist.

1. P. 155.

Pe de altă parte, la fel cum în romanele istorice ale lui Sadoveanu iubirea, nu pură, ci purificată şi volatilă, e privită cu îngăduitoare ironie, ca un abţibild, Borbioy o scoate aproape cu totul în afara teritoriului populat de *lunfardo*. Expresiile argotice o ocolesc aproape total1, chiar dacă ea mişună fără răgaz în imediata apropiere a lecturii.

Cei doi „asociaţi" folosesc un *metalunfardo*, argou inventat de ei, care vorbeşte despre sine, nu atât ca recurs lingvistic (deşi uneori e

metaforă), cât mai ales ca personaj lingvistic, adeseori chiar protagonist, al narațiunii. În ultima ipostază, el se transformă din limbaj marginal codificat în cod lingvistic literar, și în această ultimă ipostază devine o inepuizabilă sursă de umor.

Pentru a-l decripta, am folosit peste două duzini de dicționare de *lunfardo* în ediții electronice sau pe hârtie și probabil tot atâta cafea câtă ciocolată au băut cei doi pe când evocau aventuri rocambolești și inepuizabile ca un *patio* fără fund, în care răsună, deși niciodată evocate explicit, ispititoare și ticăloase melodrame în ritm de tangou. Nu cred că le-a venit ușor să scrie în limba pavajului din marginea rezidențelor elegante unde locuiau. Poate că tocmai de aceea au simțit nevoia să o facă „în doi".

După George Astaloș, argoul nu este nici limbaj secret, nici semn social, nici frazeologie particulară, ci „emanație a creației poetice". Și, dând Cezarului ce-i al Cezarului, să remarcăm că a spus-o înainte de a-l citi pe Borbioy. Căci, fără îndoială, acest *lunfardo* de mucava e o metaforă uriașă, alături de oglinzi.

Face excepție *Victima lui Tadeo Limardo*. Athos Espindola, *Diccionario del lunfardo*, Buenos Aires, Ed. Planeta, 2003, dicționar care mi-a parvenit numai datorită emoționantului interes manifestat pentru popularizarea literaturii și culturii din Argentina în țara noastră de către talentata scriitoare și exemplara diplomată Maria Sol Durini de Nougue" s, căreia îi mulțumesc din nou, de data aceasta pe fila unei cărți.

443

tigri, labirinturi și alte năstrușnicii care ne-au venit și încă ne mai vin din Argentina borbioyescă.

6. *Un umor fără margini*. Borges a negat adeseori valoarea scrierilor umoristice. Și totuși, pare să fi căzut și el în această „greșeală", nu numai alături de prietenul Bioy, cu Bustos Domecq, ci și cu aproape ignoratul Carlos Argentino Daneri. Iată cum explică1: „În cazul lui Bustos Domecq, Bioy Casares și cu mine am avut intuiția că nu trebuia să ne lăsăm în voia lui. Și totuși, am făcut-o. În cazul lui Carlos Argentino Daneri, […] cred că gluma e pardonabilă, pentru că apare într-un context2 poate tragic, dar, fără nicio îndoială, fantastic. Ca atare, Carlos Argentino Daneri e un personaj comic, dar, la urma urmelor, este parte dintr-un text care nu e comic sau, în orice caz, nu aspiră să fie comic, ci fantastic".

Negând, câteva rânduri mai jos, că Daneri ar fi arhetipul scriitorului argentinian mediocru, Borges explică parţial misterul: „E un prieten al meu – de numele căruia nu vreau să-mi amintesc – care a citit povestirea, nu s-a recunoscut în ea, i-a plăcut textul şi m-a felicitat". În opinia mai multor critici, prototipul parţial al acestuia ar fi poetul Roberto Godel. Cel al doctorului cu nume italian Mario Bonfanti, amestec de cordobez argentinian şi de spaniol, e Arturo Cap – devilla, pe care Borges l-a admirat, iar cel al lui Gervasio Montenegro e jumătate cumnatul lui Borges şi jumătate, aşa cum îi mărturiseşte Borges lui Sorrentino3, Enrique Larreta: „Pe ici, pe colo, în paginile din *Şase enigme pentru don Isidro Parodi*, apare câte o frază din Larreta, doar că e folosită în chip burlesc, deşi Larreta a scris-o cu toată seriozitatea. Adevărul e, însă, că eu l-am citit foarte puţin pe m-au interesat prea mult, şi să le vorbesc de

Larreta, scrierile lui nu „i „ce prefer să nu vorbesc despre ele decât rău".

Şi câte nu ar mai fi de spus! Poate că unele le-a descoperit cititorul, şi speram că a făcut-o cu încântare Aşa cum s-a întâmplat şi cu autorii acestor texte căci însuşi Bloy recunoaşte: „... ne-am lăsat duşi, fără doar şi poate ca pentru a ne amuza, de valurile comicul".

FWpi? e Une0" ° t0 Varăşă Prea credincioasă, fiecare din re naraţiunile noastre s-a transformat într-o baroca succesiune de poante. Dar nu mă căiesc Nu sun puţini cititorii care s-au amuzat cu artne Im Bustos Domecq; dar Borges şi eu am petrecut clipe minunate scriindu-le". Precur.

Ileana Scipione

3.

Pp. 153 – 154.

Reamintim că este vorba de celebra povestire El *Aleph*, în care Emir Rodrfguez Monegal îi identifică pe Carlos Argentino Daneri şi Beatrice Viterbo drept parodii ale lui Dante Alighieri şi Beatrice Portinari. Pp. 154 – 155.

1. P. 116.

Cuprins

Cu pseudonimul H. Bustos Domecq Şase enigme pentru don Isidro Parodi (1942)

H. Bustos Domecq 7

Cuvânt introductiv 9

Cele douăsprezece zodii ale lumii 16
Nopţile lui Goliadkin 36
Zeul taurilor 54
Previziunile lui Sangiâcomo 73
Victima lui Tadeo Limardo 107
Lunga căutare a lui Tai An 135
H. Bustos Domecq *Două fantezii memorabile* (*1946*)
Martorul 161
Semnul 174
Cu numele autorilor *Cronicile lui Bustos Domecq* (*1967*)
Prolog 189
Omagiu lui Cesar Paladibn 192
O seară cu Rămân Bonavena 197
În căutarea Absolutului 204
Naturalism la zi 210
Catalogul şi analiza diverselor cărţi ale lui Loomis 216
O artă abstractă 222
Breslistul 228
Teatrul universal 233
Înfloreşte o artă 237
Gradus ad parnasum 242
Ochiul selectiv 248
Ce-i tăiat nu-i fluierat 253
Un multilateral: Vilaseco 257
O pensulă de-a noastră: Tafas 260
Garderobă 1 263
Garderobă II 268
O abordare strălucită 270
Esse est percipi 273
Inutilii 277
Nemuritorii 280
Cu o contribuţie pozitivă 286
Alte povestiri de Bustos Domecq (*1977*)
O pretinie până la moarte 293
Mai presus de bine şi de rău 301
Sărbătoarea Monstrului 315
Fiul pretenarului său 330
Umbră şi pompă 356

Formele gloriei 363
Inamicul numărul 1 al cenzurii
(Portret al lui Ernesto Gomensoro pe post de prefaţă la *Antologia* sa) 371
Salvarea prin opere 378
Delimitând responsabilităţi 389
Indice alfabetic de nume şi tematic

La patru mâini (Ileana Scipione)

ÎN COLECŢIA „BIBLIOTECA POLIROM

au apărut:

Honoré de Balzac – *Proscrişii şi alte povestiri din*

Comedia umană Émile Zola – *Prada* Mihai Eminescu – *Opera poetică* A.S. Puşkin – *Talismanul* (poezii) Nikos Kazantzakis – *Zorba Grecul* F.M. Dostoievski – *Idiotul* Konrad Lorenz – *Şi el vorbea cu patrupedele, cu păsările şi cu peştii. Aşa a descoperit omul câinele* Gustave Flaubert – *Doamna Bovary* Boris Pasternak – *Doctor Jivago* * * * – *Dulcea mea Doamnă*/*Eminul meu iubit*.

Corespondenţă inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle Jean-Paul Sartre – *Adevăr şi existenţă* Rainer Maria Rilke – *Elegiile duineze*. *Sonetele către Orfeu* Rabindranath Tagore – *Gitanjali*. *Jertfa lirică* Dante – *Divina Comedie*

Jean-Paul Sartre – *Carnete dintr-un război anapoda* Oscar Wilde-*Decăderea minciunii*. *Eseuri* Miguel de Cervantes – *Nuvele exemplare* (2 vol.) Miguel de Unamuno – *Trei nuvele exemplare şi un Prolog* Ernst Jünger – *Cartea ceasului de nisip* Slawomir Mrozek – *Povestiri 1990 – 1993* N.V. Gogol – *Opere 1* (*Serile în cătunul de lângă*

Dikanka, *Mirgorod*) N.V. Gogol – *Opere 2* (*Povestiri din*

Sankt-Petersburg, *Revizorul*, *Căsătoria*) N.V. Gogol – *Opere 3* (*Suflete moarte*) Oscar Wilde – *Portretul lui Dorian Gray* D.H. Lawrence – *Amantul doamnei Chatterley* Honoré de Balzac – *O afacere tenebroasă* F. Scott Fitzgerald – *Blândeţea nopţii*

Mihail Bulgakov – *Cupa vieţii*

Salman Rushdie – *Ruşinea*

Saul Bellow – *Ravelstein*

A.P. Cehov – *Stepa şi alte povestiri*

J.D. Salinger – *Nouă povestiri*

Ian McEwan – *Amsterdam*

Andrei Makine – *Crima Olgăi Arbelina*

Jonathan Coe – *Casa somnului*
J.D. Salinger – *De veghe în lanul de secară*
John Fowles – *Iubita locotenentului francez*
José Saramago – *Toate numele*
Peter Ackroyd – *Documentele lui Platon*
D.H. Lawrence – *Fii şi îndrăgostiţi*
F. Scott Fitzgerald – *Marele Gatsby*
Antonio Tabucchi – *Capul pierdut al lui*

Damasceno Monteiro Ernst Jünger – *Grădini şi drumuri* I.S. Turgheniev – *Prima iubire* Mika Waltari – *Etruscul* Bernhard Schlink – *Cititorul* Max Frisch – *Homo faber* Dino Buzzaţi – *Deşertul tătarilor* Andrei Makine – *Testamentul francez* F.M. Dostoievski – *Nopţi albe şi alte microromane* Kazuo Ishiguro – *Rămăşiţele zilei* Honoré de Balzac *Femeia părăsită*. *Scene din*

Comedia umană Saul Bellow – *Trăieşte-ţi clipa* John Fowles – *Colecţionarul* A.P. Cehov – *Logodnica şi alte povestiri* William Shakespeare în colaborare cu John Fletcher

— *Doi veri de stirpe aleasă* Colm Toibân – *Povestea nopţii* Julian Barnes – *Anglia*, *Anglia* Ismail Kadaré – *Generalul armatei moarte* José Saramago – *Pluta de piatră* William Trevor – *Citindu-l pe Turgheniev* Erico Verissimo – *Incident la Antares* Aglaja Veteranyi – *De ce fierbe copilul în mămăligă*

Max Frisch – *Eu nu sunt Stiller* Amelie Nothomb – *Igiena asasinului* George Orwell – *Ferma Animalelor* Michael Ondaatje – *Obsesia lui Anii* J.D. Salinger – *Dulgheri, înălţaţi grinda acoperişului* şi *Seymour*: *o prezentare* Luis Sepulveda – *Bătrânul care citea romane de dragoste* Dino Buzzaţi – *O dragoste* D.H. Lawrence – *Fata pierdută* Umberto Eco – *Numele trandafirului* J.D. Salinger – *Franny şi Zooey* Muriel Spark – *Lorzi şi complici* August Strindberg – *Singur* Birgitta Trotzig – *Vieţi duble* Daniel Pennac – *La căpcăunii veseli* Daniil Harms – *Mi se spune capucin* Boris Pasternak – *Sub înaltă protecţie* Salman Rushdie – *Ultimul suspin al Maurului* Angeles Mastretta – *Răpeşte-mi viaţa* Günter Grass – *în mers de rac* George Orwell – *O mie nouă sute optzeci şi patru* Amelie Nothomb – *Uimire şi cutremur* Lawrence Durrell – *Cvartetul din Alexandria*. *Justine* Iris Murdoch – *Clopotul* Voltaire – *Dicţionar filosofic* Italo Calvino – *Castelul destinelor încrucişate* John Fowles – *Magicianul* Ian McEwan – *Grădina de ciment* Dai Sijie – *Balzac şi Micuţa Croitoreasă chineză* Christa *Wolf* – *Medeea*.

Glasuri Russell Banks – *Dulcea lume de după* Lawrence Durrell – *Cvartetul din Alexandria*.

Balthazar Saul Bellow – *Darul lui Humboldt* Vladimir Nabokov – *Lolita* Aldous Huxley – *Minunata lume nouă*.

Reîntoarcere în minunata lume nouă Helen Fielding – *Jurnalul lui Bridget Jones*